

SERVUS FIDELIS

Kováts Arisztid OSB emlékkönyv

Budapest, 2013

Szerkesztő

Szalai Béla

Műszaki szerkesztő

Veress Péter

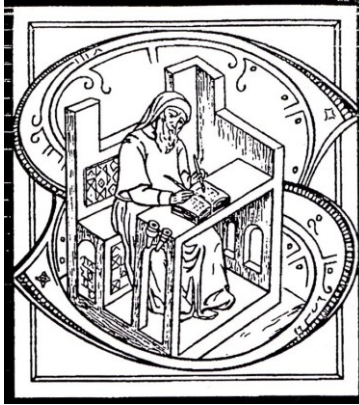
© Faber Miklós, 2013

ISBN 978-963-08-7021-4

Felelős kiadó

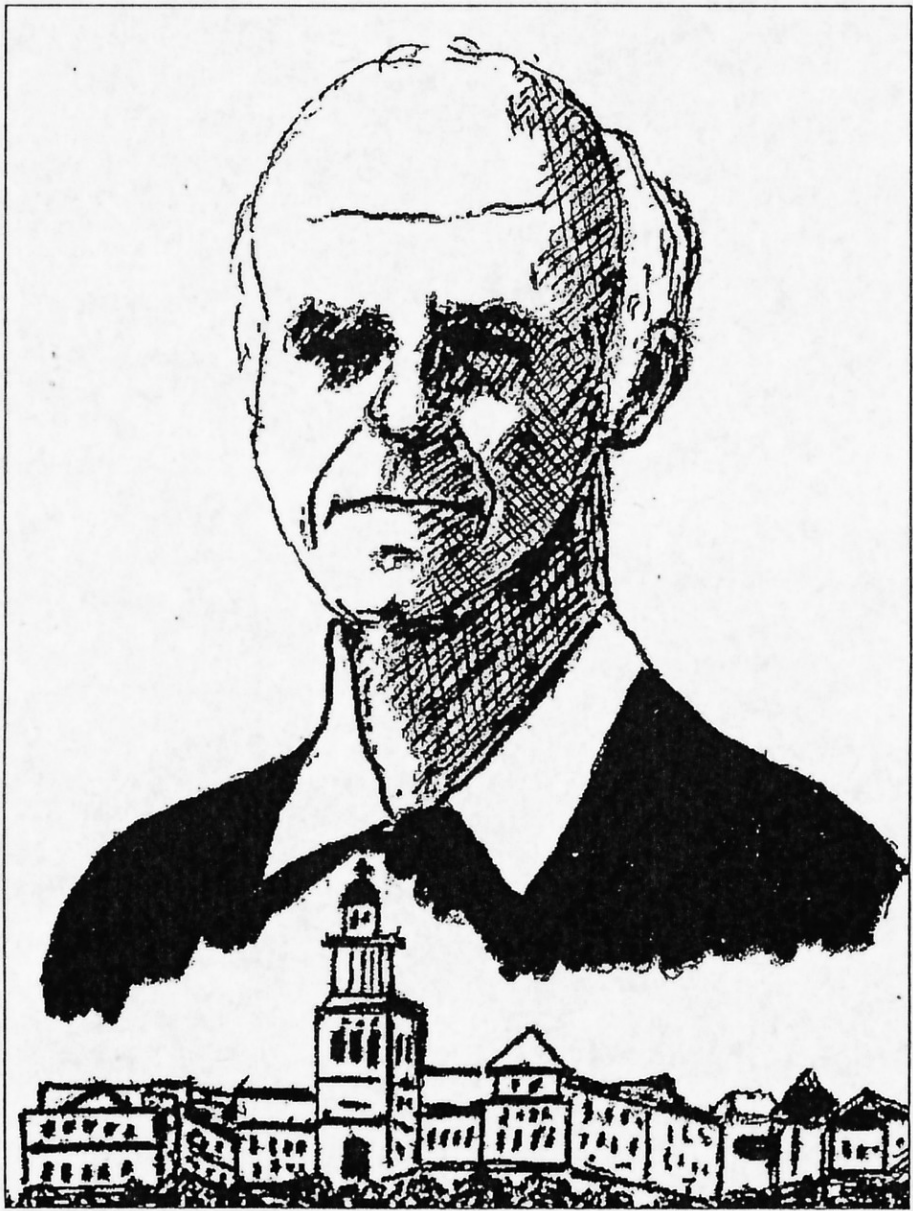
Faber Miklós

*Köszönet azoknak
a bencés szerzeteseknek
és Arisztid atya
egykori diákjainak,
tanítványainak,
élőknek és maghaltaknak,
akik emlékeik megírásával,
Arisztid atyától kapott és megőrzött
leveleik, képeik átadásával,
vagy támogatásukkal
a könyv megjelenését
lehetővé tették,
és mindazoknak,
akik Arisztid atya emlékét megőrzik!*

*Miképpen boltíves,
pókhálós vén terem
zugában álmodó
középkori barát,
ki lemosdotta rég
a földi vágy sarát
s félig már fent lebeg
a tiszta éteren,
ül roppant asztalánál,
mely könyvekkel teli
s a nagybetűk közébe
kis képecskéket ékel
Madonnát fest örökké
arannyal s égi kéekkel,
mígnem szelíd mosollyal
lelkét kileheli...*

Dsida Jenő
(Arany és kék szavakkal)

Szelezky József

Kováts Arisztid OSB
1891-1975

Tartalomjegyzék

<i>Servus Fidelis /Szunyogh Xavér OSB/</i>	9
<i>Kováts Arisztid írásaiból</i>	43
<i>Kováts Arisztid verseiből</i>	95
<i>Emlékezések Kováts Arisztidre</i>	139
<i>A temetéstől a centenáriumi emlékestig</i>	141
<i>Emlékezés a Magiszterre, a rendtársra</i>	149
<i>Emlékezés a rokonra</i>	169
<i>Emlékezés az igazgatóra, a tanárra, a nevelőre</i>	175
<i>Képtáblák</i>	215

Ez a könyv Arisztid atya szeretetéből született.

Arisztid atya általában jobban kedvelte az angol irodalmat (tökéletesen ismerte) az amerikaiánál, de Thorton Wilder írásait sokra becsülte. Wilder Szent Lajos király hídja című regénye Maria del Pilar apáca fejedelemsasszony gondolatsorával zárul:

„Nem sokára meg fogunk halni, és akkor rájuk senki sem emlékszik már a világon. Minket is csak egy kis ideig szeretnek, aztán elfelejtenek. De a szeretetnek ez teljesen elegendő. Az okok, amelyből a szeretet fakad, visszatérnek a szeretethez, amely csak keresi az okokat. Annak, aki szeret, nincsen szüksége arra, hogy emlékezzenek rá. Van az elevenek országa meg a holtak országa és a híd a szeretet, csak az marad meg, az az élet egyetlen értelme.”

Arisztid atya halála óta közel négy évtized telt el, ami történelmi léptékben nagyon kis idő, az emberélet léptékében azonban hosszú. Mégis vagyunk, akik emlékszünk rá.

Nem Arisztid atyának van szüksége arra, hogy emlékezzünk rá, hanem nekünk, akik még élünk, és fiatal korunkban ismertük, szerettük Őt.

Miért? Erre a nagyon egyszerű kérdésre nagyon sokrétű és különböző válaszokat ad írásában minden ráemlékező. De mindenki, aki közelebbi kapcsolatba került vele, akár leírták, akár nem, kapott tőle valami hasznosat: tudást, tanácsot, gondolatot, emléktárgyat útmutatással, de főleg jó szót.

És kapott ennél még fontosabbat: szeretetet.

Az ember pedig már csak olyan, hogy a kapott jót nehezebben felejt el, talán önzésből is. Ezért nem felejtjük Őt sem. Vagy a ráemlékezők életkorára egyébként jellemző nosztalgia miatt, mert része volt a fiatalságuknak? Vagy, mert bármilyen élethelyzetben szavait, példáját felidézve azokból erőt meríthetünk? Ezek is lehetnek, de csak részleges válaszok a „Miért?”-re.

Azért nem felejtjük el, mert szeretett minket, mert szerette általában az embereket. Az Embert, a maga tökéletlenségével.

Emberi tulajdonságai közül több születési adottsága volt: a jó természete, a kiváló szellemi képességei. De egész életében arra törekedett, hogy önneveléssel, tanulással adottságait továbbfejlessze és kihasználja. Ennek köszönhette fegyelmezettségét, átlagon felüli, széleskörű műveltségét, intelligenciáját. A magyar mellett tudott és tanított latinul, görögül, franciául, németül és angolul, sőt, több nyelven, így olaszul és latinul, verselt is.

Csak az emberszeretetet és a természetszeretetet nem kellett tanulnia, amelyből a szépség iránti szeretete is fakadt. Az vele született, vérében volt.

„Minél több tudást, ismeretet szerzek, annál többet tudok továbbadni” - írta fiatal tanárként.

Mindig, minden élethelyzetében tanított. A börtönben cellatársait épp úgy, mint a gimnáziumokban diákjait. Amikor pár évig kerti munkásként dolgozott a pannonhalmi arborétumban, a mellette dolgozó diákoknak a szerszámok, a gondozott növények neveit tanította munka közben angolul és latinul, de franciául is. És jó tanárként a munkaidő végén ki is kérdezte őket. Tanított írásaival, verseivel, képecskéin közzétett ritmusos mondókáival.

De mindenekelőtt tanított emberi példamutatásával.

Wilder könyvének jámbor ferencese, Juniper atya, nem átalotta leírni, hogy a bűnösöknek kikiáltott emberekben is lehet jót, értéket találni, csak utána kell járni. Kire emlékeztet ez a felfogás? Ki is mondta gyakran, egyik példaképére, Don Bosco Szent Jánosra emlékeztetve: „*Nincs rossz gyerek, csak rossz nevelő, nincs rossz ember, csak rossz emberismerő.*”?

Juniper atyát könyve emberszemlélete miatt eretneknek nyilvánították és máglyára küldték. Ő jó szívvel vállalta mindezt, nem lázadozott (noha ennyit, de csak ennyit megtehetett volna), mert úgy gondolta, minden áldozatot meg kell hoznia, hogy az Egyház szeplőtlenül maradjon. Arisztid atya ugyanígy nem lázadozott igazságtalan bebörtönzése ellen, tanúságot téve minden szándéka, cselekedete becsületes voltáról, mellyel istenhitét és az emberek szeretetét szolgálta. Imáival, munkájával, tanításával, példamutatásával. És ahogy Juniper atya Isten akaratát elfogadva, emberi gyarlóságának tudatában Szent Ferenchez fohászokodott miközben szelíden mosolyogva hajolt a máglya lángjaira, bizonyára Arisztid atya arcán is ott volt a mosoly, lelkében a derű, amikor átmenetelekor a szeretet, az istenszeretet lángjára hajolt.

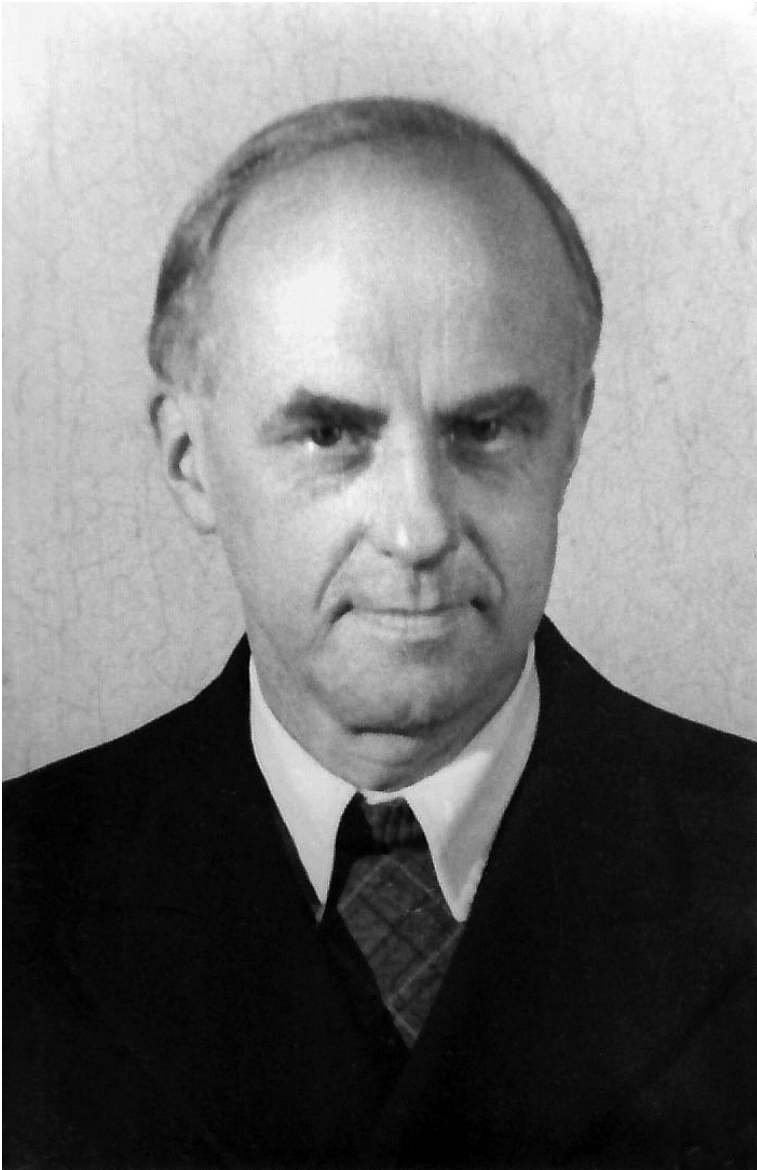
Miért kell Kováts Arisztidnak Emlékkönyv? Az sem neki kell, hanem nekünk, akik élünk. Akik ezt a könyvet végigolvassuk, vagy akár csak beleolvasgatunk, átlapozzuk. Mert közben végig megyünk azon a bizonyos hídon, hiszen emlékezünk. És szeretnénk, ha mindenki, aki kézbe veszi, végiglapozza Kováts Arisztid emlékkönyvét, ugyanígy járna...

És ez Arisztid atya üdvözült lelkének éppen elegendő lenne.

Budapest, 2013. Szent István király napján

A szerkesztő

Servus fidelis

Kováts Arisztid OSB

Adalékok Kováts Jenő Arisztid OSB (1891-1975)

életéhez és működéséhez

*Mindenkinek, akik
Arisztidunkat
szerették és tisztelték*

„A jó, mit ember tett, gyakorta sírba száll vele” - mondja Shakespeare Antoniusa Caesar holtteste mellett -, de hogy ne ez legyen Arisztidunk sorsa is, azért írjuk ezeket a sorokat.

A legtöbbször énekelt és így a legismertebb magyar egyházi népénekünk egyike mély hittel és bizó reménnyel hirdeti:

*„A szerető tanítványnak, Szent Jánosnak mondatott:
Írd föl: Boldog mindörökké az Úrban elhunyt halott.”*

Az eredeti görög szövegben van azonban egy szó, amit nem emelnek ki eléggé, és így nem is teljes az Úrhoz való átmenetelről alkotott képünk. A Vulgata latin szövege is tévesen kapcsolja ezt a szót a következő mondat elejéhez, pedig Szent János az előző mondat végéhez tette hozzá, hogy boldogok „aparti” = „már mostantól!” Ebből a kinyilatkoztatott szóból ered az ősrégi szép magyar szólás, amely csak így emlékezik az elköltözöttről: „megboldogult”.

Ebben a szentírási értelemben és a régi magyar szólás szellemében mondhatjuk mi is: Boldog vagy már **most** Arisztid testvérünk, mert az Úrban aludtál el.

Emberi gondolkodással mondhatjuk, hogy életének műveiből csak kevesektől ismert, mély érzésű, a szépet meglátó és azért lelkesedő költő, személyében pedig egy imádságos lelkű, a misztikumra hajló, a szemlélődésre érett szerzetes, Istennek kicsinyben is hű szolgája távozott el közülünk.

Éppen ez a kettősség vetette föl a kérdést, hogy milyen címet adjunk ennek a kis megemlékezésnek.

„**Angelus Pannonius?**” Mint költői lélek megérdemelné az „Angelus Pannonius” címet, mert költeményeit, amelyeket maga szerényen csak verseknek tartott, legjobban a világirodalomból ismert Angelus Silesius költészetéhez hasonlíthatjuk.

Mind a ketten rövid, - a legtöbbször két sorból álló, „párverseket” írtak. Az első sor tömören összefoglalja az alapgondolatot, az élménygyökeret. Ez Arisztidnál a leggyakrabban lengedező dachtilusokkal teli

hexameter. A második sor már fölszál a földről a magasba, az emberi gondolatok és érzelmek szárnyán, a természetfölötti szemléletébe. Levonja így a gyakorlati tételt, de alázatos kérés alakjában. Mégpedig misztikus-kontemplatív imádságban. Ez Arisztidnál a verstan szabályai szerint pent hexameter (pentameter), amelynek két kicsendülése sokszor még rímel is egymással.

Így jellemezhetjük tehát Angelus Silesiuséval rokon programját:

*„A földön állni, de az égbe nézni,
A földön járni, de az égbe érni.”*

„Servus Fidelis?” Egy ilyen párversben Arisztid így jellemezte a maga elé kitűzött célt

*„Áldott a józanság, bátorság, lelki vidámság,
Isten s ember iránt áldozatos szeretet.”*

Éppen a maga szívének és lelki melegének önkítárása adta meg a döntést a „Servus fidelis” cím mellett, mert ez a legjellemzőbb Arisztid életpályájára és egész egyéniségének, teljes életművének fölismerésére.

A tőle távolállók és az őt csak felületesen ismerők, a csupán néhány részlet alapján az egészet tévesen meg nem látók azt hozták föl ellene már életében is, hogy adottságait apró-cseprő dolgokkal elpepecselte, és így el is vesztegette. Ezért semmi jelentőset és maradandót nem alkotott. Versei is csak apró játékok. Nagyobb és komoly írás nem is maradt utána.

De maga nem is törekedett erre, mert egyik „vers-csokrának” maga adta ezt a címet: „Csip-csup versek”. Alája azonban már ezt írta: „Minden sóhaj: - egy-egy óhaj.” Nem fogadkozott és nem akarkodott, hanem sóhajtozott és vágyódott, - aztán pedig imádkozott. Így, amit óhajtással magától el nem ért, azt imádságára megadta neki az Isten.

Valóban kicsiny a kicsiny?

Az apró-cseprő dolgokat, a csip-csup sóhajokat lenézőket elküldhetjük a pannonhalmi bazilikába, hogy nézzék meg jól a „Mater amabilis” csodálatos képét, a vatikáni mozaikműhely remek alkotását. Mennyi apró-cseprő, csip-csup kövecskéből állt össze az egész műalkotás! Minden egyes kövecske magában jelentéktelen semmiség, kézzel meg sem lehet fogni: csíptetővel teszik a helyére, együtt mégis milyen szép az egész mű.

Arisztid csak egyet kért: hű legyek önmagamhoz! „Add, Krisztusom, ne legyek semmi más, mint Tebenned megszépült önmagam.” Ezért a sok-sok apró mozaik tettek, két-két soros kis versecskéi, jelentéktelennek látszó cselekedetei együtt az eget is kiérdemlő művet; elénk tárják a kicsinyben is

hű szolga képét, aki éppen a kicsinyben való hűségéért léphetett be Ura örömébe.

A Regula tanításából

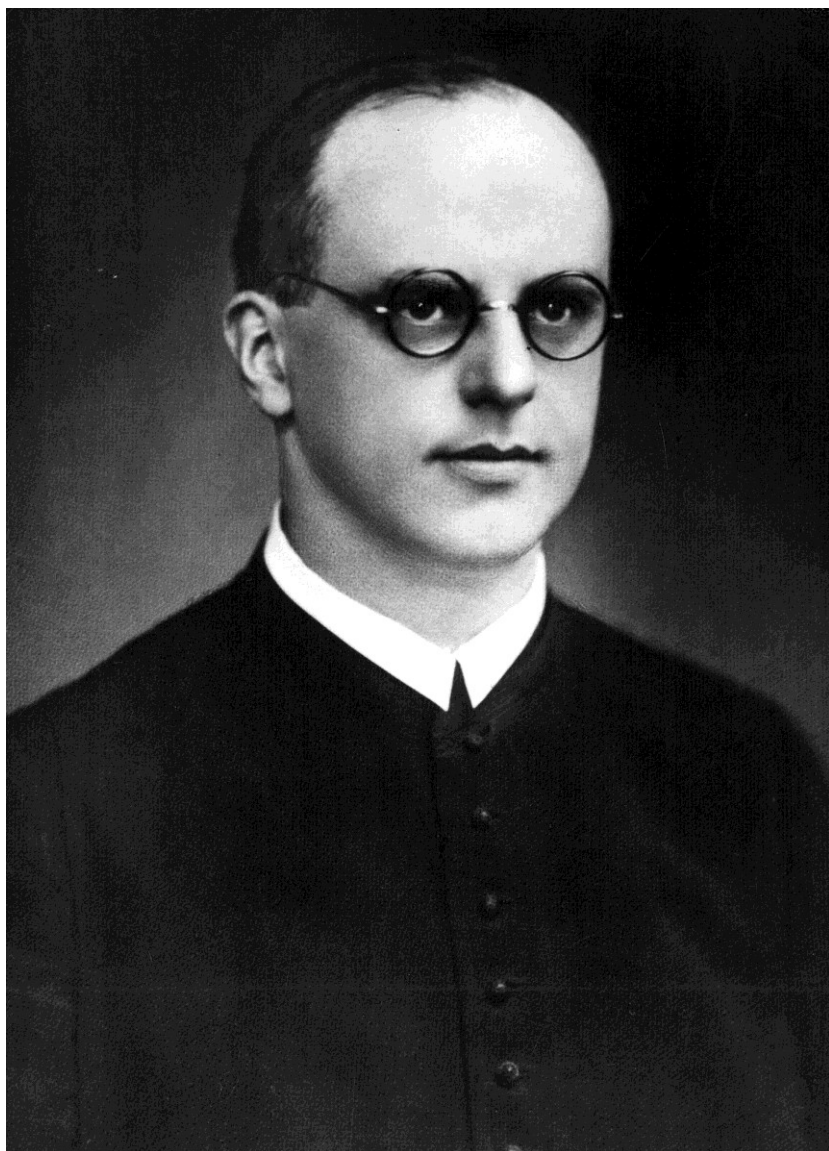
Van azonban egy fontosabb ok is, amiért a „Servus fidelis” cím mellett maradtunk. Ez pedig az a tény, hogy Arisztid Szent Benedek gyermeke volt. Rendalapítónk Regulájában a monostornak ezt a nevet adta: „Dominici schola servitii”, „Az Úr-szolgálat iskolája”. Szerzeteseit csak egyetlenegyszer nevezi fiainak: a Prológus elején. És azután csak egyetlen egyszer hasonlítja a harcra kész „militaturus” katonához. Máskor vagy a munkás (operarius), vagy a szolga (servus) nevet adja gyermekeinek. Ő nem Jézus katonáit akarta nevelni a háborúra, hanem Krisztus munkásait a békére.

Így szerette volna a Szent Atya a szolgálatban (diakoneia) és az életben, főleg a szenvedésben és a bajban, a börtönben és a betegségben megvalósuló tanúságtétel (martírion) által továbbvezetni Isten szolgálait a boldog és szent élet útján.

Ez a három jelző: „szolga, boldog, szent” az ismeretlenül elrejtettségben élő millióknak csak az idők végén nyilvánvaló mennyei szentté avatásnak három foka, amelyet maga a dicsőségben megjelenő Úr hirdet majd ki: Jöjjetek Atyám áldottai!

Pannonhalma 1910-ben

Kováts Arisztid, a fiatal tanár

Első rész

ÉLETPÁLYÁJA

Földi életének útját maga Arisztid foglalta össze egy rövid önéletrajzban. Azt követjük mi is, de néhány részlettel kiegészítjük: néhány versével és idézetgyűjteményének darabjaival. Arisztid ugyanis olvasmányjaiból kiírta a neki legjobban tetsző gondolatokat.

A diákévek

„A Rerum novarum évében: 1891. március 4-én születtem Székesfehérvárott, kocsigyártó édesapámnak ötödik gyermekeként. Sokan voltunk testvérek. Iskoláimat az ottani belvárosi és felsővárosi elemi iskolában és a ciszterciek gimnáziumában végeztem. Bár a Rerum novarum évében születtem, életemben nem kezdődött új világ. Sőt! Gimnáziumi éveimet, mint meglehetősen rossz diák kezdettem. Első évben buktam is, nem is egyből! Könnyű volt annak, aki mint jó diák kezdetett. Nekem ki kellett verekednem, hogy a végén legalább jól érett lehessenek.

Hatodikos korom után Pammer Pista, (későbbi rendi nevén: Odiló) édesanyja, hogy-hogyan nem, elvitt fiát meglátogatni Pannonhalmára. Eddig Pannonhalmáról azt sem tudtam, hogy a világon van. Ennek a látogatásnak köszönhettem, hogy bencés lettem. ”

A pannonhalmi növendék

„1910. augusztus 6-án öltöztem be a rendi ruhába. Ötévi tanulmány után latinból és görögből szereztem tanári oklevelet. ”

Csak engedelmességből!

„Hogy is lett volna kedvem latinistának lenni, amikor elsős koromban megbuktam latinból.

Kihorányi Ede cisztercita természetrajz-tanárom diákkoromban rendszeresen vitt botanizálni. Hatása alatt nagyon megszerettem a fák, bokrok, virágok világát. Máig is sajnálom, hogy nem lettem botanikus.”

A munkás évek

„Tanári működésem kezdetén szoktam mondogatni: ha holt nyelvekkel kell is foglalkoznom, mellettük egy-két modern nyelvben is igyekszem valamelyest jártasságot szerezni. Nyári kurzusokon képzést

szereztem három modern nyelv tanítására: Toursban a franciára, Londonban az angolra, Firenzében az olaszra."

(A német nyelvet egy esztendei németországi tanulmányútján sajátította el tökéletesen.)

„Tanítottam a Rend győri, soproni, kőszegi, pápai és budapesti gimnáziumában.

A legrövidebb gimnáziumi tartózkodásom volt a soproni, de ez maradt talán a legemlékezetesebb. A mélyen vallásos és sokat olvasott Nelky István idősebb rendtársam megtanított a könyvek szeretetére. "

Győrött is talált hasonló gondolkodású társat, akitől nagyon sokat és talán a legmaradandóbbat tanulta. Ez Szarka Valér volt, akiről mindig nagy szeretettel és hálával emlékezett meg. Arisztid megvallotta, hogy Valér legfontosabb tanácsának azt az elvét tartotta, hogy soha ne nyúljon egyetlenegy diákhoz se pofonnal, se simogató cirógatással. Ezt a tanácsot később egy disztichonban így adta tovább a kezdő társaknak:

*„Arculütés mélyen sértő és vérzi a lelket:
oly sebet ejt, mely fáj mindig egy életen át. "*

De egy másik rendtársának negatív viselkedéséből is tanult, aki szinte állandóan csipkelődött-gúnyolódott a diákokon. Sőt még egy rendtársának kisebb beszédhibáját is állandóan csúfolva utánozta. Arisztid érzékeny lelke megérezte, hogy a kéznél fájóbb sebet üthet a nyelv. Idézetgyűjteményébe föl is jegyezte Deák Ferenc szép körmondatát: „óvakodj a gúnynak és elmésségnek éles fegyverével érzékenyen sérteni másokat, mert a kacaj, amely elmésségedet kíséri, csakhamar elhangzik, és a mélyen megsértett szívében megmarad a keserűség, így hiúságodnak pillanatnyi diadalmát az elvesztett szeretet árán vásárolhatod meg." Ezt Arisztid így foglalta versbe:

*„Gúnyodnak mérges nyilát ne lövelld a diákra:
mérjük a vérbe hatol, sírj is ott sajog az. "*

Következő állomása Kőszeg lett. Ott a soproni atya, a győri bátya után testvért talált Szunyogh Xavér személyében, akivel közösen vezették a cserkészcsapatot, de a munkát megosztották.

Xavér „az emberebb ember és magyarabb magyar" kialakításán fáradozott a négy legnagyobb „népellenség" ellen: a *tudatlanság* ellen, hogy a magyar művelt legyen; a *szegénység* ellen, hogy az ország a magyaré legyen; a *betegségek* ellen, hogy a magyar erős legyen, végül a *bűn* ellen, hogy a magyar nemes legyen. Arisztid szervezi a kézi munkálkodást, a barkácsolást. A cserkészek egész kiállításra való, rengeteg tárgyat alkottak:

festve, fúrva, faragva. Fölújították többek között a turista-jelzéseket, táblákat is. Az akkor romokban álló Óházánál Arisztid ezt a versét helyeztette el:

*„Nemzet az egyénben korcsosul,
a pusztuló házban pusztul a haza.
Hiába hívsz Istent is orvosul,
ha a szellem léha, az erkölcs laza. ”*

Eredményes munkájára utalva az önéletrajz így folytatódik:

„1931-ben annak a kijelentésemnek ellenére, hogy sem kedvem, sem tehetségem nincs hozzá, a kőszegi gimnázium igazgatója lettem.

1934-től - hasonló rá nem termettséggel - Pannonthalmán különféle rendi hivatalokban működtem, mint alperjel, novíciusmester, főpénztáros, főmonostori házgondnok

A második világháború idején, 1939-ben, váratlanul a pannonthalmi olasz gimnázium igazgatója lettem. Itt töltöttem békén az egész háború idejét. A bombázások alkalmával, az égő magyar falvakat fájó szívvel, a messziről szemlélve. Utána, 1945-ben, a budapesti bencés gimnázium vezetésére kaptam megbízatást. Alkalmatlanságom ismételt hangoztatása ellenére harmadszor is igazgató lettem.

A sok nehézség és küzdelem ellenére is sok kedves emlék fűz életemnek ezen szakaszához. Nem voltam ugyanis minden társam kedvére, de a diákok részéről itt tapasztaltam a legtöbb ragaszkodást és maradandó hálát. ”

Arisztid temetésére is egyedül ebből az iskolából jött el a „munkanap” ellenére több száz egykori diákja.

A renden kívül

„Az iskolák államosítása után Budapesten a városligeti un. Jáki kápolnában, mint Rector Ecclesiae működtem. De még ugyanazon év augusztus 23-án az esztergomi főegyházmegyétől kinevezést kaptam a budapesti Józsefvárosi plébánia vezetésére egy világi és két bencés káplán alkalmazásával, ahol szükség szerint, mint kisegítők, más bencések is működhetnek. Mivel időközben nagyon megszerettem a Jáki kápolnát, annak vezetését is megtartottam. A Józsefvárosi munkakör elvesztése után ez lett kizárólagos munkahelyem. Itt tapasztaltam meg az egyházi munkakör szépségét. Ezt csak emelte a páratlan szép művészi és természeti környezet is.

Nem a kápolna pénzéből !/ - hiszen nem lett volna elegendő - hanem a volt pesti bencés diákok szüleinek adakozásából vettem a Rend

számára és a Jáki kápolnában csak ideiglenes elhelyezésre több művészi értéket. "

Naiv jóhiszeműségében Arisztid azt hitte, hogy elég lesz, ha a kápolna bejáratánál elhelyezett leírásban megemlíti, hogy név szerint is felsorolt hat műalkotás a Rendnek itt letétbe helyezett tulajdona. Elég volt egy utódnak, hogy ezt az írást eltüntesse, és nincs semmi okmány, ami a tényt bizonyítaná. Így a műtárgyak elvesztek a Rend számára. A Jáki kápolnabeli működésének egy emlékét mégis őrzi Pannonhalma. A jáki oltár magyaros stílusban, „hímes-kőből” készült Szent Család képének kicsinyített mását maga az alkotó, Mattioni Eszter készítette el Arisztid számára. Ő pedig odaadta az apátságban lévő „magyar szentek kápolnája” díszítésére, hogy ez a Szent Család szerezzék meg Szent Benedek magyar családja számára az igazi békét és valódi örömet.

A próbatétel és bizonyágtétel

Az önéletrajzából itt, bizonyos meggondolásból, valami kimaradt. A görög követség egyik főtisztviselője, a Magyar Állami Operaházban magánénekesként is gyakran föllépő Liontas Constatin attasé Kováts Arisztid unokahúgát vette feleségül, és mint sógora, portásként alkalmazta őt a görög követségen. De a kis portásszobát seregestől keresték föl a pesti diákok. És ez volt a baj.

Egy nap két férfi kopogtatott be az ajtón. Ő a kisablakon kinézett, és megkérdezte, kit keresnek. Erre azok kihívták a porta szobából. Arisztid saját elmondása szerint éjszaka volt, és az ÁVH-sok álkulccsal előre kinyitották a kaput. Ő sejtően az illetők kilétét, vissza akart menni, de erre már nem volt lehetősége. Benyomultak a kapualjba, megragadták, és elhurcolták. Görögország tiltakozott az incidens miatt. Természetesen eredménytelenül. Az önéletrajz innen folytatódik.

„1951. október 11-én letartóztattak szervezkedés és hűtlenség vádjával. Ártatlanságom tudatában, a 15 évre terjedő börtönbüntetésem fölülvizsgálatát kérve, 1956.július 14-én szabadlábra helyeztek "

Több száz pappal és szerzetessel együtt nem lett ugyan „vértanú”, de a legtöbbjükkel együtt a „hitvalló” jelzót megérdemelné.

Börtönményeiről nem beszélt, és főként nem írt „emlékiratot”. Azt érezte, hogy főként paphoz és szerzeteshez nem illik még így sem elősegíteni és fejleszteni az ellenségeskedést, gyűlölködést, az emberi gonoszságot és aljasságot. Hiszen „magyar” emberek voltak az ő esetében is a nyomozók, a bírák, a foglárók, és nem akarta saját népének szegényét ország-világ előtt kitergetni.

Börtönében azonban - mint Koháry István gróf valaha Fülel várában - papír, tinta, toll és ceruza nélkül verseket költött, és emlékezetből írta le őket szabadulása után. Három kis verset idézünk, mert ez mégis három sugár, amely bevilágít ennek az öt évnek testi-lelki sötétségébe. Az első sugár a „Jeligém”.

*„Borítson bár baj és börtön,
csak a lélek meg ne törjön.
Ne csüggedjen, sohse féljen,
hitből éljen és reméljen. ”*

Néha azonban ő is csüggedezni kezdett, mert a hit, bár pislákoló örökmécs, a remény azonban a messze távolban alig látható csillag lett. Ekkor így biztatta magát:

*„Össze ne törj, lelkem, a bajokban. Itt az idő most
mind ami szép, nagy erény, hősi fokon gyakorold. ”*

Hogy Arisztid így gyakorolta, azt legjobban volt novíciusa és a börtönben sors- és cellatársa, Sólymos Szilveszter igazolja, akit könyv nélkül, csak fejből tanított angol nyelvre.

A testi szenvedéseknél súlyosabban nehezedik az emberre a lélek megpróbáltatása: a csönd és magány, az árvaság és pusztaság Ezek ellen kér segítséget a „Cella fohász”.

*„Cellám csöndjét töltsd be Jézus
Szent Szívednek békéjével.
Némaságát tedd zengővé
Szentlelkednek igéjével.
Árvaságát vigasztalja
Szűzanyáknak társasága.
Pusztaságát ragyogja be
Szentjeidnek mennyországa. ”*

Korunk egyik híres pszichiátere írja a „Homo patiens” című könyvében, hogy minden gátlástól, levertségtől, szomorúságtól három dolog tudja fölemelni a csüggedező embert: az eredmény, a szépség és végül maga a szenvedés, ha valaki megérti annak mélyebb értelmét és gazdagító erejét. Az idézett három kis vers bizonyítja, hogy Arisztid megértette.

A börtön után

„A börtön után két évig Budapesten éltem. Dér Gyula jóvoltából a Felső-krisztinavárosi plébániában kaptam szobát. Két évig nyelvtanításból éltem, a magam konyháján főzve, serényen-szegényen, de nagyon megelégedetten. ”

Azért kellett így keresnie az életrevalót, mert (sokan mások mellett) ő is megkapta azt a hivatalos döntést, mely fölmentette a papi tevékenységtől, azzal a hozzátétellel, hogy lelképásztori munkát még kisegítőként sem vállalhat.

„Legányi Norbert főapát 1958-ban visszahívott Pannonhalmára. ”

De államegyházi intézkedésből nem vehette be Arisztidot a rendtársak közé, mert mai szóval nem volt bent a „káderben”. De mint kerti segédmunkást alkalmazta.

Most megvalósulhatott életének legfőbb vágya. Amit, mint Arisztid tanár úr nem tehetett meg, azt most Kováts Jenő *kerti napszámos* elérte: egészen a botanikának élhetett. Nyelvkészségével szívesen állt rendelkezésére az idegeneknek a főmonostorban való kalauzolásban. Így tett szert igen értékes ismeretségekre, ezért mondhattuk róla: minden világrészben vannak ismerősei.

Ezek nem is maradtak hálátlanok. Ismételten küldtek neki az IKKA útján segítséget. A szójátékot szerető Arisztid a betűszóként használt rövidítést így magyarázta: Isten Küldi Kováts Arisztidnak.

A természet szerelmese jó kerti segédmunkás lett. Magyarország valamennyi arborétumát bejárta. Hazánk minden kiváló kertészével megismerkedett. Mindegyiktől kért és kapott valami különlegességet. Az oroszvári arborétumból szerezte például a kert különleges törpe almafáit. Egyéb kertész ismerősei révén telepítette be a főmonostor udvarát változatos virágokkal és díszcserjékkel.

Tette mindezt azért is, mert élete minden munkahelye közül legjobban Szent Márton hegyét szerette meg. Több száz példányban lefordította és terjesztette a Turóczi Krónika 1488-ban latinul írt himnuszát.

*Ez az a ház amelyben, mint szellemi sportcsarnokban,
először szólaltak meg a magyar múzsák
Ebből a házból, mint Isten magasztosabb szemináriumából
indultak útra az első püspökök
az egyházmegyéek kormányzására
Ebben a házban apostolok nevelődtek,
vértanuk érlelődtek, hittudósok képződtek:
szentek éltek*

Ó, bár ez mindig így is lenne!

Ezt átérezve írta a Szent Hegyről Arisztid:

*„Ősi áldott Pannonhalma!
Többre vágyók nagy jutalma!*

*Szenthegyed az én világom
mindenfelé van irányom:
sikra, hegyre, erdőségre,
főként a csillagos égre.
Áldom itt a természetet:
Isten felé terel engem. "*

„Soli Deo”

És Arisztid ment az úton, amerre Isten terelte, még akkor is, ha az út rögös-göröngyös volt. Mert amit az ifjú Benedek - Nagy Szent Gergely szavai szerint - „Soli Deo piacere cupiens” (Csak az Isten tetszését keresve) hagyta el Rómát, ugyanez a két szó vezette Arisztidot is. A „Börtön fohászok” közt találjuk ezeket a gondolatait is:

Sorsom az Isten

*Mily szegény a szellem,
mely nem keres Téged!
Mily okos az elme,
mely kutatja léted,
Mily gazdag a lélek,
mely megtalált Téged
Mily boldog a szív,
amely szeret, szolgál Néked!*

A megszentelt öregség

A börtönben sok pap a rabságot úgy fogta föl, mint noviciátust a megszentelt öregségre. De kevesen tudták úgy megvalósítani, amint azt Arisztid tette. Ő átérezte és élte, hogy az öregség az emberi növekedés, kiteljesedés és mély boldogság korszaka. Tudta még 80 éves korában is szívében fiatalnak érezni magát. Ha az udvaron nyüzsgő fiatalokat látta, szeretettel és megértéssel nézte őket. Nem idézgette vissza nosztalgikusan a múlt álmait, de az öregkori önzésnek sem volt nyoma nála.

Ki tudta mondani a nagy „igen”-t! Ravasz László 90 éves korában azt írta: „Ajkam talán néma, de fáradt lelkem már énekel.” Arisztid ajka nem maradt néma, mert lelke nem fáradt el imádkozva verselni, és verselve imádkozni. Mert megóvta magában a lelkesedést a szépség, a szemlélődés és a szeretet iránt.

Nem félt a távozástól, mert tudta, hogy mint minden ember, ő is esetleges lény, és végső soron Istentől függ. A haláltól való félelmet csak úgy lehet legyőzni, ha valaki sorsát, mint ő, Isten szerető gondviselésére bízta: és remélve remélt a megváltás erejében, legfőképpen pedig Isten

szívének végtelen irgalmában. Erre segítette őt „teocentrikus” életszemlélete. Versei mutatják legjobban, hogy milyen kép élt lelkében Istenről.

Mint „servus fidelis”, ő akarta Istent szolgálni, és nem kívánta, hogy Isten szolgálja ki őt.

De nem tekintette a vallásosságot „életbiztosító intézetnek” sem, ahol Isten, mint az Intézet megbízottja miséért, zsolozsmáért stb. **köteles** fizetni, mégpedig kamatos kamattal. Nem nézte azonban Istent kereskedőnek sem. Nem várt őt Miatyánkért öt deka kegyelmet. Végül nem volt érzelgős „széplélek”, aki számára a vallásosság langyos fürdő, kielégülést kereső érzelgősség.

Arisztid Isten-tiszteletére két dolog volt jellemző.

Az egyik a **hála!** Mégpedig nemcsak a kapott jókért, hanem a rosszért is. Szent Páltól megtanulta: „Ha szenvedek, értetek szenvedek. Ezért örömmel szenvedek értetek.” Láta a szenvedés igazi értelmét, amely nem más, mint részvétel a Getszemáni kertben vérző és keresztfán haldokló Jézus szenvedésében. Isten csak azért hagy el sokszor egy embert, hogy aztán ez az ember maga helyett Őt keresse, és megtalálja.

A másik, hogy bajainak szaporodásával egyre mélyebb lett benne a **bizalom** az Isten gondviselésében és kegyelmében. Érdekes kiírni Arisztid idézet-gyűjteményéből azt, amit Petőfi írt a Bolond Istóknban:

„Mert van a világnak Atyja, van egy hű Gondviselője,
minden ember megláthatja, aki el nem fordul Tőle.
Csak ne legyünk türelmetlenek, néki sok a gyermeke,
ne kívánjuk, hogy minket tegyen mindeneknek elébe.
Itt a törvény: várj sorodra! És nem vársz hiába...
Nincsen, akít elkerülne, ha ma nem jött, eljön holnap.”

Georges Bernanos egyik regényalakja öreg korában jutott rá, hogy „a pokol az, ha nem szeretünk többé”. De Arisztid szerette az Istent és Istenben, Istenért az embert, ezért élte át már a földön is az ég boldogságát.

Naplemente előtt

Egyre több lett Arisztid életében a testi, végül pedig az érelmeszesedéssel járó szellemi gyöngeség. De nem sötétedet el a lelke. Mindenre áment mondott, mert tudta:

„*Nem élhetek keresztényül,
hogy ha élek kereszt nélkül.*”

Élete alkonyán egyre jobban szerette szemlélni a nap alkonyát. Vagy kint maradt, hogy megvárja a naplementét, vagy nyáron vacsora után újra

kiment, hogy gyönyörködjek a felhők színes ragyogásában. Hogy ilyenkor mi ment végbe a lelkében, megmutatja egy verse, az „Önnevelésem” címen összegyűjtött gondolatai közül. Benne van Arisztid egész lelkivilága.

*„Sok kicsi, csöndes öröm környékez minden irányból:
csak legyen érzékem, nem fogy a látnivaló.
Hála, Uram, minden fáért, bokorért s a virágért!
hála a sok dalosért! Hála a csillagokért!
Áhítatot keltő a csöndes, csillagos este:
ó, lehetetlen nem zsongani néma imát. ”*

Maria-Laachban, a bencés művésziskola egyik szobrása „Abendrot” címmel megkapóan szép szoborban ábrázolta az Istenben megnyugvó öregséget. Egy sziklatömbön ül az öreg szerzetes. A baculum senectutis, az öregember botja a földön hever mellette. Maga ölében összekulcsolt kézzel, lehajtott fejjel és szíve mélyébe tekintő szemmel imádkozva hallgat, vagy talán hallgatva imádkozik, szavak nélkül, Istenben elmerülve.

Gyakran láthattuk így ülni kedves „imasarkában”, a monostor egyik széltől védett szögletében Arisztidot. Kezében a szentolvasó, mert zsolozsma helyett már csak ezt tudta végezni. Ölében a nagybetűs, régi szentmártoni nép-imakönyv. Imádsága ugyanis az öreg magyar emberéhez hasonlóan egyre egyszerűbb, szinte gyermekies lett: de Isten-gyermekies. Tekintete pedig, mint a Szenthegy védőszentjének, az öreg Szent Mártonnak szeme, egyre már csak az eget szemlélte.

Nagyon szép az Abendrot szó magyar megfelelője: „Esthajnalpír”. Benne rejlik, hogy földi életünk estéi fénye már az örök élet hajnalának pírja. Főleg ha valaki úgy tud egyre magasabbra nézni, és magasabbra törni, mint Arisztid.

Az *ifjú* Arisztid először a körülötte élő természetet szerette, mivel Vörösmarty szavaival: „benne az Istennek képe vagyon”. Ekkor még így énekelt:

*„Milyen színes, szép a világ,
hol vár rád fa, bokor, virág. ”*

Tudott gyönyörködni a sötét bogánccs igénytelen, egyszerű lila virágában is. Nem bántotta és nem fájt neki, ha tuskéje megsértette. Örült, hogy a tuskés bokron is rózsza fakad, és nem sötétítette el a lelkét, hogy a rózsának tuskéje is van.

A *férfi* Arisztid már fölemelte tekintetét, és a madarak Magnificatját hallgatva velük együtt énekelt:

*„Áldja az éneketek mi Atyánkat, cinke, pacsirta, pinty,
fürj, tengelice, fecske, rigó, csalogány,
Csuszka, fakúsz, harkály s te vörösbecs, banka, királyka
zöld erdők, kertek annyi kis énekesei
Drága madárkák mind csicseregjétek édes örömmel:
dicsérjék dalosan minden mennyek Urát. ”*

Az öreg Arisztid már csak fölfelé nézett, a csillagos eget csodálta, mert számára:

*„Csillagok és tejutak
mennybe mutatnak utat. ”*

Útra készen

Esténként Xavérral együtt ültek, egyre többször elmélkedve a halálról, mint Szent Benedek és Skolasztika tették utolsó találkozásaik alkalmával.

Xavér egy ízben azt mondta, hogy aranymiséje óta vezeti Zrínyi Miklós „Sors bona, nihil aliud” jelmondata egyetlen betű megváltoztatásával: „Mors bona, nihil aliud”.

Arisztid viszonzásul megmutatta idézetgyűjteményéből Mozart levelét édesapjához. „A halál igazából életünk végső célja. Ezért gondom volt rá, hogy megismerjem az embernek ezt az igazi, legjobb barátját. Olyan jó ismeretségre kerültem vele, hogy a rá gondolás nemcsak hogy nem rémít meg, hanem egyenesen nagy vigasztalást és lelki békét hoz. Köszönöm Istenemnek, hogy megadta nekem az alkalmat arra, hogy a halálban föl ismerjem igazi boldogságunk kezdetét.

Sohasem fekszem le anélkül, hogy meg ne gondolnám, talán másnap reggel már nem élek. Mégis senki az ismerőseim közül nem foghatja rám, hogy emiatt a társas életben mogorva, vagy szomorú lennék. Ezért a boldogságért minden nap köszönetet mondok Teremtőmnek, és egész szívemből kívánom ezt minden embertársamnak.”

Arisztid átvette és emlékkönyvébe beírta Xavér imádságát is: „Jóságos mennyei Atyám, fogadd el a mai napot és egész életem minden imádságát és munkáját, önmegtagadását és jócselekedetét úgy, ahogy azt szerettem volna megtenni, és ne úgy, ahogyan gyarlóságból a valóságban végeztem.”

Az átmenetel

Élete végén egy alkalommal Arisztid elragadtatva mondotta:

- De szép is ez a naplemente!

- Számomra ez figyelmeztetés, hogy a pályaudvaron vagyunk - felelte rá Xavér.

- Hol? - kérdezte vissza Arisztid, aki már igen nehezen hallott.

- A pályaudvaron, a mennyei váróteremben. Figyeljünk, mikor indul el a vonatunk.

Arisztidot gyorsvonat vitte el a földről, de nem váratlanul és nem készületlenül. Élete utolsó előtti öntudatos napján este szokása szerint benézett Xavérhoz, és csak ennyit mondott:

- Szeretnék meghalni!

- Én is - hangzott a felelet.

Erre ő áldást adott kezével, Xavér pedig imádkozott: „Adj, Uram, örök nyugalmat nekünk, és az örök világosság fényeskedjék nekünk!”

Ezek voltak a környezetével váltott utolsó szavak. Másnap már eszméletlenül látta viszont szomszédja, mert őt hívták elsőnek hozzá. Rögtön intézkedett, hogy megkapja a szent kenést. Utána megadta az általános föloldozást és a pápai áldást.

Így Arisztid „ex opere cooperantis Ecclesiae” a szentségekkel, szentelményekkel, áldásokkal részesült mindenben, ami nemcsak a jó, hanem a szent halál kegyelmét megszerezhetette.

A búcsúbeszédet a Szociális Otthon öreg szerzetesei előtt Nemes Vazul mondotta. Ebből idézünk:

„November 19-én, Árpádházi Szent Erzsébetnek, a rózsák asszonyának ünnepén, ezen az emlékezetes szerda délután agyvérzéssel toppant be hozzá az Ezüsthomlokú Vándor, és kézbesítette a behívót. És ő, az állandóan készenlétben levő és várakozó *hű szolga* Krisztus Király ünnepén már hazamehetett a Nagy Király országába.

Félkettő tájában történt átmenetele, amikor bencés testvérei a káptalanteremben a latin Vesperas végeztével a Salve Reginát énekelték. Ekkor életének 85-ik, szerzetességének 61-ik évében volt.

Arisztid atya halála a menny Királyának az ő földi ünnepén kiosztott legmagasabb kitüntetésének számítható. Minden Krisztusban hívőnek ugyanis - még inkább a szerzetesnek - legszentebb kötelessége az Imitatio Christi, Krisztus követése.

Arisztid atya is erre vállalkozott, és mélyen szívébe véste Szent Benedek Regulájának mindjárt a legelső figyelmeztetését, amely a Prológusban így hangzik: «Hozzád intézem most, fiam, szavaimat, aki lemondasz a saját akaratodról, és az engedelmesség hatalmas és erős fegyverzetét veszed magadra, hogy Krisztus Urunknak, az igazi Királynak harcosa légy.»

És Arisztid ezt az engedelmességet szinte a szentekhez hasonlóan, hősies fokban gyakorolta.

Ezért összefoglalóan kijelenthetjük, hogy benne egy ismeretlen, költői lelkű Angelus Pannonius és föl nem ismerten egy szentéletű, imáságos „servus fidelis” élt közöttünk. Kérjük most az Úrtól:

*Adj irgalmat, adj nyugalmat,
ó Atyánk a lelkének,
Akiért most imádkozva
híveid esdekelnek.
Adjon neki enyhületet
a végtelen Szeretet.
Adj irgalmat, adj nyugalmat
Benned elhunyt hívednek."*

A pannonhalmi Bazilika

Második rész

ÉLETMŰVE

Az imádságos édesanya

Magáról szinte soha és övéiről is csak ritkán beszélt Arisztid. De hogy édesanyjához milyen bensőséges lelki kapcsolat fűzte, arra szépen rávilágít, hogy szerette egy időben levelei végén görögös alakban, görög betűkkel így írni: "Aristeidés", ami annyit tesz: "a legkiválóbb anya gyermeke". Nemcsak arcvonásaiban hasonlított édesanyjához, hanem imádságos lelkületét is tőle örökölte.

A bízó édesapa

Az édesapa nem volt a szó szoros értelmében vett „templomos” ember. De mint protestáns, olvasgatta a Bibliát, és abból megtanult bízni a gondviselő Istenben. A szorgalmas iparosnak nagyszámú családról kellett gondoskodnia. Így nem csoda, hogy akadtak gondterhes, nehéz napjai. Ilyenkor jött valami váratlan jó megrendelés vagy sikeres vásár. Mosolyogva mondotta utána gyermekeinek: „Lássátok, mégis jó ember az Isten!” Ez a furcsa megfogalmazás azonban szinte misztikus átélést rejt magában: saját tapasztalaton alapuló megbizonyosodást tesz benne: vallomást az isteni Gondviselés valóságáról.

Az édesapának ez a nagy bizalma megmaradt fia lelkében, és egyik legkedvesebb öregkori versében így tükröződik vissza:

*Szólt a cinke a kis pintyhez:
„Nem értem az embereket.
Nyugtalanok, zúgolódnak,
Gondok, vágyak gyötrik őket. ”
„ Úgy lehet, jó cinkém, hogy tán
nekik nincs is édesatyjuk,
mint minékünk, ki vigyáz ránk,
s kire gondjainkat hagyjuk ”*

A Jenő fiúból lett Arisztid atya megtanult hinni az isteni Gondviselésben. Ezért tudta nem a megmásíthatatlanba és elkerülhetetlenbe való sztoikus beletörődéssel, hanem a kegyelembe kapaszkodó lélek bizalmával fogadni a sors minden változását. Megmutatta, hogy számára nem csupán szójáték, hanem lelki tanulság:

*Aki fél: - az nem szeret
aki szeret: - az nem fél.*

De Arisztid azt is megtanulta édesatyja mondásából, hogy csak az szereti Istent, aki maga is olyan „jó ember”, mint amilyenek az egyszerű

kocsigyártó iparos látta a Mindenhatót. Mert Arisztid nagyon jó ember volt: nemcsak hogy nem mondott rosszat senkiről, de még csak nem is gondolt.

Valaki azt írta, hogy ha egy jó ember meghal, szegényebb lesz a föld. Egészen bizonyos, hogy Arisztid halálával a földön ismerősei és szerzetesi családtagjai szegényebbek lettek, de gazdagabbak a mennyben, ahová példája-tanítása is vezet, és remélt közbenjárása is segít.

A Bakony varázsa

Még egy gyermekkori élményről meg kell emlékeznünk, ha Arisztid életművének gyökereit szeretnők megismerni. Ezeknek az alapján lehet csak egész mélységben és távlataiban megérteni működését

Nyári vakációkban hosszabb időt töltött a gyermek Jenő egy erdész rokonánál a Bakonyban. Le is rajzolta a kedves erdészházat, és ezt a rajzát haláláig megőrizte, sőt szívesen meg is mutogatta.

Ettől fogva ugyanis soha többé nem tudta elfelejteni az erdőt. Sopronban is, Kőszegen is, de Pannonhalmán is sokszor tett egész napos sétát a közeli erdőkben.

Pannonhalmán annak a szobának az ablaka, amelyben élete utolsó évtizedét költötte, a Bakony felé tárt kilátást. Szeretett a szobában is úgy ülni, hogy lássa kedves hegyét. De szívesen üldögélt az ablaka alatt álló padon is, hogy rátekinthessen gyermekkora emlékezetes helyére. Hogy szívét-lelkét ilyenkor milyen gondolatok és érzések járták át, megmutatja csupa daktilusokkal lejtő epigrammája:

*Árad a szép, meg a szín, meg az illat az ősi Bakonyból,
minket az Úrhoz emel, s hálaadásra nevel.*

Az „én" vagy az Isten?

Mi a kulcs Arisztid imádságos életének megismeréséhez?

A legelső az a tény, hogy rendszeren elmélkedett. Még a börtönben is folytatta a már megkezdett szokást, hogy az elmélkedésből levont tanulságot rövid párversbe foglalta. Nem állt akkor rendelkezésére sem papír, sem tinta, de még csak ceruza sem. Emlékezetében őrizte meg, és szabadulása után írta le a legszembeket. Később egy előjegyzési naptár minden oldalára rendszeresen leírta kis versben elmélkedését.

Élete utolsó évtizedében ezek a „soliloquiák" lassan Xavér szomszédjával folytatott „dialógusok" lettek. Valami lelki „szümpozion" alakult ki kettőjük között.

Xavér a miséje után benézett hozzá, mert Arisztid várta, hogy a liturgikus a szentmiséből vagy a zsolozsmából emeljen ki a számára egy fontos és jellemző részt.

Arisztid pedig minden este beköszöntött elbúcsúzni. Szinte minden este arról számolt be, amiért hálát adott Istennek. „Nagyon szép napom volt, mert kedves levelet kaptam”, „mert meglátogatott egy régi jó diákom”, „mert gyönyörű volt a naplemente”, „mert kinyílt az első hóvirág”, „mert mára patyolatfehérbe öltözött a táj”, „mert szép hangversenyt hallgattam a rádióban”, „mert tanulságos cikket olvastam” - és így tovább.

Arisztid azért is talált életében minden nap valami szépet, és azért tudott minden este boldogan elaludni, mert lelkét vizsgálva nem azt kereste, milyen vagyok ÉN, mennyit haladtam ÉN, hanem: milyen az Isten, aki az Atya, és milyen a Fiú, akit az Atya küldött, és milyen a kettőjüktől származó Lélek, aki a Szentté-tevő.

Ezt Arisztid attól a pátertől tanulta, aki az ő diákjainak tartott lelkigyakorlatban azt tanácsolta, hogy a részletes lelkiismeretvizsgálatban ne egy bűn teljes kiirtását tűzzék ki célul. Ezt „sine speciali gratia Dei” (Isten különös kegyelme nélkül) senki el nem érheti. „Natura, si expellas furca, tamen usque recurrit”, vagyis „a természet, ha bottal űzted is ki, mégis újra visszatér.” Ha reggel mosakodtál, estig mégis piszkos lesz a kezed. Ehelyett egy erény gyakorlását tűzzék ki cél gyanánt, és azt jegyezzék föl, hányszor sikerült azt megvalósítaniuk. Így lelki életük útja nem vereségről vereségre, hanem győzelemről győzelemre vezet.

Így nem kellett Arisztidnak sem Miserérét sírva bevégeznie a napot, hanem azt énekelhette: „Amen! Deo gratias! Alleluja!” Mert nem azt nézte, mennyi és esetleg milyen nagy rosszat tett, hanem hogy a kegyellemmel milyen *kis* jót tudott tenni ő, és hogy milyen *nagy* jót tett benne és általa az Isten.

A madarak barátja

Virág mindig volt a szobájában. Az ablakban apró kaktuszok sorakoztak. A fehérre meszelt falon üdítő látványt adtak egy futónövény dús zöld levelei. Az asztalon vázában friss virág vagy legalább egy-két zöldellő fenyőgallyacska. De a virágzó ágat mindig úgy vágta le, hogy nem sértette meg a bokrot, sőt elősegítette annak fejlődését.

Madarat azonban nem tartott a szobájában. Még kanárit vagy törpepapagájt sem, pedig azok megszokták a kalitkát és a szobát. A szabadban szabadnak szerette őket látni. De volt egy kis madáretető az ablakában, és télen gyönyörködve nézte, mint csipegettek a szalonnából. Nyáron a szabadban szórt nekik eledelt.

Ezt látta és ezt énekelte meg barátja, lelki és szellemi társa, Mécs László „Arisztid, avagy a madarak barátja” című versében. A költemény azt is hirdeti, hogy milyen volt ő, mint tanár és nevelő, mint a pannonhalmi gimnázium igazgatója.

A csillagok szerelmese

Amikor hallása már annyira megromlott, hogy nem hallotta többé kedves madarainak dalát, akkor a fölötte szálldogáló madárcák után még magasabbra emelte tekintetét, és a csillagos eget szemlélve a szférák zenéjét hallotta meg. Ezért önéletrajzát így fejezi be:

„Jelenleg azon tűnődöm, hogy nem is olyan utolsó dolog Händelhez a vakoskodásban, Beethovenhez a süketülésben hasonulni.

Istennek hála azért, hogy még láthatom a 600 fényévnnyire távol változó csillagot: a «Betelgeuse»-t. („Végtelen”) És a számtalan végtelen méretű csillagsodát. Ők is tanítanak, hogy tudjam még jobban csodálni, magasztalni, imádni a nagybetűkkel írt VÉGTELENT-t, és Pauler Ákossal talán nekem is megadatik elismételni: «Megláttam az ABSZOLUTUM-ot, a Végtelent.» (Aláírás: Kováts Jenő Arisztid, 1968. III. 4. Életem 78-ik évében.” Utólagos bejegyzés: „Rosszul látok, rosszul írok ”)

Idézetgyűjteményében megtaláljuk egy társának a versét, melyet azért írt ki Arisztid, mert saját imádságával és költészetével rokonnak találta.

*Hetvenhét évet megértem
és sok mindent meg is éltem.*

*Többet kaptam, mint mit kértem,
Ezért sokat el is értem.*

*Hogy is lehet még ez érdem,
Ezt magamtól meg sem értem.*

*Kegyelmedben mert reméltem,
gazdag ezért lett az életem.*

*Addig élek, míg remélek,
Remélek is, amíg élek.*

*Mit vetettem, már megértek,
más aratja a kéréket.*

*Ezért egynek jár csak ének:
a kegyelmek Istenének.*

*Sokat írtam és beszéltem,
így szolgáltam, követkeppen.*

*Így lehettem segítsége,
kiknek vágya öröm, béke.*

*Vittem őket kéz a kézbe'
Atyánk útján föl az égbe.*

*Gyakran erőt sem kíméltem,
Bizonyosság, hogy Érte éltem*

*Még börtönben is lett részem,
legfőbb kincsem majd ez léssen.*

*Erőm fogytán most, hogy érzem,
Volt néha úgy, hogy henyéltem.*

*Mégis bíztam, és nem féltem:
Jézus annyit tett meg értem!*

*Hozzá mindig visszatértem,
Hogyha néha rosszul léptem.*

*Magamnak itt mit sem kértem,
megadja majd ott a bérem.*

*Édesanyám, te légy vélem,
Pártfogásod elkísérjen.*

*És ha céloom így elértem:
Istenem lesz osztályrészem.*

Egy jellemző kis epizód bizonyítja, mennyi benső rokonság áll fenn Angelus Silesius párversei és Arisztid, az Angelus Pannonius imádságos, költői lelkülete között. Egy alkalommal kézi teleszkópján keresztül figyelve nézte szeretett csillagait. Egyszerre karját kitarva kiáltotta:

*Hála, csodálat, öröm,
boldogság tölti be lelkem.*

Ovidius mondja önmagáról, hogy bármiről készült valamit mondani, vers lett belőle. ("Quidquid tentabam dicere: versus erat.") Arisztid lelkében is minden élmény – akár olvasmányainak egy gondolata, akár természetben, művészetben meglátott szépség, akár emberszívben megérzett jószág, akár az élet valamely történése – imádságot ébresztett, és imádságából rövid epigramma lett. Elmondhatjuk tehát, hogy imádsága költészet, költészete imádság volt.

A művészet vonzása alatt

Arisztidnak minden szépre imádsággal és verssel felelő hálás lelke nemcsak a virágok színét-illatát érezte Istenhez szálló illatáldozatnak,

nemcsak a madarakkal énekelte együtt a Magnificatot, és nemcsak a csillagok némán is hangosan szóló égi üzenetét érezte meg, hanem elragadta őt a művészet varázsa is.

Végigjárta nyugat leghíresebb képtárait (Firenzében, Rómában, Nápolyban, Párizsban, Londonban, Münchenben, Bécsben, stb.). Ezekről a múzeumokról sok értékes képes katalógust meg más művészettörténeti könyveket tartott magánál.

Egyik hálás tanítványa, Faber Miklós írta (Új Ember 1976. febr.22.):

„Egy modern szoborral kapcsolatban mondta egyszer: A XX. század emberéhez a ma nyelvén kell szólani zenében és pedagógiában, képzőművészetben és pasztorációban. Barátja, biztatója és támogatója volt számos kortárs képzőművésznek. Műveikkel ékesítette a pannonhalmi és pesti iskolát, a városligeti Jáki-kápolnát és múzeum jellegű szobácskáját.”

Ez utóbbival kapcsolatban megjegyezhetjük, hogy ebben a diák nem ismerhette föl az Arisztidot mozgató erőt, mint Xavér, a mélyebben látó barát és testvér. Arisztid ugyanis Angliában megismerte és megszerette az otthon kultúráját. Ő is vallotta: „My house is my castle”, azaz „Az én házam az én váram”. Erre szomszédja: azt mondotta, hogy mi nem „két szomszéd vár” (utalás Vörösmarty ilyen című eposzára) urai, hanem két szomszéd cella lakói vagyunk; szeretetben és békében élünk egymás mellett.

„*Bizony, Pater Arisztid és Xavér együtt képviselik a PAX-ot*” - mondta Arisztid a maga szójátékos módján.

Máskor a klasszika-filológia tanára tört ki belőle. Éppen a Castor és Pollux csillagképet mutogatta az égboltozaton, aztán kijelentette: „*A földön ezek mi vagyunk*”.

Cella - Coella

De nemcsak a messzi tengereket járó angol matróz vágya élt benne a „Home, sweet home”, az „Otthon, édes otthon” után (ezt az éneket nagyon szerette), hanem az örök otthon utáni vágy is, amelynek boldogságát szerzetes őseink éppen cellájukban élték át. Bizonyítja közmondásuk: „Cella mea mihi coela. A cellám nékem mennyországom”.

Az Imitatio is arra tanít, hogy „Cella bene custodita dulces sit, azaz A megőrzött cella egyre édesebb lesz.” És Arisztid, aki Győrött a regatta vezetőjeként bevezette a Duna-Rába-Rábca vizeit, Kőszegen, mint cserkészparancsnok a mozgótábort szerette és szervezte, éveket töltött utazással Nyugaton, öreg korában egyre ritkábban és csak egy-két napra mozdult ki Pannonhalmáról. Végül már el sem hagyta.

Hogy valóban jól érezze magát otthonában, és hogy az valóban „sit silentio, orationi, laborique sacrata = legyen a csöndnek, az imádságnak és a munkának szentelt hely”, iparkodott azt egyéni szép ízléssel „lakályossá” tenni. Ott látta maga előtt Molnár C. Pál tájképét, egy régi olasz művész festményét, Csapodi Vera Madár-magnificációját, később barátjának, Mihalovics Lajosnak tablóját, Szent Benedek hazánkban tisztelt gyermekeinek csoportjával, ahol baloldalon Zoerad András képe az ő arcvonásait örökíti meg.

Szűz Mária tisztelője

Egy képről külön is meg kell emlékeznünk, bár nem eredeti alkotás, hanem egy dombormű nagyalakú fényképmásolata. Ezt Angliából hozta magával, és cellája patrónájának tisztelte. A szentolvasót imádkozva ezt szemlélte. A történet angol leírását a kép hátoldalán olvashatjuk, de Arisztid az angol szöveget maga így fordította le:

„A kép eredetije Münsterschwarzbach apátság Miasszonyunk oltárának közepén áll. Fából faragta kedves testvérünk, Blaser Ferenc OSB.

A Szobrász ezen az alkotásán azt akarta megmutatni, hogy Szűz Mária a Mediatrix Christi et hominum, a Közbenjáró az emberek és Krisztus között, Krisztus pedig az Unus Mediator Dei et Hominum, az Egyetlen Közvetítő Isten és az emberek között. A szobron ugyanis a gyermek Jézus adja az áldást, de felemelt kis kezét az Édesanyja irányítja. Ezt magyarázza az alá irt vers:

*Szavadra, ó jó Anyánk,
küldjön áldást Fiad ránk*

A bencés művész szép halála is arról tanúskodik, mily nagy volt a szeretete és tisztelete a Boldogságos Szűz iránt. Haldoklása 1930 karácsonya előtt következett be, és csupán az az egy aggasztotta, hogy a Pietáját már nem tudja befejezni. De éltette a remény, hogy a mennyből tud küldeni «valakit», aki befejezi művét.

Utolsó kívánsága az volt, hogy a közösség az apátság homlokzatát díszítő szobor előtt énekelje el Szent Bernát imáját. Éppen karácsony napján temették. Amikor a menet a szobor elé ért, letették a koporsót, és a háromszáz testvérből álló kórus elénekelte a himnuszot.

Ekkor történt egy csodának tartható imameghallgatás. Amikor a kórus oda ért, hogy «sohasem lehetett hallani, hogy valakit meg ne hallgattál volna, amikor pártfogásodat kérte» - akkor jött el a nagy élmény.

Részt vett a temetésen az elhunyt barátja, Krausz professzor, aki Münchenből jött el. Az ének hallatára ekkor elhatározta, hogy belép Szent Benedek gyermekei közé, és folytatja barátja művét. Ezután már, mint Maurus testvérnek első munkája volt a Pieta befejezése. Így talált rögtön átmenetele után Ferenc testvér «valakit».

Ezt a kitérőt nemcsak azért írtuk ide, hogy Arisztid fordítását idézzük, hanem azért is, hogy ő is imádkozzon ki a Rend számára egy hozzá hasonló „valakit”.

Szent Márton házáért

A művészire oly fogékony lelkű Jenőt, a hatodikos gimnazistát, megkapta az „ambiente”. Az ősi apátságban a szép múltból is érezhető levegője.

Amikor azután Arisztid lett, és életének legszebb éveit a Szent Hegyen tölthette, csak fokozódott benne a szeretet. Érzelme imádságos költeményben is kifejezésre jutott. A Bazilikában eltöltött egyik szentórája után írta:

*„Íveid, oszlopaid, faragott köveid csupa dallam:
zengik az énekeid századok áhítatát. ”*

Sehol Pannonhalmán fölírat nem őrzik Arisztid nevét, ezért itt soroljuk föl, hogy mit tett ő Szent Márton házáért.

Alperjel korában Xavértól hallotta, hogy klerikusként egyszer bejárta a padlás zeg-zugait, és eljutott az ősök dormitoriumába: hálótermébe. Deákiban az épen maradt apátsági templom bizonyítja, hogy a dormitorium a templomhoz épített folyosóféle volt. Téves tehát a „gyilok folyosó” elnevezés, és hogy az a vár védelmét szolgálta volna. Arisztid átvette a gondolatot, és megnyerő modorával elérte, hogy alakítsák át kápolnává.

Kelemen Krizosztom főapát meg is bízta Xavért, hogy a budapesti gimnázium művész rajztanárával együtt valósítsák meg a tervet. Xavér megfogalmazta a hat oltár domborművének gondolatát. Zászlós István pedig megmintázta. Zászlós István készítette az oltárkereszteket, a más-más mintájú hat kőoltárt, és a színes üvegablakot is. A kápolna Pannonhalmának egyik értéke, és Arisztid alperjelségének emléke.

Másik két ténykedése apróságnak látszik, de mutatja a buzgó törekvést, hogy az apátság látogatói jobban megértsék a látottakat, és képet alkothassanak valamiről, amit nem láthatnak.

A kerengőben az oszlopfőknél kifaragott arcok. Az un. „kútfő-bűnök” vagy forrásbűnök, a bűnforrások szemléltetői. A középkori szimbolika

szerint ezeket a templomon kívül kell hagyni, mielőtt Isten házába lépünk. Valóságos kőbe vésett lelki tükör. Magyarázatát Arisztid így adta meg:

*„A pannonhalmi ősi arcok
sürgetik a hősi harcot. ”*

A barokk ebédlő rajzai, emblémái képes rejtvények, de maga a kép és a latin fölirat mindegyiknek megmagyarázzák az értelmét. A restauráláskor felhasználhatók lesznek a pontos másolatok, amelyet Arisztid készíttetett tanítványaival, majd barátjával, Mihalovics Lajossal. A latin föliratokat disztichonokban fordította magyarra.

Arisztid utolsó szerzeményét a főapátság számára olyan helyen állították föl, ahol minden látogató fölfigyelhet rá. Till Aran hódmezővásárhelyi népművész alkotta, és Szűz Máriát ábrázolja - moderm gondolással - szent Fiával együtt. A gyermek, kerekfejű kiskun fiú, talán többeknek nem tetszik, de a Szűzanya arcát nem lehet elfelejteni: a „mosolygó Jóság”. Mária arcán az Istenanya boldogsága sugárzik, amint isteni Gyermekeit vezeti felénk.

Isten három temploma

Az elméletírók az esztétikumnak három birodalmáról beszélnek. A természeti szépet, a művészi alkotást és - ami a legértékesebb - a szépen kialakított emberi jellemet tartják az esztétikum egy-egy birodalmának.

Arisztid számára ez a három szépség nem elvont fogalom, pusztá kategória volt, hanem Isten három temploma. Mert szerinte:

*„Templom a természet, főként Istennek a háza,
s templom a megtisztult, szép, nemes emberi szív. ”*

Zászlós Istvánnak egy színes rajza is szobája falát díszítette. (Lásd a VII. Fejezetben.) A pannonhalmi direktort mutatja be több diákjával együtt, amint éppen fácskát ültetnek. Ott van a képen minden, amit Arisztid szeretett. Kezében tart egy kis fácskát, amellyel éppen díszíteni készül a Főapátság udvarát. Mellette egy nagy fán láthatjuk kedves madarainak képviselőit: a harkályt, a bagolyt, a vadgalambot és még egy kis mókust is.

Fölöttük magaslik Isten háza: a pannonhalmi bazilika jellegzetes tornya. Fülíg húzódó mosollyal segédkezik a kis diáksereg is, akiket Arisztid annyira szeretett. És fönt a mennybolt királya: a Nap is, mint Isten szeme, mosolyogva küldi mindannyiunkra világító-melegítő sugarát. A rajz alatt a művész idézi az őt megihletett Arisztid-disztichont:

*„Ültess éveken át néhány hasznos s üde díszfát:
megbecsülik nevedet, s dédunokád se feled ”*

Nevelési elveit és gyakorlati tanácsait ilyen gnómákba foglalta, és géppel sokszorosítva ajándékozta nevelőknek és nevelteknek.

Egyébként is szerette minden látogatóját egy képpel vagy versével megajándékozni. Viszonzásul gyakran kért egy-két sort az emlékkönyvébe. Ezek a beírások mutatják legjobban, hogy a Földnek szinte minden táján jutott valaki számára atyai szívének gazdagságából egy-egy sugár. Ezért írhatta róla diákja, Faber Miklós, hogy mindegyikük számára, "akik őt megismerték, azoknak fogalom volt. A bölcsesség, jóság, életszentség és mindenekfölött a szeretet szimbóluma és megtestesítője. Mert az sugárzott minden megnyilatkozásából." (Új Ember, 1976. február 22.)

Úgy érezzük, a beírásokból egyet ki kell emelnünk, mert magunk is sokat tanulhatunk belőle, de tanításában, pasztorációban ugyancsak fölhasználhatjuk. Osztálytársa volt Székesfehérvárott a világhírű Einstein egyik munkatársa: Lános Kornél, aki Einstein halála után járt hazánkban, és fölkereste Pannonhalmán kedves osztálytársát. Az emlékkönyvbe pedig beírta az öreg Einsteinnek gyakran ismételt mondását: „Kornél, Kornél, mentől többet tudunk, annál kevesebbet érünk.”

Arisztid nem volt besavanyodott, sem fölényeskedő, sem lenéző, sem langyos, sem szürke, nem is maradt virágtalan és gyümölcstelen. Még öreg korában is azt kívánta:

*„Éltem végén, Jézus kérlek,
biztos utat mutass nékem.
Sugározzak csak csöpp szépet,
míg van bennem egy kis élet.
S a legvégén Téged várlak
szebb, boldogabb másvilágban. ”*

Jellemző rá az az imádság, amelyet idézetgyűjteményébe is fölvelt:

*„Istenem, tudom, hogy mint minden embernek, nekem is van
árnyékom, ezért csak azt a kegyelmet kérem, hogy árnyékom
soha emberszívre ne essék. Miattam senkinek élete
szomorúbb vagy nehezebb ne legyen. ”*

Arisztid a legszebbet valósította meg: élete utolsó napjáig tudott sugározni és nem csak "csöpp szépet", hanem sok jót is.

Diákjai között

Faber Miklós írja az: „Mint egyenrangúval beszélt a legkisebb diákjával is. Mindig gyermekekkel volt körülvéve. És ami lenyűgöző volt, nem a jó magaviseletüket, a minta diákokat tüntette ki elsősorban barátságával, nem a napi áldozókat, a rendszeres ministrálókat, a

színjelesek, hanem akiket nehéz volt megszeretni: az érdes modorúakat, az alig kezelhetőket, a rezisztenseket és renitenseket, a vitatkozókat, az önféjűeket, a lázadókat. Ezek voltak az ő kiválasztottjai. Élte az evangéliumot. Mivel nem az egészségeseknek van szükségük az orvosra, ezért otthagya a kilencvenkilencet egy-egy eltévedtért."

Tanúi voltunk, hogy egyformán fogadott mindenkit, aki hozzá jött. De nem kívánta meg, hogy hozzá menjenek. Akinek más rendtárs vezetése kellett, hagyta, hogy ahhoz a másikhoz menjen. Azok között, akik nála gyűltek össze, olyan volt, mint Néri Szent Fülöp, aki azt felelte a bírálóinak: „Nem bánom, ha a hátamon fát vágnak, csak bünt ne kövessenek el."

Szerette is Arisztid az oratoriánusokat. Köztük legjobban John Henry Newmant, akinek írásait elmélkedés-könyvül használta. Híres himnuszát le is fordította. Mert az vallotta:

*„Newman a nagykövetem,
mindig is őt követem. ”*

Vele együtt vallja:

*„Ezer nehézség sem kelthet
kétkedést vagy kételyt bennem!
A tudomány sokra tanít:
még többre a komoly, nagy hit. ”*

Engedetlen volt?

Az „advocatus diaboli" vádja lehetne: vétett a szerzetesei engedelmisség ellen, amikor Kelemen Krizosztom főapát Ottó királyfi nevelésére jelölte ki, de Arisztid kitért előle. A király nevelői parancsot nem teljesítette, mert ellenkezett egész lényével. Nem volt sem kuruckodó magyar, sem labanckodó udvaronc. De még sznob sem, aki azért dörgölődzik a legfelsőbb társadalmi osztályokhoz, hogy a maga csekély értékű valóját legalább „aranyfüst"-tel vonja be. Ő közelebb érezte magához Mark Twain koldusgyermekét, Tomot, mint a királyfit.

A Regula egyébként egyenesen megengedi, hogy ha a szerzetes egész valójával ellenkezőnek és így tart teljesíthetetlennek valamit, ezt tisztelettel elmondhatja apátjának. Arisztid elmondotta, és a főapát elfogadta. Így, ha látszatra vétett is a Regula 5. fejezete ellen, akkor csak azt tette, amit a 68. fejezet megenged. Sőt, még tovább mehetünk. Arisztid valóban a hősies engedelmisség példáját hagyta ránk. Egész szerzetesi élete a kezdettől a végéig, egyetlen összefüggő nagy életáldozat volt.

Tudjuk, hogy a természetrajzot szerette volna tanítani, de akkor a Rendnek nyelvoktatóra volt szüksége. Mászt kellett tehát egész életén át

tennie, mint amit szeretett volna. Mégpedig sok olyant, amihez - saját szavai szerint - sem kedve, sem tehetsége nem volt, és olyan hivatalt is be kellett töltenie (többek közt pl. pénztárnokságot és házgondnokságot), amelyre talán valóban alkalmatlan volt. Mégsem panaszkodott, nem zúgolódott, hanem - bár fájó szívvel - mindig azt tette, amit Szent Benedek tanácsolt: „Isten segítségében bízva, szeretetből engedelmeskedett.”

Milyen magiszter volt?

Az okozatból következtethetünk az okra, a tanítványokból a mesterre.

Egyik novíciusa, Szilveszter, a börtönben is cellatársa lehetett egy ideig. Így közvetlen közelből megismerhette Arisztid belső világát. Annyira megszerette és megbecsülte kedves magiszterét, hogy amikor az egyre tehetlenebb öreg kezdett lenni, minden nap fölkereste, és a jó öreget elesetségében gondozta. Rendet tett íróasztalán, megkereste, amit Arisztid nem talált, mert elfeledte, hova tette, később a pénzét is ő kezelte. Mint hálás fiú az édesapját, úgy ápolta.

Egy másik novíciusának, Zénónak, a szemét könny lepte el, amikor az elköltözőtről megemlékezett. Arisztid nagyon tisztelte, becsülte, szerette Zénó édesanyját is, mert özvegyen fölnevelt három fiút, és mind a három rendünk kiváló tagja lett. A jó édesanya fényképét három bencés fiával állandóan az íróasztalán, szeme előtt őrizte.

Ez a hála az egyiknél, ez a könny a másiknál minden szónál és írásnál jobban megmutatja, hogyan élt a magiszter emléke novíciusaiiban. Azok közül, akiket teljesen ő nevelt, egy sem lett hűtlen fogadalmához, és Rendjéhez. Mert Arisztid nemcsak tanította, hanem élte is a Regulát.

Ide-oda kapkodó volt?

Arisztidban valóban volt nyugtalanság. Újra és újra változott és változtatott. Bútorait évenként legalább egyszer áthelyeztette, képeinek más és más helyet keresett a falon. Változtak „hobby”-jai is. Egyszer lemezeket gyűjtött, máskor faleveleket, hogy üveglappal betakarva az asztal díszei legyenek.

A nyugtalanság azonban nem más volt, mint amit Willibrord Verkade OSB festőművész önéletrajzának címe oly tömören fejez ki: Die Unruhe zum Gott! Vagy amiről Szent Ágoston így vall: „nyugtalan a mi szívünk, amíg Istenben meg nem nyugszik.”

Arisztid is nemcsak egyszerűen a mást, az újat, a változandót kereste folyton, hanem a többet, a szebbet, a tökéletesebbet. A „rész” helyett az „egészet”, tehát az

ISTEN-t.

Harmadik rész

Az ANGELUS SILESIUS analógia

Családi neve Johann Scheffler volt, 1624-ben Breslauban (ma Wrocław) született. Még mint protestáns tanulmányozta a középkori nagy misztikusokat, köztük a mi Nagy Szent Gertrudunkat és Magdeburgi Mechtidet. Ez hozta a katolikus Egyházba. Pap lett, és mint érseki tanácsos halt meg 1677-ben. Két verseskötete (Cherub Wandermann és Heilige Seelenlust) különböző misztikus irányzatok és iskolák egyéni ötvözetét adta. Párverseiből magyarra fordítva egy csokrot gyűjtött egybe Szedő Dénes. Ebből veszünk ki néhány virágszálát tételünk igazolására, hogy Arisztidot igazoltan nevezhetjük Angelus Pannoniusnak. Az Istentől küldött sziléziai és pannóniai hírnök (angelus) közös vonása: mind a ketten papok voltak, és így liturgiát is bemutatnak. A liturgia imádságaiban pedig szinte egyeduralkodó forma a kettős ritmus, amely verseikben megtalálható.

Pár vers Angelus Silesius imakölteményeiből:

*Hová sietsz keresztény? Te benned van az Isten.
Ha másutt üződ Istent, úgy Isten neked nincsen.*

+

*Nem önmagának fénylik a nap s az ég azúr
Vigyázz! Téged sem önnön hasznodra gyűrt az Úr!*

+

*Mit itt szerettél, majd hozzá kell lenned egykor: Válassz!
Isten leszel, ha Istent és sár, ha sárt imádsz!*

+

*Azt kérdezed, a Sátán házáig ki vezérel?
Egy szóval érsz el addig, az átkozott „énnel”!*

Ut in omnibus glorificetur Deus!

Dr. Szunyogh-Xavér Ferenc OSB

/Pannonhalma, 1976/

Kováts Arisztid és Szunyogh Xavér

ARISZTID

avagy a madarak barátja

Egy fali képen madárkarnevál
hallgat, és Assisi Szentje prédikál.

S ez a legenda, ez az áhítat
falat, bútort, könyvtárat átítat.

Sok könyvének sötét a fedele,
s színes madár-ábrákkal van tele.

És még a szurtos verebet
is megszínezte bent a szeretet!

Hát ilyen ő: kint bencés reverenda,
bent szivárványos szép madár-legenda.

Lelkében a gyöngéd Szent prédikál
s összhangban áll a nagy szín-karnevál.

Sok nyelvet ért: főképp gyerek-szívek
s más madarak beszédjét érti meg.

Igazgató, de a gimnázium
nem vaskalitka a sok víg fiún.

Mert rácsa: jóság, evangélium
s így fény-kalitka a gimnázium.

A tarka-barka sok diák-szívet
se durva szó, se drót nem sérti meg.

Falán a Szent vígságot prédikál
s zeng a színes, szíves karnevál.

S a víg zsvajt öröm hallgatnia:
szívének étek, szent ambrózia!

A szíve halk kalitka-rab: madár,
mely titkon az örök tavaszra vár.

Mert boldogság, barátság, szerelem:
vándormadár, s mind elszáll hirtelen,

ha elfogy étke! Hol vagy ifjúság?
Milyen vágy ringat, mily virágos ág.

Hol vagy boldogság? Jöttél hirtelen,
tündérien, s eltűntél hirtelen.

Így tűnnek el mind-mind a madarak,
szívünkön kívül, mely kalitka-rab.

Ezért kell néki sok ambrózia, öröm,
gyerekkacaj, búcsúfia!

Jaj lesz, ha ő megéhül: hirtelen kitör,
s az Isten tenyerén terem!

Mécs László

Kováts Arisztid írásaiból

Kováts Arisztid írásai teljességgel sehol nincsenek összegyűjtve, habár Pannonhalmán őrzött írásos hagyatékában jelentős mennyiségű található. Példaként említjük azokat a verseit, amelyek csak egy-egy közeli ismerősének elküldött levélből ismertek.

Irodalmi termésnek is tekinthető írásai között kisebb részt képvisel a prózai műfaj, nagyobb részt a versek. Hosszabb lélegzetű dolgokat nem írt, életében könyve nem jelent meg, egyéb írásai is csak elszórtan, szinte véletlenszerűen láttak napvilágot. Imákat is írt, igaz ezek legtöbbjét verses formában. Előadásai, elmélkedései, szentbeszédei is csak részben találhatók meg hagyatékában. Ez utóbbiakban barátjának, Szunyogh Xavérnak a példáját követte, aki szerint a 10 percnél hosszabb szentbeszéd az ördögnek szól. Naplói és napi feljegyzései – hiányosan – az 1931-73 közötti időszakról maradtak fenn, az 1961 utániak képecskékkel díszítettek, és nem annyira eseményeket, mint gondolatainak feljegyzését tartalmazzák. Széleskörű levelezésből többnyire csak a hozzá írt levelek ismertek. A börtönből folytatott levelezése teljességében megvan. Csak életének utolsó évtizedeiből maradt fenn pár általa írt levél másolata, illetve azok közül jó néhányat megőriztek (ha még élnek, őriznek) a címzettek, de ezeknek szinte lehetetlen nyomára bukkanni.

Prózai írásai közül olyanokat válogattunk, amelyek egyrészt szerzetesi, lelkipásztori és nevelői mivoltát és meggyőződését tükrözik, másrészt életének egy-egy rövidebb szakaszát, vagy eseményeit foglalják össze. Ezeknél a műveknél igyekeztünk az írások születésének időrendiségét figyelembe venni.

Az írásaiból történt válogatás nem azt a célt szolgálta, hogy bizonyosága legyen annak, hogy Kováts Arisztid irodalmi mércével mérve is író, hanem hogy a gondolatait leírni tudó, a lelkiség és emberség bármilyen mércéjének megfelelő EMBER volt. Így, csupa nagybetűvel.

A Szent Nevelő

Hódolat Bosco Szent Jánosnak, az ifjúság apostolának

Ez év, 1934 húsvét vasárnapján iktatta XI. Pius pápa a szentek sorába a XIX. század legnagyobb nevelőjét: Don Bosco Jánost.

Bosco Szent Jánost legismertebb képén gyermekfejekből font koszorúból látjuk kimosolyogni. Ennél bájosabb, neki megfelelőbb keretbe nem is lehetett volna állítani, mert senki sem áldozta fel életét úgy a gyermekekért, mint ő. Kortársai sokoldalú embernek ismerték, megcsodálták benne a hatalmas izomerőt, amellyel földre tepert emberóráásokat, és

bámulatos akrobata mutatványokat végzett. Megindított és szívvel-lélekkel szolgált olyan ügyeket, amelyeket ma újszerű vívmányoknak tartanak, mint például az Actio Catolica, a missziók és a sajtó ügye.

Tisztelettel állhatunk meg nemes egyénisége előtt, mint a testi, erkölcsi és szellemi erők pompás együttese előtt. Mégis, mint nevelő volt a legnagyobb. Félszázadra terjedő nevelői munkásságát a legmagasabb helyről, a pápai székről jövő elismerés egyenesen „csodálatosnak” mondja.

Bosco Szent Jánosnak, mint pszichológusnak és nevelőnek első nagy zsenialitása abban mutatkozik, hogy a gyermekszív rejtelseit, az ifjú lélek képességeit, lappangó erőit úgy senki észre nem vette, úgy senki nem értékelte, mint ő. Tagadhatatlan, hogy voltak előtte is melegszívű nevelők, de általában a kiváló elmék közömbös lélekkel tekintettek a gyermek- és ifjúkorra! Sokszor hivatásos nevelők is az „ifjúság: hiúság”, a „Juventus ventus” és a „Jugend hat keine Tugend” mondások szellemében csak kénytelen-kelletlen működtek a nevelő pályán, sőt voltak igen sokan, akik egyenesen ellenséges szemmel néztek a gyerekekre. Nem is szólva a klasszikus kor nagyjairól, akiknek egyik legkiválóbb alakja, Horatius megveti az ifjúkort, amelyben az emberi lélek hajlik a bűnre, mint a viasz.

Olyan nagy elmék is, mint Shakespeare, a lélek mélységeinek egyik legnagyobb vizsgálója, szinte utálattal fordult el a gyermek- és ifjúkortól, és az volt az óhajtása, hogy legjobb volna, ha az ember át tudná aludni azt az életszakaszt, amelyben a gyermekek és ifjak kiállhatatlanok, veszekedők, naplopással és erkölcstelenséggel töltik az idejüket, s életük az öregek számára undorral van tele.

Mennyire más szemmel, Shakespeare-eket megszegyenítő bölcsességgel tekintett Bosco Szent János a gyermekekre és az ifjakra! Bölcsességének titka abban rejlik, hogy az Úr Jézussal való teljes egybeolvadásában Krisztus szemével nézte őket, annak a Krisztusnak a szemével, aki azt hirdette: „Engedjétek hozzám a kisdedeket!” És Krisztus szemével nézve a gyermeki lélekbe, annak nagyon a mélyére látott, és *ott* felbecsülhetetlen értékeket és képességeket fedezett fel.

Nem vallotta ugyan Rousseau tanát, hogy az ember jónak születik, de még kevésbé osztotta a janzenisták felfogását, hogy az emberi természet alapjában és szörnyűségeken megromlott. Boussuet-vel hitte, hogy az ember, bár megromlott, eredeti nagyságából, paradicsomi szépségéből megőrzött valamit, s a nevelőnek éppen az a feladata, hogy ezeket a megmaradt szépségeket megmentse, kifejlessze, a

lélekben szunnyadó isteni szikrákat szent lángra gyűjtsa, szent tevékenységben megnyilvánuló életre hozza.

A mélyre látás és a szeretetnek a zsenialitása képesítette őt arra, hogy az isteni származást a három legborzalmasabb kerítő: a nyomor, a bűn és az utca gyermekeiben is felfedezze. Krisztus szemével nézve a gyermeki lélekbe, még az elhagyott utcagyerekekben is felfedezte a Szentlélek templomát.

Azokban is észrevette, hogy a gyerek ezer képességet magában rejtő emberpalánta, amelyből ezeket a képességeket megfelelő bánásmóddal elő lehet csalogatni, a gyermekből odaadó gonddal férfit, krisztusi férfit lehet nevelni. Ha megcsodáljuk az egyik híres angol költőnek mély értelmű mondását: „A gyermek a férfi atyja”, akkor százsorta inkább kell csodálnunk Bosco Szent János művészetét, amellyel a férfiúvá való nevelés munkáját ezekben el is végezte.

Nem tanulmányozott Bosco Szent János pedagógiai rendszereket, nem járt iskolába világhírességeknek kikiáltott nevelőkhöz, Pestalozsikhoz és Rousseaukhoz, hanem vitte őt az isteni Mester lelke, valami krisztusi „donum didactum” úgy, hogy maga nem is igen tudott számot adni nevelői eljárásáról.

Két évvel halála előtt, amikor már mintegy öven esztendő telt el nevelői munkában, a híres Montpellier-i nagyszeminárium rektora így szólt hozzá: „Kedves Don Bosco, mi az ön nevelési módszere, mi az ön pedagógiájának a titka?” „Az én módszerem, az én módszerem, - mondta szinte megzavarodva – nem tudom. Krisztus szeretete és a körülmények mondják meg mindig, hogy mit cselekedjem.”

Finom pedagógiai érzékével észrevette, hogy a gyermek lelkivilága egészen más, mint a férfié. A gyermeket nem lehet felnőttek módjára kezelni, hanem *le kell szállnunk* a gyermek világába, és vele lelkének sajátos szükségletei szerint kell bánnunk. Nagyon jól látta, hogy a gyermek elsősorban érzékeivel él.

A gyermek nem tud – fejét tenyerébe hajtva – gondolkodni, valamit megfontolni, hanem látni, hallani, tapintani akar. A mozgás, a játék és a lárma életének eleme. A vidámság, az öröm, a lelkesedés hajtják. Kis jutalmak jobban viszik a jó felé, mint amennyire a büntetések visszatartják a rossztól. Egész pedagógiánkat ezekhez a fiziológiai és pszichológiai adottságokhoz kell szabnunk. Hogyan nevelt mármost Bosco Szent János? Hogyan nevelt talpig derék embereket

éppen azokból, akik a legnehezebben voltak nevelhetők, akiket először a nyomor, a bűn és az utca iskolájából kellett kimentenie?

Az bizonyos, hogy Bosco Szent János ösztönszerű borzalommal fordult el attól a visszatartó, fenyítő és büntető pedagógiától, amely folyton csak azt mondja: „Ne tedd ezt, ne menj oda, ne játszd ezt, szigorúan tilos amaz, és ha megteszed, majd meglátod, mit kapsz.” Elfordult a régi görög pedagógiától, amely azt vallotta, hogy ha az embert meg nem nyúzzák, nem nevelődik.

Nem értett egyet azokkal a keresztény nevelőkkel sem, akik a Szentírásra is hivatkozva nagyon bíztak a testi fenyítéknek az erejében, és akik azt vallották, hogy a nevelés legyen olyan, mint a fűnyíró gép munkája, amely minél súlyosabb hengerrel nehezedik a parkok pázsitjára, és minél gyakrabban nyírja a fűvet, annál szebb, annál simább és tömöttebb gyeper kerül ki alóla.

A pedagógia nem lehet tilalom, szidalom, gúny és büntetés, mert ez a negatív, rosszul értelmezett spártai nevelés letarol a lélekben mindent. Ez a pedagógia csak az iskola, a nevelés nyűgét érezteti a gyerekekkel, csak elkeseredést és gyűlöletet fakaszt a nevelő iránt, és azon intézmény iránt, amelyet a nevelő képvisel. Ez a pedagógia csak elvesz, ahelyett, hogy adna: a nevelésnek pedig adnia kell.

Bosco Szent János nevelési módszerének alapja a *szabadság* volt. E pontban az egyház bölcs mérséklete vezette. Maga hangsúlyozta, hogy kerülni kell a végleteket. A túlságos szabadság és a túlságos szigorúság két veszedelmes szirt, amelyeket egyformán kell kerülnie a keresztény nevelőnek. Ne engedjük teljesen szabadjára neveltjeinket, de ne is törjük bele őket irgalmatlanul valami kíméletlen fegyelembé!

Azt vallotta, amit Canterbury Szent Anzelm, a híres bencés nevelő, aki a XI. században – és ez igen nagy dolog! – már sürgette, hogy a növendékek szabad levegőben érezzék magukat. Szent Anzelm egyik apáttársa ugyanis a miatt panaszkodott, hogy bár neveltjeik rengeteg verést kapnak, és minden tilos nekik, mégis igen rosszak, rakoncátlanok, fegyelmezetlenek. Szent Anzelm erre így válaszolt: „Éppen az a baj. Csináljuk úgy, mint az ügyes kertész, amikor fát ültet. Nagy teret enged a csemetének, hogy legyen bőséges levegője, napsugara, mert csak így növekedhetik, így vehet fel szép alakot.”

Szent Anzelm és Bosco Szent János is nagyon jól tudta, hogy a nevelésnek nem az a célja, hogy elnyomja a gyermek eredetiségét, hanem hogy kifejtse. A nevelés ne fojtsa vissza az energiákat, hanem fegyelmezze, szabályozza és a jó érdekében működtesse azokat. Ne parancsoljuk a jót, hanem szeretessük meg, hogy növendékeink azt önként, szívesen gyakorolják. Bosco Szent János nevelő házában nem volt kötelező szentgyónás, és nem volt sehol annyi önkéntes szentgyónás és mindennapi szentáldozás, mint ott. S a szabadság pedagógiájával még többet is elért.

Élete végén így nyilatkozott „Fél századon keresztül foglalkoztam neveléssel és elmondhatom, hogy egyetlen egyszer sem kellett büntetnem.” Neki, mint rendkívüli egyéniségnek nem volt a büntetésre szüksége, de tudta, hogy a nevelőnek néha mégis igénybe kell vennie a büntetésnek valamely módját. Csak azt kívánta, hogy ne legyen az testi, megszegyenítő, haragból fakadó, lázadást keltő, hanem szeretetből fakadón, és a szeretet legyen a szabályozója.

Pedagógiájának igazi éltetője éppen a *szeretet* volt. Maga is ezt vallotta: „Az én pedagógiám a szeretet gyermeke.” Azt a nagy értéket, amelyet a gyermek hord magában, csak szeretni lehet. Ha már az ókori bölcs azt hirdette, hogy a legnagyobb tisztelet illeti meg a gyermeket, akkor a keresztény nevelőnek, aki a gyermeki lélekben a Szentlélek működési terét nézi, még nagyobb tisztelettel, még nagyobb szeretettel kell néznie a gyermekek világát.

Nevelői működését is a szeretet indította meg, 1841-ben, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén - nevezetes dátum a szent életében! A turini (torinói) Assisi Szent Ferenc templomban éppen misézni készült, amikor látta, hogy a sekrestyés egy rendetlenkedő inasgyereket lódít ki a sekrestye ajtaján. Don Bosco utána ment a gyermeknek, Garelli Bertalannak; visszahívta, elbeszélgetett vele. Megtudta, hogy a tizenhat éves fiú sem írni, sem olvasni nem tud. Katekizmust nem tanult, régen nem gyónt, sőt még keresztet is alig tudott vetni. „Hogyan lehetne ilyen fiú jó?” - kérdezte magában. „Az ilyent nem kidobni kell, hanem fel kell karolni.” Ott tartotta a szentmiséjén, utána újra szeretettel elbeszélgetett vele. Megtanította keresztet vetni, és megkérte, hogy a következő vasárnapon újra jöjjön vissza, de ne egyedül. Hozza el a barátait is! Don Bosco nevelőmunkája megkezdődött.

A következő vasárnapon Garelli hét társával jött. Rövid idő múlva már nyolcvan voltak, pár hónap múlva több százan. Először Isten szabad ege alatt foglalkozott velük, majd egy fészerben, később bérelt helyiségben, végül pedig saját helyiségükben folyt a nevelés és az oktatás. Turinnak ezen a helyén jelenleg olyan nevelő intézmény van, amelynek a világon nincsen párja. Így indult meg a nagy munka a fáradhatatlan szeretet szellemében.

A tehetségesebbeket tanulásra fogta, a többieket különféle mesterségekre tanította: voltak diák fiai és inas fiai. A kicsinyeknek édesanyjuk volt, a nagyobbaknak édesapjuk, a még nagyobbaknak megértő, szerető jó barátjuk. Meggyőződése volt, a nevelő sohasem lehet előljáró, még kevésbé tölthet be rendőri vagy kém szerepet. Csakis édesapa, idősebb jó barát lehet, aki mindent tud, aki mindent megért, aki friss, fiatalos szívvel együtt él neveltjeivel. Velük eszik, velük tanul, velük játszik, és még mókáikban is részt vesz, hogy a szerető gonddal örködő idősebb jó barát társaságában alkalom se lehessen a vétkezésre. Ez a híres don-boszkói „megelőző pedagógia”.

Ha azonban a nevelő elvegyül diákjai között, hova lesz a nevelő tekintélye? – kérdezték az aggodalmaskodók. Erre is megfelelt Don Bosco. A tekintély megszerzésére egyetlen igazi mód van: „Legyen a nevelő minél feddhetetlenebb életű, legyen minél szentebb!” Akkor nem kell féltetni a tekintélyt. Ott jár az a szeretett nevelő nyomában. Sőt még *többet* is kap: szerető gyermekszívekből árad feléje a bizalom, a ragaszkodás. Készséggel engedelmeskednek neki, és a nevelő oda viszi őket, ahová akarja. Viszi őket Isten felé: a gyermekek számára a legrövidebb út a jó Isten felé a nevelő szívén keresztül vezet.

Harmadik, ami átjárta Bosco Szent János nevelés módját, mint a májusi természetet a napsütés: az öröm volt. Már Mme de Sévigné a szomorúságot és az unalmat a két legsötétebb fenevadnak tartotta, Néri Szent Fülöp pedig a hét főbűnhöz egy nyolcadikat is csatolt, amely nem más, mint a szomorúság. Féneleon, a nagy nevelő szintén vallotta, hogy ha a tanítvány az erényről sötét fogalmat alkot, akkor, jaj, a nevelőnek: minden munkája kárba veszett. Ha az erény kívánatos színben mutatkozik a növendék előtt, könnyű dolga van a nevelőnek. Ezért akarta Bosco Szent János, hogy nevelőháza és minden szalézi ház örömben fürödjék.

Kívánsága volt, hogy az ifjúság *"in hymnis et canticis"* nevelődjék, ének és nótaszó zengjen minél gyakrabban a fiúk ajkán! Őt, magát az öröm magvetőjének tartották, mert amerre járt, lépte nyomán mindenütt jókedv fakadt, mosolygósabbak lettek a gyermekarcok. Lelkét és tanítványainak a lelkét is az öröm járta át. Meggyőződése volt, és azt tanítványaiba és másokba is beleoltotta, hogy akiknek a mennyei Atya az atyjuk, azoknak szívében nem lehet helye a szomorúságnak, ott az öröm rózsái kell, hogy fakadjanak.

Tudta végül Bosco Szent János nagyon jól - és ez számunkra is a legnagyobb tanulság -, hogy a tanítvány csak annyiban halad, amennyiben a vezető megy előre önfegyelmében, életszentségben. Ez a szent tudat állandó komoly munkát kíván, amely a nevelőt egyre buzgóbbá, egyre türelmesebbé, egyre jobban úrrá neveli önmaga felett. De ezzel egyúttal megkapja az erőt és a hatalmat, hogy tanítványai felett is úrrá lehessen - mennek a nevelő után önként, szívesen, engedelmes lélekkel, igaz szeretetből.

Így nevelt és ezért hatott Bosco Szent János. Ezért gyakorolt ellenállhatatlan varázst az ifjúságra. Soha jobban nem szerettek, nem tiszteltek nevelőt, mint őt. Erkölcsi magnetizmus senkiben sem volt nagyobb mértékben, mint benne.

Vonzó, szent egyéniségével, nemes lelkével, páratlan tapintatával, a szabadság – szeretet - öröm pedagógiájával ezeket vitt Istenhez.

Ezért tiszteljük a nagy nevelőt - szentek sorában.

(Megjelent a Kőszegi Bencés Gimnázium 1933/34 évi értesítőjében)

Az egykori kőszegi bencés gimnázium

A gentleman

A „gentleman” meghatározását így lehetne összefoglalni: Az a *gentleman*, aki másnak sohasem okoz fájó érzést. Ez a meghatározás hangsúlyozza a lelki finomságot és – amennyire lehet – szabatos is. Legelső rendű kötelességének tartja azoknak az akadályoknak elhárítását, amelyek megnehezítik a társaságban élőkkel a könnyed és fesztelen érintkezést. Inkább simul viselkedésükhöz, minthogy magát kezdeményezőnek tolja fel.

Az emberséges ember gondosan kerül mindent, ami civódást, nemtetszést válthat ki azok lelkéből, akikkel az élet sodra összehozta. Elejét veszi minden nézeteltérésnek, kerüli mások érzéseinek megsértését, kerül minden kicsinyeskedést, gyanúsítást, rosszkedvet.

Törekvése arra irányul, hogy mindenki kényelmesen és kellemesen érezze magát. Figyelemmel van a társaságának minden tagja iránt. Gyengéd a szégyellőssel szemben. Finom a tartózkodóval szemben. Szemet huny a furcsaságoknak. Számol azzal, kivel beszél, óvakodik attól, hogy íztelen megjegyzéseket tegyen. Kerüli azokat a beszédanyagokat, amelyek a társalgást elmérgesíthetik.

Beszélgetésben ritkán viszi a szót. Soha nem unalmas, sohasem fárasztó. A másoknak nyújtott szolgálatokat úgy adja, hogy azokat könnyű legyen elfogadni. Úgy viselkedik, mintha nem ő adna, hanem inkább ő részesülne szívességben. Magáról sohasem beszél, csak akkor, amikor erre kényszerítik. Sohasem védekezik csak azért, hogy visszavágjon.

Minden rágalmozást, megszólást elenged a füle mellett. Ha valakivel ügye van, nagyon lelkiismeretesen mérlegeli az illető indítókait. Mindent a legjobb szándékúnak értelmez. Vitáiban sohasem ítél meg felelőtlenül. Érvék gyanánt sohasem fordul gyilkos megjegyzésekhez. Sohasem tételez fel olyan rosszat, amelyet ne merne hangosan kimondani.

Messzi jövőbe tekintő előrelátással helyesli az őskori bölcsek elvét: „Úgy kell viselkednünk ellenségünkkel szemben, mintha az egykor a legjobb barátunk lenne”. Több józanság van benne, semhogy támadásokban megbántottnak érezze magát. Bölcsebb, semhogy a sérelmeket emlékezetében tartsa.

Sokkal egykedvűbb, semhogy nehezteljen valakire. Bölcséleti elvei alapján türelmes, megbocsátó, elnéző. Elviseli a szenvedést, mivel az elkerülhetetlen, a gyászt, mivel az már jóvá nem tehető, a halált, mivel az a rendeltetése.

Ha vitába száll, fegyelmezett elméje megvédi őt a nála talán jobb, de kevésbé képzett elméknek bántó udvariatlanságával szemben, akik – mint életlen fegyverek – inkább tépnek és szakítanak, ahelyett hogy élesen vágnának. Ilyenek nem értik a dolog lényegét, jelentéktelen részletekben maradoznak el, félreértik ellenfelüket, és bonyolultabban hagyják a kényes kérdést, mint ahogy találták. Véleményében igaza lehet, vagy tévedhet, de sokkal értelmesebb, semhogy igazságtalan legyen.

Amennyire egyszerű, annyira erőteljes egyéniség. Amennyire rövidre tudja fogni a dolgot, éppen annyira határozott. Nem találunk másban nagyobb becsületességet, nagyobb megfontoltságot és több megértést.

Bele tudja magát képzelni ellenfeleinek okoskodásába, tud magyarázatot találni tévedéseikre. Tisztában van az emberi értelem gyengeségével éppen úgy, mint erejével, körével és határaival.

Ha hitetlen, akkor is tud annyira mélyen gondolkodó és nagylelkű lenni, hogy ne tegye nevetségessé a vallást, és ellene ne cselekedjék. Sokkal bölcsőbb, semhogy hitlenségében megrögzött és túlzó legyen. Tiszteletben tartja az áhítatot és a vallási buzgóságot. Sőt támogat tiszteletreméltó, szép és hasznos intézményeket, amelyekkel esetleg maga nem tud együtt érezni.

Tiszteli a vallások papjait. Megelégszik azzal, hogy nem fogadja el a vallások misztériumait, de nem támadja, és nem bélyegzi meg őket. Barátja a vallási türelemnek, nemcsak azért, mivel bölcselete arra tanította meg, hogy elfogulatlanul nézze a hitnek minden formáját, hanem érzésvilágának gyengédségével és finomságával is, mely a műveltség egyik ismertetőjegye.

(Lásd: *Newman: Idea of University*. 1852.
A nyolcadik beszéd befejező része)

Pannonhalma a háború zajában

Amikor Budapestre kezdtek bevonulni az oroszok, Pannonhalmán még nyugodt volt az élet. Karácsony estéjén a fiúk, lányok szép kis meleg estét rendeztek. Ajándék is jutott a családoktól elszakadt gyerekeknek, különösen a Nagy Béla - Zsöle adományokból.

Nagyon szép volt az énekes officium, melyet az éjféli mise követett. Igen sokan voltak ott, még német katonák is. Brunnschweiler Ben, a protestáns svájci ember, a Nemzetközi Vöröskereszt igazgatója három órát töltött a templomban, és - mint mondta - nem unatkozott, sőt nagy lelki élményt jelentett neki az áhítatos katolikus istentisztelet.

Karácsony utáni napokban - még karácsony másnapján is - hajtottak bennünket a Todt-szervezet által vezetett sáncásó munkákra. A bitang nyilas főjegyző még a németeken is túltett. Nem volt irgalom az öt gyerekes anyáknak sem: kellett menni hétköznap, vasárnap egyaránt.

Velünk szemben később a németek megértőbbek lettek, és nekünk csak egyszer kellett mennünk hetenként. A bánásmódjuk pimasz porosz eljárás volt. Közben sokszor hallottuk már a Mór körül dúló harcok ágyúzaját. Györözt igen sok német jármű és tank vonult keresztül. Még most is ilyesmivel áltatták az embereket: „Nagy átkaroló mozdulat lesz, amely az oroszokat nemcsak visszaszorítja, hanem meg is semmisíti.” A naivak el is hitték.

December 31-én majdnem elhurcoltak a németek. A magyar hatóság ugyanis ekkor egy kicsit emberségesebben úgy intézkedett, hogy Újév előtt legyen egy kis víkend, és megengedték, hogy az újévet megelőző vasárnapon délben abba hagyassuk a munkát. Erre hivatkoztam a további munkát parancsoló Schneider úrnak, a tipikus durva porosz őrmesternek, és megtagadtam az engedelmességet. Amikor az ő bömbölő „Welterf”-jére sem folytattam a munkát, majdnem elhurcoltatott. A falu népének kavardása közben elterelődött rólam a figyelem, és megléptem.

A hadimunka erkölcsi hatása azonban igen jó volt: a falu népéhez nagyon közel jutottunk, és összebarátkoztunk.

A Szilveszter-este hangulatos volt: Mécs László szavalt, a fiúk tréfás jeleneteket adtak elő, volt a Vöröskereszt segítségével tombola. Jó dolgokat lehetett nyerni: egy kis doboz kávé sikerült szereznem.

Januárban még sok mindent vásároltunk Győrött. Az utolsó lehetőségek voltak. Éreztük, hogy nagy szükségünk lesz rá. Vettünk is, amit lehetett. Közben a menekültek egyre szaporodtak.

A fiúk, különösen a nagyobbak, igen szorgalmasak voltak. Vízkelety lett a konyha-kocsis, Reichenbach a fuvarozó. A karácsony utáni napokban nyolcszor járt Győrött. Szállított haza szöveteket, szappanokat, cipőpasztákat. A fiúk egy része napokon keresztül szemet lapátolt, mások a kerti istállót hozták rendbe, meg a melegedőt, ahová 70 birkát kaptunk. Ezekről szintén a diákok gondoskodtak. Bár erről eleinte nem szóltak az illetékeseknek, és így a birkákkal öt napig senki sem törődött. Egymás bundáját rágták le kínjukban.

A koszt nagyon egyszerűsödik. Délben levesen kívül csak egy fogás. Este is csak egy fogás. Később ez a két étkezés is összeolvadt napi egy főétkezéssé. Ekkor még volt kávé is, igaz, hogy összeöntve, később már csak „magyar fekete”, rántott leves vagy valamilyen ízetlen tea. „Apácateának” nevezték: édeskés volt és gyenge.

Január közepén a rendtársak már a favágásnál és a disznóölésnél is segédkeznek. Ekkor nagy szomorúság ért bennünket: Polgár Vilmos, a tanári kar egyik legderekabb tagja, Balatonfüredre került, nem is tudom, mit csinálunk nélküle.

Január 21-én Szálasi járt Györszentmártonban. A főmonostort „megbüntette”: meg sem látogatta. Ezt az alkalmat is felhasználta azonban a teljesen németérzelmű főjegyző, hogy bemártson bennünket. Egy-két szerencsétlen fiú: Galambos Laci, Olty Ede, Bornemissza Elemér kimentek Németországba.

Budapestről rettenetes hírek érkeztek. Egy rendőrtisztviselő úgy hallotta, hogy Budapesten 500.000 a halott, a Belváros teljesen kiégett, az aszfalt is lángolt.

Január 28-án hangversenyünk volt, még a svájci vendég is játszott zongorán.

Húshagyó kedden furcsa kis estét rendeztek a fiúk: még malacpecsenyét is szereztek, hozzá bort, és együtt ittak a meghívott felnőttekkel. Egy előbb rendezett délutáni tea Mécs részvételével igen kedves volt, és itt jó gyermekeink tartották még a *mértéket*.

Január 31-én Fehérvárott voltam. Sietnem kellett vissza, mert Fehérvár újabb elfoglalás előtt állott.

Február 4-én újabb rettenetes értesítést kaptunk. Egy állítólagos titkos távirat szerint „A budapesti polgári lakosság vesztesége, állapota kétségbeejtő, minden képzeletet felülmúló”. Ezenkívül nem hallottunk mást. Elképzelhető, hogy aggódtunk a pesti rokonok, jó ismerősök miatt.

Igen bántott a lelkiismeret, hogy Quandtot az utolsó napokban hazaengedtem. Különösen a Rózsadombról jöttek ugyanis rossz hírek. Azt mondták, hogy a szép rózsadombi villákból még hírmondó sem maradt.

Amikor a pestiek miatt annyit aggódtunk, mi még paradicsomban éltünk. Ellátásunk nem volt bőséges, de elegendő. Néha-néha jó, ízletes, kiadós ebédek is akadtak. Közben-közben barátságos beszélgetés közben még feketét is élveztünk. Rendeztünk gramofon hangversenyeket, zongorahangversenyt. Blazovich Jákó vasárnaponként világnézeti előadásokat tartott. Egy alkalommal Halasi Nagy József is tartott hasonló előadást.

Pestről ismét a hír: kb. félmillió halott. A hullák eltemetetlenül hevernek az utcán, heteken keresztül. Eltűnődtünk, élnek-e pesti rendtársaink, mert azt is hallottuk, hogy pesti házunk a földdel lett egyenlővé.

Február közepén a lelkigyakorlatokat szokás szerint rendszeresen megtartottuk. Mindegyik jól sikerült. Az asszonyok azonban még most is veszekedtek. Most láttuk közléről, hogy milyen rettenetes a bájos gyengéd nem. Marakodás, irigykedés, megszólás még az itteni életük is. Nem bántuk meg, hogy nem nőstünk.

A diákoknak azonban még most is van kedvük bolondságokat csinálni. Egy férfiruhát szénával kitömtek, elrejtették a kerti ház padlásán, és kezdték hirdetni, hogy hulla van a padlásán. Valamelyik komolyan vette, és jelentette a község házában, onnan meg a csendőrséget és a főbírói hivatalt is értesítették. Mozgósították az orvosokat, kiküldték a csendőröket, a diákok majdnem megkeserülték a dolgot. De a jóindulatú főbírónak sikerült elsimítania az ügyet.

A fiúk – bár a lányokkal nem beszélhetnek – sokat ugratják őket. Rádióadásokat rendeznek egymás ellen. Megengedem, hogy szobámból a mikrofonon keresztül kipécézzék egymás hibáit. Igyekeznek persze egymásra rálicitálni.

Az árokásások csak folynak tovább irgalom és szünet nélkül. Mit tudna ez a sok száz ember termelni annyi munkával, amennyit az árokásásra fordítanak! Már akkor mondogatták, hogy nem lesz ezekben a sáncokban egy katona sem. Így is lett.

A leventéket még mindig el akarják cipelni, a kisebbeket is. Páran az erdőben is bujkáltak egy pár napig. A márciusi napokban, a hónap közepéig szinte semmi harci zajt nem hallottunk. Visszaszorultak az oroszok. Szinte bántuk. Mindenki azt mondta, hogy ha már át kell esnünk, essünk át minél előbb.

A tanítás úgy-ahogy folyt, még eben az időben is. Rakovszky, a volt kultuszminiszter vezette a német társalgásokat. Az egyik órán a tevékről és a tevehajcsárokról fordítottak valami kis szöveget. Egy lány annyira bent élt a szavak mai jelentésében, hogy egy mondatot, „Der Führer lenkt das Kamel nicht mit der Peitsche, sondern mit einem eintönigen Gesang” - így fordította: „Hitler a tevét nem ostorral hajtja...”

Mi március 10-én hallottunk újra ágyúzajt. De akkor is kultúréletet folytattunk: Bakay Lajos sebész tartott nagyszerű előadást a járványos betegségek földrajzi elterjedéséről.

Egyre nagyobb mértékben jönnek a menekültek, egyre nagyobb tömegben hajtják a németek a magyar állatokat, és rekvirálnak magyar értékeket, borokat. Majd megszakad az ember szíve a sok kivándorló érték láttán.

A harci zajban is nyugodtan metsszük az őszibarackfákat. Valami végtelenül megnyugtató, kellemes ez a pompás kerti munka. Mintha a legboldogabb békenapokat élnénk!

Kispapjaink hihetetlenül sokat dolgoznak. Ők a háznak igavonó állatai. Ennyit dolgozni csak szeretetből és Istenért lehet. Mindenki őket rángatja, és mindenüvé szívesen mennek. A ház vendégei is ugyancsak adnak nekik munkát.

Március 25-én a nyilasok eltűntek, a németek is menekülnek. Az utolsó napon a pince minden borát elvitték. Sok száz hektólitert sikerült „kimenteniük”. Amit nem tudtak vinni, azt adták a népnek. Vödör számra vitték a finom Somló-gyöngyét, lavórban hordták a régi aszúkat. Még a gyerek is részeg volt. Március 26-án a diákoktól vezetett fogatot is elvették a németek. Hiába való volt Reichenbach Laci erélye, aki az egész idő folyamán igen rendesen viselkedett.

Borzalmas képe van a messze vidéknek. A dühögő szélben látjuk lángokban alighanem Romándot, Gic-Hathalmot, keleti irányban Nagyigmándot és sok-sok pusztát. A süvöltő, bömbölő szélben, az éjsötétjében még rettenetesebb a sok tűzvész. A közeli vidék egészen meg volt kímélve. Csak Láziban égett le egy csomó ház, de Ravazdnak, Nyalkának, Écsnek, Nyúlnak, Ságnak semmi baja nem esett és – hála Istennek – Gyórszentmártonnak sem.

Az angolszász repülők szemmel láthatóan kímélték a vidéket, pedig heteken keresztül itt, a faluban székelt a legfőbb dunántúli német parancsnokság. Aggódtunk a tanári ház sorsa miatt is, ahol németek székelték, de a nagy sietségben nem volt idejük semmi kárt tenni. Sőt, a nekik üresen átadott házban sok szép bútort, felszerelést, de legfőképp rengeteg tetűirtó-port hagytak. A következő évezredre el vagyunk látva tetűirtó-porral. A németek csak az összes vezetéket húzták ki a Bergmann-csővekből, és a valószínűleg kastélyokból elhurcolt bőrdíványokról és székekről fejtették le a bőroket és a finom anyagokat.

Délután magyar huszárok a németektől elvettek 70 tarjáni marhát, és idehajtották a főmonostor kertjébe. Közben sok sebesültet hoznak. Bakay alig tudja végezni munkáját. Ömlik a menekülők áradata. Sok a munka. A mai egyfogásos ebédet már csak állva tudtuk hamar elfogyasztani. Négy órakor engesztelő ájtatosság volt. Tömve a templom, sok a gyónó.

Március 27-e Pannonhalma megszállásának a napja. Szentmisém közben nagy aknákat, belövéseket lehet hallani. Amikor áldoztatom a híveket, akkor vannak a legnagyobb detonációk. Egyik-másik ijedten kapja a fejét. Misém végeztével veszem le a miseruhát, egyszerre óriási dörrenés és utána porfelleget, hullik a téglá, az üveg, a vakolat a sekrestye melletti udvarba.

A könyvtár teteje kapott találatot. Közben a torony is szenvedett a gimnázium, meg a főmonostor is. Polikárp és Cirill rendtársaink szobája károsult. Polikárp szobájában a vízvezeték ömlött, Cirillnek a zongoráját találta el egy repesz. A gimnáziumban a délnyugati háló kapott egy nagyobb találatot. Egy méteres lyuk támadt a falon. Néhány ablak betört. Nem is olyan sok, mint először gondoltunk.

A ház tele volt menekültekkel, az éjjel még a folyosókon is sokan aludtak. A harci zaj közben több helyen szép csendben imádkoztak az atyák vezetése mellett.

A vidék egyszerre csak egészen csendes lesz. Katonát, civilt, senkit sem látni az utcákon, az utakon a főmonostor előtt. Teszik ki a bezárt kapura az orosz felírású táblákat. Még mindig csendes minden. Távolabbról hallani egy-két durranást.

A csendben odatoppan három fiatal orosz katona. Mind mosolyog. Nyújtják a kezüket, és vizet kérnek. Jön a többi is. Valami tizenöten. Adják a tíz-húsz-ötven pengősöket a Vöröskereszt céljaira. Átmenetileg őrséget is állítanak. Egyre többen jönnek. Most már kérnek bort, cigarettát.

A nappal viszonylagos nyugalommal telik el. Az éjszaka lesz borzasztó. Az oroszok a kertünkben felállított állásokból lönek. A németek megtalálják az üteget: felelnek. Fejünk fölött folyik a rettenetes párviadal. A főmonostor újabb találatokat kap.

Összesen mintegy húsz találat érte a házunkat, de egyik sem volt igazán komoly. A toronyról szinte visszapattantak a lövedékek Gyönyörűen állta a harcot. Drága tornyunk pompás szimbólumként nyugodtan magasodott az égnek. Reggelre teljesen túl voltunk a háborún. A németek egészen Győrig vonultak vissza.

Bemutakozás a Józsefvárosi plébánián

Amikor most, a munkaév elején így összegyűltünk, úgy érezhetjük magunkat, mint a legelső keresztények, akiknek összejöveteléről az Apostolok Cselekedeteinek második fejezetében olvashatunk. „Az első tanítványok ezekkel a szavakkal fordultak Péterhez és az apostolokhoz: „Férfiak, testvérek, mit cselekedjünk?” Péter pedig felelt nekik: Megkaptátok a Szentlélek ajándékát. Mert az ígéret nektek szól, s mindazoknak, akik távol vannak, de akiket a mi Urunk Istenünk mind meghív magához... A hívők mind összetartoztak... dicsérték az Istent, és az egész nép szeretetében állottak... Az Úr pedig naponta növelte az üdvözülendők számát.”

Nagyon vigasztaló és bátorító, hogy bármennyien vagyunk is itt, mi csak egy cseppjét alkotjuk azoknak a katolikus tömegeknek, amelyek mostanában a világ minden részében olyan hallatlanul nagy számban toborzódtak össze. Nem is beszélve azokról, akik Magyarországon sereglettek össze mindenfelé.

Csatlakozunk ahhoz az ötszázezer katolikushoz, akik Kölnben lelkesedésükkel mutatták meg a katolicizmus erejét. Csatlakozunk azokhoz az angol országi katolikusokhoz is, akik, két helyen is, eddig még ott soha nem látott nagy tömegben sereglettek találkozóra. Csatlakozunk azokhoz a testvéreinkhez is, akik éppen az elmúlt napokban gyűltek össze Fatimában és Santiagóban. Felsorakozunk azokhoz is, akik Lourdes-ban a szokásos nemzett zarándoklat alkalmával olyan hatalmas arányokban jelentek meg, amilyent még eddig alig tapasztaltak. Csatlakozunk az ausztriai Mária-Zellben összejött akkora tömeghez, amelynek láttán a hatóságok is zavarba jöttek. Csatlakozunk a Rómában az elmúlt napokban összesereglett ötszázezer fiatal katolikushoz, akik ötvennégy országot képviseltek, és csatlakozunk ahhoz az egymillió lengyel katolikushoz, akik Czenstochovában találkoztak éppen a napokban.

A hivatalos statisztikák, a leírások, a résztvevők azt állapítják meg, hogy az Egyház iránti szeretet és apostoli munkakedv sohasem buzogott talán olyan nagy fokban, mint napjainkban. Az Egyház életereje, vitalitása és lendülete páratlan. Nincs mozgalom, amely akkora tömegeket tudna összegyűjteni, mint a katolikus Egyház, pedig tagjai nem élveznek támogatást, segítséget. Egyszerű jeladásra jönnek, sereglenek. A

résztevőkben mutatkozó odaadó lelkesedés azt bizonyítja, hogy a katolikus Anyaszentegyháznak minden mozgalmat és irányzatot felülmúló befolyása lesz a jövő Európa-képének kialakításában.

Hisszük, hogy az ittlévők is tiszteletreméltó tényezőivé válnak az egyházért lélekkel és fáradhatatlanul dolgozók tömegeinek.

Igen, úgy vagyunk itt mi is, mint az Apostolok Cselekedetei 2. fejeztében leírt lelkes kis társaság, amely szívét-lelkét hozza, hogy minél többet tehessen Krisztusért. Bár mi is olyanok volnánk, mint az első keresztények, akikről azt állapították meg, hogy miután vették a Szentlelket, utóbb már nem akadt közöttük egyetlen Júdás sem, hanem valamennyien mindvégig kitartottak, sőt többen vértanúhalállal pecsételték meg Krisztus iránti szeretetüket.

Az ittlévőkre is szép munka vár. Mégpedig kétféle. Vár rájuk az élethivatásukból eredő *munka*, és vár rájuk az apostoli *munka*.

Ma igen sokat *halljuk* a munka dicséretét. Mintha azok, akik olyan nagy magasztalói a munkának, az Egyháztól tanulták volna a munka magasztalását. A breviárium, a papi imádságos könyv, amelyet használunk, reggeli imádságaiba beleszötte a munka dicséretét. Legalább három olyan ősi imádság van benne, amely azt kéri, hogy jól dolgozhassunk. És mily magasztos felfogásban! „Tekints, Urunk, szolgálóidra, a te teremtményeidre, kezünk munkáit irányítsd, és a mi Urunk fényessége ragyogjon rajtunk!”

Nem gyönyörű felfogás-e az, mely azt fejezi ki, hogy az Istenért végzett munka közben Isten fényének ragyogása tölti be a munkahelyet és a munkásokat, akik ott dolgoznak? Az Isten nélkül végzett munka csak robot, de az Istennel megszentelt munka imádsággá nemesül. Áldás, amelynél – mondja a nagy gondolkodó Carlyle – nagyobb áldást nem is kérhetünk.

Igaz ugyanis, hogy a mesterművet a munkás alkotja, de ugyanakkor a munka is visszahat alkotójára, és a végzett munka, a nemes alkotás közben formálódik, szépül az ember lelke is. A jól végzett munka közben az ember szebb, emberibb emberré, az Istent jobban szerető emberré válik. Így lesz nagy érték a munka, így lesz az ember megszentelője. Ezért töltött az Úr Jézus is harminc évet a munkában, míg az apostoli munkára csak három éve jutott.

Emellett az egyéni munkánk mellett mindenkire vár az apostolkodó munka, és hiszem, hogy mindenki vár maga is apostoli

munkára. Az ittlevők is várnak, és vágnak az egyházközségi munkára. Így tekinti az ügyet a most uralkodó szentatya is. „Amikor – mondja egyik enciklikájában – látjuk azt az aránytalanságot, amely a papok száma és feladatai között fennáll, megállapítjuk, hogy a mi korunkra is illenek az Üdvözítő szavai: Az aratás nagy, a munkás kevés (Mt 9, 27). A világiak együttműködése az egyháziakkal a papok munkájának értékes támogatása, amely naponként növekszik nemes és lelkes buzgóságban, és oly fejlődés lehetőségét mutatja, amely a legszebb reményekre jogosít.”

Megállapítja a Szentatya, hogy mindenütt lelkes férfiak és nők, ifjak és leányok dolgoznak, és pompásan segítik a papokat. A Szentatya különösen az édesapáktól szeretné remélni, hogy családjaik papjai lesznek, és amint Szent Ágoston mondja, bizonyos értelemben püspöki tisztséget töltenek be.

Hol van mód most már az apostoli munkára?

A józsefvárosi hívek száma huszonegyezer fő. De kérdezhetjük, ez a huszonegyezer hívő valóban mind vallását gyakorló hívő? Naiv ember volna, aki ilyent állítana, vagy elhinne. Vannak igen-igen sokan, akik csak elmennek a templom mellett, de oda soha, vagy csak igen ritkán, igen rövid időre térnek be. Nem mondhatjuk azt, hogy ezek mind rosszindulatúak, egyáltalán nem. A legtöbb közömbös, vagy valamilyen sérelem érte, és elhanyagolja a vallását.

Vannak igen sokan, akik emberileg jók, rendesek, kötelességteljesítők, csak éppen a vallásos érzés hiányzik a lelkükből. Nem igénylik az imát, a templomot. Nekem is a napokban elmondott egy kis esti imát egy jóra való fiatalember, hozzátéve, hogy elalvás előtt azt minden este elismétli, ahogy arra valamikor édesanyja tanította, és azzal minden vallási ügyét el is intézte.

Ó, ha minden hitét élő hívőnek sikerülne csak egy hitetlen hívőnek templomba járásra és a neki megfelelő életre rávenni, talán mintaszerű hívő élet pezsdülne templomunkban! Csak egyetlen egy lelket, egyetlen egy drága, halhatatlan lelket hozna minden hívő, milyen megújulást jelentene ez a tény. Nem lehetetlen valami ez.

Sok példát tudnánk hozni rá, hogy ilyesmi gyakran megtörténik; mikor például a kis menyasszony-jelölt ellenállhatatlan kedves kényszerrel rákényszeríti a fiatalembert, hogy templomba járjon, sőt a szentségekhez járuljon. Végül azt mondja a fiatalember, hogy nem is

bánta meg, mert érezte, hogy rendesebb ember lett. És milyen érdemet szerez a kis hittérítő! Szent Ágoston azt mondta: *"Si animam salvasti, animam tuam praefestinasti"*. Ha csak egy lelket mentettél is meg, a magad lelkét biztosítottad be az örökkévalóságra.

Legyen tehát kevesebb az üres szólás, kevesebb a rosszallás, minél kevesebb a hátul kullogás, hanem minél több legyen az ilyen kis szent furfang, és akkor egyre jobban növekszik hívőink serege.

A józsefvárosi plébánia templom

Hála Istennek, nem is panaszkodhatunk. Vasárnaponként minden misén tömve van a templomunk. A gyóntatószékek ekkor is, meg első pénteken is reggeltől kezdve féltizenegyig szintén tele vannak. Templomunkba ilyenkor ki-be hullámszik a tömeg. Olyan a józsefvárosi

templom, mint egy nagy élő, meleg szív, amely lüktet az élet ritmusától. Azt szeretnénk, ha ebbe a lüktetésbe minden józsefvárosi hívő bekapcsolódnék. Talán nem missziós területen is lehet minden buzgó hívőnk missziós, ki az Úrnak újabb lelkeket nyerhet, vagy a tőle eltávozottakat visszavezetheti.

Ha fontos az, hogy valaki a földi élet útjain rendesen járjon, összehasonlíthatatlanul fontosabb, hogy valaki az örökélet útján lelkét rendbe szedve induljon el. Ezért nem győzzük eleget kémi a kedves híveket, de különösen munkatársainkat, hogy súlyos betegről tegyenek jelentést, hogy az egyház papja a beteglátogatást megejthesse. Egy kis figyelem, egy kis fáradság azt eredményezheti, hogy a beteg hívő örök üdvösségét az illetőnek köszönheti.

Legközelebbi teendőnk, a mi legnagyobb kincsünk érdekében, ifjúságunk ügyében valósítandó meg. A jövő héten templomunkban „Szülők hete” lesz. Ki kell fejtenem, mit tehetnek a gyermekeikért aggódó jó szülők. Nagyon kérjük a gyerekes szülőket, jöjjenek el saját érdekükben ezekre az előadásokra, és kérjük kedves híveinket, figyelmeztessék azokat a szülőket, akik ezekről az előadásokról másképpen, mint az ő értesítésükből, alig tudnának.

Hisszük, hogy a jó szülők nem hallgatják majd haszon nélkül ezeket a beszédeket. Hisszük, hogy a családokba több egészséges felfogás, több gondosság és több szeretet fog ezen előadók szavára behatolni. Ezek nyomán pedig több családi boldogság fog mindenfelé kivirágni.

Valamikor Kőszegen tanárok és diákok összefogtak, és a turisták megfelelő hangulatának felkeltésére jelmondatokat, verseket helyeztek el a szebb helyeken. A 600 méter magas Óház romjai fölé ezeket a sorokat helyeztük el:

*„A nemzet az egyénben korcsosul,
S a pusztuló házban pusztul a haza.
Hiába hívsz Istent is orvosul.
Ha a szellem léha és az erkölcs laza”*

Igen, körülöttünk léha erkölcsi felfogásával pusztul a világ, pusztul erkölcsileg a magyar társadalom. Úgy belekerültünk a romlás árájába, hogy ha nem lesz megállás, nem lesz hatalom sem, amely visszatartja népünket a végleges romlástól. Ezért van értelme a *Szülői*

hétnek, ezért van nagy haszna az érdekében kifejtett apostolkodásnak. Kérjük jó híveinket, kopogtassanak, valósággal házaljanak, hogy ezeket az előadásokat minél többen meghallgathassák.

Október havában minden este fél hétkor a szokásos rózsafüzér ájtatosság lesz, utána minden nap hét órakor családi esti imát tartunk. Népies, liturgikus ájtatosság lesz ez az egyházközségi család összetartása érdekében. Nem lesz ez hosszú, mégis lesz benne ének, rövid kis olvasmány, mint az őskeresztényeknél.

Imádkozunk minden nap azokért a családokért, ahol aznap valami örvendetes vagy szomorú családi esemény: keresztelés, házasság, temetés vagy más esemény következett be, hogy minél jobban nyújtsunk egymásnak lelki segítséget, és fokozzuk magunkban az összetartás érzetét. Lesz mindig a napot záró szép liturgikus ének is. Hisszük, hogy kedves híveink igen meg fogják szeretni ezt a hangulatos esti áhítatot, és érzik annak lelki eredményeit.

Sok lesz a teendő az egyesületekben és az egyesületek körül is. Szükséges ugyanis, hogy a hívek nemek, korok és foglalkozáságak szerint is találkozzanak egymással. Prépost plébános úr megtart magának egy-két szívéhez nőtt egyesületet, de ezeken kívül még mindig lesz elegendő, ahol kínálkozik sok munka.

Gondolnunk kell az anyagiakra is, templomunk külső rendbehozatalára. Az ostrom óta sok javítás történt. Kijavították a tetőt, pótolva vannak a hiányzó ablakok, elkészült a szép új bejárati kapu, együtt van a pénz egy része az új harangra. Az egyházközségi ház is kapott majdnem teljesen új tetőzetet, csatornákat. Most kerülne sor gyönyörű tornyainkra, az időt jól mutató és éjjel kivilágított toronyórára. Gyönyörű cél, melynek áldásait nemcsak a híveink, hanem mások is élveznék. Mily szép volna, ha a Józsefváros lakói, de az erre járó más polgárok is a mi óránk mutatta időhöz igazodnának! Ha ez is meglesz, következik a templom egész külsejének rendbehozatala.

Befejezésképpen az apostoli munka szelleméről kell még egy-két szót szólnom.

Az első gondolat az, hogy a modern idők szellemében mindenki Krisztus munkatársa legyen. Minden hívőnk tekintse magát egy kicsit papnak is. Vannak is, akik szívük egész lendületével vetik bele magukat a munkába.

Az ilyen lelkes munkának csak egy veszedelme van, még a papnál is. Egyszer egy közismert francia pap nyilatkozott így: A sok apostoli munka vesztemet okozta. Úgy értjük ezt, hogy vannak, akik annyira belevetik magukat az apostoli munkába, hogy saját lelkük üdvét elhanyagolják. Pedig hát „mit ér az embernek, ha az egész világot is megnyeri, lelkének pedig kárát vallja”. Először a mi lelkünk lámpása égjen, hogy más lelkének lámpását is meg tudjuk gyújtani. Különben is a legszebb apológia a jó példa.

A másik gondolat az, hogy rekesszünk ki viselkedésünkől minden mellékcélt, önző szempontot, csak tiszta szándékkal dolgozzunk! A lelkiélet mesterei azt vallják, hogy még a legszebb jót se magáért tesszük, hanem mindent Istenért. Isten iránti szeretetből, és mindent Isten dicsőségére, amint a szent-benedeki jelige mondja: „*Mindenekben dicsőítessék Isten!*”

A harmadik – befejező – gondolat az, hogy ne akarjunk minden áron eredményt, hanem bízzunk mindent a jó Istenre. Tegyük meg Istenért mindent, az eredményt bízunk rá. Megnyugtató gondolat, hogy

„*Neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei!*”

1948. szeptember 17.

5781/1948. sz.

Bizalmas!

Mindszenty József

a római Anyaszentegyháznak, a Coerinushegyi Szent Istvánról címzett áldozárbíbornoka, Isten kegyelméből és az apostoli Szentszék kegyességéből esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása stb.

Üdv az olvasónak!

A katolikus iskolák államosításával egyik gyönyörű munkaterétől fosztott meg a pannonhalmi Szent Benedek-rend Budapesten is. A Baross utcai gimnázium elvesztésével. Mivel a rend székházának kápolnája is az elvesztett gimnáziumban van, semmi lehetőségük sincs a bencés atyáknak arra, hogy pasztorális gócként működjenek. Látva ezt és értékelve azt a kiváló munkát, melyet a rend

Budapesten végzett, főpásztori szeretettel gondoskodni kívánunk számukra új megfelelő munkatér kijelöléséről. Elhatároztuk ezért, hogy a budapesti józsefvárosi plébánia ellátását Szent Benedek Budapesten élő fiaira bízjuk, akiket aug. 1-én joghatóságom alá átvettem az esztergomi rendház tagjaival együtt a következő feltételek mellett:

1. A plébánia élén megmarad Blieszner Ágoston a jelenlegi prépost-plébános, aki bevezeti a munkába a bencés atyákat s azután a plébánia minden ügyében szabad kezét enged nekik. Fizetését ő veszi fel a Székesfővárostól.
2. A plébániát vezető bencés atya plébános-helyettes /vic. oeconomus/ lesz.
3. A plébános-helyettest és a melléje rendelendő atyákat budapesti érseki általános helytartóm nevezi ki, akinek a szerzetesek beosztására általános kivételes megbízást adtam.
4. A bencések mellett egy világi pap káplán marad a plébánián, és vele együtt - az esetleges éjjeli beteghez hívás miatt - lakják ott az egyik bencés káplán is.
5. A plébánián a bencés atyák közül eszerint 1 plébános-helyettes /teljes plébánosi jogkörrel és hatalommal/ 2 székesfővárosi státuszba jutó bencés káplán, és egyházközségi javadalmassal annyi atya vegyen részt, amennyire szükség van, és a plébánia, illetve az egyházközség teherbíró képessége szerint lehetséges.
6. A plébános-helyettes Kováts Arisztid atya legyen, a többi személy kiválasztását a rendi elöljáróságra bízjuk.
7. A plébánia Jövedelméből Blieszner Ágoston prépost-plébánosnak székesfővárosi fizetése 600 Ft /azaz hatszáz/ forintra kerekítendő föl, a többi jövedelem a bencéseké.
8. A plébánia átadása ideiglenes jellegű. Amikor a bencés atyák visszamehetnek a tanítás terére, az megszűnik és semminemű jogcímet nem jelent a plébánia további bírására.

A bencések plébániai munkájára főpásztori áldásunkat adjuk

Esztergom, 1948. augusztus 23.

Kegyes meghagyásból:

+ *József s.k.*

Dr. Mátrai Gyula s.k.
protonotárius kanonok,
hercegprímási irodaigazgató

Elfogadom.

Dr. Sárközy Pál s.k.

Gondolatok Szent Margit napjára

„Fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze”

Szent Margit már 700 évvel ezelőtt megértette a protestáns Arany János gondolatát. A mai világ számára a szenvedés szinte érthetetlen. A mai intelligens fiatalember el is intézte a maga „bölcssége” szerint az Istent „Az Isten nem volt sem bölcs, sem jó. Ha előre látta volna azt a mérhetetlen szenvedést, amely századokon keresztül az emberiségre zúdult, nem is teremtette volna meg a világot.”

Többféleképpen lehet a problémához nyúlni. Isten mindenben végtelen. Végtelen időben. Még alkotásai is a végtelenbe nyúlnak. Gondoljunk a csillagok mérhetetlen nagyságaira, útjaikra. Gondoljunk a végtelen kicsinységekre: atomokra, molekulákra. Maximus in minimis cernitur esse Deus. Mit rejteget egy kicsike kis bimbó 20-30 fokos hidegben is?

„Zúzvara majd lefagyaszt, s mégis ígérsz Te tavaszt.”

Mennyi végtelenség van az emberben? Csak az emberi arcokban. Isten szereti, mert természete a végtelenség. Szereti az ellentéteket. Meg is engedi. Néha úgy látszik, hogy a szenvedés fölébe kerekedik mindennek. A véges tehetségű emberrel szemben különösen nem látszik uralkodónak. Krisztus kereszthalálával magyarázatot adott mindenre. Bárhogyan is adódik a szenvedés, fölébe kell kerekedni.

„Ne öld meg magadban a hőst.” Még Nietzsche is ezt kívánta. Miért ne kívánhatná Isten is: „Ne öld meg magadban a szentet! Miért ne lehetne a vallás a hősiesség legmagasabb foka?

Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Nem egyoldalú az Isten. Nem maradt meg hatalmasságban, hanem leszállt és emberré lett, hogy az ember – szenvedése által – istenivé legyen. Emberi szenvedések legfeljebb évekig tartanak. Vállaljuk az elkerülhetetlen szenvedést! Tisztulunk vele, vezekelünk vele. Morus Tamás, ha nem vállalja, talán ismeretlen maradt volna. Vállalta. Igazi erkölcsi nagyság lett. Szent Margit is, a gyenge nő. Kereszt által jött az öröm a világra.

„Össze nem hasonlíthatók e világ szenvedései ahhoz a dicsőséghez, mely majd kibontakozik bennünk.”

Házasulandóknak

A házasságkötés nagyon sokban hasonlít a szerzetesek fogadalomtételéhez. Lehet, hogy ez a kijelentés egyesek számára nagyon merésznek tűnik, de talán sikerül majd ezt a következőkben megvilágítanom.

Nem régen vonaton utaztam. Az egyik állomáson felszállt egy kis család: papa, mama és két gyerek. Elhelyezkedtek a kocsiban: kettő egymás mellett, a másik kettő pedig velük szemben. Mikor már a vonat elindult, a mama a kosarába nyúlt, és kivett onnan egy nagyon szép, nagy almát. A gyerekek szeme felvillant: ki kapja meg ezt a gyönyörű almát?

A mama elővett egy bicskát, az almát kettévágta, majd a fél almákat újból megfelezte. A család minden tagja egy-egy negyed almát kapott. Ez a mama ugyanazt gyakorolta, amire a szerzetesek külön fogadalmat is tesznek: a családban semmi sem csak az enyém; mindaz, amit szereztünk mindannyiunké, amin mindannyian osztozunk. Ez a szerzetesi szegénységi fogadalom lényege.

A szerzetesek másik fogadalma: az előljárónak való engedelmesség. A házasságra készülők között rendszerint nem szerepel hasonló elhatározás. Nemcsak azért, mert az "előljáró", a „főnök” fogalma fel sem merül köztük, hanem azért is, mert a szeretetben s szerelemben naponta tapasztalják, milyen boldogító érzés a másinak örömet szerezni, kedvében járni. Mikor közös jövőjükre gondolnak, rendszerint nem látnak semmiféle személyes korlátozottságot.

Ebben a szépen tervezett jövőben az első zavaró körülmény akkor lép fel, amikor a házasságkötés után az első gyerek megszületik. Mert bármilyen aranyos, kedves, a látogatók mosolyognak, ha látják, felborítja a megszokott napirendet. Bármilyen baja van, sír, kiabál, követel. Ha éhes, ha szomjas, ha fázik, ha melege van, ha szeretné, hogy tisztába tegyék, óriási hangerővel zavarja környezetét, ameddig nem segítenek rajta. A mamának még éjjel is fel kell kelnie, a papának pedig többet kell segítenie a bevásárlásban, takarításban vagy a gyerekfürdetésnél. A második gyerek megszületésekor a szülők már ismerik a következményeket: sok egyéni törekvésről, szórakozásról le kell mondanunk a gyerekeink jövője érdekében. Engedelmeskedünk ennek: a gyerekeink jövője lesz a mi boldogságunk.

A szerzetes harmadik fogadalma: a tisztaság megőrzése. Vagyis, hogy soha, senkivel sem fog bizalmas testi-lelki kapcsolatra lépni.

Aki házasságra tesz fogadalmat, az az erkölcsi tisztaságot kívánja megőrizni abban az értelemben, hogy megígéri, házastársán kívül soha, senkivel sem fog bizalmas testi-lelki kapcsolatra lépni.

Első tekintetre úgy tűnik, mintha ez a fogadalom könnyebben megtartható lenne, mert van benne egy kivétel.

De mi van akkor, ha a körülmények ezt az egy esetet sem teszik lehetővé? Gyakran előfordul, hogy a házastárs távol van hosszabb ideig, vagy éppen karnyújtásnyira közel fekszik, de beteg vagy fáradt!

A szerzetesek csak ritkán találkoznak asszonyokkal, a szerzetes tanárok is csak szülői fogadó-órán, akkor is csak rövid ideig.

A házasságban élők viszont mindig találkoznak a másik nem képviselőivel utcán, villamoson, munkahelyen, ahol hosszabb időt töltenek együtt, olykor talán kettesben is. Ha ezeket meggondolom, nem tudom eldönteni, kinek nehezebb megtartani a fogadalmát: a szerzetesnek vagy a házas embernek? De talán ez nem is olyan fontos kérdés. Nincs két egyforma élet, és bármilyen életpályát választunk, örömök mellett nehézségekkel is szembe kell néznünk.

Ezért a házasságkötéskor Isten segítségét kérjük a fiatal pár számára. Érezzék Isten áldását egész életükön át, és sok örömet és boldogságot találjanak egymásban és gyermekeikben.

(Elhangzott Pálvölgyi Gyula esküvőjén
a budapesti Jáki kápolnában, 1949-ben)

Ne feledjük őseinket!

Emlékezés Czuczor Gergelyre (1800-1866)

Jobbágy apa és nemes anya gyermeke. Apja halálakor egyik legszebb versében búcsúzott tőle:

Rend, pontos munka, tisztaság
Semberbecsülés voltak jelszavad
Szent volt neked mások joga,
Személye, híre és tulajdona.

Bíró előtt nem mint bűnös,
De alperes sem állottál soha,
S jutalmadul közbizalom
S becsület, tisztelet fogott körül.

Nyugodjál békén, jó atyám,
Mert józan ember és igaz
Hű férj valál, s gondos családapa.

Az ifjú Czuczorról ezt a legszebb mondást jegyezték fel:
Mindenütt és mindig „a legjobbak között volt”:

A fiatal férfiről és költőről már nyugodtan lehet megállapítani, hogy az 1820-30-as évek Kodálya volt. Vagy inkább Kodály lépett Czuczor nyomába? Hisz ő adta ki a jelszót: „A népköltészet legyen az ősi és magyar forrás!” Csak egy hibát fedezett fel benne: „Bizonyos nyersesség járja át népköltészetünket. Finomítani kell, és nevelő értékűvé kell tenni.”

Ha igaz, hogy *probis lauderi maxima laus est*, akkor ez különösen áll Toldy Ferencel, a magyar irodalomtörténet atyjával való barátságáról. Ő vallotta róla, hogy Czuczor Gergely „testestül-lelkestül magyar ember volt”. Fiatalon kiadott Cornelius Nepos fordítását is már nagyon meg akarta dicsérni. Erre Czuczor írt Toldynak: „Minden dicsérettől tartózkodjál, mert ha fordításomat magasztalnád, öndicséretnek hangzanék, minek árnyékától is tartózkodom”. Fogsága idején Toldy tett legtöbbet Czuczor kiszabadítása érdekében. Nem hiába. Maga Toldy írhatta 1851. május 22-én Kufsteinbe:

*Ütött a menekvés régen várt órája,
Hull ajtódról a zár, a bilincs kezdről;
Foszoljék emléke is megtört szívedről,
Nagyszenvedő, s repülj sóvár karjainkba!
Vár a nemzet, a hon s mindenjó barát,
De nem hőbben senki, mint e hív család!*

Akadémiai halotti búcsúztatója Toldy Ferenc „élete legszebb” beszéde volt. Jóságos természettel áldotta meg az Isten. Szellemes társalgásával mindenkinek a figyelmét magára vonta. Jókedvét kiaknázhatatlanságáról ismerték. Szeretett énekelni világi és vallásos énekeket is. Jeremiás siralmait mély áhítattal énekelte. Lakása nem lehetett volna egyszerűbb. „Nem szeretem a porfészeket: a képeket. Van fészületem, van olvasóm. Erről mindenki láthatja, hogy katolikus a lakó.”

A napkelte mindig az utcán találta. Szeretett sétálni. Szívesen járta a pesti utcákat, de még szívesebben az Orczy-kertet. A pesti ferencesek templomában szokott volt misézni. Vasárnap és ünnepnapon mindig. Ha kellett, hétköznapon is.

Legnagyobb szórakozása a Nemzeti Színház látogatása volt, mint drámabíróknak is. Sohasem kártyázott. Csendes iszogatásban nemes magyar örömet talált. Hogy rendi előljáróival jóban volt, bizonyítja Kruesz Krizosztom 1865-ös látogatása. Ekkor a főapát arcképet adott „Amicus amico!” felirattal, és 100 bankót „*Pietas meritis*”.

Jedlik Ányos örömmel hallotta főapátjától ezt a nyilatkozatot: „Az öreg Czuczor bácsinak nem szabad semmiben sem hiányt szenvednie.” Halála is szép volt. Kisasszony napján Szkiba ferences atyánál meggyónt, délben a pesti piaristák vendége volt, akik bíztatták, hogy igyon a koleraborból, mert járvány volt. Másnap reggel rokona, Jedlik Ányos már holtan találta. Temetése országos gyászünnep volt.

Egy tervezett jegyzőkönyv

1951. novemberében a „felnőttek javítóintézeté”-ben egy napon kihallgatóm egy nagy csomó irattal jött kihallgatásomra. Ezeket a szavakat mondta: „Nézze, Kováts, ezek a jegyzőkönyvek mind a maga bűntényeiről és fajtalankodásairól tanúskodnak. Jó akarattal tanácsolom, hogy most mindent őszintén mondjon el. Ez az őszinteség majd sokat enyhít a magára mondandó ítéleten.

Én körülbelül ezekkel a szavakkal válaszoltam: „A kihallgatások előtt egy jegyzőkönyvi nyilatkozatot szeretnék tenni. Kérem ennek írásba való foglaltatását.

„És mit akar írásba vétetni? Mondja el előbb élőszóval!”

„Becsületszóval írásba adom, hogy hatvan év alatt rokonokon kívül egyetlen egy nőt meg nem csókoltam (itt a kihallgató közbeszólt: Fogadja őszinte részvéteimet) nem hogy egyebet tettem volna is. Ugyancsak becsületszavamat adom, hogy diákokhoz és férfiakhoz úgynevezett fajtalan szándékkal nem közeledtem. Ha a kihallgatások során - hangsúlyozom - csak egyetlen egy esetben ennek ellenkezőjét bizonyítják rám, az Államvédelmi Hatóság félrevezetése címén, csak ezért is kérem a legszigorúbb külön büntetésemet. Ennek a rövid nyilatkozatomnak kérem jegyzőkönyvbe való foglalását.

A nyilatkozatot nem foglalták írásba, de ettől kezdve hasonló vád többé soha szóba nem esett, s elmaradt a hozott jegyzőkönyveknek a felolvasása is.

A fentiekhez még hozzáfűzöm: „*Isten engem úgy segítjen!*” Merem állítani, hogy valóban nem vétettem komolyan szerzetesi fogadalmam ellen.

A gyengéket viszont meg nem ítélem: „*Senkit meg ne ítéljete!*” vallja a Szentírás. A természetek különfélék. A LA VIE CATHOUQUE egy cikke így ír: „Az ösztön sokszor szinte parancsolóan követel. Isten különös kegyelme nélkül sokan nem állják meg helyüket. Egy a fontos. Mindenkit, még a bűnösöket is szeretnünk kell, tőlünk telhető jó tanáccsal segíteni kell rajtuk.”

Monstra te esse matrem!

Amikor a „szanatóriumban” voltam tizenöt kemény évnek „reményével”, mindig hittem, hogy nem fogom leülni a tizenöt évet. Tudtam, hogy törvénysértéssel voltam elítélve, meg voltam győződve, hogy semmit sem vétettem, és így reménykedtem, hogy ügyem eseteleges felülvizsgálásakor megkaphatom a szabadulást.

A Boldogságos Szűzanyához gyakran imádkoztam a fenti fohással: „Mutasd meg Szűzanyám, hogy igazi anyám vagy”. Ajánlottam neki azt és kértem is, hogyha szabadulok, szent napján: szombaton szabaduljak.

Öröömre így is történt. Csütörtökön, 1956. július 12-én értesítettek, hogy szabadlábba helyeztek bennünket.

Az volt ilyenkor a szokás, hogy az elbocsátottak másnap mehettek. Mi azonban körülbelül 110-en voltunk szabadlábba helyezettek. Nagy csoport volt, így nem tudtak elintézni minden elintézendőt, és így csak szombaton, július 14-én, a párizsi Bastille lerombolásának emlékűnnepén engedtek ki bennünket.

Éppen mivel sokan voltunk, még ezen a napon is csak késő délelőtt engedtek el bennünket. Magam a leges-legelsők között voltam, és így még el tudtam jutni a Jézus Szíve templomba még a déli harangszó előtt. Így még utolsó percben el tudtam kezdeni hálaadó szentmisémet, ahogy kérni szoktam:

*„Szűzanya, add a kegyet, hogy szent napodon szabaduljak
S ünnepi lélekkel mondjam a hálaadást.”*

Véletlen-e, csoda-e?! Nekem mindenesetre imameghallgatás volt.

Akkor is, máskor is éreztem a Szűzanya segítségét. Milyen anyanélküli volna a mi Egyházunk, ha nem volna nálunk a Szűzanya tisztelet.

Ahogy az édesanya adja meg a melegséget a családoknak, éppen így a Szűzanya adja meg az Egyházédesanyánknak is a családias lelkületet. Így joggal mondhatjuk:

*„Nincs igazán éltünk a családban jó anya nélkül:
Egyházunk a család, Szűzanya édesanyánk.”*

Életem leghosszabb éjszakája

Már évtizedek óta vágyódtam Papodot, a Veszprém feletti legmagasabb hegyet megjárni. Nem volt rá eddig alkalmam. 1960 augusztusában azonban egy-két napig helyettesítettem a pénzeskúti plébánost. A hónap utolsó vasárnapján elmondtam két misét, két kis szentbeszédet. A következő három napon aztán szabad voltam. Hétfőn a Gerence völgyét jártam be egészen Bakonybélíg. Egy gazdag élménnyel szegényebb annak élete, aki nem ment végig ezen a gyönyörű völgyön.

Az igazi élményt másnapra tartogattam. Végre mehetek Papodra. A reggeli hangulat azonban egyáltalán nem volt csalogató. Szemerkélt az eső. Majd egy kicsit kisütött. Megint beborult. Újra esőre lehetett számítani. Lemondtam tehát az útról. Magamban azt mondogattam, hogy ez a kirándulás lesz a másnapi, névnapj ajándékom.

Délre azonban annyira állandósultnak látszott az idő, hogy nem tudtam ellenállni: nekivágok Papodnak félnapos kirándulás keretében! Ebéd után meg is indultam. Hol sütött, hol beborult, és körülbelül két óra múlva, éppen amikor Hárskút faluhoz értem, újra esni kezdett.

„Valahova be kell menekülnöm!” Egy a házuk kapuja előtt álló kétmankós tizenöt éves fiút - aki tavasszal leesett a cseresznyefáról és kitérte a lábát – megkérdeztem, van-e papja a falunak. A fiú barátságosan invitált magukhoz, és közben megfelelt a kérdéseimre is.

„Van papunk, és alighanem itthon is van, mert mindig a templomát építi és szépíti.” Nem fogadtam hát el a meghívást, hanem siettem a plébániára. Amikor a templom elé értem, majdnem gyökeret vert a lábam: „Hát ilyen szép temploma is lehet egy kis bakonyközepi, hegyi falunak?” Valóban nagyon ízléses a templom, és bent-újabb meglepetés - egy Kontuly Bélaoltárkép.

A plébános maszatos ruhában került elő. Megint a templomában dolgozott. Hamarosan azonban tiszta kabátot vett magára. Leültünk. Elmondtam utam célját. Meghallgatott, és közben megkínált egy pintes üvegből jó felsőörsi borral. Csak megkóstoltam. „Mivel - mondtam - nagyon kell sietnem, fel kell érnem Papodra, és idejében még haza is kell jutnom.”

„Ha megengedi, elkísérem atyát” mondta a plébános. „Semminek sem örülnék jobban, mert bár - mondják - jók a turistajelzések, de hát mégis biztosabb és élvezetesebb is kettesben.” Vette a botját, és megindultunk.

Útközben elmesélte szép templomának történetét, és az építésével járó sok küzdelmét is.

A borús időben is gyönyörű kilátás nyílt a Balaton vidékére. A nyugati égen pompásan rajzolódt ki a Somló, tovább délre a jellegzetes Badacsony-vidéki hegyeket, volt tűzhányókat, keleti irányban pedig a fűzfői partokat is lehetett élvezni.

El tudtam volna gyönyörködni sokáig, de múlt az idő. Régi vágyam teljesült, láttam a Papodot, és a Papodról élveztem a balatoni panorámát, mire várjak még?

Nagyon ereszkedett már a nap a nyugati égen. Márton Antal plébános invitált vissza falujába, és ajánlotta a rövidebb utat. Bár hallgattam volna rá! De nekem kellett az új és a hosszabb, zöldjelzésű, legkeletibb út vissza Pénzeskútra! Elbúcsúztam.

A Hódosér patak a Bakonyban

Egy darabig még visszaintegettem, de hamarosan eltűntünk egymás elől. Jó darabig sűrű erdőben mentem. Sehol semmi kilátás nem volt. Egy lélek sem mutatkozott. Gomba azonban, jófajta vargánya annál bővebben. Sokat szedtem. De amikor egészen fiatalok is kínálták magukat, kiszórtam a jobban kinyílottakat, és pótoltam a még ki sem nyílt fiatal vargányákkal.

Az erdőből kiérve keleti irányban Óbánya látszott, azon innen végeérhetetlen birkalegelő. A jóképű birkapásztor is megnyugtatott az irány helyességéről, és mondta, hogy menjek csak a nyugati dombtetőre, onnan már meg is látszik Pénzesgyőr.

Jobb lett volna talán a nyugati erdőszélen menni, ahol jelzés ugyan nem volt, de rövidebb úton vezetett volna célomhoz. És szebb is lett volna! A dombtető meglehetősen hosszú volt, és az ég – az amúgy is szürke ég - még szürkébbé szomorult. Láttam azonban már Pénzesgyőr környékét, és mondtam: „Egy-kettőre otthon leszek.” De ember tervez, Isten végez.

Az irányt tudtam, de mégis kerestem a következő jelzést. Néztem ezt a fát is, azt a fát is, de jelzést már nem találtam, illetőleg nem tudtam kivenni. Az erdőre hamar rászakadt a sötétség. Akkor egy darabig mentem egy nyiladékon, ahol az irányt sejtettem, de a nyiladéknak nem akart vége szakadni.

Az út olyan volt, mint egy kellemetlen hullámvasút: dombról le, dombra fel, közben nyakig érő gazos részen kellett járnom, aztán csemetekert jött, s megint gazos rész.

Megálltam, hallgatóztam. Talán hallom a falu kutyáinak ugatását vagy gyermekhangokat. A csend azonban nem lehetett volna nagyobb. Levél sem rezdült.

Eszembe jutott Domonkos Istvánnak egy régen olvasott novellájából ez a mondat „és akkor megszólalt a csend...”. Számomra nem szólalt meg a csend, sőt inkább azt állapítottam meg, hogy nagyobb nyugalmat, nagyobb szótlanságot, nagyobb mozdulatlanságot el sem lehetne képzelni. És nagyobb sötétséget sem, a teljesen borús ég alatt. „Hova menjek, merre botorkáljak?” Hisz még világosság mellett sem lehetne irány találni ilyen beborult ég alatt!

Jött az egyetlen okos gondolat: „Itt éjszakázom.” Még egy előbb látott jávorfához valamiképpen elkeveredtem. Ott állt a nyiladék szélén. Ez már előbb is invitált.

Itt vetem meg az ágyamat! - mondtam, és tördeltem az erdőt alkotó bükkfákról sok-sok gallyat matracnak is, párnának is, meg még paplannak is. A jávorfa ágai közé még újabb ágakat is tűzdeltem, hogy kis védőtetőt is formáljak magamnak.

Amikor ez is megvolt, lefeküdtem. Fejem alá tettem aktatáskámat. Akkor aztán eszembe jutott, hogy az gombával van tele. Kiöntöttem őket, hogy össze ne tördelődjenek.

Elhelyezkedtem ágyamon. Őszinte szívvel mondhatom, hogy régen éreztem magamat annyira pompásan. Bár borús volt az idő, kellemes enyheséggel cirógatta, cirókálta az embert. És áradt az erdő illata. Ezt csak valamikor cserkész koromban élveztem.

Nekem most nem susogott és zsongott az erdő, mint sokaknak, hanem inkább csak illatozott. Aki ilyent még nem élvezett, az nem is tudja ezt elképzelni.

Egy óráig élveztem körülbelül ezt a nem is egészen földi állapotot, nagyon jól éreztem magamat, és számítottam szép, csendes, nyugodt éjszakára, csendes alvásra. Az álom azonban nem jött, hanem helyette az első esőcseppek.

Mi lenne, ha eső, különösen, ha nagyobb eső lenne? Nincs felsőkabátom, szerencse, hogy még egy kis pulóvert elhoztam magammal. Rossz, gondatlan turista voltam. Iránytűt hoztam ugyan, de még csak gyufa sem volt nálam. Semmi, semmi, ami eligazítana, ami megvédene. Csak úgy indultam el, ahogy otthon voltam. Mintha csak a kertbe mentem volna ki.

Amint ezeken tűnődtem, az esőcseppek egyre sűrűbben és egyre erősebben vertek. Gondoltam, ha nem lesz nagyobb eső, megvéd a sok bükkfalomb. És elhatároztam, hogy semmiképpen sem fogok felkelni, hanem egyik oldalamon maradok, hogy legalább az egyik felem legyen meleg, és adjon egy kis erőt az ázó és fázó felemnek is. Így volt.

Igen-igen hosszúak voltak ezek az első órák. Vártam, hogy talán jelentkeznek majd állatok: szarvasok, vagy egy vaddisznómama vonul fel gyermekeivel, vagy a baglyok fognak huhogni. Ám semmi nesz sem hallatszott. Csak az esőé:

*„Rain, rain, glistening rain!
Bidding us to hope again.”*

Az én esetemben éppen az ellenkezőjét keltette a lelkemben. A jóra való civil ember is imádkoznék ilyenkor. Imádkoztam is. Próbáltam olvasót is imádkozni. Nem ment. Csak fohászimákat mondtam, és tűnődtem, mit hoz nekem ez az éjszaka.

Addig még csak megvoltam, amíg nem éreztem az esőt a testemen, és amíg nem fáztam. Körülbelül azonban éjfél felé már éreztem az első esőcseppeket, és kezdtem fájni. A fázásból nemsokára didergés, a didergésből fogvacogás lett. Különösen kellemetlen volt, amikor az esőcseppek pontosan a fülembe, fülem gödrébe estek.

Minden perc egy kis örökkévalóság volt. Pedig hol volt még az éjszaka másik, talán nagyobbik fele. Na, most tessék a lelkierőt gyakorolni! – bízattam magamat. És most van alkalmad szívből imádkozni! Imádkoztam is Szűz Anyámhoz. Hármat kértem tőle.

Először azt, hogy vagy véget vessen ennek az időnek, vagy ha nem vet véget, ne kapjak valami vele járó nagy betegséget, vagy ha itt kell meghalnom, akkor ez a sok tisztító víz mossa le lelkem minden szennyét, és úgy vonulhassak be az örökkévalóságba. Nem is sejtettem akkor, hogy hogyan végződhetik ez a rettenetes éjszaka.

Arra nagyon vigyáztam, hogy megőrizzem lelkem nyugalmát. Sikerült is. Félni először is semmitől sem féltem. Állat, ember mind visszahúzódott.

Nem féltem, de attól egészen biztosan tartottam, hogy ennek az erdei alvásnak betegség lesz a vége; vagy tüdőgyulladás, vagy mellhártyagyulladás, vagy – mivel fejem sem volt semmivel védve – agyhártyagyulladás.

Biztosra vettem, hogy ha reggelig nem pusztulok el, olyan lázam lesz, olyan gyenge, erőtlen leszek, hogy talán mozdulni sem tudok, és hiába világosodik ki, nem tudok majd járni, nem tudok majd ágyba kerülni, és ott pusztulok el lassú halállal kint a rengetegben. Ilyen helyeken talán heteken keresztül sem fordul meg egy erdőjáró. Nem tartottam valószínűtlennek, hogy ott fogok meghalni, és talán hetek, hónapok múlva találnak meg. Egykor talán még egy kis emléktáblát kapok ezzel a felírással:

*Ezen a helyen lelte turistahalálát
Kováts Jenő Arisztid
1960. augusztus 30-án
névnapjának végig esős éjszakáján.
R.I.P.*

Nem is lesz sablonos halál – gondoltam – mások könyvekkel örökítették meg életüket, nekem csak ilyen herostratosi dicsőség jutott, de mégsem mindennapos!

Közben aztán millió esőcsepp kopogott millió falevélen fáradhatatlanul, szüntelenül, egyre erősebben. Ekkor már jöttek szélrohamok is, a jávorfa rázta rám sok ágáról a még több vizet. Csupa latyak volt már rajtam minden; bőrig áztam.

Csodálkoztam és a Szűz Anya különös védelmének tartottam, hogy akkor, amikor órákon keresztül fogvacogva, dideregve feküdtem az egész éjszaka egyetlen egyet sem köhintettem, egyetlen egyet sem tüsszentettem.

Lelkiállapotommal meg voltam elégedve. Ezt gondoltam magamban: Le kell számolnom a tényekkel. Ennek csak baj lehet a vége. Legjobb esetben valami hosszantartó betegséget kapok, többet nem tanítok, szóval vége az életnek. Isten akaratában és a dolgok rendes folyamatában meg kell nyugodnom.

Befejeztem életemet. Hányan haltak meg már előttem sokkal fiatalabban.

Elismételtem börtönbeli mondásomat: „Csak a lélek meg ne törjön.” És fohászoktam is, amelyekre például jó Károly Ignác tanított: „Jézusom, éretted”, aztán ezt „Monstra te esse matrem”. Mondogattam vagy inkább elkezdtem többször a Salve Reginát is, meg azt is, hogy „Sohasem lehetett hallani, hogy valakit elhagytál, aki oltalmadat kérte...”

Közben újra zuhogott még erősebben. Már alattam is éreztem az esővizet, és csak nem világosodott. Kértem a Szűz Anyát, hogy bújtsa ki egy kis csillagot. Ekkor azonban már káprázott a szemem. Néztem az eget, és ezer meg ezer csillagot láttam, sokkal nagyobbakat, mint a rendes csillagok, és ezek össze-vissza ugrándoztak. Ekkor aztán behunytam a szememet, de még akkor is össze-vissza száguldoztak előttem.

Végre! Mintha pirkadna! És mintha gyengébben esnék. Vártam egy kicsit, mert azt hittem, hogy megint káprázik a szemem, de valóban egyre világosabb lett. Addigra meg is formuláztam életem hátralévő részére új életelvemet, melyet így szövegeztem meg:

*„Ha a Szűzanya segít, szeretném azt a bajt látni,
amely el tudná venni lelkem derűjét. ”*

Elállt az eső és eléggé kivilágosodott. Nehezen álltam talpra, tántorogtam, mint a részeg, de végül is megálltam a helyemet. Ekkor sem köhintettem még, nem tüszentettem, és most láttam, hogy a Szűz Anya egyik kérésemet sem hallgatta meg, de azoknál is többet adott: nem ártott meg az éjszaka.

Ruhámból csurgott a víz, de meg kellett indulnom. Elővettem az aktatászkámból a térképet, mivel nem messze egy újabb jelzést, piros jelzést találtam.

"Ez – úgy látszik – jobbra Pénzesgyőrbe, balra Hárskútra vezet. Ha így van, Pénzeskút nincs messze." Ámde az éjszaka lezúduló vizek egésze elöntötték az utat, abban az irányban nem lehetett volna egyelőre menni, tehát megindultam vissza Hárskút felé.

A bizonytalanság érzésével indultam útnak. Ehhez járult újabb bajnak az újra meginduló eső, aztán az a tény, hogy csuromvíz voltam, és leginkább az, hogy itt is vízzel elöntött utakat és a megdagadt Gerencét kellett járnom. Most már nem is törődtem semmivel. Nem kerestem a patakban a tipegőket, hanem, mivel ügyis vizes volt már a cipóm, átgázoltam a Gerencén.

A turistautat nem lehetett másképp kijelölni, csak úgy, hogy ismételten át kell menni a Gerencén. Erről az útról külön beszámolót lehetne írni, mert ez maga is egy Odüsszeia volt. A fő az, hogy egyszer csak feltűnt a hárskúti templom és elmondhattam: „Most már végül mégis tető alá jutok.” Itt is van az ideje.

Átázva, átfázva, az előző dél óta étlen-szomjan és elképzelhetően nagyon fáradtan. Utóvégre nem tizennyolc éves az ember, hanem hetvenedik életévének küszöbén van. Végezetül még el is estem. Ez a baleset azután végleg sárral borította az ez idáig még sártól mentes részeimet.

Fél nyolc volt, amikor beléptem a faluba. Az emberek - nem csoda - alaposan megbámultak. A plébános édesanyja alig akart beengedni. A leggyanúsabb szemmel nézte ezt az inkább sárba, mint ruhába öltözött embert: engem.

Jött azonban Márton Antal, az igen segíteni kész, melegszívű pap, és hamar intézkedett. Ágyat vettetett, forró lábvizet hozatott, bort forraltatott, sőt még teát, hogy a kettő közül legalább valamelyik használjon. Ruháimat lehúzkodták rólam, és a konyhában felaggatták

őket száradni. Nemsokára azzal jöttek, hogy minden ruhadarabomból folyik a víz.

Amint az ágyba bújtam, kértem hőmérőt Gyanakodtam 38-39 fokos lázra. Hét perc múlva nem hittem a szememnek. A hőmérő 36,6-ot mutatott. Véletlenül orvosi látogatás is volt azon a napon. Herendről az idén júniusban érettségizett diákunknak az édesapja, Dr. Vass Zoltán, aki hamarosan megvizsgált, és a végén kijelentette, hogy bármennyire is vizsgál, nem talál semmi nyugtalanítót.

Egy-két óráig aludni hagytak, aztán jött a jó ebéd, és négy óra felé, mire ruháim nagyjából újra megszáradtak, és kivasalták őket, újra talpra álltam, és a kedves plébános kíséretében – nehogy az úton valami bajom legyen – visszaindultunk most már negyedszer a Pénzesgyőrhárskúti úton a pénzesgyőri plébániára, és ezzel végső, biztos fedezék alá jutottam.

Valami igen meleg érzés töltött el a hárskúti derék plébános, édesanyja és kántornője iránt, akik az irgalmas samaritánus evangéliumának hetében az irgalmasság cselekedeteinek egész sorozatát gyakorolták velem. Hála töltött el Szűz Anyám iránt, akiben rendületlenül bízom, akit, mint mennyei édesanyámat kértem, és aki – úgy éreztem és érzem – már sokszor tapasztalt mennyei édesanyjai segítségével oltalmazott. Hiszen a természetes az lett volna, hogy tüdőgyulladást vagy hasonlót kapjak!

Magam is igyekeztem Morus Szent Tamástól tanult lelki nyugalommal és derűvel viselni ennek a különös éjszakának minden kis borzadalmát. Ez azonban kevés lett volna. Természetfeletti erők is segítettek, és éppen ezért nyugodtan ismételhetem, és szeretném is ismételni mindaddig, amíg élek:

*„Ha Szűzanyám segít, szeretném azt a bajt látni,
amely el tudná venni lelkem derűjét.”*

(Pannonhalma, 1964)

Mennyivel boldogabb kell, hogy te légy. Őledben, szívedben az „ifjúság”. Mennyit gyűjthetsz még – éppen az irodalom szeretete révén. Mennyi szép gondolatot. Ez azonban kevés volna. Kell ezeknek a megvalósítása is, mert hát nem az alkotja tragédiánkat, amit elszenvedünk, hanem az a sok jó, amit elmulasztunk.

Azzal kapcsolatban, amit a magány szeretetéről írtál, meg nem állhatom, hogy ne idézzem Szabó Lőrinc egy-két strófáját, amelyeket annyira szeretek:

*Tűrhetetlen közel jön, ránk telepszik
a külvilág,
úgy hurcolom, mint fojtó, földre húzó
ólomruhát,
úgy küzdök vele, úgy verem, cibálok,
mint egy polip
mesének hitt, s íme lefejthetetlen
érckarját.
Ó áldott csönd, termékeny álmok, édes
messzi magány
térj meg hozzánk e megpróbáltatások
s rémek után
s jöjjön a biztonság, jöjjön a győztes
remény veled,
hogy nem szenvedtünk hiába, sem én, sem
a többiek.*

Ezekhez a gondolatokhoz illik Illyés Gyula egy strófája is:

*Jó volna véresen bár, üszkösön
keresztül törni valami tűzön,
tisztítón, valami jó Hatalom
kemény kúráján, kéklő parazson.*

Szándékosan adtam ilyen irodalmi jelleget levelemnek. Így talán végig tudod olvasni.

Nem akarok azonban csak idegen tollakkal ékeskedni, hát fogadj el egy-két jó tanácsot a magam gondolataiban, illetve rigmusaiban is:

*„I must hold the field
And I must not yield”*

Örülök ennek a kis angol mondásomnak. Pályázatot hirdettem magam számára: Írandó egy közmondás, amelyben legyen egy komoly gondolat, legyen egy idióma, legyen rímes és legyen benne valami nyelvtani érdekesség. A gondolat, azt hiszem, elég komoly: Állnunk kell a sarat. Az angol azonban hatásosabban mondja: Állnunk kell a küzdőteret, meg kell állnunk helyünket erkölcsi életünk harcterén. A nyelvtani érdekesség: míg az „I must” annyit jelent, hogy „nekem kell” a tagadásban már annyit jelent, hogy „nem szabad nekem”.

Örömeimből is hadd adjak neked valamit. Bevallom neked, vén koromra szerelmes lettem. És nem csak egyet szeretek. Bigámiás lettem. Egyik szerelmem a Balaton, tudod, az a szép almádi Balaton, ahol Te is voltál, és együtt is voltunk. A másik szerelmem közelebb van, a Bakony. Ahhoz gyakrabban járok. A múlt héten kétszer is felkerestem és a Hódosérben újra, még jobban megszerettem, és akkor született a Hódosér című leoninusom:

*Hűs patakodnak a völgye
Szép Bakonyunknak a gyöngye
Áldjuk az égi Atyát,
itt örömet sokat ad*

Tehát nem csak a nő tud kielégülést adni. Azzal beteltek. A természettel soha!

Életjeligét kért tőlem valaki, ezt ajánlottam:

Nem úszom az árral – Szebb: szemben az árral!

Hogy jóvátegyem bűnömet, önmagam idézését, újra visszatérek a nagyokhoz és Tóth Árpádból idézek ismét, és ezzel be is fejezem leveletem. Tóth Árpáddal együtt – ugye! – nekünk is el kell ismernünk, hogy hány Istennek és hány ördögnek jártuk tornácos ajtaját. Most aztán tudjuk vele együtt mondani:

*Összeszorítom ajkam, ha nehéz
A kín, mert tudom, tied az én harcom
És győztes távolokba néz
Könnyekkel szépült, orcád-fényű arcom.*

A hónap végén, november legelején Pesten leszek. nem jössz akkor egy rövid találkára?

Szeretettel köszönt

A. a.

ΑϚΙϚΤΕΙΔΪϚ

Levél Első Osztályomnak

Kedves Első Osztályom, Kedves Barátaim!

Swift Olivér, a Gulliver utazásai szerzője mindig arról panaszkodott, hogy egész életében szédült. Én hetven éves koromban kezdtem, három évvel ezelőtt. Mondogatom is:

*Alaposan szédülök,
attól tartok, szédülök.*

Legkellemetlenebb az, hogy kiszámíthatatlan. Egészen váratlanul jön. És forog az emberrel a világ. Egyszer Balatonalmádiban a szentmise közben éreztem úgy, hogy rám dül az oltár. Emiatt a rossz szokásom miatt szinte mindentől teljesen visszahúzódok.

Ezért mondtam már Horváth Antinak és Höfer Bandinak is, hogy legfeljebb a találkozó első részén veszek részt.

Utána szívem és eszem, az öregségemre megmaradt kis eszem vitatkozni kezdtek. Szívem sürgette, hogy első osztályom találkozására csak elmenjek.

Maradék kis eszem így szólt: Nincs már neked keresni valód az emberek között. Öregségeddel, betegségeddel, süketségeddel annyi gyarlóságot viszel az emberek közé, hogy magadnak és másoknak is kellemetlenséget szerzel. Ez az igazság. Bármennyire is szeretnék veletek találkozni, a legokosabb az, hogy szépen azt vallom: „Jobb nekem a Bakony vadonában”.

Emberek között azon kapom rajta magamat, hogy megint valami furcsaságot csináltam. Ne vegyétek tehát rossznéven, hogy lemondok a veletek való találkozás örömről. Nem kényelemszeretet ez részemről, hanem józan megfontolás eredménye.

Magam helyett küldök ún. „nyolc kis verset”. Ezekben ugyan közhelyeket találtak, és valljuk be, nem a közhelyekben vannak a legnagyobb igazságok.

Engem utolsó éveimben mégis ezek a gondolatok vigasztalnak és adják meg utolsó éveim derűjét és nyugalmát.

Petőfi akármilyen zseni is volt, nincs egészen igaza, amikor ezt mondja A téli esték című versében:

*„Akitől nincs messze az élet határa,
Nem előre szeret nézni, hanem hátra.”*

Okosan akkor csinálunk az öregségben, amikor előrenézünk és igyekszünk szembenézni a ránk váró tényekkel.

Addig az ember örül az élet apró örömeinek. Magam is már csak apró szolgálatokat tudok tenni az embereknek. Fordítgatok magamnak és másoknak is. Olvasgatok.

Szobámból vagy ablakom alól élvezem a Bakony gyönyörűségét. Előttem van Varsány kis Notre Dame-ja. Tisztább időben gyönyörűen látom Csesznek várát, az „emberi halandóság” beszédes szimbólumát. még tisztább időben a Kab-hegyen a 200 méteres antennát.

Közvetlenül az ablakom előtt pedig gyönyörű évelőkben van alkalmam gyönyörködni.

Küldök ezen kívül pannonthalmi könyvjelzőket, mint figyelmeztetőt: „Szép dolog volna első osztályfőnökömet – mielőtt meghal – meglátogatni Pannonthalmán.” Amit most szeretnék mondani, majd akkor mondom el.

Kedélyes, derűs találkozást kívánok!

Szeretettel köszöntöm családtagjaitokat. Nagyon sajnálom, hogy gyermekeiteket meg nem ölelhetem!

Igaz szeretettel köszönt első osztályfőnököket:

Arisztid atya

(Arisztid atya az 1916-17-es tanévben lett az akkor induló I. osztály osztályfőnöke. A levelet az osztály 40. érettségi találkozója alkalmából, 1964-ben írta.)

A győri bencés gimnázium

Miért vagyok én Bakony-néző?

1. Kedves emlék IV. Béla király ravazdi kútja. Ott lakott sokáig Pammer Odiló rendtársam édesanya, aki engem Pannonhalmára hozott. Külön történetben kellene elregélni.
2. A varsányi kéttornyú templom is sokat tud nekem mesélni. Ott lakott sokáig Jávor Jenő. Hasonló nevű rokona utánam jött a Rendbe, és lett egyik felejthetetlen rendtársam, Jávor Egon.
3. Nem tudom felejteni a sok kedves bakonybéli emléket sem. A sok szép vakációt. A régi apátokat, rendtársakat, különösen Francsics Norberetet. Mennyi szépet hallottam róla és tőle! Ide néz most is a két szép hegye: a Körishegy és a Kékhegy. Ritkán a Kabhegy, Bakonybél irányában.
4. Iharoskúton gyakran nyaraltam nagybácsimmál, Rotweil Rezsónél, a szenvedélyes erdésznél és vadásznál. Édesanyja, a nagyanyám nem tudott velem beszélni, mert nem tudott magyarul, én meg nem tudtam németül. Az én bűnöm miatt is. Hisz apám-anyám jól tudtak németül, és egyszer elhatározták, hogy velünk, gyerekekkel németül fognak beszélni. Milyen ostoba a gyermek! Négyen elhatároztuk a kiskerti nagygyűlésen, hogy mi német szóra nem fogunk válaszolni. Buták voltunk. Játszva megtanulhattunk volna. Richter Mátyásnak, a lelkiismeretes ciszterci tanárnak nem kellett volna velem később vesződnie.
5. Zircen sok kedves tanárom élt. 1909-ben a fehérvári diákok nevében én üdvözöltem Vajda Ödön apát urat. Meghatódva mondta és mi meghatódva hallgattuk: „Nektek adom öreg, meleg szívemet.”
6. Veszprém! Szent Margit városa. Közeli rokonaim is élnek itt, és egyik legkedvesebb tanítványom: a mindig tiszta jeles Veöreös Miklós és családja.
7. Legkedvesebb nyaralóhelyeim: Tihany, Balatonfüred, Balatonalmádi. Nem fogynék ki a beszédből, ha Annus unokahúgomról, lányáról és gyerekeiről kellene beszélnem, és a kedves ismerősökről, Kokasékról.
8. Szántódon gyógyultam ki tüdőcsúcshurutomból Vidóczy Asztrik szerető gondoskodása mellett. Két hónapig állandóan feküdnöm kellett. Éjjel-nappal a szabadban. Meg is híztam. Hús kilót felszedtem. Sohasem voltam ilyen „kövér”: 95 kilós. A tüdőcsúcshurutom nem múlt el ugyan. Erről bölcsen hallgattam, mert akkor volt lehetőségem Angliába

mennem. Morus Tamás és Newman otthonáról nem tudtam lemondani. Ezt azonban nagyon jól tettem. A nekem való angol klímában elmúlt a bajom.

9. A Bakonyban volt életem leghosszabb éjszakája. A sok gombaszedés közben nem vettem észre, hogy gyülekeznek a fellegek. A sötétben nem találtam meg a helyes utat. Eltévedtem. Az erdőben kellett aludnom. Szép estében lefeküdtem. Ám kb. kilenckor megindult az eső és majdnem egész éjjel zuhogott rám. Reggelig áztam, fáztam. Visszamentem reggel a hárskúti plébániára. Közben azonban beleestem a Gerencébe, a Bakony hűvösded folyamába. A faluban reggel meg is csodálták csurig ázott mivoltomat. A plébános és két kedves nővér vettek gondjaikba. Erről külön írásom van. Jött közben a herendi orvos, két diákunk édesatyja, és akkor állapíthattam meg, hogy éjjel nem hiába imádkoztam. A „doktor bácsi” így nyilatkozott: „Nincsen itten semmi hiba. Nyugodtan mondhatom: Még láza sincs a tanár úrnak.” Sosem feledem ezt az éjszakát és az imának hathatós segítségét.
10. Ablakomból, illetően ablakom alatti „trónusom”-ból élvezem sokszor a leggyönyörűbb eget.

NINCSEN JOBB HELY E VILÁGON:

ÉRTE ISTENEMET ÁLDOM:

ÉLTET A HŰKEGYELET S KRISZTUSI SZENT SZERETET.

ÚTMUTATÓM JÉZUS: SZÁMOMRA ÉGI VEZÉREM
S FŐKÉNT FÉNY, KI MUTAT MENNYEI BIZTOS UTAT.
(Shakespeare, Morus Tamás, Newman és Prohászka)

A régi bakonybéli templom

Boldog napok

A pannonhalmi búcsú napjának múltán meg kell állapítanom, hogy elmúlt a nyár kétharmada. Mindig otthonomat őriztem. Ennyire kedvelem ősi otthonomat. Gyakran hallottam a kérdést: „Nem unalmas Pannonhalma?” Nem. Nem. És harmadszor is: Nem. Ha elhagyom csak egy napra is otthonomat, elmulasztok egy kedves látogatót.

Csak az utolsó napokat említem. A legfőbbeket. Július legvégén kaptam az egyik legértékesebb látogatót: Richter Ernő jezsuita atyát Kanadából, aki kb. húsz nyelven beszél. Közöttük a mi árva magyar nyelvünket is, igen szép, szinte hibátlan kiejtéssel. Richter atya a montreali egyetemen nyelvész professzor. Nyelvünket Mezey Miklósnétól 1964-ben kezdte tanulni. Kedves látogatóként köszöntötte otthonunkat rendtársunk, Kristóf atya is, aki valóban Krisztust hozta lelkületében. Olyan örömmel is fogadtuk. Majdnem egy évet töltött Dél-Amerikában, és itt hagyott írásában is bőven számol be értékes tapasztalatairól.

Augusztus 7-én látogatott meg egykori magyarunk, Mr. Dóry feleségével és lányával. Egykori faluját, Dórt is fölkereste. Több kedves emlékkal leptek meg, értékes lemezzel, stb. Innen fölkeresték a nekik is híres Herendet, ahol két volt diákunk is működik.

Dr. Takács István meg Torontóból keresett fel bennünket: régi tanítványunknak egyik fia. Wilhelm Gyula Lausanne-ból látogatott meg feleségével, családjával, és megajándékozott három értékes Liszt-lemezzel. Nem kedves figyelem?

A legmozgalmasabb István királyunk ünnepnapja volt. A sok vendég miatt még zárkóznunk is kellett. De hiába! Szervác rendtársunk is itt járt. Szeretettel emlékezett meg egykori volt pannonhalmi diákunkról, Majthényiről, akinek szép, gazdag életét nem győzte magasztalni. Fiatalon szólította magához az Úr. Jellemző életére, hogy halála előtt egy órával is buzgón áldozott.

Délután Dél-Amerika szerzett nagy örömet Egon rokonom kedves ismerős családjá. Alig tudtam ellenállni a kísértésnek: el akartak vinni Veszprémbe, de elfogadták ajánlatomat, a helybeli vendéglőt. Mi nem tudtuk ellátni a sok látogatót. Levittek a helybeli vendéglőbe, amelynek kiszolgálásával nagyon meg voltak elégedve. Én is jól jártam, mert kávéval megtiszteltek engemet.

Itt történt egy kis „mai csoda”. Legalábbis számomra szokatlan. Fölvették üzenetemet valami kis csodálatos ördögös masinára. Az üzenetet mindjárt végig is hallgattam. A nagyobbik fiú visszapergette, és hallottam a saját hangomat. Ugyanígy Zénó és Elemér üzenetét is élveztem. Tisztán, csengően. Fiatalabb testvére is boldogan segédkezett az üzenet pergetésében. Christopher, kinek éppen neve napja volt, örült, hogy ilyen kedves emléket vihetnek magukkal Kaliforniába. Ők is az ottani magyar bencések diákjai szeretnének lenni.

Az este sem maradt esemény nélkül. Svájci orgonaművésztől hangversenyt hallhattunk, meg a mi kedves tanítványunk Szendrey-Karper világhíres játékát. Rosszabb időjárást nem is lehetett volna elképzelni! És mégis. Tömegesen jöttek a hangversenyre a mai fiatalok. Majd kipukkadt templomunk a fiatalok tömegétől. Bizonyosságául annak, hogy a szépért is tudnak lelkesedni a mai fiatalok. Boldogan bújtam az ágyba, de másnap szomorúan kellett tapasztalnom, hogy az idő lepipálta az ünnepnapit: a Shelley-től megénekelte Nyugati Szél dühöngött. Emlékét azonban semmi vihar el nem sodorja.

Talán utolsó volt életemben ez a szép Szent-István nap. Hisz utolsóként élveztem az első világháború idejéből itt maradtak közül. Tanúja a múltnak, az 1918-ból itt maradt tanári karnak a képe. Elmentek már az akkor nálam fiatalabbak is. Istennek legyen hála! Ők pedig már biztosabban boldogabbak nálam! Ki látja Isten titkos terveit?

Másnap reggel ismét elsőnek köszönhettem Mécs László barátomat. Ezt bizony büszkén írhatom, mert reggel miséje után ő köszönt elsőnek engemet, és értesít, hogy „szabad az oltár”, amelynél őt szoktam követni. Kivel történik ez meg, hogy Mécs László látogatja meg miséje után?

Pannonhalma, 1972. augusztus

Gondolatforgácsok

HÁRMAS ALAPÁLLÁSFOGLALÁSOM

Önismeret legyen bennem. Nem a szokásos *önismeretre* gondolok. Értékes *önismeret* akkor alakul ki *bennem*, ha számolok ezzel a három szentírási igazsággal:

„Hatalmat adott az Úr, hogy Isten gyermeke legyetek (v.ö. Jn 1,12)

„Én vagyok a szőlőtőke, ti vagytok a szőlővesszők (Jn 15,5).

Az isteni természet részesei vagyunk. (v.ö. 2Péter 1,3)

Önbecsülés Ha az előbbiek komoly tudatában vagyok, nem ronthatom el magamban a Szentlélek templomát.

Önuralom „Meggfegyelmezem testemet és a lélek szolgálatára kényszerítem” (v.ö. 1Kor 9,27).

* * *

*Te gondolkozzál bennem Istenem
s adj nékem sokszép, békés ihletet.*

+

Semper et ubique gratias agamus

Életelveim

1. „Istenről a legkisebb tudás is több mint bármi másról a legfőbb.” (Aristotelés)
2. „A láthatók mulandók, a láthatatlanok örökké tartók.” (2Kor 4, 18.) Leszek okosan evilági, de nem leszek e világian okos.
3. „Mindenkör és mindenütt hálát adjunk!” (v.ö. Ef 5, 20.) Adjunk hálát a kimeríthetetlen örömforrásokért. Örömforrás minden fa, bokor, virág, hegy, völgy, madár, aztán a művészet, a nemes irodalom, az Alkotó minden gondolata.
4. Természetes életemet járja át a természetfeletti, és a természetfeletti legyen számomra egészen természetes!
5. Isten megengedi a rosszat és megkísértésemet, hogy a rossz kihívja a jó harcát.
6. Nem lesz a nyersvasból semmi, ha nem kerül tűzbe, az üllőre

- és a kalapács alá
7. Mennyire gyöngé legény, aki nem tud győzni a vágyán.
Krisztus hú híve úr marad indulatán.
 8. Kislelkűséggel még semmi sem sikerült, bizalommal és bátorsággal már sok és nagy dolog.
 9. Az egymásnak szerzett örömök és a közösségért lélekkel végzett munka teszi széppé az életet.
 10. Nem *élni* akarok, hanem tartalommal akarom megtölteni az életemet. Semmi értéket nem adnak ingyen. Az értékekért meg kell küzdeni. Ám jutalma is van: a jól végzett munka tudata, nyugodt lelkiismeret, béke és öröm.

Néha minél súlyosabb rabláncot hordunk, annál szabadabbnak képzeljük magunkat.

Krisztusnak szolgálni annyi, mint uralkodni.

Vállalkozásainknak még az akadályait is szeretnünk kell.

A rügyfakadás a természet néma, de legszentebb liturgiája. Legyen párhuzam a természet nagyvilága és lelkem kisvilága között!

„Egyenesítsétek az Úr útját!” (Jn 1, 23.)

Krisztus útja századokon keresztül mindig egyenes volt. Honnan van ez a rendíthetlenség?

Már megkaptuk advent elején a feleletet: *„Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak.”* (Lk 21, 33.) Becsüljük, értékeljük magunkat!

„Áruhában járó örökkévalóságok vagyunk” (Prohászka)

Csak annyit érünk, amennyi fénye visszasugárzik rólunk Istennek. Gondolkodjunk! Milyen örömet szerzünk mindenkinek karácsonykor?

Imádság a Madonnához és Szent Fiához

JÉZUS és SZŰZ MÁRIA

*szentséges arcotok szépsége örökké ragyogjon életem útján!
Megszentelő áldásokat érzem életem minden pillanatában!
Kegyelmetek áradó özönében mily boldogító volna
- és másokra is - Tőletek megáldott életem!*

*Mily könnyű volna így számomra az alázatos megnyugvás,
ha öröm helyett talán súlyos keresztet tesz vállamra
a mindenható Atya akarata!*

*Örömben vagy bánatban, egészségben vagy betegségben,
munkában vagy küzdelemben legyetek munkatársaim!*

*Fogjátok meg kezemet s ne engedjétek el akkor,
ha a bűn káprázatában megszédülök!*

*Vezessetek oltalmazó kézzel és vezessétek családom tagjait,
meg szeretteimet is a mennyek országába vezető úton!*

Ámen.

*Kováts Arisztid
verseiből*

Kováts Arisztid versei az őszinte és mély Isten-hitét, emberszeretetét, a jóra való törekvést és késztetést, és az általa az Isten legszebb alkotásának tartott természet szeretetét tükrözik.

Nem tudjuk, mikor írta az első verseit. Egyes források szerint már fiatal korában, mások szerint a börtönben. Versei többségének – sajnos – születési ideje sem ismert, bár az eseményekhez, korához köthetőknél kikövetkeztethetők. Költői névként gyakran használta a Kova Jenő nevet.

Képzetségénél fogva – eredetileg latin-görög szakos tanári oklevelet szerzett – tökéletesen ismerte a klasszikus időmértékes verselés különböző formáit, szabályait, és versei jó részénél ezek a versformák tetten is érhetők, sőt van latinul írt verse is. Versei többsége rövid, csak pár versszakos.

Versei közül a pár sorban, gyakran időmértékes formában, bölcs és tanító gondolatokat megfogalmazókat akár didaktikus epigrammáknak vagy gnómáknak is nevezhetjük. Nem könnyű ezeket sorba szedni, mert közülük többet folyamatosan „csiszolgatott”, egy-két szót kicserélt bennük, hol van címük, hol nincs, időnként új címet adott nekik, sőt, nem ritkán egy-egy sorukat más verseiben is felhasználta.

A most közlésre kiválasztott verseket – amelyekkel költői munkájának mintegy keresztmetszetét mutatjuk be – igyekeztünk téma szerint csoportosítani. A saját életére, hitének megvallására vonatkozó verseit a nevelői-tanári mivoltát, a diákokhoz való viszonyát bemutató, majd a Pannonhalmához és szerzetesi életéhez kapcsolódó versek követik. A természetszeretetét bemutató verseit (ezek többsége a képes mellékletek között szerepel) követik verses imái, fohászaik, majd Forgácsok címmel a máshova nem illeszthető két- és négysoros epigrammái következnek.

Versei közül nyomtatásban nagyon kevés jelent meg. Az Új Ember 1964-ben közölte a „Pannonhalmi kertben” című versét. Az abortusz ellen írt Szíved alatt ... című versét az 1960-as évek közepén több templom hirdetőtáblájára kifüggesztették. 1990-től kezdve a Bencés Diákszövetség éves Almanachjában jelent meg több verse, volt pannonhalmi diákjának, a szerkesztő Könyves Tóth Kálmánnak köszönhetően. A legismertebbek azok a rövid, nevelő célzatú, vagy a természetet dicsőítő versei lettek, amelyeket ő tervezett és a művész barátai (Varga Lajos, Zászlós István, Csapody Vera) által készített képeslapokon, könyvjelző kártyákon jelentek meg.

A mások gyengeségeit mindig bölcsen és jóságosan elnéző és el nem ítélő Kováts Arisztid önmagával szemben szigorú kritikus volt. Önmagáról, mint költőről, ezeket a sorokat vetette papírra:

*„Komoly költő?
Én nem vagyok.
Csak őszinte.
Szavam adom.”*

Nyolcados vers = nyolc nagy boldogság
(Üzenetem „de profundis” 1953.)

*Mond, mi boldogítóbb, hogyha ismered,
mint a tiszta, nyugodt lelkiismeret.*

*Nagyon sivár, komor világ,
hol nem vár fa, csillag, virág.*

*Erdőjárás tiszta szívvel szerző szint, békét, erőt
s beteszi az ajtót, hidd el, orvosodnak orra előtt.*

*Körülöttes bú, baj, bánat gomolyog?
Bármilyen bánat, csak ezt csináld: mosolyogj!*

*A jó könyvekről mit mondjak?
Jó barátoknál is jobbak.*

*Nézz mindent az örök élet távlatában.
Akkor értesz: botor minden földi bánat.*

*Nem borzasztó a halál: Rettegjek tőle talán?
Lelkem, Uram, Rád talál.*

*Minden gondolatunkban, minden mozdulatunkban
minket Urunknak ajánlj, mennyei Édesanyánk!*

Kovács Jenő

Fületlen bögre

*Ma este elmosogattam, éppen nyolcra,
Rakosgattam fel a bögréket a polcra.
Kettő van fületlen, de előről szépek,
Egészen olyanok, mint a többi épek.
Csak a fületlen részt hátulra kell tenni,
S nem kell azt a hibát úgy szemügyre venni,
Mert hiszen töretlen, használható szájuk...*

*Erről jut eszembe sok felebarátom:
Ha képletesen is – fületlennek látom.
Úgy teszem-e őket életem polcára,
Hogy ne lássak mindig rá a hibájára?
Mert csak ha így térek egykor nyugovóra,
Akkor tesz el úgy az igazságos Isten,
Ahogy a bögréket rakosgatom itt lenn,
A mennyei polcra nagyvirgalmú szemmel,
Hátrafelé az én letörött fülemmel.*

Uram, vigyázz a szívemre

Uram:

*éjfél-fehér lombok alatt
megmutatom a szívemet,
benne: millió múló délibáb
s kavargó, vad, vándor vágyak.*

Uram:

*vigyázz erre a forró nagy szívre
örök fehér, zsolozsmás kegyelmed
permetezze be, mint a harmat,
védjen, békítsen lázas engem
a Te végtelen hatalmad....*

Uram:

*én tavaszt hajszolok fönt az erdőn
gunyoros szemek fénye villog rám,
gáncs, vád és fekete kísértet*

Uram:

*fékezd ezt a bús fékezhetetlent,
hogy csillagvirágos szent láng legyen
s ne váljon soha, soha röggé
hanem suhanjon a Mindenségben
szirom-fehéren és örökké...*

Homokba írad

(Ezen vers szerzője is, nevét a homokba írta)

*A panaszodat, a bánatodat homokba írad!
Ha fáj valami, úgy akárkinek
azt el ne sírjad,
homokba írad, porba írad !
A szíved búja, ha akármilyen nagy
az embereknek azt el ne mondjad,
a terhet mindig csak csendben hordjad!*

*Mások bűnét és gyarlóságát
homokba írad!
Meg nem értést és támadásokat
óh, fel ne rójad!
A Mester is csak úgy csinálta ezt,
ámbar várta Őt a nehéz kereszt.
Az asszony bűnét a homokba írta,
Ő elfedte, s a szél elfújta.*

*Legyen az szép, szent igazság
Mind eltáposság.
És ha vérzik is a szíved érte
Megmosolyogják.
Azért, ha égis ér a bánatod,
s ha könnyeidet el se sirathatod,
hordoznod kell, mert el kell, hogy bírjad,
ha nem látják - hát homokba írad!*

*Emlékeid mik idekötnek,
H o m o k b a í r j a d !
Mit kölcsön adtál: pénzt, időt, bizalmat
A p o r b a í r j a d .
Így jó barátod lesz a fél világ,
Bár ínségben éhen halni hágy.
De biztosan számíthatsz az Úrra!
Ezt márványba véd!
Ezt ne írd porba!*

Az Úr és én

*Te vagy az Úr, én meg a kis pont ki rossz, rút és rest
ki mint „test-hús-vér-csont” vét, ront. Meg ne vedd, ha esd!*

*Hajt a vér, hús a test... defel, s kér: Jöjj! Te a Rend!
Óvj! Védj! Te az Ok meg a Cél! Száj, szív csak így zeng.*

*Áld is az ég, a Hold, a Föld a nap, meg az éj:
tó, hegy, domb, völgy és mind, mi zöld: dús rügy, nyár, ősz, tél.*

*Áld a sas, áld a méh, ha zsong, áld sok hang, víg szín
Áld a könyv: dal, vers, rím cseng-bong. Áld az ész, a szív.*

*Hisz visz a hit, szűz szent vágy úz, Mert Te vagy a Nap,
Te vagy a Fény, Te vagy a Tűz! Csak Te vagy a Nagy!*

*Te vagy a Lét, az Egy, az Ép. Te vagy csak az Út.
Te vagy a Bölcs, a Jó, a Szép! Csak Te vagy az Úr.*

Öreg vagyok

*Én már olyan öreg vagyok
Nem alkotok semmi nagyot.*

*Gyöngé vagyok, mint a nádszál,
ám reám egy szebb világ vár.*

*Vége lesz majd e világnak
Szeretteim ottan várnak.*

*Vége lesz itt minden bajnak,
virrad ránk majd szebb, jobb hajnal.*

*Vár reám az örök élet,
melyben lelkem újra éled.*

*Gazdagabb világra ébred,
Szeretettől szint' eléghet.*

Fölfelé megyek

*Lefelé tartunk, mondják rólunk az emberek,
ha fakul szemünk fénye, és hangunk megremeg.
Sajnálkozó mosolyt is megfigyelünk,
mikor kihagy néha az emlékezetünk.
De bánkódjunk miatta? – Az óra leperreg,
s vár az az ország, ahol senki sem lesz öreg.*

*Lefelé tartunk, mondják, lépteink lassúak,
óvatosak. Nem várnak fényes, derűs utak.
Halkabb a szó csengése, nehezebben halljuk már,
és veszít melegéből a kedves napsugár.
De bánkódjам miatta? – ha dermeszt a hideg,
vár az az ország, ahol senki sem lesz öreg.*

*Lefelé tartunk, mondják. De biztatón ragyog
felénk Isten mosolya. Ne félj! Pajzsod vagyok!
Fáradt gyermeket hordoz erős égi kéz.
Szólít. Szava színarany és édes, mint a méz.
Mit bánkódjам? – ha szívem Isten állítja meg
s vár az az ország, ahol senki sem lesz öreg.*

*Lefelé tartunk, mondják. Nem! Fölfelé megyek,
hallom már a magasból a győztes éneket!
S látom fehér ruhában a trón körül
Nagy nyomorúságból jött boldog sereg örül.
Utam nem lefelé tart, csak a cél közeleg!
Vár az az ország, ahol senki sem lesz öreg!*

Madonna a gyermekével

(Jálics Ernő pannonhalmi Madonna szobra előtt)

*Áldott minden Édesanya,
Nagymama és a Szűzanya.
Ő szülte szent Istenünket,
Aki éltet mindig minket.*

*Krisztus légy az éltetőnk!
Az Új évre adj erőt!
Áldást, békét nyújts nekünk,
s hálát zeng az énekünk.*

Anyámra sokat gondolok
(Reggelije után szépen elaludt. Végleg)

*Lelkemben él boldog, nagy vágy:
úgy haljak, mint édesanyám!
Csendben. Rendben. Szépen. Hűen.
Jó Istennel megbékülten.*

Magamról

*Élek, mint olajfa a templomkertben:
Isten irgalmában mindig bízni mertem.
Mennyire szép a világ! Mindenhol tölt a csodálat.
Nem fogy dús örömöm s éltet a hálaadás.*

*Add Uram, hogy majd halálom
társaságodban találjon!
Bánat, béke töltse lelkem
s Benned bízva elpihenjen.*

A nevelőknek

*Megbecsüléssel, nagy szeretettel bánj a diákkal:
így tisztel téged, s így tanul önbecsülést
Mindig uralkodj magadon, haragod zabolázzad:
példád hirdesse, mily nagy a jellemerő.
Gyöngé diákoknak gyöngéjét ki ne élezd:
Jó nevelő szavaid önbizalom-nevelők.
Kell fegyelem, rend és nevelésed úgy sikeres csak:
hogy ha nevelgetett, fiú, az életöröm.
Mérleged egyformán mérjen csak bárki fiának:
jó a diák szeme is, látja kegyed kit emel.
Ó ne tudást: a tudás nagy vágyát öntsd a diákba,
majd a tudományszeretet egyre nagyobbra viszi.
Új nyelv kulcsot ad új, más nép szellem vagyonához:
jó nevelő sok kulcs osztogatója legyen.
Fontos az ép, edzett, izmos kinevelt, ruganyos test:
ám kegyelem nélkül nincs igaz életerő.
Járd a diákkal nagy szeretettel szép hegyeinket:
lássa meg, mily örömet nyújt a fa és a madár.
Ismertesd a falut s népünknek nagy szerepét is:
ott lappang a jövőnk, ott van az életerő.
Kedveltesd meg a dal, zene, festmény szép birodalmát:
művészet szerezh majd gazdagodást, üdülést.*

Tizenéveseknek

Férfikorod tavaszán vagy. Rád szép, nagy hivatás vár:

Dönts most s élj bátran: Férfiasan, nemesen!

Itt e világban nincs másként, mert harcra születünk

Vállalnunk kell sok, hősieis áldozatot.

Nem lehet itten e föld csupa engedmény, szabadosság:

Önfegyelem s kegyelem, edzi a jellemerőt.

Harcoljunk hát jól mindenkor férfi jövőnkért:

Krisztus kedvéért mindig a maximumot!

Ósi szabály: Bűnnek bűnhődés jár a nyomában.

Nincs másként: Mindig megkeserüljük a bűnt!

Jónak lenni nehéz, sőt sokszor már lehetetlen.

Ismét tisztuljunk, s éltet a szent kegyelem.

Szép szerelem fürkész: oktat s jóra taníthat,

Lelkeket ismerni emberi nagy tudomány.

Nem lehetek naiv, hisz környez bő asszonyi furfang.

Egyszer megjárjuk s nagy lesz a ráfizetés.

Sokszor a nagy bűn is csak a pillanatoknak a műve,

Ó a vigyázat most mennyire bölcs, megokolt,

„Nem hagyom el magamat” – vallom mindig jeligémül.

Vége van annak, aki küzdeni már nem akar.

Annyi nehézség közt hívőnek lenni ma érdem,

Hozhat az ember ma krisztusi áldozatot.

Lelkem legmélyén rejtőzik az érték:

Istenemet kereső és szerető nagy erő.

Nincsen párjuk a szép, csendes, tartós örömöknek:

Mily bőven nyújt mind szüntelen élvezetet.

Hála a sok fáért, fűért, bokorért a virágért,

Hála a sok dalosért, hála a csillagokért.

Áhítatot keltő a csendes csillagos este,

és lehetetlen nem zsongani néma imát.

Mennyire bölcs, akinek szép lelki szerelmei vannak:

Nagy nemes értékek hű katonái legyünk!

Lendítő kerekünk csak a fennkölt gondolat, eszmény

Szép eszmék nélkül prózaiak maradunk.

Együtt élésünk az Úrral: gazdagodásunk,

Nyújthat-e többet a mi itteni képzeletünk...

Töltsön a két kincsünk hát – mindig is ennek örüljünk:

emberi, hű szerelem s isteni szent kegyelem!

1969. Húsvét

Húszéves érettségi találkozóra

.Jelige: Reviczkytől:

Diák marad az ember, amíg él:

*Leckéjét sirig tanulja,
nehezebbet folyvást a réginél.*

Az I. osztályra

*El ne feledd e helyet, melyben fegyelemre neveltek:
Szent Benedek rendje, szelleme, lelke emel.*

A II. osztályra

*Jó atyánkhöz sokan mentek
Büntől, bajtól lettek mentek
Ha ezt mondom, s ti is tudom,
akkor lelket mentek,*

A III. osztályra

*Légy legelőször jó ember, nemes emberi jellem:
Így alakul csak ki krisztusi érzületed.*

A IV. osztályra

*Nagy veszedelmet rejt minden bűn: érzületünkől
pusztul a jobb érzék minden iránt, mi nemes.*

Az V. osztályra

*Ósi szabály: bűnnek bűnhődés jár a nyomába:
Nincs másként. Mindig megkeserüljük a bűnt.*

A VI. osztályra

*Krisztusban megszépült,
Jobb önmagunk legyünk.*

A VII. osztályra

*Megbecsülöm magamat, hisz kettős tisztelet illet:
Méltóságom nagy: emberi s isteni is.*

A VIII. osztályra

*Mély metamorfózis, szép szintézis, entuziazmus
Adnak az életnek krisztusi lendületet.*

Ballagási ének

*Ma újra zeng a régi nóta
Ballag tovább a vén diák.
Kik együtt voltak évek óta
Szétszóródnak a cimborák.*

*Vigan dalolva búcsúznak el
Mosolyog az arc, de fáj a szív:
Ébred a múlt sok szép emléke,
És minden emlék visszahív.*

*Elmúltak a diákévek,
és eltűnt az ifjúság,
Isten veletek szép emlékek,
Isten veletek, cimborák!*

A diák

*Kedvelem én a diákot.
Ám van, aki csupa átok.
Sok van, kit szívesen látok.
Bőven van, kit megcsodálok.*

Fíú vagy férfi?

*Nővel szemben sok oly gyengéd.
Szenvedéllyel szemben gyengék.
Adj, Jézus, nekik kegyelmet!
Szent erőddel őket edzed!*

Szíved alatt

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Isten adta hozzá lelkem
Az öledben fészket leltem.
Nagy a világ majd elférek
Ne pusztuljak, mint a féreg.*

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Értem egyszer esküdt mondtál
Tanúsítja a szent oltár.
Ha esküdhöz hűtlen lennél
Mevádollak az Istennél.*

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Én is keresztvízre vágyom
Ne vedd el a mennyországom.
Ha irgalmas lennél hozzám
Imádat imádkoznám.*

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Édesanyád is várt Téged
Ringatott, ölelt és védett.
Tőled én is ezt esengem,
Szeress engem, tűrj meg engem!*

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Tarts meg örökké magadnál,
Ha szíved alá fogadtál.
Érzem, mint dobog felettem
Aminek a foglya lettem.*

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Ne szálljon, mint örök átok
Foganásom perce rátok.
Érzed én már élek benned!
Tudd meg Anyámmá kell lenned!*

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Ha eldobnál, ki szeretne?
Ki borulna a szívedre?
Napot, órát nem számolva
Betegségben ki ápolna?*

*Szíved alatt szépen kérlek
Édesanyám ne öljél meg!
Várja jöttöm egy őrangyal
Isten küldte szent parancssal,
Kiterjesztve védőszárnya
Jaj, ha rám hiába várna!*

*Hívtál, jöttem, vártál, lettem.
Legyünk egyek most már ketten.
Istennek már megköszöntem,
Hogy itt vagyok az öledben.
Szíved minden dobbanása
Közelebb hoz a világra.*

*Édesanyám ne öljél meg!
Hadd örüljek látva Téged!
Ajkadról vett imádságban
Életemért szíved áldjam.
Drága léted hadd dicsérjem*

Kit válasszunk főapátnak?

*Kit válasszunk főapátnak?
Akit legtöbben kívánnak?
Van, ki ismert világszerte
s kit a nagyobb rész szeretne.*

*Vannak hárman jó testvérek,
mind a hárman sokat érnek
Még áldottabb édesanyjuk:
bármelyik fiát választjuk.*

*Van ámbar még négy testvér is
az énekes ígéret is,
főpátnak is de jó volna:
a fél ország is ezt mondja*

*Legyen gyakorlati ember!
Ki dolgoznék jobban, szebben
Csodálná az egész ország
s nekünk volna nagy boldogság.*

*Nem értem a sor végére.
Van, aki még többet érne,
Törhetjük hát a fejünket:
bármelyik lesz: lesz nagy ünnep!*

Főpát választás

1973. október 29.

*Ki lesz a mi főpátunk?
Ez újságra nagyon várunk.
Oly személyért imádkozzunk
kivel nem lesz semmi gondunk.
Vele legyen talpra állás
és uralma lesz majd áldás.*

1973. november 6.

*Mi Atyánk! Most adj kegyelmet!
Jól válasszunk! Ezt megengedd.
Szűnjék meg az árvaságunk
Érte Téged zengve áldunk
A jövőnket szebben éljük
Komoly lesz az ünneplésünk
s nyugodtabb lesz a mi lelkiünk*

*Becsülöm én szegény Bánkot,
ha első lesz, én nem bánom,
ám nagyobb a kívánságom,
érte Istenemet áldom.*

1973. november 11.

*Krisztus Jézus! Hála Neked!
Boldog Pannonhalma repesd
megszűnt most már árvaságunk
Buzgó, boldog szívvel áldunk!
Várjuk már a szebb jövőnket
megkapjuk ezt majd Tetőd.
Fogadd, Krisztus, most a népünk
Máma minden hálát zengünk.*

1973. november 12.

*A jövőnket jobban értjük
Komoly lesz az ünneplésünk
Nyugodtabb lesz a mi lelkünk
Vele Te Deum-ot zengünk*

1973. november 15.

*Elmúlt novembernek fele
kételyekkel volt tán tele
Éljünk most már gazdagabban
Higgyünk dallal, diadallal
Üdvözlünk, jó főapátunk
Téged szeretettel várunk
Hozd nekünk a jobb világot
érte Istenünket áldom.*

1973. november 15.

*Ily főnök nem akadt még, éljen Szennay András!
szép kocsival jött meg, ezt sohasem feledem.*

1973. december 23.

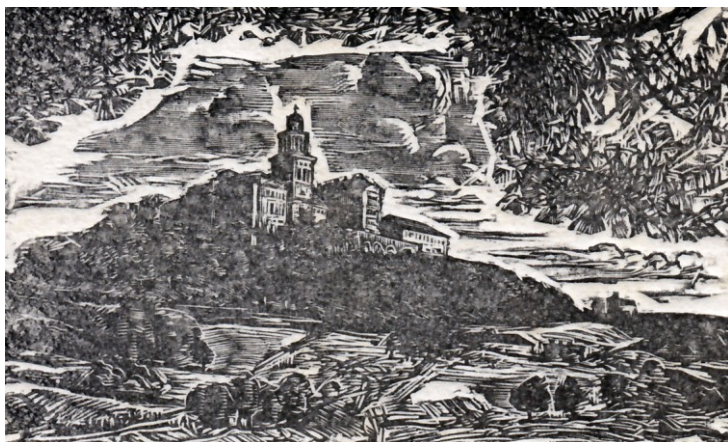
*Rendes ember sok fát ültet
Jó emléke el nem tűnhet
Szébbé teszi ezt a földet
Sok Vár-séta kedvet önthet*

Hármas halmunk

*Hármas halmunkat - magyarom - nézzed szeretettel
Itt e helyen gyakran hangzott Szent Márton imája
Égi hitet hozatott ide István, mint fejedelmünk,
Szent Koronánkat meg Rómából kapta királyunk
Hogy koronánk s a kereszt mindig éke legyen hazánknak
S így majd ősi hitünk élhessen dús virulásban.*

Pannonhalma

*El ne feledd e helyet, melyben fegyelemre neveltek:
Szent Benedek rendje, szelleme, lelke emel.
Már ezer éve, hogy áll ez a vár, mi vagyunk a reménye.
Ránk vár ősi hegyünk: Képviselői legyünk!*

Varga Nándor Lajos fametszete

Hogy hívjuk a feltárt kaput?

*Őseinknek régi, rossz volt:
Befalazták.
Lehetne hát „Ó, ROSSZ KAPU”*

*Századokon át omladék
kő, por fedte:
Lehetne hát „POROS KAPU”*

*Valamikor ez vezetett
a büfébe:
Lehetne hát „BOROS KAPU”*

*A porosz nem bántotta, mert
nem találta:
Lehetne hát: „POROSZ KAPU”*

*Ám a jótévőknek joggal
jár a hála:
Lehetne hát „OROSZ KAPU”*

*A mennyekbe rajt bejutni
nehéz volna:
Lehetne hát „SZOROS KAPU”*

*Vajh kinek köszönjük ezt a
Szép emléket?
Legyen tehát „OROS KAPU!?”*

A jó bencés

*Nem bírjuk a tétlenséget,
a munkavágy mindig éltet.
Próbálkozzunk mindig újból:
Többet hozzunk ki magunkból!*

Radó Polikárpnak

*Gazdagon élt Polikárpunk:
megkaptuk, mit tőle vártunk.
Ki látott már ilyen embert?
Életében mennyit termelt!
Rendünknek jó, gazdag bölcse
Élte végét szépen töltse!*

Tihanyi Bánk

*Én a Bánkot nagyon áldom,
Én őt többé meg nem bánantom.
Újíttotta kápolnánkat,
Ez volt nékem régi vágyam!*

A pannonhalmi parkban

*Mindenszentek napján színek szőnyegében,
megakadt szemem egy szép sárga levélen.
Megszántam. Fölvettem. Zsoltárkönyvbe tettem.
Ottpihen azóta szentek közt rejtetten*

*Jávorfai levele! Ez lett hát a sorsod?
Minden földi szépnek közös jussát osztod?
Lengeséged nemrég nyári táncot lejtett,
kósza őszi szél most lábam elé ejtett.*

*Ezt érzem már én is: elsuhant az élet.
Lehullott levélként Istentől remélek
irgalmas kegyelmet - ítéletre érten.*

*Megbocsájtó karja bár lenyúlna értem
s rejtené titkon -tán nem kérem hiába
bűnétbánó hívét övéi sorába.*

(1964)

Három a templom

*Árad a szép, meg a szín, meg az illat az ősi Bakonyból:
Minket az Úrhoz emel, s hálaadásra nevel.
Íveid, oszlopaid, faragott köveid csupa dallam:
Zengik az énekeid századok áhítatát.
Templom a természet, főként Istennek a Háza,
s templom a megtisztult szép, nemes emberi szív.*

Erdeifáink

*Tölgy, szil, akác, gyertyán, bükk, kőris, nyárfa, fenyő, nyír
Hárs, juhar, éger, fűz, berkenye, som, mogoró.
Drága derékfáink növekedjete életet ontva
Példátokra legyünk mind a magasba törők!*

Virágok közt

*Köszöntsön sok vidám virág!
Ne legyen szépségben hiány!
Mosolyukkal fogadjanak
és Istennek hálát adjak!*

Madár-magnificat

*Áldja az éneketek mi Atyánkat cinke, pacsirta,
pinty, fűrj, tengelice, fecske, rigó, csalogány,
csuszka, fakusz, harkály, s te vörösbegy, banka, királyka,
s zöld erdők, kertek, annyi kis énekese!
Drága madárcák mind csicseregjete édes örömmel!
Dicsérjük dalosan, minden a mennyek Urát!*

Cellafohász

*Cellám csöndjét töltsd be Jézus
Szent Szívednek békéjével.
Némaságát tedd zengővé
Szentléleknek Igéjével.
Árvaságát vigasztalja
Szűzanyánknak társasága,
Pusztaságát ragyogja be
Szentjeidnek mennyországa.*

Matutinum

Reggeli séta és ima

*Élő és szép reggelt kívánok!
Fák, bokrok, színes virágok
Mindig ti voltatok álmom,
Benneteket Isten áldjon!
Szép erényem a „szépség” volt.
Ez nem hiba. Bennem ép folt.
Érzem, hogy ez mindig épít
S minket az Ég felé szépít.
Szép udvarunk a szerelmem:
Mindig nézem szerelmesen.
Van még szebb hely a világon
Ám én egyre ezt csodálom.
Mi is az én őszi tervem
Kedvem mindig ebben letem:
Szerzek néhány örökzöldet
S ültetjük majd nagy örömmel.
Ó, ha én ezt majd megérem!
Szép időmet itten élem.
TÉLEN IS ZÖLD KERTEK KÖZÖTT
Árad majd ránk öröm-özön.
Krisztus Jézus! Adj kegyelmet!
Ezt megtennünk nekünk enged!
Szép tervünket befejezzük
És majd Néked hálát zengjünk!*

Ébredésre

Sicut gigas ad currendam viam!

*Élet, érték van-e bennem,
Ha nincsforrás, honnan vennem
Értelmet, mely fentről szállott
És krisztusi bátorságot!*

*Kegyelmedben gyöngé, fáradt
Szívemre a Lélek árad:
Hét ajándék száll reája,
S leszek Krisztus atlétája.*

Ébredésre (2)

*Édes Jézus! Éltetsz engem.
Érted éljek! Nékem engedd!
Az emberek keressenek
Téged buzgón szeressenek!
Ámuljunk a csillagrenden!
Bámulunk bölcs napirenden!
Egyszer Hozzád eljuthassunk!
s Néked zengve hálát adjunk!*

Carissime!

Szent Pál napján ébredéskor

*Szent Pál! Téged buzgón kérünk,
Közben járj, Te, mostan értünk!
Ünnepeden hozzád esdünk:
Téged mindig követhessünk!*

*Hálát mondok Istenemnek,
Védelmezel mindig engem!
Életemnek végét járom:
Engemet jó Jézus áldjon!*

*Nyolcvan éves már elmúltam,
nem számít már gyenge múltam.
Szebb jövőmet bízva várom.
Minket a jó Isten áldjon!*

*A szobámért Istent áldom:
ez a földi mennyországom.
Kérem itten gyakran Istent:
Áldjon mindent, főként minket!*

Esti imám

*Ez talán a végső óráim:
Szálljon érte hálazsoltár!
Az utolsó imádságom:
Mindenkit az Isten áldjon!*

*Búcsút mondok a világnak:
Minden gyönyörű virágnak.
Barátkozom csillagokkal
Bármily távol is ragyognak*

*Várreám az örök élet,
Ahol lelkem újra éled:
Jön majd akkor szebb világunk:
Isten, ottan Téged áldunk!*

*Éltem vége tán Nagypéntek:
Ezt mostan már jól megértem.
Ám jön végre mennyországom.
Érte Istent már most áldom.*

*Eltűnik a földről minden.
Áldjon akkor minket Isten!
Veni, Domine Jesu! Amen.
(JÖJJ EL, URAM JÉZUS! AMEN!)*

Diákfohász

*Királyom, Krisztusom,
erőm a szent malaszt,
hisz bennem szebb tavaszt
csupán csak ez fakaszt.*

*Segíts, hogy este így
szólhasson majd a szám
ha édes jó anyám
sok csókját ontja rám:*

*„Anyám, ha tetteim
nem is nagyon nagyok
ma este újra egy
kevéssel jobb vagyok.*

*Anyám, vidítson most
Megint a gondolat:
jobb gyermekednek adsz
ma búcsúcsókokat.”*

Fohász

*Hiszem az örök életet:
Ez a tudat éltet engem.
Semmi bajtól most ne féljünk:
Halál után szebben élünk.*

Fohász Newmanhez

*Gazdag lelked buzgón óvtad:
Szentebb lettél, mint sok jó pap.
Kérjed Istent, követhessünk:
Jézusunkért éljen lelkünk!
Szent példád a mintaképünk:
Istenhez majd mind elérjünk!*

Fohász Morus Tamáshoz

*Bölcs, szent Morus Tamásunkat
Kérjük, óvja családunkat!
Nem lehet jobb mintaképünk,
Ezt megértjük, s szépen éljünk!*

Jó szándékom

*Bárkiért is imádkozom,
Egy kis áldozatot hozok
Nem lesz hiába napom,
hálát adok érte nagyon.*

Mindennapi jó fohászok

1. Virradóra

*Krisztus, kérem kegyelmedet:
Bűntől, bajtól óvj engemet!*

2. Zengjen a hála

*Mindig s mindenhol
zengjen ma a hálaadásom!
Hála, Uram, Teneked:
Élteted életemet*

3. Szép a mi Földünk

*Milyen színes, szép a világ,
hol vár rám fa, bokor, virág.*

4. Jövők az univerzum

*Csillagok és tejutak
mennybe mutatnak utat.*

5. „Legnagyobb a szeretet”

*Éltet a józanság, bátorság, lelki vidámság
Isten és ember iránt áldozatos szeretet.*

6. Éltet a munka

*Vidám szívvel végzett munkánk
mindig áldást, békét hoz ránk.
Tevékenység éltet minket
s ezzel dicsérvük jól Istent!*

7. Meghalni nyereség

*Nem borzasztó a halál.
Nékem nem oly nagy talány:
Lelkem Uramra talál.*

8. Végtelen élet

*Nékem az élet örök,
hála, csodálat, öröm.*

9. Megnyugvás

*Add, Jézusom, hogy halálom
társaságodban találjon!
Bánat, béke töltse lelkem
s Benned bízva elpihenjen!*

10. „Sorsom az Isten”

*Mily szegény a szellem,
mely nem keres Téged!
Mily okos az elme
mely kutatja léted!
Mily gazdag a lélek,
mely megtalál Téged!
Mily boldog a szív, mely
szeret, szolgál Téged!*

Fohász

a Pannonhalmára jövő látogatókért

*Áldd meg Isten vendégünket!
Lássa, hogy itt minden ünnep.
Kapjon most sok, szép emléket
s magasztaljon érte Téged!*

Bűnösök vagyunk

KRISZTUS

*kedveli a kemény harcot,
ám nem vet ki komoly sarcot:
bűneinket megbocsátja,
szívünk érte Istent áldja!*

Isten

*Milyen szép szó e szó: Isten!
Igen. Nála szebb szó nincsen.
Ilyen minket itten inthet:
így lesz ISTEN minden kincsem.*

Önnevelésem
(Newman után)

*Éltessen becsület s természetes emberi jóság:
nincs jobb és igazabb krisztusi élet-alap.*

*

*Ősi szabály: bűnnek bűnhődés jár a nyomában:
nincs másként, mindig megkeserüljük a bűnt.*

*

*Nagy veszedelmet rejt minden bűn:
érületünkből pusztul a jobb érzés minden iránt, mi nemes.*

*

*Hogyha az ember nem tehetetlen, nincs lehetetlen:
élteti bölcs fegyelem, s krisztusi szent kegyelem.*

*

*Itt a világban nincs másként: mind harcra születünk!
vállalmunk kell sok hősiek áldozatot.*

*

*Nem lehet itten a föld csupa engedmény, szabadosság:
önfegyelem és kegyelem edzi a jellememet .*

*

*Nem hagyom el magamat! Mondom mindig jeligéül:
vége van annak, aki küzdeni már nem akar.*

*

*Győzzön a vágyaimon, meg a véren a szellemiségem
így alakulhat ki szép, nemes érzületem.*

*

*Megbecsülöm, szeretem szívből nagy bűnöseinket:
őértük kapta Krisztus Urunkat e Föld.*

*

*Mennyire bölcs, akinek szép lelki szerelmei vannak:
nagy, nemes értékek hű követője legyek.*

*

*Indító kerekünk csak a fennkölt gondolat, eszmény:
szép eszmék nélkül prózaiak maradunk.*

*

*Árnyékok, ideák éltetnek minket a földön:
ám a halálban majd Isten elé kerülünk.*

Húsz éltető gondolatom

ORA!

Hic metamorphosis, nunc synthesis, enthusiasmus

Dant viate nostrae sanctificantem animam.

*

LABORA!

Már sokat érsz, amikor munkádban megvan az érték.

Munkád értéke jelzi a jellemedet.

*

Mennyire bölcs, akinek szép lelki szerelmei vannak.

Nagy, nemes értékek „hősi szerelmese” légy.

*

Testiek és gyarlók vagytok még. Ezt ne tagadjuk!

Ám gonosz vagy romlott köztetek egy sem akad.

*

Nagy veszedelmet rejt minden bűn: Érzületünkből

Pusztul a jobb érzék minden iránt, mi nemes.

*

Ősi szabály: bűnnek bűnhődés jár a nyomában:

Nincs másként. Mindig megkeserüljük a bűnt.

*

Bánom bűneimet. Vétkeztem a Végtelen ellen.

Bűnét megbánó bűnösödöt szereted.

*

Minden gondolatunkban, minden mozdulatunkban

minket Urunknak ajánlj, mennyei Édesanyánk!

Az Univerzumnak neve: Kozmosz.

Ez magyarán Rend:

Mindig nagy rendben tartsam a testemet is!

Árasszon rendet kis, drága lakásom az otthon.

Kozmosz díszítse lelki világomat is!

Adj, Uram, üdvös erőt! Soha meg ne maradjak a bűnben!

*

Hogyha az ember nem tehetetlen, nincs lehetetlen!

*

Hála, Uram, minden fáért, bokorért, a virágért!

Hála a sok dalosért! Hála a csillagokért!

*

Áhítatot keltő a csendes, csillagos este.

Ó, lehetetlen nem zsongani néma imát!

*

Isten van bennem, körülöttem s adja erőmet.

Az ő adománya a szent, isteni, nagy nyugalom.

(Summa quies)

*

Várom a váratlant mindennap. Ebben a korban

bármikor és bárhol érhet a meglepetés.

*

Már beleringattam magamat nagy gondolatomba:

Jézus élteti majd új, örök életemet.

*

Végső percemben most bánom a bűneimet mind.

ISTENEM, ADJAD MEG SZÉP ÖRÖK ÉLETEMET.

*

Tengetem életemet földünkön, mint kicsi féreg,

hogy majd végezetül angyali pille legyek.

*

Noi siam'yermi nati a far l'angelica farfalla. (Dante)

Domine Jesu, utad Te „perveniam”. (Regulánk utolsó szavai.)

Emberség, sőt...

*Éltet a józanság, bátorság, lelki vidámság,
Isten s ember iránt áldozatos szeretet.
Megbecsülöm, szeretem szívből nagy bűnöseinket,
Ő értük kapta Krisztus Urunkat e föld.*

Szent Benedekhez

E-játékok és/vagy szentes disztichonok

*Szent Benedek! Te, hegyek nemes embere! – El ne felejtsem:
Rended rendre nevel, s jellemed egyre emel.*

Ad novum annum

„En ex Pannonia venunt tibi verba salutis:

Hic novus annus sit prosperus atque bonus!”

Újévi köszöntő

„Adja az Úr az Újév legszebb adományát:

ővele megszépült jobb, igaz tenmagadat!”

Forgácsok

Nem kíván az Úr oly sokat:
Tartsuk meg a parancsokat
Nincs számomra lehetetlen,
csak ne legyek telhetetlen.
Szeressem jó Jézust jobban
mindjárt élek boldogabban

Naiv vagy Öreg! Én ezt hallom,
az elvemem mégis vallom
van nekem is sok „elvtársam”,
kik hitükben jól helyt állnak.

Végül csak az Isten számít,
minden más jó – épp csak ámit.
Nem lehet más kívánságunk
Isten legyen végső vágyunk.

Nyolcvan évem tanulsága:
Nem nehéz az Úr igája.
Az Ő terhe könnyű, édes,
mindenképpen édességes

Az újabb fal egyre épül,
Napról napra jobban szépül.
A pár művészt sok nép látja,
munkájukat megcsodálja,
s kérjük: **ŐKET ISTEN ÁLDJA!**

Szent Benedek

Szent 1x1

<i>Jó atyánkhöz sokan</i>	<i>mentek,</i>
<i>bűntől, bajtól lettek</i>	<i>mentek.</i>
<i>Ha ajánlom, s ti is</i>	<i>mentek,</i>
<i>tudom, akkor lelket</i>	<i>mentek.</i>

Jeligém

Hála! Csodálat! Öröm!
Nékem az élet örök!

Versjegyzék

1. Nyolcados vers – nyolc nagy boldogság
2. Fületlen bögre
3. Uram, vigyázz a szívemre
4. Homokba írad
5. Az Úr és én
6. Öreg vagyok
7. Fölfelé megyek
8. Madonna a gyermekével
9. Anyámra sokat gondolok
10. Magamról
11. A nevelőknek
12. Tizenéveseknek
13. Húsz éves érettségi találkozóra
14. Ballagási ének
15. A diák
16. Fiú vagy férfi?
17. Szíved alatt
18. Kit válasszunk főapátnak?
19. Főapát választás
20. Hármaskalmunk
21. Pannonhalma
22. Hogy hívjuk a feltárt kaput?
23. A jó bencés
24. Radó Polikárpnak
25. Tihanyi Bánk
26. A pannonhalmi parkban
27. Három a templom
28. Erdei fáink
29. Virágok közt
30. Szól a cinke
31. Madár-magnificat

32. Cellafohász
33. Matutinum - Reggeli séta és ima
34. Ébredésre
35. Ébredésre2
36. Carissime /Szt. Pál napján/
37. Esti imám
38. Diákfohász
39. Fohász
40. Fohász Newmanhez
41. Morus Tamáshoz
42. Jó szándékom
43. Mindennapi jó fohászok 1-10
44. Fohász a Pannonhalmára látogatókért
45. Bűnösök vagyunk
46. Isten
47. Önnevelésem
48. Hűsz éltető gondolatom
49. Emberség, sőt...
50. Szent Benedekhez: E-játékok és/vagy szentes disztichonok
51. Ad novum Annum
52. Újévi köszöntő
53. *Forgácsok* - Az újabb fal
54. Szent Benedek - Szent 1x1
55. Jeligém

Emlékezések
Kováts Arisztidre

A visszaemlékezések döntő része még 1991-ben született, a többi ez év nyarán. Az emlékezők többsége – köztük valamennyi, a Magiszterre emlékező rendtárs –már nincs életben. Az emlékezésekben itt-ott felbukkanó tárgyi tévedéseket nem észrevételeztük. A tanítványok neve után az egykori bencés iskolájuk székhelye és érettségijük éve van feltüntetve.

Emlékezők:

- † *Berkó (András) Pál*
- † *Bócz Boldizsár OSB*
- † *Galambos Ireneusz dr. OSB*
- † *Jáki Zénó OSB*
- † *Markó Lehel OSB*
- † *Molnár Marcián OSB*
- † *Pálfy Aurél OSB*
- † *Pálvölgyi (Huba) Gyula*
- † *Sólymos Szilveszter dr. OSB*
- † *Szepes Alfréd OSB*
- Pintér Ambrus OSB*
- Korzenszky Richárd dr. OSB*
- Madarász Györgyné Varga Judit*
- † *Balsay Istvánné Tatay Zsuzsa*
- Kiss Ernőné Jászai Ilona*
- † *Kapitány Lajosné Csukly Katalin*
- Kováts Miklós*
- † *Sándor István Győr 1925*
- † *Drippy Miklós Budapest, 1931*
- † *Horváth László dr. Budapest, 1931*
- † *Madaras Aurél dr. Budapest, 1935*
- † *Balogh Lóránt dr. Budapest, 1948*
- Faber Miklós Budapest, 1948*
- Dánielfy Tibor Budapest, 1949*
- Bencze Lóránt dr. Pannonhalma, 1958*
- Szalai Béla Pannonhalma, 1958*
- Jankovics Marcell Pannonhalma, 1959*
- Szentmihályi Szabó Péter Pannonhalma, 1963*
- Tauer Gusztáv Pannonhalma, 1965*
- Tótmárton Tamás Pannonhalma, 1971*
- Mosolygó Marcell dr. Pannonhalma, 1972*

A TEMETÉSTŐL A CENTENÁRIUMI EMLÉKESTIG

Arisztid atya temetése (1975. november 26.) és a születése századik évfordulójára a Bencés Diákszövetség által megszervezett és megrendezett emlékest (1991. november 18.) közötti esztendő voltaképpen a csendes emlékezés, majd a BDSZ újjáalakulását (1989. május 27.) követően a centenáriumra történő felkészülés időszaka volt.

Temetése napja, 1975. november 26. csupán a harmadik nap volt 23.-át követően, amikor az Úr hazahívta hűséges szolgáját. Ha a gyászjelentését még aznap meg is szerkesztették, és másnap 24-én postára is adták, biztosra volt vehető, hogy a címzettekhez nem fog időben megérkezni. A gyászjelentések valóban csak 27.-e után kezdtek a címekre eljutni.

A temetés siettetése szándékolt volt. Még javában működött a pártállami Magyarország, és ha puhult is a diktatúra, féltő volt, hogy temetése országos zárandoklatot fog Pannonhalmára eredményezni. Ezek rótták volna le tiszteletüket ravatalánál, ezek imája egyesült volna a szentmisén és azt követő szertartáson. Így csak százaké, akiket a „bencésdiák posta” értesített.

A lélektől lélelig működő diákkapcsolatok gerincét azok alkották, akik minden osztályban az érettségi találkozókat rendezték. Ők voltak az „osztályapák”, az ő elérésük feladatával kértünk föl minden iskolában egy-egy ún. „iskolaapát”. Velük egyrésztől és Richárd atyával (vagyis a Renddel), másrésztől a kapcsolatot a „főöreg” tartotta. Ezen a működő diákkapcsolat útján tudták meg sokan Arisztid atya temetését.

A temetés szentmiséjét és szertartását András főapát úr vezette a pannonhalmi Boldogasszony Kápolnában, majd annak kriptájában. A rendi konvent koncelebrált. A megjelent öregdiákok nagy többsége budapesti iskolánk tanulója volt. Őket követték létszámban az egykori pannonhalmiak. A diákok ragaszkodó szeretetét – „főöregi” minőségében – Faber Miklós mondta el rövid megemlékezésben.

Nem véletlenül a megjelentek százairól szól az elköltözöttről szóló legelső méltatás. Ez két hónapos késéssel jelent meg az ÚJ EMBER-ben. Akkoriban egy püspök temetésén sem szokott volt több száz személy részt venni.

E sorok írója kereste föl egykori tanárát, Péntes Balduint, aki akkor már több mint 30 esztendeje az ÚJ EMBER főszerkesztője volt. Még mielőtt bármit is mondhatott volna, Balduin ajkaira illesztett függőleges mutatóujjaival jelezte az irodájában elhelyezett „poloskákat”, és rögtön

hozzátette, hamarosan indul haza. Más szóval útközben beszélgethetünk. Gyalog sétált haza a Csokonai utcába, ahol a Szeghalmi családnál lakott 1980 őszén bekövetkezett haláláig.

Volt idő a beszélgetésre. Fájlaltam, hogy immár 2 hónap telt el a haláleset óta, és az egyház egyetlen hetilapja még mindig hallgat róla. Mellesleg 1945 és 1948 között az ÚJ EMBER volt a legbátrabb sajtótermék, amely kíméletlenül leleplezte a kommunisták egyházzellenes mesterkedéseit. A hercegprímás elítélése és bebörtönzése után mindez megváltozott. A főszerkesztőt szabadlábon hagyták, de gyakran zaklatták (kihallgatások, házkutatások) és tudatták vele: módjukban áll, hogy az egyház még ezt az egyetlen megszólalási lehetőséget is elveszítse. Tudomására hozták azt is, hogy munkatársai közé föl kell vennie egy a Belügyminisztérium által megjelölt személyt. Balduin tudta, hogy az illető az Állami Egyházügyi Hivatal beépített embere, a hírhedett ÁEH pedig az 1956-ban formálisan megszüntetett Államvédelmi Hatóság (ÁVH) egyik, bár nem az egyetlen „leányvállalata” volt. Az adott helyzetben tehát a lap számára az egyetlen „modus vivendi” a legszigorúbb öncenzúra volt.

Minthogy Arisztid bácsi államellenes összeesküvés vádjával 15 évre elítélt és nem rehabilitált (ez ugyanis a kommunisták számára fenntartott kedvezmény volt), csupán 1956 nyarán ideiglenesen szabadlábra helyezett, börtönviselt ember volt, ezért bármikor újból visszavihető „szocialista megőrzésre”. A szerkesztőségből emiatt nem mer róla írni senki. Beleértve magát Balduint is, akinek pár nappal a beszélgetést megelőzően újból megalázó kihallgatásban volt része.

Faber Miklós megkérdezte ekkor, mi volna, ha ő maga vállalkoznék egy cikk megírására. Balduin örömmel fogadta az ajánlatot, és javasolta, hogy a cikk kísérőjeként írjon egy levelet az ÚJ EMBER-nek (ne öneki, hanem a lapnak!), és kérje, hogy írását közöljék az olvasói levelek között. „A többi az én dolgom”, mondta, majd hozzátette, ne nehezteljenek az öregdiákok, ha a terjedelmen esetleg rövidíteni kell.

Mind a cikk, mind a kísérőlevél még a beszélgetés napján elkészült, másnap személyes kézbesítéssel már bent volt a szerkesztőségben, és 1976. február 22-én meg is jelent. Balduin, aki 4 éven át volt magyartanára a szerzőnek, vállalta a kockázatot. Nem is az olvasói levelek között hozta, hanem kiemelt lapközépen, és egyetlen betű törlése nélkül.

Ettől kezdve a születésének centenáriuma összehívott rendezvényig (1991. november 18.) Arisztid atyáról mindössze két nyomtatott publikáció

jelent meg. Az első CONFRATER aláírással - közelebbi névmegjelölés nélkül - a Pannonhalmi Szent Benedek-Rend (akkor még így hívták) kiadásában nem sokkal Arisztid bácsi halála után, a második az ÚJ EMBER-ben, halálának 10. évfordulóján (1985 novemberében), Szeghalmi Elemér (Budapest 1947) tollából.

Az előbbi írás a Rend tagjainak belső használatára szolgált, és voltaképpen a műfajánál fogva szüksézájú gyászjelentés kibővített változataként az elhunyt életének, működésének főbb állomásait foglalta magában. Említ ugyan néhány kedves személyes apróságot, de a kétségtelenül jó szándékot gondos szerkesztés nem követte. Így például kifelejtődött belőle az említetteken kívül két további idegen nyelv (német, olasz) ismerete és – ami még fájóbb – családnevét hibás helyesírással jelentették meg.

1976-ban írta Szunyogh Xavér gyönyörű, életrajzi elemekre épített megemlékezést rendtársáról és barátjáról, Kováts Arisztidról. Kézirata most, ebben a Kováts Arisztid emlékkönyvben lát először napvilágot, sőt az emlékkönyv címét is tőle kölcsönöztük.

A negyedik és egyben utolsó írásos megemlékezés - amint azt már említettük - Szeghalmi Elemértől „Kováts Arisztid emlékezete” című cikk volt. Ő is a budapesti tanítványok egyike volt, egykori osztályfőnöke pedig maga a főszerkesztő. Balduinnak nem kellett sem instrukciót, sem tanácsot adnia a szerzőnek. Engedélyt még kevésbé. Mindketten érezték, tapasztalták a diktatúra puhulását, és nagyon jól tudták, meddig lehet „elmenni”. Már meg lehetett említeni, hogy *„súlyos helyzetekben is mindig a bencés közösség javára cselekedett”*. De azért, ha puhult is, mégiscsak diktatúra volt. „Súlyos helyzetekről” már lehetett szólni, de koncepciós perekről és börtönévekről még nem. Szeghalmi cikke visszafogott volt, mégis a sorok között ki lehetett érezni a ragaszkodó, hűséges tanítvány szavait.

Megszámlálhatatlanul sok volt – ellentétben a csekélyszámú írásos megemlékezéssel – a szóbeli. Ebben főleg az 1947-ben, majd az azt követő években pannonhalmán végzett osztályok érettségi találkozói jeleskedtek. Nem is csoda, aki 1939 és 1944 közötti esztendőben iratkozott be a Szent Hegyen lévő iskolába, az szükségképpen egy Arisztid atya által vezetett gimnáziumban vált bencés diákká. És ha akkor lett bencés diák, akkor nyomott hagyott benne igazgatójának egyénisége.

A Bencés Diákszövetség „hivatalosan” csak 1989. május 27-én alakult újjá. Látens működése azonban az 1948-as megszüntetés óta is folyamatos volt: minden írásbeliség nélkül, „lélektől lélekig”. Még inkább 1981 óta,

amikortól minden év május hónap utolsó szombatjára a pannonhalmi iskolaigazgató (Korzenszky Richárd atya) bátorságának és előjárója Szennay András főapát úr nagyvonalú jóváhagyásának köszönhetően szentmisére hívták össze a Rend kilenc iskolájába járt öregdiákokat.

1981-től kezdve ezeket az összejöveteleket a még nem létező Bencés Diákszövetség osztályapái és iskolaapái telefonálták (értsd: "hívták") össze.

Egyik sem zajlott le anélkül, hogy Arisztid atyáról megfélekedtek volna. Így folytatódott akkor is, amikor a centenáriumi ünnepséget megelőző esztendőekben ezeknek a szentmiséknek András főapát úr volt a főcelebránsa.

Az utóbbi alkalmak legnevezetesebbje az volt, amikor ő áldotta meg a budapesti józsefvárosi templom előcsarnokában elhelyezett Szent Benedek emléktáblát. Borsos Miklós (egy időben bencés diák Győrött) domborműve a még nem létező diákszövetség körében a főreg által kezdeményezett „közadakozásból” jött létre, és a benedeki regula legfontosabb mondataként Arisztid sokszor idézett szavait viseli magán „Christi amori nihil praeponere” (Krisztus szeretetének semmit elébe ne tégy).

Büszkék lehetünk rá, hogy az újjáalakulást követően minden ezzel kapcsolatos tevékenység a Diákszövetség nevéhez fűződik. A BDSZ-nek ezen kezdeti éveiben volt egy az elnökség munkáját segítő ún. választmánya, a választmányba pedig minden esztendőben a május végi találkozókön egy-egy tiszteletbeli tagot jelöltünk, és választottunk. Egyik legelső volt közöttük Olofsson Placid (sz. 1916) atya, nagy tisztelője és szorgalmas látogatója Arisztid bácsinak. Temetésére együtt mentünk Pannonhalmára. Útközben hangzott el Placid elfejejtethetlen mondata: „Mostantól kezdve nemcsak ÉRTE lehet imádkozni, hanem HOZZÁ is”. Megfogadtuk. Budapesti Területi Szervezetünk márciusi találkozóin hangzottak el ezek a fohászok.

Külön említésre méltó még egy itáliai szentmise, ahol órára emlékeztünk. A budapesti Szent Benedek dombormű avatása előtti esztendőben az ugyancsak még nem létező (tehát „illegális”) Diákszövetség autóbuzsos zarándoklatot hirdetett a rendalapító élete színhelyinek: Nursia (mai nevén Norcia), Subiaco, Róma és Montecassino fölkeresésére.

Vezetője egy turisztikai cégnél dolgozó diáktárs, Prónay Aladár (Budapest, 1948) volt, aki mint az „olasz gimnázium” egykori tanulója a nyelvet kiválóan beszélte. Neki volt hittantanára az 1946-tól Rómában élő Békés Gellért, neki pedig 6 éven át igazgatója Arisztid atya. Gellért atya szentmiséjén Arisztidról emlékeztünk, akit ő megható szavakkal foglalt imáiba. A kiránduló közösség a szentmise végén elénekelt a „Szent

Benedek himnuszt”, aminek szövegét történetesen éppen Gellért atyának köszönhetjük.

A Bencés Diákszövetség elnöksége 1990. év őszén elhatározta, hogy a következő esztendőben megemlékezik a Budapesti Szent Benedek Gimnázium két olyan igazgatójáról, akik 1891-ben születtek. Bár Kováts Arisztid tavaszi, Horváth Kandid pedig őszi születésű volt, úgy döntöttünk, hogy a több előkészületet kívánó, nagyobb szabású ARISZTID Emlékest legyen ősszel. Egy februári klubdélutánon a KANDID-napot is megtartottuk.

Az emlékest alapelgondolása az volt, hogy szólaltassunk meg minél több olyan hiteles személyt, akik ARISZTID-dal más-más módon voltak kapcsolatban: akiknek rokonuk, barátjuk, tanárjuk, igazgatójuk, rendtársuk, magiszterük, fogolytársuk, cellatársuk volt.

A megszólítottaknak az alábbi „**In memoriam KOVÁTS Arisztid**” című körlevelet küldtük szét:

„1991-ben van születésének száz éves évfordulója. Jó alkalom arra, hogy barátainak, rokonainak, tanítványainak, tisztelőinek emlékében fölidéződjék ennek a szerény és szerénységében oly vonzó nagy egyéniségnek a képe.

A Bencés Diákszövetség 1991. november 18-án ünnepi ülést tart, és a fenti mottójú kiadvánnyal rója le háláját, megbecsülését iránta, aki egyszerre volt sokoldalú nyelvtelhetség, a botanika szakszerű művelője, a csillagászat szerelmese, a Rákosi-rendszer börtönviselt szenvedője, a kortárs művészet értője és támogatója, kiváló pedagógus, jóságos lelkipásztor és szentéletű, alázatos szerzetes.

A rá emlékezők így jellemzik: „sugárzott belőle a szeretet”. A szeretet közegében élt, s azt maga körül minden gesztusával, minden mondatával folytonosan „újratermelte”. Szeretet és bölcsesség árad nyelvi bravúrokkal ékkővé csiszolt, önmaga által szerényen alábecsült verseiben, időmértékes disztichonjaiban.

Kiadványunkban megszólaltatjuk azokat, akiknek rokona volt, barátja volt, rendtársa – azon belül tanártásra, magisztere, alperjele – volt, tanára volt, igazgatója volt, börtöntársa volt, cellatársa volt, vagy akik kapcsolatban voltak vele,

Legjobb barátja Szunyogh Xavér ANGELUS PANNONIUS-nak nevezte, és méltán. Őt csak Pannónia áldott földje teremhette. Kivándorolhatott volna. Hívták Angliába és Bécsből Melbourneig számos helyre, de soknyelvűsége ellenére is csak itt érezte jól magát. Pannónia Szent Hegyéről irányította tekintetét közeli és távoli TÉRRE és IDŐRE: a világmindenségbe és az örökkévalóságba.

A bencés békét megélő szemléletéből táplálkozott mindent megértő, mindent megbocsátó atyasága, amellyel – LÉLEKTŐL LÉLEKIG – kulcsot talált tanárként a vásott gyerekekhez, később a jóságával visszaélő felnőttekhez, sőt az őt vadul ütlegető ÁVH legényekhez is. Sz szenvedéseit, megpróbáltatásait szemérmesen titkolta, de szabadulása másnapján a Baross utcai klinika ágyán mégis elmondott egy öt évvel korábbi, a gumibot két lesújtása közötti párbeszédet:

- *Most mi a francot morogsz rohadt fasiszta?*
- *Imádkozom.*
- *Mi a francéért?*
- *Magáért.*

A negyven év előtti párbeszéd nem a pribéket, hanem őt minősítette. A szenvedőt, aki Mesteréhez hasonlóan kínzóióért tudott könyörögni. A botló, gyalgó ember volt pasztorációjának középpontjában is. Mély értelmű epigrammájában így ír:

*„Megbecsülöm, szeretem szívből nagy bűnöseinket:
Őértük kapta Krisztus Urunkat e Föld.”*

Sorainkat kéressel bocsátjuk útjára. Kérünk írásos emlékezést, amelyet a kiadványba fölvehetünk. Ezek együtteséből összeáll majd egy olyan kép erről a szeretett sugárzó személyiségről, amelyet az emberi memória megőrizni volt képes. Várjuk a megemlékező sorokat, oldalakat.

A szervező bizottság és a BDSZ elnöksége nevében minden válaszáért előre is hálás köszönetet mondok:

Faber Miklós”

A körlevéllel megszólítottak a legkülönbözőbb módon válaszoltak. Volt, aki levélben, volt, aki hangszalagon, és volt, aki

vállalta, hogy eljön az emlékestre, és ott élő szóval elmondja, ki volt neki, mit jelentett neki Arisztid bácsi.

Az emlékest előtti hetekben a BDSZ elnöksége több száz példányban küldött szét meghívókat. Nem csupán az egykori diáktársaknak, hanem olyan személyeknek is, akikről tudott dolog volt, Arisztid bácsit ismerték. Ugyanezen hetekben rövid „apróhirdetés” jellegű közlemény jelent meg az Új Emberben:

„KOVÁTS ARISZTID a kőszegi, pannonhalmi és budapesti bencés gimnázium egykori igazgatója, a Rákosi rendszer alatt megkínzott és elítélt szentéletű szerzetes születésének-centenáriuma alkalmából ÜNNEPI EMLÉKÜLÉST tart 1991. november 18-án, hétfőn 17 órakor a Piarista Gimnázium dísztermében a BENCÉS DIÁKSZÖVETSÉG.”

Az emlékülésre a Piarista Gimnázium díszterme zsúfolásig megtelt, több egykori diákja külföldről is eljött, hogy azon részt vehessen. A megjelenteket Faber Miklós BDSZ elnök a következőkkel köszöntötte:

„Főtisztelendő Főapát Úr, Ünneplő Diáktestvéreim és Vendégeink!

Nagy szeretettel és tisztelettel köszöntelek mindnyájatokat a Bencés Diákszövetség nevében. Szent Benedek atyánk magyar családja emlékezni jött össze. Emlékezni egy 100 évvel ezelőtt született kivételes egyéniségre, KOVÁTS Arisztidra, mindnyájunk drága ARISZTID BÁCSI-jára. Így, csupa nagybetűvel: ARISZTID BÁCSIRA. Ő fogalom volt. Sugárzó személyisége mindnyájunkban, akik valaha is találkoztunk vele, olyan nyomot hagyott, hogy 16 évvel a halála után a neve pusztá kiejtése már megmelegíti a róla beszélők szívét. (Mellesleg említem, e héten van halálának évfordulója, ma pedig Jenő nap, az ő „civil névnapja”.) Neve említésére soha nem látott emberek érzik magukat összetartozónak, soha nem látott emberek számára nyílnak meg ajtók és szívek, baráti kézfogások és ölelő karok.

És mindez nem véletlen. Nem véletlen a megjelentek szép száma sem itt, ebben a teremben, ahol őreá emlékezünk, akinek mindnyáján adósai vagyunk, mert mindnyájunkon alakított valamit. Nem erőszakkal, hanem szelídségével, mindent megértő, megbocsátó jóságával, bölcsességével, szeretetével. Olyan természetességgel, mint a tiszta víz, a puha kenyér, a virágszirom,

a madárdal, a csillagos ég és mindezek szintézise, amit jobb híján magasrendű emberségnek nevezünk, mert olyan nehezen merjük kimondani az igazi és a találó szót: életszentség.

Ezeknek a gondolatoknak jegyében kérem estünk fővédnökét és elnökét, ASZTRIK főapát urat az ülés ünnepélyes megnyitására”.

A Kováts Arisztid emlékülés a következő programmal folytatódott:

I. rész

1. Szent Benedek himnusz 1. és 2. verszaka
2. A BDSZ köszöntése (Faber Miklós)
3. Ünnepélyes főapáti megnyitó (Dr. Várszegi Asztrik)
4. ARISZTID szavai hangszalagról (Dr. Végh László)
5. Dr. Szunyogh Xavér: Servus fidelis I. rész (Dr. Honffy Pál)
6. Kováts Arisztid verseiből: Szól a cinke; Erdei fáink
7. Rokonom és rendtársam (Dr. Jávor Egon)
8. Kováts Arisztid verseiből: Hármaskör; Az Úr és én
9. Igazgatóm, barátom (Dr. Szeghalmi Elemér)
10. Kováts Arisztid verseiből Cellafohász; Jelgém
11. Dr. Galambos Ireneusz megemlékezése (levél)

II. rész

1. Dr. Szunyogh Xavér: Servus fidelis II. rész (Dr. Honffy Pál)
2. Magiszterem, börtöntársam (Dr. Sólymos Szilveszter)
3. Mécs László: Arisztid avagy a madarak barátja
(Dr. Szeghalmi Elemér)
4. Magiszterem, barátom (Berkó Pál)
5. Kováts Arisztid verseiből: Fületlen bögre
6. Zenei betét (Szepes Alfréd)
7. Börtöntársam, cellatársam (Elekes József)
8. Kováts Arisztid verseiből: Reggeli fohász
9. Lelkiatyám, mentorom (Jankovics Marcell)
10. Kováts Arisztid verseiből: A pannonthalmi parkban
11. Részlet a nekrológból (Dr. Honffy Pál)
12. Szent Benedek himnusz 6. versszaka

Budapest, 1991. december

Faber Miklós
a BDSZ elnöke

EMLÉKEZÉS A MAGISZTERRE, A RENDTÁRSRA

Kováts Arisztid latin-görög szakos tanár hat főapát idején élte szerzetesi életét, és aktív korában szaktárgyain kívül magyart, németet, franciát, olaszt, angolt, emellett botanikát, a novíciusoknak pedig latinon és aszketikán kívül Regulát is tanított.

Hogy igazán megismerhessük szerény és szeretetben oly gazdag életét, lelkületét, úgy gondolom, át kell tekinteni röviden élete folyását.

Mint novíciusmester a Rend újoncainak a Regulát tanította, és azt élte is egész életében. Szent Benedek regulája a kereszténység kézikönyve, tudós és szent összefoglalása az Evangélium tanításának, a szentatyák tudományának és a tökéletesség útját jelöli ki követőinek. Sugárzik belőle a bölcsesség és az egyszerűség, az alázatosság és a bátorság, a szelídség és a szigorúság, de a szabadság és az alárendeltség tudata is. És ezeknek a tulajdonságoknak nagy megvalósítója volt Kováts Arisztid. Nem külső életkörülmény volt számára a bencés szerzetesség, hanem belső életforma. Tudta, hogy a bencés munkát tanár és tanítvány testvérerővel végzi. Tudta, hogy az Úr családja a mester és a tanítványok serege.

Tudta, hogy ha a tanár szeretetében megsimogatja tanítványának fejét, akkor Szent Benedek apát keze simogat, és ha kényszerrel munkára szorítja a diákot a mester vagy a novíciust a tanár paranccszava, akkor Szent Benedek lelke ihleti a mestert.

Bár minden hozzá közel álló előtt tekintély volt, soha nem súlyosodott tekintélyével senkire. Soha nem fordította a maga előnyére azt a tiszteletet és szeretetet, amellyel körülvették. Tekintélye nem a hatalomból eredt, hanem a rábízottak - rendtársak, tanárok, novíciusok és diákok - maguktól jöttek rá, hogy milyen magasan áll felettük, mint lelki vezető, tanár és nevelő, de minden helyzetben, mint példakép.

Sokat írt szebbnél szebb verssorokat, sokat foglalkozott kedvenc növényeivel, sokat élvezte a szép zenét, sokat olvasott, de kiváltképpen törekedett lelki tökéletesedésének fokozására, és ezt bőven kamatoztatta nevelő munkájában.

Tudta, hogy a nevelőből kisugárzó lelki értékek önmaguk szépségében is nevelnek. Elvi kérdés volt életében: „Hogyan kívánhatjuk meg tanítványainktól azt, amit magunk sem teszünk meg?”

Amikor a pannonhalmi olasz gimnázium vezetésével bízta meg főapátja, az este elmélkedő csendjében bizonyára nagy gonddal, szeretettel, alapos körültekintéssel rakogatta az intézet Lelki alapköveit, és jelölte meg azt az irányt, amelyben a nevelő-oktató munkának folynia kell.

Aki csak egyszer is beszélt vele, megérezte, hogy a legértékesebb embertípussal találkozott, a szív, a szeretet, a szerénység, az egyszerűség emberével. A tudós, a művész, a nagy államférfi sok értéket adhat az emberiségnek, de önmagát csak az egyszerű, szerény szeretet embere adhatja.

Az ötszíves, PAX-os címer volt lelkének szimbóluma egész életén át, amíg szárnyaló szívvel és szerény szeretetének erejével járta az Úr parancsának útjait: a tanárét, a főapáti titkáráét, ismét a tanárét, a házfőnök-igazgatóét, az alperjel-főpénztáros-házgondokét, a novícius-mesterét, majd kilenc éven át az igazgatóét. Később pedig - miután az állami kényszer elvette iskoláját - a kiváló lelkipásztorét, a koncepciók per során áldozatként elítéltét, és barátjával, Szunyogh Xavérral együtt, szeretett Pannonhalmáján a nyugdíjasét.

Berkó (András)Pál
gimnáziumi tanár

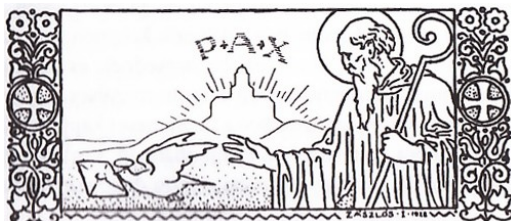
Diákkoromban a cserkész könyvtárból kivettem a négy nagy rendalapítóról szóló könyvet, és így választottam Szent Benedeket, mint a józan középút mesterét, és adtam be pályázatomat Pannonhalmára. 1938-ban a mátyásföldi reálgimnáziumban lehívatott az igazgató. Telefonértesítést kapott a pesti bencésektől, hogy látni szeretnének. Itt találkoztam Arisztid atyával, s egyben az első eleven bencéssel. Szeretettel sugárzó egyénisége megerősített választásom helyességében. Megajándékozott egy nagy Szent Benedek éremmel, amelyet máig is legkedvesebb emlékeim között őrzök.

Bócz Boldizsár OSB

Arisztid bácsi volt a magiszterem, az igazgatóm, a cellatársam, mégsem tudok róla írni. És azért nem, mert amit életem tőle kapott, ma is jelenlévő valóság, amelynek lényegéről dadogni lehet, de beszélni már nem, írni pedig sehogy sem lehet. És - így érzem - nem is szabad. Ő maga az, aki nem engedi.

Kívánom, hogy sokan emlékezzenek meg róla. Sokan és jót.

Csizmadia Gerő OSB

Nagy létszámú kurzusunknak (21-en öltöztünk be 1938. augusztus 6-án) volt egy ritka sajátossága: heten egy osztályból jöttünk, a pesti bencés gimnáziumból. Sőt, a következő évben még egy volt osztálytársunk is eljött bencésnek. Arisztid úr előttünk már két kurzusnak volt az újoncmestere, azok is elég népesek voltak. 1936-ban 17-en, 1937-ben 16-an öltöztek be, de hogy ennyi „pesti” érkezett, még hozzá egyetlen osztályból, ez rendkívüli jelenség volt.

Azt találtuk magiszterünk első, nagyon szimpatikus vonásának, hogy művelt, jóságos megnyilatkozásaival, egész lényéből sugározó szeretetével mindegyikünket sajátos egyéniségnek tekintett, mégis egységes közösséget tudott belőlünk kialakítani. Szóbeszéd tárgya volt, hogy az előttünk és az utánunk járó évfolyamokban a „pestiek” és a többiek között feszültségek keletkeztek. Nos, ebből mi semmit sem éreztünk. Ellenkezőleg, jól kiegészítettük egymást, s éppen a más-más körülmények közül érkezők között szövődtek őszinte személyes barátságok. Ugyanakkor megmaradtak, és elmélyültek az eddigi kapcsolatok is. Ma is őrzöm azokat a fényképeket, melyek hetünkről készültek, némelykor magiszterünkkel együtt.

Arra is emlékszem, hogy a noviciátus zártsága ellenére többször fölkerestük az akkor ugyancsak Pannonhalmán élő egykori

osztályfőnökünket, Lébényi-Linzer Szilárdot, és volt tanáraink közül többen is meglátogattak bennünket. Mindezt magiszterünk tapintatos és diplomatikus kezdeményezéseinek köszönhattuk. Volt mindig bátorsága merészen új elgondolásokra, ugyanakkor a szerzetes élet minden lényeges elemének megismertetésére, de a széles palettájú általános műveltségnek ügyesen adagolt terjesztésére is.

A legtöbben közülünk a gimnáziumban lelkes cserkészek voltunk, sőt ennek a mozgalomnak és életstílusnak köszönhattuk hivatásunk megerősödését is: a szerzetes életet a cserkészlet folytatásának tekintettük. Úgy tűnik, hogy ezt fölismerte magiszterünk is. Az eddigi pannonhalmi gyakorlattal szemben tág teret engedett a kiadós és változatos sétáknak, amelyek néha valóságos kirándulásokká váltak. Azt is megengedte, hogy esténként néha „száraz tábortűzet” tarthassunk a noviciátusban, amikor énekeltünk és mókáztunk. Ezeken az estéken általában kitűnő hangulat uralkodott, csak később hallottunk egyes atyák megbotránkozásáról: ”Vége a rendnek, a novíciusok szerelmes nótákat énekelnek. ”

A sétákon és kirándulásokon megismerhettük magiszterünk természetszeretetét és ismeretét. Nemcsak a pannonhalmi botanikus kert különleges fáival és növényeivel ismerkedhettünk, hanem sok apró gyakorlati kérdéssel is; hallottunk a levendula felhasználásáról vagy arról, hogy az igazi pomológusok hogyan vágják fel az almát. Nagy nyelvismeretének kincseivel is többször gazdagított bennünket. Azt természetesnek tekintettük, hogy szaktárgyainak, a latinnak és a görögnek egyes sajátosságaira, szépségeire fölhívta a figyelmünket, de tartott pl. angol órát is, megtanított bennünket híres kedves angol versekre, énekekre, s ezt tette az olasszal is.

A noviciátus minden zártsága ellenére is behozott kivágott újságcikkeket, melyek 1938 őszén az ország-gyarpodásról és más kérdésekről szóltak. Egészen természetes volt, hogy azután az olvasottakról beszélgettünk is.

A lelkiség - mégpedig a diszkrét, a lelkiélet nagy klasszikusain alapuló bencés lelkiség - benne volt minden megnyilatkozásában. Így magunk fogtunk össze, hogy a bencés múltat, a rend történetét, a neves kolostorokat és a rend jeles egyéniségeit kutassuk. Tanulmányozhattuk az egész erre vonatkozó irodalmat, a könyveket, folyóiratokat. Kedves emlékként ma is őrzöm ezeket a jegyzeteket és fényképeket.

Dr. Galambos Irenus OSB

Különös adománya volt Kováts Arisztidnak a lelkek megnyerésének képessége. A noviciátus előtti lelkigyakorlat alatt aggályaim támadtak bencés hivatásom felől. A szabó hozta a félig kész reverendát próbára. Ahogy forgatom magam az újszerű, szokatlan ruhában, kinyílik az ajtó, és belép a Magiszter úr. Rám nézett és csak annyit mondott: „Téged a jó Isten is bencésnek teremtett!” Számomra szinte megnyílt az ég. Az aggályok nyomtalanul eltűntek.

„In hoc non laudo!”

Rendetlen voltam. Nem éppen erényes viselkedés egy noviciustól. De azért ment: egy napig, két napig, egy hétig. Aztán megjelent egy kis cédula a cókómkjaim között a szentpáli szavakkal: „In hoc non laudo” („Ebben nem dicsérlek”). Nem volt legorombítás, szidás, csak ennyi: „In hoc non laudo”. Végtelenül finom volt. Legerősebb kifejezése ez volt: „Adta, novíciusa!” Vagy. „Per Baccho!” A bölcs ember hatásos szavai...

A három bencés Jáki testvér a Jáki-kápolnában?

Arisztid bácsi sok megvalósulatlan álma közül az egyik: A Jáki-kápolna lelkésze volt akkor, és arról álmodozott, hogy kibővíti a kápolna pasztorális működését. Természetesen a három Jáki testvérral. Már a szerepeket is osztogatta. De a jó Isten másképp döntött. Nem a földön, hanem az örök liturgiában fogjuk együtt dicsérni az Istent!

Jáki Zénó OSB

A bencés rend hivatalos rövidítésének OSB betűjelét így oldjuk fel: Ordo Sancti Benedicti, vagyis Szent Benedek Szerzetesrendje. Van azonban egy félig-meddig tréfás ízű feloldása is: Ohne Sonderbare Besetzung („különös foglalkozás nélkül”). Ez egy tövön fakadt a régi latin magyarázattal: benedictinus ad omnia aptus. Íme, egy példa: Kováts Arisztid nyolcvan esztendő életében igazi bencés szerzetes volt, s

különböző beosztásai szerint valóban ad omnia aptus. Volt gimnáziumi tanár, a közösség házgondnoka, adminisztráló főapáti titkár, iskolaigazgató és házfőnök, bencés növendékek életútját indító magiszter, kertfelügyelő és lelkipásztor. Ez nem a szétszórtság ziláltságát eredményezte benne. Ezt azok tudják lemérni, akik emlékeznek, életüket hogyan irányította észrevétlenül, csendesen a keresztény értékek meglátásának tudására és megvalósításának szeretetére.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy bencés életemnek indítója volt, mint novíciusmester, aki nem szisztematikus elméletekkel tudott vagy akart hatni, hanem egyéniségének csendes sugárzásával. Életével az én életem három időszakban volt külsőleg is kapcsolatban: a novícius élet kezdő hónapjaiban; kezdő tanárként az ő igazgatása alatt; és a lelkipásztori tevékenységben az iskolák államosítása után.

Csendes, rá való emlékezéseimben későbbi életemnek számos csiráját találok meg, amelyek a tőle indított irányban valóultak meg a jó szándékok és gyarlóságok kusza bozótjában.

A magiszter

A rendalapító Szent Benedek Regulájának első mondata: *Asculata, o fili, praecepta magistri* (Hallgasd meg, ó fiam, a mester parancsait).

A tanulékony lélek kezdő lépéseit határozott egyéniség irányítja. Nem annyira parancsok imperativusával, mint inkább az atyai szeretet melegségével és tudatos felelősségével. Aki a bencés közösségben az apát, az a novíciusok - a kezdő bencés életre vállalkozók - kis közösségének irányítója, vezetője a magiszter. Tőle tanulják meg a bencés élet elméletét és gyakorlatát. A novícius hónapok zárt közösségében élve kell megvalósítaniuk azt az eszményi közösséget, ami majd későbbi szerzeteséletük feladataiban mindenkor alapjuk lesz, és kell is lennie a világ külső behatásainak kompromisszumokat követelő feszültségeiben.

Nehéz és súlyos felelősséggel terhes megbízatás tehát, s kiválasztása mindenkor igen nagy körültekintéssel járó feladata az apátnak.

Kováts Arisztid már két esztendőn át végezte ezt a megbízatást, amikor 1938 nyarán 22 felvételre jelentkező novíciusjelölt gyűlt köréje. Igaz, hogy másnap már csak 21 maradt belőlük. Ritka nagy létszám a rend korábbi éveihez mérve. Ebből is 7 a pesti bencés gimnázium tanítványa volt. A többiek vidékiek, köztük 3-4 falusi származású

fiatalember. Nyilván a viselkedésük, beszédük, szemléletük is meglehetősen különböző. Belőlük kialakítani egy homogén közösséget, olyan lelki és pedagógiai feladat volt, amihez különös egyéniségre volt szükség. Tapintat és szigorúság, hajlékonyság és határozottság időben és helyzetenként való megválasztása és megvalósítása olyan ekvilibriumot követelt, amiből a 21 fiatalembernek meg kellett éreznie, hogy nem a világ kompromisszumáról van szó, hanem valami mélyen gyökerező lelkiségről. A lelki-vezetésnek arról a módjáról, amit jogosan nevezhetünk művészetnek. Ennek volt a művésze Kováts Arisztid, aki tapintatosan kereste mindig a módját, hogy a heterogén társaság összeforrasztása sikerüljön.

Íme, egy mulatságos eset! Egy megbeszélés közben felvetődött a kérdés, hogy vajon hogyan kell ejteni a „juh” szót. Ki-ki a maga neveltetése és iskolában szerzett információja alapján mondta a véleményét.

– Hát hogyan mondják Lehel, Zalában? „Juu” vagy „juh”, vagy „juk”?

– Nálunk se így, se úgy. Hanem úgy mondják, hogy „birka”.

A közderülségbe oldódó hangulat mögött ott volt a magiszter úr jóságos tekintete és halk hümmögése.

– Hm, hát igen. Ilyenek vagytok.

Ettől fogva megszűnt a „népfi” és „városi” öntudatok feszegetése. Egyek voltunk a szelíd szeretetben.

A magiszter feladata volt, hogy a hivatalos közös imádság, a közösen mondott breviárium zsoltárait magyarázza. A latin szöveg fordítása is közös feladat volt, miközben a magiszter egy-egy magyarázattal tette tudatossá az imádság recitálását. Lelkiségének gazdagsága, sokszínűsége nyilatkozott meg a rövid elmélkedésszerű megjegyzéseiben, amelyek sohasem voltak elvontak, hanem mindig életszagúak. Egy esetet meg kell említenem. Amikor a breviárium beosztásáról volt szó, ami a régi római időbeosztáson alapult, az egyik úgy nevezett „kis hora” elnevezése, a „nana” elnevezéséhez ezt a megjegyzést fűzte: „A rómaiak nevezték így a délután három órát. Ezt őrzi az angol nyelv „afternoon” szava. Az „after” jelentése „után”, a „noon” pedig nem más, mint a „nana” angol megfelelője. A „hora nana” a kilencedik órája a napnak, ami a délután három órának a megjelölése.

Sokszínű műveltsége főleg az együtt töltött szabadidőben mutatkozott meg. Ilyenkor egy-egy hanglemezzel tette a rekreáció oldott

hangulatát értékessé. Így ismertem meg, és vált számomra ma is gyakran felidézett emlékezőként Muszorgszkij: *Éj a kopár hegyen* című zenedarabja, s talán itt van a gyökere az értékes zene iránti szeretetemnek. Hanglemez-gyűjteményemben válogatva fel-feltűnik arcvonása visszaemlékezve a pannonhalmi novíciusi hónapok távoli elmosódottságából.

A pannonhalmi kertben, arborétumban tett közös sétálásaink ugyanígy idézik elém alakját, amint egy-egy fa előtt megállva rámutatott, és csak ennyit mondott: „Ginkgo biloba” vagy „Liriodendron tulipifera”. Azóta is, ha meglátom ezeket a szokatlan elnevezésű fákat, egy pillanatra megállok, s mintha az Ő hangját hallom. De a növények, virágok nagy szeretete mutatkozott meg abban is, hogy számos közönséges virág, vagy mezei virág neve ott muzsikál bennem az Ő sajátos hangján. S egyik legkedvesebb „képeskönyvem” a század elején a Természettudományi Társaság által kiadott Hoffmann-Wagner-féle Magyarország virágos növényei, amelynek színes tábláit oly gyakran forgatom, nézegetve a mintegy ezer ábrát. Mintha Kováts Arisztiddal járnám az erdőt-mezőt. Pedig nem volt ő botanikus. Csak szerette a növényvilágot az intelligencia magas fokán.

Ezek az apró élménymorzsák mind azt bizonyítják, hogy valóban életre szóló nyomot hagyott bennünk.

Az igazgató

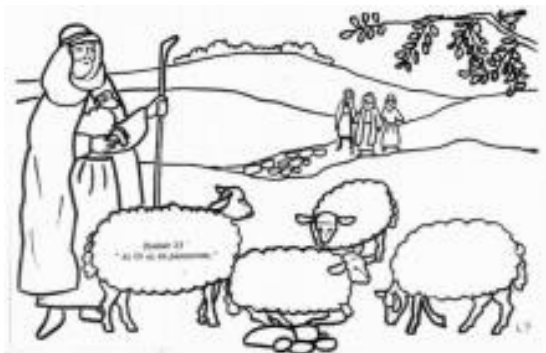
A pannonhalmi un. olasz gimnázium első igazgatója volt. Előtte a főapát tanulmány-útra küldte Firenzébe, hogy nyelvileg előkészüljön megbízatása teljesítésére, és az olasz iskolákról is szerezzen információkat. Magával hozott két olasz „lektort”: Luigi Leoncinit és Albo Centonit, akik az olasz nyelv gyakorlását vezették a délelőtti órarendben tanított olaszórák után, a délutáni „társalgási órákon”. Választása megfontolt volt a két civil lektor személyében. Két ellentétes temperamentumú pedagógus mély vallásossága nagy hatással volt a gimnazista fiúkra és a tanári karra. Az isteni Gondviselés kegyelmének tartom, hogy a felszentelésem utáni diszpozícióm szerint ebbe a gimnáziumba kerültem egykori magiszterem, Kováts Arisztid vezetése alá. Szelíd irányítását élvezhettem, és bölcs megjegyzéseit kaphattam egy óralátogatás utáni megbeszélésen. Erre, bizony, nagyon is rászorultam,

mert a háborús viszonyok következtében a szaktárgyaim helyeit eleinte olaszt, rajzot és egészségtant kellett tanítanom. Nehézségeimet áthidalni az ő nagy türelme, pedagógiai tapintata és nagy műveltsége segített. S ha nem is tett önteltté, de mindenesetre merésszé annak a mondásnak a megvalósításában, hogy „benedictinus ad omnia aptus”

A lelkipásztor

Az 1948-as esztendő nagy változást hozott a magyar bencések életében. Az iskolák államosítása után a rendtagok tekintélyes része a magyar katolikus egyház lelkipásztori munkájába kapcsolódott bele. Kováts Arisztid ekkor került, szinte élete alkonyán, új munkakörbe. A nagy lélekszámú fővárosi egyházközség, a József-városi plébánia vezetésével bízta meg az esztergomi érsek, Mindszenty bíboros úr. Tele volt tervekkel, bizakodó lelkesedéssel, hogy új munkakörét sikeresen láthassa el. Elöljáróm mellé diszponált kisegítő lelkészként, az általa rendtársaiból választott együttes tagjaként. Az ő vezetésével pezsgő lelkiélet indult a patinás, régi egyházközség életében. Ő indított el a lelkipásztorkodás hosszú évtizedeire nyúló életszakaszom munkásságára. Ez volt lelkipásztorkodásom noviciátusa, ebben is ő volt a magiszterem, indítóm. Míg nem 1950-ben, a szerzetesrendek feloszlata után visszakérültem Zalába, ahol a juhot birkának nevezik. Azóta is egyre kísértőbb a merész gondolat, hogy botladozó bárány mivoltomnak ő volt a jó pásztor; lelkipásztori tevékenységemben ma is az ő lelkipásztori elképzelései felől keresek megoldást.

Markó Lehel OSB

Olyan írást én nem tudok küldeni, amit egy kiadványba be lehetne tenni, de azt a csillagtérképet, amit Arisztid bácsitól kaptam, hálám jeléül ide írom. Hátlapján van az ő keze írása.

„Kos, bika, ikrek, rák, az oroszlán, szűz meg a mérleg, ollós, ijász, bak, végül a kanta, halak. (Ráncba szedte K.A.)”

Egy verset is kaptam tőle.

Marciánnak Arisztid:

*Boldog, aki csak Istennel tudja megérteni a világot
A fizikai végtelen sürgeti a szellemi végtelent
A világ csak Istennel teljes.
Isten nem áll meg a végtelenek során...
Nekem is a végtelent szánta...*

És nem felejttem következő versét sem:

*Bennem e három örök:
Hála! Csodálat! Öröm!*

Bízom benne, hogy Szilveszter, aki cellatársa is volt, és hagyatékaival foglalkozik, és sok más megemlékező segítségével megszületik a megálmódott könyv.

Molnár Marcián OSB

Arisztid atyának életében sok nehézséggel kellett megküzdenie. Ezt sokszor csak elejtett megjegyzéseiből tudtuk meg. Ilyenkor mondta a zoltár szavaival: „Istenben bízom, nem félek attól, amit az emberek okoznak nekem!”

Vágya szerint természetrajz szakos lett volna, ehelyett görög-latin szakot kellett végeznie, mivel a Rendnek akkor arra volt szüksége. A természet iránti rajongó szeretetét azonban élete végéig megtartotta: minden alkalmat felhasznált, hogy a természet szépségeire felhívja figyelmünket.

Az isteni gondviselés iránti bizalmát fejezte ki az a „Szólt a cinke” kezdetű nyolcsoros verse is, amelyet még most is tudunk mindannyian, akik novíciusai oltunk.

Szerető szívű és megértő volt, nem „ült rajtunk” zsarnok módjára; hagyta egyéniségünket szabadon kibontakozni, nyesegetve a rossz hajtásokat, és ápolva a jót bennünk. Már a kis tíz éves elsősöket is igyekezett beleállítani a „világ”-ba; ráirányítani a rájuk váró feladatokra. Gyakran vetített nekik filmeket. Minden lehetőséget megadott egyéni készségeik kibontakozásához: zenetanítással, művészettörténeti előadásokkal, nyelvek tanulásával, művészek, híres emberek előadásaival, vagy egyéb módszerekkel.

Örülök, hogy emlékét a bencés diákok ápolni igyekeznek.

Pály Aurél OSB

Már az első találkozásunkkor megragadott a halk szavú, komoly és mégis mindig mosolyra kész magiszter viselkedése, akinek szeméből sugárzott a barátság és a jóindulat.

A szobájában példás volt a rend. Íróasztalán csak a szükséges intéznilalók, könyvek és emlékeztetők voltak kirakva. Az asztalán égő lámpa barna-sárga mintázatú ernyője meleg hangulatot árasztott. Ebben a barátságos hangulatú szobában történtek a személyes beszélgetések, döntések a mindennapi feladatokról.

A mi magiszterünk már a noviciátus elején gondoskodott arról, hogy mindenkinek legyen saját szentírása és bencés Regulája. Hangsúlyozta természetesen, hogy a szegénységi fogadalmas szerzetesnek nem lehet magántulajdona, de lehet a Rend könyvtárából személyes használatra kapott könyve, ez végigkísérheti őt egész életén át. Ha pedig a könyv életünknek útítársa, szabad megjelölni benne a számunkra fontosabb részeket, akár aláhúzással is, hogy ezek visszakeresését később már könnyen elvégezhessük. A könyv segítőtársunk lehet!

Rendszeresen haladtunk előre minden nap a Szentírás és a Regula olvasásában, megtárgyalásában. Szent Benedek Regulája már az előszó latin szövegében az „Asculata, o filii, praecepta megistri” szinte egyenesen nekünk szólt: „Figyelemmel hallgasd, fiam, a magisztered utasításait.” És mi úgy is hallgattuk magiszterünk magyarázatait a Regula szövegével kapcsolatban.

Egyik alkalommal az önmegtágadásról volt szó a Regula 4. fejezetének megfelelően. Valamivel később, amikor a délutáni sétáról felérkeztünk a kolostorba, magiszterünk már várt bennünket. Csodálkozva láttuk, milyen sokféle almát hozott fel a kertből. Elmondta, mindenki számára hasznos megismerni azt a sokfélséget, amely a magyar almák között előfordul. Bemutatta egymás után a magával hozott mintákat. Az almákat késsel feldarabolta, hogy a belsejük is látható legyen. Ez után mindenki kézbe vehette ezeket, hogy akár az illatát is érezhesse az egyes almadaraboknak.

Vacsora előtti időben voltunk, a kerti sétáról már vacsorához felkészült gyomorral érkeztünk. Ezért érthető, hogy nagyokat nyeltünk. amikor az „alma-tanfolyam” szemléltető oktatásán olyan nagyon közel láthattuk, foghattuk az egyes ízes darabokat. Szó nélkül.

Végül aztán magiszterünk elmosolyodott, s kimondta a felszabadító ítéletet: „Az ízeket is meg kell ismerni, ezért mindenki vegyen a felvágott almákból!” Ő maga nem vett egyet sem. Jól ismerte már az almákat, és talán már minket is.

Egy másik alkalommal kérte, hogy menjek be a szobájába. Kettesben voltunk. Kérte, hogy foglaljak helyet. Szeretne valamit négyszemközt mondani. („Istenem, mi lesz ebből” – gondoltam magamban.) Azzal kezdte, hogy ő nagyon örül, ha egy novíciusnak olykor jókedve van (mikor ezt hallottam, igazán nem volt jókedvem). De hát arról kell beszélni, hogy egy szerzetesnek vagy szerzetes-jelöltnek, amikor a kolostor folyosóján végigmegy, nem illik nótákat dúdolni, különösen nem világi dalokat, mint egyes novíciusok teszik. Aztán rám nézett. Úgy éreztem,

hogy kő esik le rólam. Hát csak erről a nótazümmögésről van szó! Való igaz, az egyenletes járás közben néha „beugrik” egy cserkészsnóta vagy népdal dallama. De mindig úgy gondoltam, ezt mások nem veszik észre, ha csak úgy „belül” szól. Természetes megígértem: ezen túl nagyon fogok vigyázni, hogy a hiba többé ne forduljon elő.

Az egész esetről számomra az maradt meg örök emlékként, hogy milyen tapintattal tette a figyelmeztetést, nem a többiek előtt. Később tudtam felismerni, hogy ezt a módszer Jézus ajánlotta nekünk. (Mt 18,15.)

Késő ősz volt, a kert tele volt hullott falevelekkel, és fenn a hegyen éles nyugati szelek fújtak. Mikor a vörösre dörzsölt orrom már messze hirdette, hogy itt van a meghülések ideje, magiszterünk nekem is ajánlotta, mint a többi hasonló orrúaknak: „Menj le az orvosi rendelőbe, kérj a doktor úrtól orvosságot. Majd szólok Laci bácsinak, hozzon fel neked vacsora után forró kamillateát.”

Egészségünket féltő gondoskodásának gyakori megnyilvánulása az „obdormitio” engedélyezése volt. Ezt a szót hiába keresnénk a latin-magyar szótárban, értelmét is csak körülírással lehet megadni: engedélyezett későbbi felkelés reggel. Aki ebben részesült, majdnem egy órával tovább aludt, és pihentebben vehetett részt a további napirendben. Ezt az engedélyt nem szoktuk kérni, magiszterünk figyelte novíciusait, és kérés nélkül adta azoknak, akik erre rászorultak.

Kilenc évvel később Kováts Arisztid az eskető papom a budapesti Jáki kápolnában. Meg kell magyaráznom, hogy a bencés novíciusok sorából hogyan kerültem ebbe helyzetbe. A bencés szerzetes-jelölteket 1940-ben fogadalom tételük előtt részletes orvosi vizsgálatra küldték. Ekkor derült ki, hogy nekem kimutatható halláscsökkenésem van, ezért sem a papi hivatásra, sem a tanári pályára nem leszek alkalmas. Főapát úr személyes közbenjárásával felvételt nyertem a Műszaki Egyetemre.

Arisztid atya a nászmise keretében meglepő beszédet tartott, ami a későbbiekben megtalálható.

*Pálvölgyi (Huba) Gyula
villamosmérnök*

Magiszterem, rendtársam, cellatársam

Arisztid atyával kapcsolatban az a nehézségem: túl sokat tudok róla ahhoz, hogy pár oldalon bemutassam. Azon kívül többrendbeli személyes kapcsolat fűz hozzá, melyet egy előjátékból és három felvonásból álló darabbal tudnék érzékeltetni.

Az előjáték 1907-re nyúlik vissza, amikor még nem is éltem. A nagyszüleim vendéglősök voltak a Győr megyei Enesén. Egyik fiúk, nekem nagybátyám, Pammer Odiló néven az előző nyáron öltözött be Pannonhalmán noviciusnak. Nagyanyámék éppen készültek a noviciátust kitöltött fiúk meglátogatására, amikor megjelent Székesfehérvárról volt iskolatársa, Kováts Jenő. Nagyanyám meghívására velük ment egykori barátja meglátogatására, Pannonhalmára, ahol még sohasem járt. Két évvel később, 1910-ben ő is beöltözött bencés noviciusnak. Mindezt édesanyám százéves korában sokkal színesebben mesélte el, mint aki serdülő lányként tanúja volt az eseményeknek.

Első felvonás: Életemben először 17 éves koromban, 1937 tavaszán találkoztam Arisztid atyával, amikor Sopronban személyes beszélgetésre magához hívatott, miután beadtam soproni bencés diákként felvételi kérelmemet Pannonhalmára. Talán akkor vagy a noviciátus elején közölte velem:

„Téged már 1907 óta ismerlek. Együtt diákoskodtunk Fehérváron Odiló bátyáddal a cisztereknél. Abban az évben nyáron Enesén átutazva bementem a jó Pammer kocsmárosékhoz, Odiló szüleihez, hogy meglátogassam barátomat. Odiló mamája, Vilma néni, a te nagymamád akkor újságolta, hogy Odiló elment Pannonhalmára noviciusnak; másnap lesz a beöltözés, menjek el én is velük, és ott találkozom vele. Úgy is lett. Nagymamádékkal voltam először Pannonhalmán. Ott kaptam az első indítást Odiló beöltözésekor, hogy magam is bencés legyek. Követtem is a hívást.”

Ő volt akkor a nemrég kinevezett noviciusmester. Amikor 1937. augusztus 6-án tizenhatan beöltözünk, mindegyikünk kapott tőle egy szép képeslapot, valami neki szóló mottóval. Az enyém a Szentírásból így szólt: Illum oportet crecere, me autem minui (Neki növekednie kell, nekem

kisebbednem). Az élet forгатagában a lap sajnos elveszett, a megvalósítás kötelezettsége azonban megmaradt.

Arisztid atya – bár igazán csak két évben volt magiszter – eléggé általánosan úgy szerepel a szerzetben, mint a „Magiszter úr”. Egyik évfolyama 1937-38-ban a mi kurzusunk volt. Azóta is egyértelműen hálásan gondolunk vissza rá, mint akitől egész életünkre nagyon sokat kaptunk. Nem volt különös, szisztematikus nevelési módszere, ösztönszerűen jól nevelt. Eszménye a természetesre épülő természetfeletti élet volt: a görög eszmény, a kalokagathia, a jó és a szép ötvözete, amelyet angol kultúrája nyomán a „gentleman” kifejezésben vélt megtalálni. Ez a lelki nemesség, a nemes és szép emberség a krisztusi embernek és szerzetesnek is alapvető vonása kell, hogy legyen. Sokat volt velünk, nyitogatta szemünket minden jóra és szépre, főleg a természet szépségeire, a fákra és virágokra.

Második felvonás: 1954 nyarán a Gyűjtőnek nevezett államvédelmi Büntetőintézetben, Budapesten. A könyvkötészetben dolgoztam, amikor tudomásomra jutott, hogy egykori magiszterem is ugyanebben a börtönben raboskodik. Hosszas és kitartó könyörgésemre a felettesem megengedte, hogy „Kováts Jenő” zárkájába költöztessenek, és onnan járjak dolgozni. „Boldog” időszak volt, vittem neki titokban ceruzát, papírt, ő verseket, imákat írt. Egyik, börtönben keletkezett fohásza:

*Borítson bár baj és börtön,
Csak a lélek meg ne törjön!
Ne csüggedjen, sose féljen,
Hitből éljen és reméljen.*

Imádkoztunk és énekelgettük az általa faragott verset: „Pannonhalma, szent e szó varázsa” a Kislak áll a nagy Duna mentében dallamára. Ez az időszak mintegy félévig tartott, akkor elhelyeztek mellőle.

Börtönéveivel sohasem kérkedett, soha nem panaszkodott miattuk. Egy-egy ritka vallomása elárulja, hogy mennyi hittel fogott fel minden szenvedést. Vallotta, hogy ezek az évek gazdagították, elmélyítették. Börtönévei alatt írta Cellafohász című versét is. Aki csak zárkatársa volt, dicsérte emberségét, lelki-erejét, kultúráját. Mert lehetett tőle tanulni: kit angolra, kit olaszra tanított, vagy kis kétsorosaisával, verseivel szórakoztatott.

A harmadik felvonás: 1958-ban Pannonhalmára került, és a számára olyan kedves arborétumban kertészkedett. A Szociális Otthonba vonulása után, 1959-től, amikor is élete utolsó 15 évében Arisztid bácsi – mert így

szólítottuk – mellett forgolódtam, mint egykori novíciusa, mint öreg korának támasza, „baculum senectutis”-a. Szunyogh Xavérral, egykori budapesti tanártársával egy folyosón lakott, az egykori „számvevőségi folyosón”, ahol ma a Szociális Otthon rendelője van. Ott miséztek a Magyar Szentek kápolnijában. El-eltársalogtak hármásban Mécs Lászlóval, aki szintén az Otthon lakója lett. Mécs szép jellemzést adott Arisztid, a madarak barátja című versében a madarakat és gyermekeket kedvelő Arisztid atyáról. A madarak szeretetét számos verse is bizonyítja, köztük a Madár Magnificat című is, amelyben hexameterekbe szedve tucatnyi kedves madara dicsőíti a mennyek Urát.

A madarak mellett a virágok és a fák is elbűvölték. Megcsodált minden falevelet, mint Isten csodálatos alkotását: „Minden fának levele, Isten írott levele – írta falevelekből készített gyűjteménye alá. A természet számtalan szépsége között is kiemelkedett nála Bakony szeretete. Egyik disztichonjában így énekelte meg ezt:

*Árad a szép meg a szín meg az illat az ősi Bakonyból,
minket az Úrhoz emel, s hálaadásra nevel*

Idős korában is szívesen kirándult a Bakonyban, és egy alkalommal útja majdnem tragikusan végződött. Besötétedve nem találta meg az utat, és egy fa tövében töltötte az esős éjszakát.

Pannonhalmát sok egyéb mellett azért is szerette, mert innen csodálatos távlatok nyíltak, ahogy írta is:

*Szent hegyed az én világom
mindenfelé van irányom
síkra, hegyre, erdőségre,
főként a csillagos égre...*

A harmadik szerelme a csillagos ég volt. A csillagok beszéltek hozzá, és szívét az ég felé irányították. Öregkorában nyári esténként, szobája előtt ülve a szabadban elbeszélgetett velük. Egyre inkább süketülő idős korában a természet szépségei betöltötték és Istenhez emelték szívét. Szunyogh Xavér atya mesélte, hogy esténként azzal szólt be hozzá: „Te Xavér, ma olyan szép napom volt, olyan szép virágokat láttam”, máskor „Olyan szép csillagos volt az ég” vagy „Ma olyan jó emberekkel találkoztam”. Mindent szépnek tartott, mert szép volt a belső világa, a lelke.

Nevelői mivoltára mindig is jellemző volt, amit a pannonhalmi olasz gimnázium első igazgatójaként megvalósított. Minden iskolaindításnak van

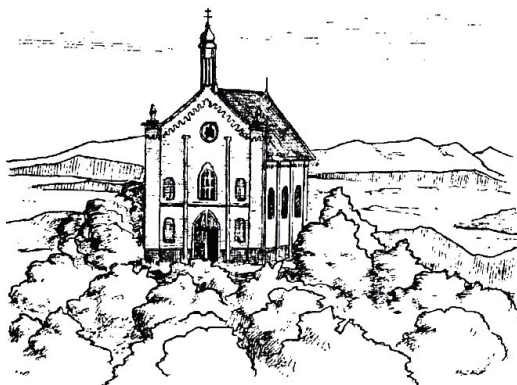
valami sajátos szépsége, nagy lehetősége, és ezért jelentősége. A pannonhalmi gimnázium jellemzőjének talán valami derűs családiasságot, színességet jelölhetnének meg, amely igazgatójából áradt és Arisztid atya Budapestre távozása után is megmaradt.

Arisztid atya nem pályázott költői babérokra, de számára a verselgetés, gondolatainak rímes formába öntése, vagy egyszerűen csak a leírása alkotó öröm volt, másoknak pedig öröm és gazdagodás forrása. Már fiatalabb korában is kedvelte a szellemes vagy tanító gondolatok rövid megfogalmazását, vagy versbe öntését. Budapesti tanár korában ablakára szép betűkkel kiírta: „SI SAPIS – SIS APIS (ha okos akarsz lenni, tégy, mint a méhecske /vagyis gyűjtögess/). Tökéletesen ismerte a klasszikus versformákat, a különböző időmértékes verselés szabályait.

Kováts Arisztidnak egyes kortársai szemére vetették, hogy elaprózta magát, semmiben nem mélyült el igazán, mindenbe csak belekezdett. Kétség kívül volt benne valami nyugtalanság a Szent Ágoston-i „Nyugtalan a mi szívünk”-ből. Rengeteg ötlete volt, amit szeretett kipróbálni, de nem merült el egy témában. Ez nem jelentett nála felszínességet, inkább az élet sokszínűségét. Élete nem egy tudatosan kialakított és következetesen, gondozott szép kerthez, arborétumhoz hasonlított, hanem inkább egy ligetes, vadvirágos réthez, amely mindenkinek felüdülést, szép látványt nyújtott. Arisztid atya a szív, a szeretet, az egyszerűség embere volt. El lehet mondani életéről: mindenki szebb, jobb lett általa, akivel csak találkozott.

A Boldogasszony kápolna környékének szép fái, madarai csicsergése és a csillagos ég őrködnek hamvai felett.

Dr. Sólymos Szilveszter OSB

A Boldogasszony kápolna

Még jóval érettségim előtt megismerhettem Arisztid bácsit. A szerzeteséletre vágyódtam, de nem tudtam eldönteni, hogy melyik rendbe lépjek. És akkor a tata-óvárosi templomban föltűnt nekem Arisztid bácsi, aki akkor a rokonainál volt látogatóban. Szüleim bemutatották neki. Kezdeti féltékenységemet eloszlatta a belőle áradó atyai szeretet.

Szóba került a tatai nagy halászat is, melynek mi diákok, annyira örültünk. S akkor Arisztid atya a maga pedagógiai érzékével föltette nekem a kérdést: „Szeretnél-e az Úr Jézusnak segíteni a lelkek halászásában?” „Igen” -feleltem. Élénken leírta előttem a pannonhalmi szerzetesnövendékek életét, melyből nem hiányzik az öröm és a sport sem.

Arisztid bácsi láthatóan örült annak, hogy jómagam zenével is foglalkozom. „Természetesen ezt is tovább művelheted, kedves fiam, a főiskolás évek alatt is” – mondta. Amint 1937 nyarán elkezdtem a noviciátust, egyre igazabban tapasztaltam, hogy Arisztid magiszter úr a természet, a virágok szeretetén keresztül pezsdítette föl lelkünket az Isten és az egymás iránti szeretetre.

Szepes Alfréd OSB

Egy életkép

(Egy élet egy képe; kép egy életből)

Noviciátusunk vége felé jártunk, 1960 júliusában. Négy emberből állt akkor még csapatunk. Magiszterünk – Huba atya – úgy döntött, hogy engedélyez számunkra egy rendhagyó kirándulást. Többször beszéltem kamaszkorom fontos helyszínéről, a Pápateszéri Hosszú Tóról, ahol úszni tanultam és nagyon sok fontos dolog történt velem. Ezért Huba atya megengedte, hogy társaimnak is megmutassam ezt a helyet. Akkor még fürödni is lehetett a tóban és egy vízimalom is zakatolt a tó fejenél.

Szilveszter atyával, a növendékek prefektusával indultunk. Velünk tartott Arisztid atya is, akinek rokonai voltak a tóparti nyaralóban. Huba atya úgy rendelkezett, hogy reverendában (és kopaszon) menjünk erre a fürdőssel teljessé tett túrára. Fel is öltöztünk „rendesen”.

Arisztid atya a lépcsőházban várt ránk. Öregembernek számított már akkor, és mint ilyen, akár némi „elhanyagoltságot” is megengedhetett volna magának, különösen is egy ilyen nyáriidei kiránduláson. Ő azonban adott magára (és ránk is). Kifogástalan fehér vászonnadrág és ugyancsak fehér ing volt az öltözéke, meg egy – a szerénységében is elegáns – fehér sapka.

Mikor meglátta „illendően öltözött” csapatunkat ezt mondta: „Még öregségemben is tanítlak benneteket, hogy ilyenek ne legyetek, mint én.”

Akkor arra gondoltunk: megpróbálunk olyanok lenni – nem csak öltözetének követésében – mint amilyen ő. Ez nekem mostanáig csak részben sikerült. Pedig most vagyok körülbelül annyi idős, mint akkor ő volt.

Áldott legyen emléke!

2013. július 20-án, több mint 50 évvel a megőrzésre érdemes nap után

Pintér Ambrus OSB

Csendes derű sugárzott belőle. Szerette mindazt, ami szép. Amikor egy folyosón laktunk, többször benyitott hozzám, megállt az ajtóban, s ránézett a falvédőmön táncoló párokra és muzsikásokra, s csak ennyit mondott: „Szép!” Vagy estefelé, amikor már inkább csak csoszogott a szobája felé, mint sietett, hányszor mondta, amikor találkoztunk: „Ma is szép napom volt”. Szerette a naplementét, csodálta a csillagokat.

Gyermeki kíváncsisággal kereste az újat. Amikor a főmonostor legfelső emeletének sarokszobájában lakott, amelyből – mint egy óratoronyból – végig lehetett látni a Bakonytól a Kisalföld másik széléig, egészen a Kis-Kárpátokig, nemcsak az Isten alkotta világnak örült, hanem a maga formálta környezet otthonosságának is. Újra és újra átrendezte a szobáját, máshova tette íróasztalát, ágyát, olvasó fotelét, a székeket: „Megint új szobám van!”

Sajátos módon éltette őt a szellem világa, és irigylésre méltó volt az ő maga szellemi világa. Bár ismerte a részleteket – nevén tudta nevezni a füveket, a madarakat, a csillagokat, – mégis inkább azt érezhettük meg, mennyire teljes az ő vilásképe. Egységben látta a sok-sok részletet. Könyvtárnyi könyve rengetegében nem veszett el, volt rálátása a világra.

Nem volt tiszteletet parancsoló, de nem lehetett őt nem tisztelni. Nemcsak a tudományok voltak a tanítómesterei, hanem a történelem is. A jelenkor történelme, a világháború, a börtön, a forradalom.

Lehet, hogy *nem* jól ismertem: ő *nem* volt politikus. Harmonikus élete mégis tiltakozás volt a környező világ harmóniatlansága ellen. Nem tudom, miért: jó néhány verse (rigmusa?) emlékezetemben időről-időre föl-föl bukkan. A pannonhalmi parkban olvashattuk: „*Az utakról le nem térünk, fát, virágot le nem tépünk! / Bántja rendes ember szemét, / ha a nyomát jelzi szemét!*” Döccenő naiv sorok, de Arisztid bácsi vonásai megjelennek mögöttük.

A börtönben így sóhajtott:

„*Minden nap egy hagyma / egészségben hagyma*”.

Latin szójátéka ugyancsak a börtönidőkből, szép és méltóságteljes: „*Si sapis, sis apis! Dulce creat si, lucem Creatori!*” = „Ha bölcs akarsz lenni, légy olyan, mint a méh: édességet teremt a szájnak, fényességet a Teremtőnek.” (A viaszra utal, amelyből a gyertya lesz.) Egy másik, amit a könyvjelzőjén olvastam: „Nincs az a nagy kincs, mint az a könyv, mely gondolatot kelt, érzületet nemesít, jobbra, nemesebbre segít!”

Madár Magnifikátját maga is szívesen terjesztette fényképeken, Zászlós István rajzával. Valahol a könyveim között, valamelyikben könyvjelzőként rejtőzik egy másik fénykép: Jellegzetes arcéle látszik rajta, magas homloka, és fát ültet. Alatta a szöveg: „*Ültess éveken át néhány hasznos s üde díszfát, / Megbecsülik nevedet, s dedunokád se feled!*”

Jártatok már a pannonhalmi várkörön, a gimnázium oldalán? A község felé szép fasor koszorúzza a dombszegélyt. Diák voltam, amikor ültetni kezdte ezeket a hársfákat. Újra meg újra ismeretlenek derékba törték, kitépték a csemetéket. Újra meg újra ültette. Igaza volt, őt igazolta az idő.

Dr. Korzenszky Richárd OSB

EMLÉKEZÉS A ROKONRA

Arisztid bácsiról

Arisztid bácsi édesapja Kováts György, kerékgyártó mester volt Székesfehérváron, akinek első felesége fiatalon meghalt. Az első házasságból két gyermek született: István és Mária.

Második házasságot kötött Rothweil Máriával. Első gyermekük volt az én nagyapám, Nándor, aki a HANGYA bolthálózatánál volt tisztviselő, 55 éves korában halt meg, egy meleg júliusi délután a Dunába fulladt. Két lánya született, Gabriella a Keresztanyám – Ő tavaly 89 éves korban hunyt el – és Márta, az Édesanyám, aki most 88 éves.

Nándor után született Vilma, az egyetlen lánygyermek, férje Dr Bendy Nándor egyetemi tanár volt, gyermekük nem született.

Arisztid atya következett a sorban, majd Miklós, aki Tatán élt, egy uradalomban volt jószágigazgató. 1944-ben vagy 1945-ben az oroszok az uradalomban elbújt német katonákat találtak, és úgy gondolták az oroszok, hogy Miklós bújtatta őket, ezért a tatai tóba lötték. /Ezt a történetet hallottam, lehet, hogy nem pontosan így történt, de a szomorú tény az, hogy Miklóst kivégezték./ Miklósnak két fia született, Arisztid /a nagybácsi neve után/, de 18 éves kora után Gézára változtatta a nevét. Mérnök lett és 60 éves kora körül halt meg viszonylag fiatalon. Miklós, a fiatalabb fiú a Soproni Erdészeti Egyetemen tanult, 1956-ban szinte az egész évfolyama disszidált, elég sokan Kanadába mentek és ott fejezték be az egyetemet, többek közt Miklós is. 2012 nyarán Miklós /2012.december 5-én volt 80 éves/ itthon volt Kanadából nagyon szép délutánt töltöttünk Vele a Velencei-tónál és a Szúnyog-szigeti Halászsárdában fantasztikus halászevet ettünk.

Gyerek és felnőtt koromban többször voltam Pannonhalmán a szüleimmel Arisztid bácsi vendégeként. Mindig nagyon finom enivalóval várt bennünket – szarvas pörköltre emlékszem és özgerincre, melyet szalonnával "megspékelték" és ropogósra sütöttek. Kik voltak a szakácsok-szakácsnők azt nem tudom, de nagyon tudtak főzni az biztos.

Arisztid bácsi nagy ínyenc volt. Ennek kapcsán jut eszembe, hogy az első szakácskönyvemet /Horváth Ilona Szakácskönyve/ 1959-ben kaptam Tőle, akkor voltam 14 éves. Már lapokra esett szét, de a mai napig is ezt veszem elő, ha valamit nem tudok fejből.

FŐHERCEGI KAMARAI SZÁLLÍTÓ
 1872-74. ÉVREN

ALKALMATOS
 1872-74. ÉVREN

= FŐHERCEGI KAMARAI SZÁLLÍTÓ =
KOVÁTS GYÖRGY
 = KOCSIGYÁRTÓ =
 SZÉKESFEHÉRVÁR, FAZEKAS-U. 4

Kováts Arisztid édesapja

Többször látogatott meg bennünket Nagytétényben ahol gyerekként laktam a szüleimmel különösen azokban az időpontokban, amikor a nővéréhez jött látogatóba Budatéténybe.

Nándor nagyapámnak két lánya született és azok lányai, unokanővérem Zsuzsa és jómagam pannonhalmi diákhhoz ment feleségül. Ez nagy örömet okozott Arisztid bácsinak. /Zsuzsa férje Tóth Tibor volt, aki egy évvel Gyuri alatti osztályba járt./ Arisztid bácsitól nászajándékként egy herendi vázát kaptunk, az úgynevezett "petrezselyem" mintásat. Nagy becsben tartottuk az íróasztalon, de sajnos összetört, így csak fényképek őrzik az emlékét.

Őrzök néhány családi fényképet, melyen Arisztid bácsi különböző időpontokban látható. Az évek során több rajzos képeslapot is kaptunk tőle, sajnos a költözködések során többségük eltűnt. Nagyon örültem, amikor most megtaláltam azt a bizonyos "cinkés" képeslapot, melyet talán Jankovics Marci rajzolt, meg az 1964-ben Újévkor küldött képeslapját.

Most ezeknek a kis kincseknek kell örülni, melyeket megtaláltunk.

*Madarász Györgyné
Varga Judit*

Arisztid bácsi rendkívül vidám és nagyon élénk kisgyermek volt. Semmi sem utalt arra, hogy később csendes, jámbor szerzetes lesz, azon az egy dolgon kívül, hogy már kisgyermek korában oltárt csinált magának hokedliből, és ott misézett. Ezt mindenki csak játéknak tartotta, és úgy fogadta, mint a többi gyerek tűzoltói és mozdonyvezetői vágyait.

Nagyon sok időt töltött öccsével, Nándorral együtt unokatestvérénél, a hozzá képest felnőttnek számító és már tisztos családanya sorban lévő nagymamámnál, akinek akkor már hat gyermeke volt. Mindennap beugrott egy-két kislány unokatestvér is, és ez a jókedvű társaság mágnesként vonzotta a humorral alaposan megáldott két Kováts fiút.

Arisztid bácsi (akkor még Jenő) ugyan mondogatta hébe-hóba, hogy ő pap lesz, de ezen az unokatestvérek inkább derültek. Aztán jött a fordulat. Hatodikos kora után elment látogatóba Pannonhalmára, és ott végkép megerősödött benne az elhatározás. Egyszer csöndesen bevallotta: csak egyetlenegy érzés gyengíti ezt az elhatározást, hogy akkor nem lehet saját gyereke.

Gyermekszeretétét végül is diákjainak adta, és különösen jól esett neki pesti gyerekeinek vonzódása. Mamikáméknak sokszor mesélt kedves mosolyával diáktörténeteket. Hogy az alábbi vele esett-e meg, vagy egyik rendtársával, már nem tudom, de így szólt: Egy kisdíák nagy szepegve meggyőnta, hogy "más feleségét bűnre csábítottam". – "De hát mit csináltál?" – kérdezte a megdöbbsent a gyóntató. "Bedobtam az ablakát kövel. Kijött és káromkodott!"

Egyszer pár hetet nálunk töltött Almádiban. Élvezte a tájat, a Balatont. Lerajzolta a veranda ajtaját a kilátással, és verssel emlékezett meg a házikóról, amikor elment.

*Balsay Istvánné
Tatay Zsuzsa*

Megpróbálok Arisztid bácsira emlékezni, mint rokonra, vagy Rá, aki a házasság szentségét közvetítette ránk.

1948-ban, mint kisgyermek ismertem meg. Örömet jelentett látogatása Tatán, bár ritka volt. Mindnyájunknak a szeretetet és a békét jelentette. Ezt hozta magával és kedves kis verseit, amelyekről később derült csak ki, hogy ő írta.

1966-ban természetesnek gondoltam, hogy esketésünkre őt kérjem meg Pannonhalmán, amit ő, a "meghatott döntések" kedves soraival el is vállalt. Az esküvőn egy kézzel írott "házassági emléklappal" ajándékozott meg. Azóta is ereklyeként őrzöm, és sokszor felidézem a tanácsokat, amelyeket ő leírt.

Idős korában egy tatai látogatására emlékszem. Ebéd után kérte, vigyem el a temetőbe és a református paphoz. A temető természetes volt. Édesanyja és testvére nyugodtak ott, de a parókia meglepett. Amikor köszöntötték egymást: "Legyünk szeretetben egymással" - akkor éreztem meg az ökumené fontosságát. Azt hiszem, ő mindent megtett ennek érdekében. Isten áldja meg emlékét. Bajokban hozzá is fohászodom segítségét kérve.

*Kiss Ernőné
Jászai Ilona*

Arisztid bácsit húsz éves koromban ismertem meg, amikor nővérem és Miklós bácsi (Arisztid öccse) esküvőjére készültünk. Hét év volt a korkülönbség a két fiútestvér között. 1930. szeptember 15-én volt

az esküvő Székesfehérváron, a bazilikában. Természetesen Arisztid bácsi eskette őket. A násznép bevonult, de Arisztid bácsi sehol. Arra gondoltunk, kellene keresni eskető papot, mert az ifjú pár ott áll az oltár előtt. Nagy sokára jön Arisztid bácsi mosolyogva, hogy "jaj, elkéstem kicsit, egy tanítványommal találkoztam".

Az édesanyjához nagyon ragaszkodott. Ha Miklós bácsiéknál voltam, láttam, megsimogatta a "Mici mamát", szinte kisfiú módján hízelgett neki. „Mircuskának” becézték az édesanyjukat, mert olyan kicsi, törékeny, szorgalmas és nagyon vallásos néni volt.

Utolsó találkozásunkkor már rosszul hallott. Búcsúzóul egy rokoni pusztit kaptuk tőle, mintha érezte volna, hogy többé nem látjuk egymást.

*Kapitány Lajosné
Kata néni*

Kapcsolatom Arisztid bácsival családi látogatásaival összekötött találkozásból állt, kivéve azt a pár hónapot, amikor Pannonhalmán diákoskodtam. 1944-45-ben Ari bátyám és én a Vöröskereszt védelme alatt álló Pannonhalmán voltunk. A németek már kezdték a fiatalabb gyerekeket is összeszedni. Anyámék úgy gondolták, ott biztonságban leszünk.

Arisztid bácsi volt az igazgató, amikor bátyámmal odakerültünk. Megmondta, hogy nem tesz velünk kivételt, és ne is várjuk ezt tőle. A vasárnapi miséjén való ministrálásban mindig türelmesen segített, időnként kézjelekkel vagy egy kis szóbeli kisegítéssel.

Amikor az oroszok a tankjaikkal már csak pár kilométerre voltak Pannonhalmától, mi diákok parancsot kaptunk, hogy azonnal hagyjuk el az épületet és menjünk le a pincébe. Persze, mint jó gyerekek az egyik osztálytársam és én fent maradtunk a dormitóriumban és néztük a távolból jövő, és már egész közel lévő tankokat. Egyszer csak hatalmas robbanás, a felettünk lévő emeleten mintegy 15-20 méterre, jobbra egy ágyülövedék csapódott be nagy lyukat ütve az épületen. Nahát, ez aztán elég volt ahhoz, hogy azt csináljuk, amit kellett volna pár perccel előtte. Nyilvánvaló az orosz tank látta, hogy nézünk ki az ablakon és ránk lőttek. Persze ezt azóta sem mondtam el Arisztid bácsinak, meg senkinek sem, hogy mi voltunk az okai az épületen lévő nagy lyuk keletkezésének. Szerencsére az orosz nem jól célzott, mert ha jól célzott volna, már nem lennék itt.

Apánk kivégzésének a híre is Pannonhalmán, Arisztid bácsin keresztül ért el bennünket. Emlékszem először nem is mondta meg a teljes hírt, hanem valami olyat mondott, hogy apánkat elvitték és valahol Bánhida környékén van. Persze ez nekem nem adott aggodásra okot, hiszen apánk ismerte a környéket és biztosra vettem, hogy valahogyan hazaér. Valószínűleg másnap Arisztid bácsihoz elért az igazi hír, vagy talán csak részletekben akarta apánk halálát tudomásunkra hozni. Emlékszem, behívott a szobájába és ott mondta el, hogy mi történt.

Azt hiszem, nagyon nehéz lehetett mindezt közölni az öcse gyerekeivel, de vállalta. A hír hallatára bizony elsírtam magam, hiszen akkor még csak 12 és fél éves voltam.

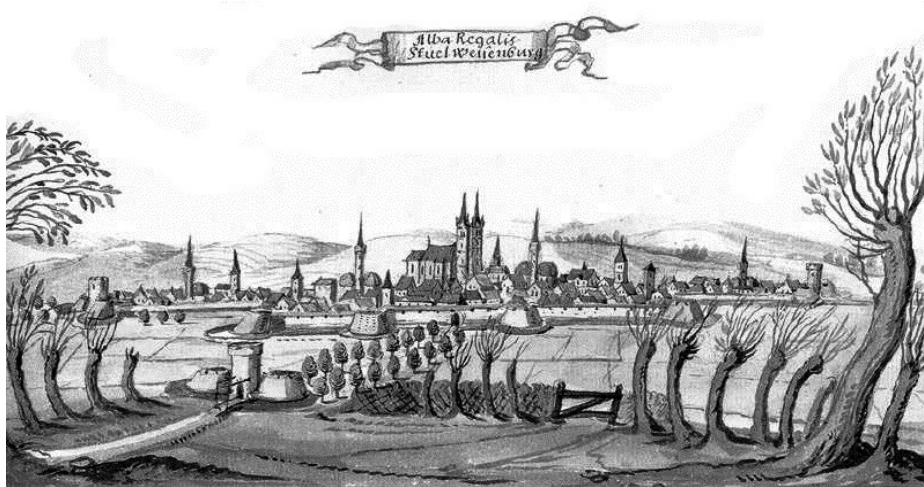
Emlékeimben Arisztid bácsi mindig úgy él, mint őszinte hívő, magát Isten szolgálatának alárendelő alázatos szerzetes. Hangjából szeretet áradt, nem emlékszem, hogy valaha is elhagyta volna a türelme.

Pannonhalmi tartózkodásomon kívül néhány családi összejövetelre emlékszem, mint kis gyerek: a vizuális képek, a bencés szerzetesi ruha és Arisztid bácsi meleg, mély hangja maradt meg tartósan.

A háború után segített abban, hogy a pesti piaristákhoz felvegyenek. Utoljára 1972-ben találkoztam vele, amikor bátyámmal, Arisztid-Gézával Pannonhalmán meglátogattuk, emlékkönyvébe is beírtunk.

Ekkor volt a három Kováts utoljára együtt.

Kováts Miklós mérnök
Kanada

Az egykorvolt Székesfehérvár

EMLÉKEZÉS AZ IGAZGATÓRA, A TANÁRRA, A NEVELŐRE

Arisztid, a diákok barátja

A bencések győri, Czuczor Gergelyről elnevezett gimnáziumába jövevényként, mint „menekült” 1919-ben kerültem, amikor édesapámat rövid úton kiutasítottál Trencsénből.

Jó diák voltam, de Győrben bizonyítanom kellett. S hozzá még osztályomban, a második B-ében, ugyancsak szigorú tanárok tekintete figyelt. Közülük nem egy szakmájának tudós művelője volt, s mint ilyen, különösen igényes. Mások, a pontos kötelességteljesítés jegyében, szigorú számon kérői lettek napi leckéinknek.

Nagyrészt a patriarchális, apáink korából örökölt nevelés hagyományaival találtam szemben magamat. De ennek ösvényein édesapámban bölcs eligazító kalauzt kaptam: ő a bencések kőszegi gimnáziumában, pontosabban algimnáziumában kezdte iskoláit.

Magam a legtöbb szorongással a latint vártam. Tudtam, hogy győri osztálytársaim egy lépéssel előttem járnak, s ez az accusativus cum infinitivo. Magas, derűt árasztó szemű, csillogó szemüvegű tanár lépett az osztályba, s megkönnyebbülten éltem át az első győri latin órát. Engedékenységgel itt sem lehetett osztályrészünk: a felelés, kikérdezés, magyarázat viszont némiképpen megértő, a mi világunkhoz szabott volt. Engem édesapám módjára emlékeztetett, aki szeretetteljesen, valóban atyailag, de engedékenyebben foglalkozott velünk.

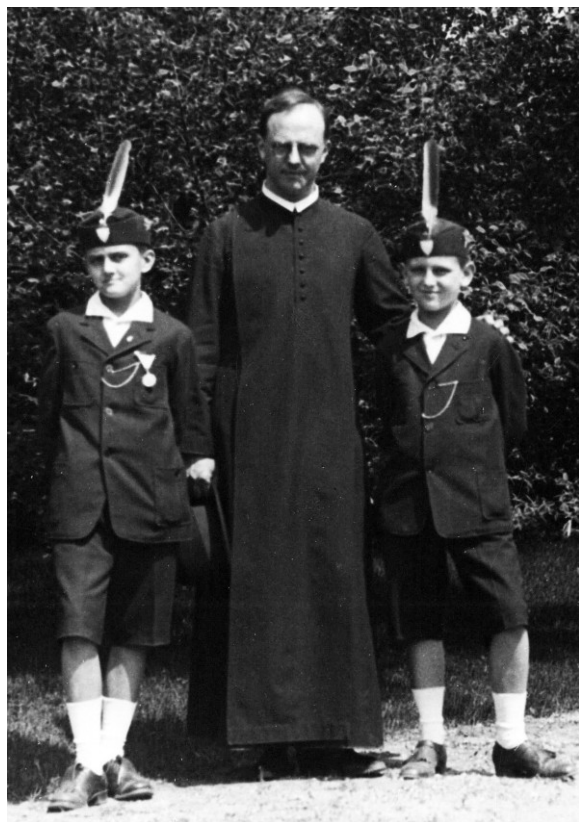
S talán ennek következmény lett, hogy Kováts Arisztidtől kaptam életemben az első szekundát. Latin dolgozatomba csúszott be. Ó, az az accusativus cum infinitivo!

Mégis, mikor a javítási órán jegyemet szégyenkezve bediktáltam, nem feddő szót, hanem biztató mosolyt kaptam válaszul. Otthon édesapám egyetlen este tisztába tette előttem a latin nyelvnek e szép titkát, félévkor már jót kaptam, s hamarosan...

De hadd szóljak inkább Kováts Arisztidről. Rá kellett jönnünk, hogy a tanár úr, szívvel tanít, mindennél fontosabb számára, hogy közel érezzük őt tanári munkájában, vagy annak ellenére is, magunkhoz. Mint fiatalok, csikóként hancúrozó, kamaszságuk küszöbére érkezett ifjoncok, az erős

kézre is rászorultunk, de a kéz gyengédségére még inkább. Ezt éppen úgy sugározták ránk órái. Mintha közülünk emberként külön-külön mindenki fontos lett volna számára, tekintélye, papi, tanári – mondjuk úgy – méltósága ellenére, mintha egy lett volna közülünk.

S mégis meglepett, mikor tavasz felé valami nyüzsgés támadt körülötte: szombat délutánonként vidám énekszó, nevetés, meleg diákossággal csengő vezényszavak ütötték meg fülünket, ha a gimnázium folyosójára tévedtem. A negyedikesek kabáthajtókáján lilium, a cserkész jelvény virított. Kováts Arisztid volt a vezetőjük. Az alsósoknak is volt csapatuk, Laky Vilmos tanár úr jóvoltából, a „Fecskek”.

A fiatal Kováts Arisztid kisdíákjaival

Az egyik szeptemberben azonban hiába kerestük Arisztidet a tanárok névsorában, amely régi szokás szerint a bencés rendház földszinti

folyosóján, a lépcsőház mellett volt kifüggesztve. Soká nem tudtuk, hogy hol van. Ám egyszer csak híre jött, hogy Madeira szigetén, Funchal városában, a trónjáról lemondott IV. Károlyunk fiát, Habsburg Ottót tanítja. Nemcsak latinra, hanem magyarra, történelemre, s talán más tantárgyra is. Ekkorra kitudódott, hogy jól beszél franciául is: a bencés rendbe nem a gimnáziumból, hanem a győri reáliskolából került. Kissé már legendás alakká finomult képzeletünkben.

Évtizedek teltek el, balsorsom ismét menekültként vetett Győrbe 1944 őszén, régi iskolám, édesanyám és barátaim városába, a harcoktól fenyegetett Szegedről. Egykori matematika tanárom, Holenda Barnabás szeretettel fogadta legnagyobb fiamat. Akkor ő volt az iskola igazgatója. Bombázások, falura húzódás, az ostrom leírhatatlan izgalmi, fosztogatás és vad embervadászat véget nem érő hete után újra kezdődhetett a tanítás, nem az iskolában, hanem Prikoszovics tisztelendő úr internátusának épületében.

Az évzáró azonban már a régi épület dísztermében volt, székek nélkül álldogáltuk végig, de az újakezdés örömeivel. 1945-öt írtunk, s hirtelen eszembe jutott, hogy most van érettségim huszadik évfordulója! Egyedül voltam ott egykori társaim közül, és Kováts Arisztid sem tűnt fel láthatárunkon. Nyáron jártam Pannonhalmán, de Kováts Arisztidot már ott sem találtam meg, felköltözött Budapestre.

Micsoda évtized következett! Már Budapesten éltük át a rettegés éveit: győri barátaim leveléből tudtam meg a hírt, hogy a hírheft pörben, a „bencések pörében”, Kováts Arisztid kémkedésért 15 évet kapott! Az ítélet háttere, hogy Pázmány Géza, fiam cserkész társa, mint kispap Bécsből nagy merészen látogatóba hazaszökött. s volt tanárait, így Arisztidet is felkereste.

Eljött azonban 1956 - és Kováts tanár úr kiszabadult. Ekkor végre találkoztam vele. Előbb a Jáki kápolna körül a Városligetben. Arcomra emlékezett, de nevemre nem, s bár emlékimet szívesen hallgatta, de személyemnél jobban kötötték le figyelmét gyermekeim. Később Pasaréten, a ferencesek meghitt templomában láttam misézni, ahol naponta kerestem erőt a magam civil életének megpróbáltatásaihoz. Néztem a kehely és paténa fölé hajló arcot a mellékoltár gyertyáinak fényében is a régi fiatalságában láttam. A gyönyörű ígéret – Veletek vagyok! – jutott eszembe, de mellette akaratlanul a régi, győri memoriterek és az „accustivus cum infinitivo” azokból az évekből, amelynek végére már Livius egy-két fejezete is helyet kapott latin tankönyvünkben. Mucius Scaevola elfogatva a lángokba tartja karját: „En tibi, ut sentias quam vile corpus sit iis qui magnam gloriam ...

Hogy lásd, milyen hitványság a test azok előtt, akik nagy dicsőségre vágynak”.

Mécs László már a pannonhalmi gimnázium igazgatójaként idézi meg hangulatos versében Arisztid tanár urat:

*Igazgató, de a gimnázium
nem vaskalitka a sok víg fiún,
Mert rácsa: jóság, evangélium
s így fénykalitka a gimnázium.*

Érettségim negyvenötödik évfordulója alkalmával, családommal kerestem fel Pannonhalmán Kováts Arisztid tanár urat.

1970-ben jártunk, már régen nyugdíjban volt. A gimnázium előtt sétált, sajnos nem magányosan. Találkozó volt a Hegyen, a Várban is. Át kellett törnöm a szeretet láncán, hogy közelébe jussak. Csak ama régi, egykori osztály osztályfőnöknek, Tamás Vidornak nevét s mellé a magamét említettem, hogy emlékezetében azt a győri esztendőt elhelyezhesse. S átadtam régi frissességében pezsgő szeretetem jeléül szerény ajándékomat.

Hallottam, akkortájt titkon Habsburg Ottó is felkereste.

Fényt, biztatást sugárzott nemes paptanári egyénisége a sötétség hosszan elhúzódó korszakában.

*Sándor István
(Győr, 1925)*

Pannonhalma

Szeretettel volt tanáromnak,
Kováts Arisztid igazgató úrnak

*Dús lankáidnak kéklő nyugalma
a Bencés Béke, ó Pannonhalma!
Századokon által dúltak vészek,
de Te megmaradtál, ősi fészek.
Ostromlott falad hívták, védték,
ami krisztusi és örök érték.
Szentség, vitézség tőled vártak
mennyre malasztot, üdvnek katonákat.
Mikor István itt öltözött vértbe,
első apátod áldását kérte.
Ez a nagy Áldás egy népet áldott:
ezer éven át óvta hazánkat
s bár jött utána millió átok –
nem dönthette meg Magyarországot!
Csak hit éri föl, nem érti elme,
milyen kincs Nagyasszonyunk kegyelme –
a honmentő Szűzanya palástja,
Kinek királyunk országát ajánlta:
hősi vér, szent tűz ötvöz egybe,
mit magyarsága üzent egekbe.
Titáni tornyod fellegekbe tör
Pannonhalmánk, Te szelíd, éber őr.
Kristály-kemencéd egységbe olvaszt,
ami keresztény múlt, ma és holnap.
Törtél ugart, hoztál számot, betűt,*

*tudással töltve lelkekben az űrt.
Megélt nincstelen, bújt az üldözött
történelmünk leng tetőid között.
Ős falaidban a régi kövek
nemzeti múltunkon drágakövek,
ösztön-fékező lemondás vára –
számos lakód a mennyeket várva:
névtelen hősök végtelen sora
eszmebástyáin megannyi katona.
Míg száz meg száz diáknak nyújtsz helyet,
új magyar jövőt gyárt műhelyed.
Romló világban fénylő Ararát,
esdő reménnyel tekintünk reád,
figyelve áradó harangszódra:
„Imádkozz s dolgozz – Ora et labora!”*

Drippey Miklós

Az Abbé

Több mint hatvan esztendő távolságából visszanézve, egyre szebbnek tűnő múltunkat idézve Ady „Üzenet egykori iskolámba” című verse jut eszembe:

„Ha élet zengi be az iskolát,
Az élet is derűs iskola lesz.
Szent frigyünket így folytatjuk tovább.

Én iskolám, köszönöm most neked,
Hogy az eljött élet-csaták között
Volt mindig hozzám víg üzeneted.

Tápláltad tovább bennem az erőt–
Szeretni az embert és küzdeni,
S hűn állni meg Isten és ember előtt."

Hatvan éves érettségi találkozáskor készülünk mi, akik a Budapesti Bencés Gimnázium első diákjai voltunk, akikkel mint első osztállyal megindult az akkor egyetlen osztályból álló gimnázium. A legtöbben már elmentek végleg közülünk. A még megmaradtak emlékezünk azokról, akikkel együtt tanultunk, azokról, akik tanítottak, neveltek bennünket. Azok a fekete reverendás szerzetesek, akiket a rend a fővárosba küldött, hogy velük induljon el a fővárosi gimnázium, mind a tőlük telhető legjobban tették a magukét. Ötven éves pedagógusi múltam alapján már nemcsak a diák, hanem a tanár szemével is így látom őket. Együttes munkájuk alakította minket, ez adta meg világnézetünk, műveltségünk legerősebb alapjait. Kötelességteljesítésre, erkölcsi tisztaságra, hűségre, hivatástudatra, a másokkal, de elsősorban önmagunkkal szembeni szigorúságra igyekeztek nevelni bennünket.

Tisztelettel és ragaszkodással gondolva az egész nevelő testületre. számomra a legtöbbit mégis Kováts Arisztid tanár úr jelenti, akit magunk között „Abbé”-nak hívtunk. Múltam egyes állomásait idézve, öreg fejjel kérdelem magamtól, mi is volt az, ami miatt alakja mindmáig elkísért, hogy úgy hatott rám, ahogy talán senki más...?

Egyszer már így szólhattam róla: „Tanári lakás a rendházban. 13-as szoba. Alkonyi napfényben fürdik a gimnázium. Bátortalanul kopogok.

Nem iskolaügy, nem lecke, nem „nem tudás”, valami más hozott ide. Kavargok a lelkemben sok minden. Otthon, úgy érzem, nem értenek meg. Könyvek nyugtalanítanak, amelyeket válogatás nélkül olvasok, és ezek másról beszélnek, mint a hittanóra. Virágoznak a fák a Baross utcában, és valahol találkoztam egy kis gimnazista lánnyal. Ezt mind el kell mondanom valakinek. A skapuláré fölött két derűs, mindent megértő szem, az ajkán bátorító mosoly, a hangja simogat. Szeretettel és megértéssel hallgatja az én nagy problémáim, és egyszerre minden könnyű lesz.

S ahogy múlnak az évek, nyitott könyvvé válunk, amelybe fejezetcímeiket a lelkiatya írta.

Voltak a rendben harcos, keménykezű atyák. Voltak, akik erős szóval, erős kézzel követelték tőlünk minden szépnek, igaznak és jónak a megvalósítását. Az „Abbé” a humánus megtestesítője volt. Hogy ez számomra mit jelentett?

Személyes emlékeimből hadd idézzek, hiszen döntőek voltak egész életutamon.

Franciát tanított az osztályunkban négy éven át, de nem emlékszem, hogy egyszer is nyers, goromba vagy hangos lett volna. Sohasem nyúlt senkihez megtorló nyaklevessel, bántó szót sem ejtett ki. Néha-néha valami finom ironia jelentkezett szavaiban, ha elmarasztalt valakit. Ez volt nála a feddés egyetlen jele.

„Mindig hallgasd meg a másik felet is.” Olyan alapelv volt, amelyet tőle tanultam.

Negyedik gimnazista koromtól kezdve mindig pedagógus, gimnáziumi tanár akartam fenni. A magyar irodalom és történelem vonzott leginkább. A tanári hivatásnak volt talán egyik megnyilatkozása, hogy osztályunkról előjegyzést vezettem; minden tárgyból beírtam, hogy kinek hányast adnék egy-egy feleletére. Arisztid atya tudomást szerzett erről. Hosszú ideig nem szólt egy szót sem, de amikor közeledett a félévi konferencia ideje, felhívott magához. Megkínált valami déligyümölcscsel, aztán elővetette velem osztályozó-naplómat. Franciából véleményt kért tőlem, hogy kinek hányast adnék félévkor. Néha megállított, és rákérdezett: miért? Én aztán tudtam olyasmiket is mondani, amiket ő nem mindig tudhatott: hogy ennek azért megy nehezebben a tanulás, mert másokat tanít pénzért, mert rászorul a család; hogy a másoknak beteg az édesanyja, neki kell otthon a legtöbbet segíteni, és így tovább...

A latin mondás: „Duo si faciunt idem, non semper est idem” - „Ha ketten teszik ugyanazt, nem mindig ugyanaz” értelmet nyert abban, hogy nem egyforma adottsággal, megterheléssel, nem egyforma körülmények között végezzük ugyanazt a munkát, és néha egy gyengébb osztályzat mögött több erőfeszítés húzódik meg, mint egy-egy könnyebben szerzett jeles mögött. Mialatt beszélgettünk, ő is többet tudott meg diákjairól, mint addig. Attól kezdve úgy éreztem, neki mindent elmondhatok. Nagyobb bizalommal voltam hozzá, mint bárki másához.

A tanári szaktárgyi választásomat is befolyásolta. A reáltudományok kevésbé érdekeltek, de a nyelvek igen. Ötödikes gimnazista koromban azonban belépett életembe az első diákszerelem, és megesett, hogy figyelés helyett a franciaórákon is néha titokban verset írtam. Rajongó diákos verseket, amelyekben hatalmas érzelmek jelentek meg, de a születő költemények aligha állták volna ki az irodalomtörténeti kritikát.

Franciából jó és jeles között álltam, de magam „jót” adtam volna magamnak. Éreztem, hogy gyengébb a teljesítményem a régebbinél. Hja, a szerelem ára! Félévkor franciából jelesem volt. Elszégyelltem magam nagyon. Az értesítő kiosztása után odamentem hozzá és bejelentettem: magyar-történelem tanár akartam lenni, de francia szakos leszek. Az „Abbé” mosolygott: „Csak rajta, szép nyelv a francia!” Beváltottam a szavam, a középiskolai tanári oklevelemben ott van a francia nyelv.

A talán nem egészen megérdemelt osztályzat arra tanított, hogy mindig a jobbat; a biztatóbbat vegyük elő nevelőmunkánkban, és ha már mindent megpróbáltunk jóindulattal, emberséggel, biztatással és még sincs eredmény, csak akkor nyúljunk a keményebb eszközökhöz: buktatáshoz, fenyítéshez.

A harmadik tanítása az volt számomra, ahogyan problémáimat, kételyeimet fogadta. Hitbeli, erkölcsi, mindennapi kérdésekben sosem a csalhatatlanság hangján nyilatkozott meg. „Omnia sub specie aeternitatis” vagyis „Mindent az örökkévalóság jegyében” írta be egy nekem adott könyvébe. Spinozát idézve, és általában nem egyszer emlegetve ennek a filozófusnak a tanítását. Hivatkozott arra is: „sok út vezet Rómába” vagy „nem csak egy út vezet Párizsba!”

Válogatás nélküli olvasmányaimból nem ostromozott semmit. „A szemétdombon is nőtt már liliom.” De okos szóval mutatott rá arra, hogy viszonylag nem sok időt fordíthatunk olvasásra, érdemesebb tehát időtálló értékeket keresni a könyvekben. Tudott mindent belső ügyeimről,

problémáimról, nála voltak diákkori naplóim, és amikor felnőtt fejjel néha meglátogattam, ugyanolyan szeretetet és tiszteletet éreztem iránta, mint kamaszodó diákként.

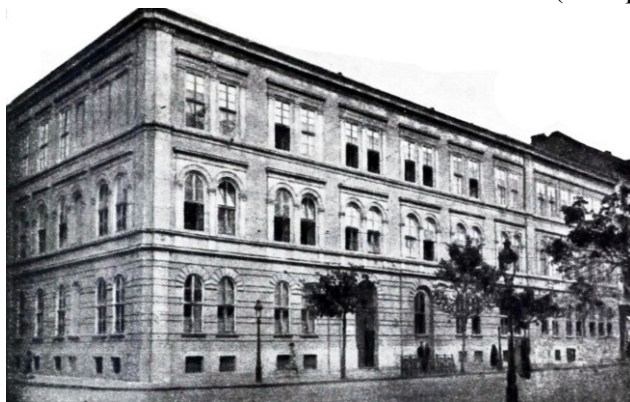
A legnagyobb ereje szelídségének, igazi humánus egyéniségének abban rejlett, hogy számtalanszor visszatartó hatása volt. Egy-egy kétely esetén felmerült bennem: Mit szólna hozzá Arisztid atya? Hogy nézne rád az Abbé, ha ezt tennéd? Sok-sok esetben az ő távolból „hallott” szava volt a visszatartó.

Pannonhalmán élt nyolcvanas éveiben, amikor 1973-ban az utolsó gimnazista osztállyal Pannonhalmára is eljutottunk egy kirándulás keretében. Velem volt a legfiatalabb fiam is érettségi előtt álló diákként.

A koedukált osztály elfogódottan járt a történelmi múltú falak között, sok mindent megcsodálva, amikor megjelent közöttünk Arisztid atya. Körülvették a gyerekek, elbeszélgettünk, aztán engem és fiamat a szobájába hívott, nézzem meg időskori otthonát. Emlékezetes találkozás lett ez számomra és fiam számára is. Akkor találkoztunk utoljára...

Amikor már lefelé haladt velünk az autóbusz, a lányok, fiúk lelkendezve mondogatták: „Milyen szép és okos öreg pap bácsi volt!” Igen – gondoltam, és mennyi mindent adott nektek is, anélkül, hogy tudnátok. Az én nevelési próbálkozásaim révén kaptátok, amelyeket, bizonyára, közületek istöbben visznek majd tovább ...

*Dr. Horváth László tanár, Kőszeg
(Budapest, 1931)*

Az egykori budapesti bencés gimnázium

Arisztid elsős gimnazista korunkban arra kérte az osztályt, hogy hozzunk számára magunkról bármilyen fényképet, lehetőleg amatőr képet. Jóformán valamennyien hoztunk ilyen képeket, melyekből ő egy kis albumot készített és - ha jól emlékszem - humoros szöveggel is ellátta a képeket.

Egyik jubileumi érettségi találkozónkon, amelyet Pannonhalmán ültünk meg, a közös szentmise után közös ebéden vettünk részt az internátus éttermében. Arisztid – kellemes meglepetésünkre – nagyszerű Tafelmusikot verbuvált tehetséges diákokból, akik szebbnél szebb halk zenével szórakoztattak az ebéd alatt.

Befejezésül pedig megkérte ott jelen lévő kislányomat, hogy a papi otthonban lévő (és úgy emlékszem, akkor éppen Mécs László szobája melletti) szobájából a már előre elkészített régi fényképalbumot hozza át. Volt nagy álmélkodás és nagy nevetés, amikor a régi képeket láttuk, sokan nem is emlékeztünk már arra, hogy valamikor fényképet adtunk Neki – fel sem ismertük magunkat az egyes képeken, és Arisztidnak kellett megerősíteni azonosságunkat.

Arisztid atyával meghitt kapcsolatunk sohasem szakadt meg, és ő is megőrzött bennünket szeretetében.

dr. Madaras Aurél
(Budapest, 1935)

Hetek óta hordozom magammal a „Házi feladat” gondját, és egyre inkább az az érzésem, hogy meg fogok bukni! Hiába kutatok emlékeim között, alig találok olyan részletet, mely jellemezné Arisztid atyát! Pedig ma is magam előtt látom őt sudár, egyenes tartásával, jellegzetes szerény mosolyával, ami az egyik szájszögletéből indult; látom kérdő tekintetét, melyből szeretet áradt.

Most, hogy „belegondolok”, úgy tűnik, hogy sosem sikerült levetni velem szembeni kamaszselfogultságomat. Hogymiértkedvelt? Nemtudom.

Egynéhány emlék:

- amikor gratulált 1947 tavaszán az országos középiskolai történelmi pályázat második díjához,
- amikor a tánciskola alkalmából kérdezi, akarok-e esetleg, táncos pályát" választani,
- hatodikosok lehettünk, amikor egy hideg téli napon a kapuban elkapott: „Miért késel megint." Én szentelenül: „Nagyon hideg van." Szeme felvillan egy fél pillanatra, aztán mosolyog: „Az osztályba veled!"
- 1948 telén meglátogatott minket otthon meglepetésszerűen. Karácsonyi Béla, Marosvölgyi Laci, Sárospataki Zoli, Vince Laci volt ott. Nálunk rendeztünk „klub-összejövetelt". Mosolyára emlékszem. Úgy tett, mintha nem venné észre a telefűstölt szobát.

Dr. Balogh Lóránt, NSZK
(Budapest, 1948)

Arisztid atyára emlékező mozaikszemek

A fenti cím négy szavából kettő gondolkodóba ejt. Mert valóban csak „mozaikszemeket” tudok a hetvenkedésre alkalmatlan – hiszen már csak nyolcvankodnom lehetne – emlékezetem fogyatkozó memória egységeiből előcsalogatni, egy összefüggő életpályát megírni nem tudnék. De elgondolkodtat az „atya” szó is. Így én nem szólítottam őt soha.

Akik 1945 és 48 között tanultak a budapesti iskolában, mindenkiben nyomott hagyott igazgatójuk egyénisége. Az egyre jobban radikalizálódó kommunizmus közepette egyre jobban megnyilvánult szülők és diákok számára egyaránt az ő megfontolt bölcsessége és rendíthetetlen helytállása.

Az iskolák államosítását megelőző utolsó (1947-48) tanév során több nevezetes esemény történt, melyek mindegyike magán viselte az igazgató szervező képességét és a fent említett kiemelkedő tulajdonságait. Az események közé tartozott a pesti iskola fennállásának negyedszázados jubileuma és annak megünneplése a Zeneakadémián. Arisztid atyán kívül díszbeszédet mondott egy kőszegi tanítványa is. Mindkettőről megemlékezett az 1948-ban megjelent iskolai értesítő. Az ünnepségen mutatkozott be a fogságból hazatért NÁDASI Alfonz (KODÁLY Zoltán tanítványa, évtizedeken át legközelebbi munkatársa és temetésének celebrálója) vezette SCHOLA BENEDICTINA kamarakórus.

A tanév telén volt az akkor ugyancsak 25 esztendőes Bencés Diákszövetség fennállásának ünneplése és az ő általuk minden farsangkor megrendezett legutolsó BBB (Budapesti Bencés Bál). Természetesen megünnepelte az iskola diáksága a szabadságharc „márciusi ifjúságának” centenáriumát is, a pünkösdi hetekben pedig MINDSZENTY hercegprímás látogatását, aki egyúttal az iskola bérháza építkezését részben a krisztusi gyakorúság szentségében a közeli Józsefvárosi Plébániatemplomban.

Ez a földrajzi közelség volt az oka annak is, hogy az iskolai tornateremben csak a minden vasárnapi szentmisét és a hagyományos háromnapos lelki gyakorlatot tartották minden esztendőben. Az összes nagyobb ünnep és egyházi esemény színhelye a Józsefvárosi templom volt.

A hagyomány egyébként tovább öröklődött. A „Józsefvárosba” jártak össze az osztályok, amikor már a budapesti iskola épületéből előbb Fazekas Mihály Gimnázium, majd később Állami Nyelvvizsga Bizottság lett. Ott tartották az érettségi találkozók 5 éves és 5-nek többszöröseivel kifejezett érettségi találkozókat, ahol Arisztidról következetesen megemlékeztek

Itt jegyzem meg, hogy a diáksághoz intézett Arisztid beszédek nem „csöpögtek a vallásosságtól”, inkább a széles látókörű kultúremlékhez szóltak sok irodalmi utalással és a keresztény világnézetten alapuló cserkészmozgalmak szellemiségével. Fiatalabb éveiben ő maga a cserkészmozgalom aktív tagja volt, főleg közszolgálati tanársága idején. Budapesten már a hatvanhoz közeledett, de az iskolán belüli cserkészéletet mindig és lelkesen támogatta.

Az évnyitó „Veni Sancte” ünnepeken nem tartotta fontosnak szótartóként a fiatalsághoz, inkább csak röviden köszöntötte őket. Ugyanígy az évet záró „Te Deum” alkalmával is, mindig csak az Istennek kijáró hálaadástól szólt.

Ezzel szemben a ballagásokkor – egyetlen esztendő kivételével, amikor Angliában köszöntötte meg több ottani apátság és iskola háború utáni támogatását – ő mondta mindig a ballagóknak gondosan fölépített búcsúszavait. Ezek az „Isten hozzád” is rövidek voltak, de magvasak és mélyenszántók. Voltaképpen nem kért mást a távozóktól, mint hűségüket és ő pedig ígérte a Rend támogató imáit és szeretetét.

Számomra „igazgató úr” volt Pannonhalmán és Budapesten egyaránt. Érettségünk (1948) nyarán az iskolát államosították, a budapesti rendház tagjainak jó részét akkor Mindszenty hercegprímás a Józsefvárosi templomba helyezte pasztorációs szolgálatra, Arisztidot pedig kinevezte

plébános helyettesnek. Ott volt vele Donát, Kunó, Lúcius, Gerő, Alfonz (aki oda telepítette a Schola Benedictinát), míg akinek volt hova mennie – Kandid, Xavér, Polikárp, Balduin, Béda, Kamill, András, Júlián – szétszóródtak a szélrózsa minden irányába.

Részben ministránsként, részben a Schola tagjaként szinte naponta megfordultam ott a sekrestyében és a kóruson. Gyakran találkoztunk. Így volt azután is, amikor az 1950-es hivatalos nevén „részleges megállapodás” (valójában arcátlan diktátum) után a városligeti Jáki-kápolnába került lelkésznek, lakást pedig a Szekfű utcai görög követségen kapott. Édesapjának megözvegyülését megelőző első házasságából való féltestvére, Mária volt ugyanis a görög kulturális attasénak, Liontas Constantinnak a felesége. Liontas mellesleg kisebb szerepeket elvállalva operaházunk magánénekesé is volt. Arisztid számos becses műalkotással gazdagította a Jáki kápolnát, miközben a követségen „kreáltak” neki egy portási állást.

Gyakran meglátogattam ott. Akkor már tegeztem, és Arisztid bácsinak szólítottam. Ez egészen 1951 októberéig tartott, amikor letartóztatták. Csalárd módon. Későn este íróasztalánál a breviárium aznapi szakaszát olvasta, amikor csöngették a kapun. A bőrkabátos „fiúk” voltak. Mondták, hogy őt keresik. Ő vissza akart menni a kapukulcsért, de már nem tudott. A kapu „preparálva” volt. Előre kinyitották álkulccsal és egyéb kézi szerszámokkal. Őt megragadták, autóba gyömöszölték, és elhurcolták. Sok éves börtönre ítélték. Házkutatásra – Istennek hála – nem vetemedtek. Nem kockáztatták, hogy az épületből még találkozzanak valakivel, hiszen a diplomácia szabályait súlyosan megsértették.

A házkutatás elmaradása sokunkat – főleg osztálytársaimat, iskolatársaimat – mentett meg egy óriási koncepciós pertől. A kapunál történt csengetéskor ugyanis asztalán ott maradt a szemüvegén kívül vaskos notesza, amelyben nevünket, lakcímünket, telefonszámainkat őrizte. Így ügyébe nem tudtak belekeverni sem bennünket, sem legalább hivatkozásként azokat a külföldi barátokat, akikkel levelező kapcsolatban állt.

Letartóztatása előtt négy nappal jártam nála utoljára. Attól kezdve csak unokahúgával a drága Ani nénivel (akit ő következetesen „Annus húgom”-nak nevezett) a Szervita téri Rózsavölgyi hanglemezbolt vezetőjével (Dr. Viola Imréné) tudtam családjából kapcsolatot tartani. Ő telefonált nekem egy este 1956 júliusában, és lelkendezve mondta: „Arisztidot feltételesen szabadon bocsátották, és a Baross utcai klinikán van”. Másnap már az ágya szélén ültem.

Letartóztatásának, vallatásának és börtönéveinek eseményeiről akkor kivételesen hajlandó volt beszélni, meg a forradalmat követően a Felső-krisztinavárosi plébánia Törpe utcai épületében, ahol – kérdésemre - az első napi szavait egészítette ki néhány szűkszavú mondatban. Többé soha. Hiába kérleltem. El akarta kerülni a látszatát is annak, hogy „hősnek” állítsa be magát. Pedig az volt. Igazi Jézus-tanítvány, Jézus-követő, aki tudott – és hajlandó is volt – kínzóíért is imádkozni.

A forradalom utáni években vált szeretetkapcsolatunk közelebbivé. A Rákosi féle féktelen terror időszakához viszonyítva enyhébbnek érezte a közhangulatot. Bátrabban levelezett a fél világgal. Külföldi tisztelői, barátai rendszeresen látták el úgynevezett IKKA csomagokkal, amelyek tartalmából azonnal kínálta az őt látogatókat. Elsősorban nagy gonddal és maga által készített kávéval, rituális szabályoknak hódoló tea főzetekkel, de válogatottan finom italokkal is. Az utóbbiakból rendszeresen kivonta saját magát. Külföldi jótevőinek különlegesen szép magyar bélyegekkel viszonzta – nemegyszer megelőlegezte – kedvességüket. (Az IKKA rövidítést tréfásan így magyarázta: Isten Küldi Kováts Arisztidnak.)

A bélyegek beszerzésében segítségére tudtam lenni. Sok éven át szállítottam neki a Magyar Posta valóban szemet gyönyörködtető kiadványait. Figyelemre méltó módon a belföldi, így a velem folytatott levelezésében azonban ebben az időben meglepően óvatos volt. Tudta, hogy leveleit fölbontják. Ezért sajátjaira vagy nem írt feladót vagy hamis feladót írt. Engem is megkért hasonló „cselre”. Sok éven át írtam neki, és küldtem a bélyegeket Kováts Miklósként (hogy rokonának vélhessenek ts-sel írva a családnevet) és Ferenc krt. 49-es feladó címmel, amely házszám a valóságban nem létezik.

Személyes beszélgetéseink hosszúak és meghittek voltak. Ezeken győződhettem meg igazán arról, hogy egy két lábon járó szenttel van dolgom. Oktatott ugyan, de olyan baráti és szeretetteljes stílusban, amely nagyon kevés oktatónak, nevelőnek sajátja. Úgy tett, mintha az én gondolataimat fogalmazná meg: oktatott, de nem kioktatott, a mestert a tanítvánnyal egyenértékűnek állította be. Nem voltam rá méltó, mégis úgy tett, hogy ezt érezhessem.

Pontatlan annak emlegetése, hogy „az engedelmisséget csak egyszer tagadta meg, amikor Habsburg Ottó nevelőjének akarták kiküldeni”. Nem így volt. Ő maga mesélte el, csupán előljárói érdeklődés történt az ügyben, mivel a trónörökös nevelőjének lenni kitüntetésnek számított. Ő tréfásan

elhárította azzal, hogy „nem vagyok elég jó sváb”. Ebben az volt a szellemes, hogy három másik rendtársa: Wlasits Róbert, Sólymos Vendel és Bánhegyi Jób mindegyike valóban születése óta németajkú volt.

Ugyanezt a csodálatos képességét emelték ki azok az osztálytársaim, akik a mások (más tanárok) szemében nem számítottak „jó fiúnak”, inkább nehezen kezelhetőnek, lázadónak. Évtizedek múltán bevallották, soha nem próbálta győzködni őket. Egyszerűen csak szeretettel volt irántuk, és példát adott a saját magatartásával.

Volt egy osztálytársunk, aki az osztályterem villanykapcsolóját úgy működtette, hogy annak billentyűjét lefelé álló helyzetéből lábával (!) billentette föl, és csinált fényt. Arisztidnak egyetlen megjegyzése volt: „Diákbarbarizmus! Igen!” Pár nappal később az eset megismétlődött úgy $\frac{3}{4}$ 8 óra tájban. Egy másik tanárunk állt akkor a padosorok előtt. Ő az ajtóhoz ment, és a fiúnak akkora nyaklevest adott, hogy a folyosó túoldalali faláig repült, és szó szerint a „fal adta a másikat”. Elgondolkodhattunk az eltérő pedagógiai módszereken. Ő maga soha nem nyúlt senkihez, még simogató kézzel sem, nem hogy keménnyel.

Édesapám, aki 1913-tól kezdve aktív cserkész volt, számos bencéssel tartott jó barátságot. Így már megszületésem előtt Arisztiddal is. Hozzá fordult Erdélyből (ahol 90 db vasúti híd építését vezette) 1944 áprilisában, hogy vegyen át a pannonhalmi „olasz” gimnáziumba, mert az amerikaiak bombázása miatt a pesti iskolánkat Horváth Kandid az első légitámadást (1944.04.03.) követő héten bezárta. A hónap közepén már a Szent Hegyen voltam. Az Igazgató úr kitüntetett személyes barátságával. Hozzáteve, hogy ezt az „édes papa” (így mondta) iránti megbecsülésből teszi. Rendszeresen hívott a főmonostor kertjébe, ahol a fák latin nevére oktatott, de arra is, hogy a kert madarai miket „mondanak”. Nem melleleg szólva apám is nagyon tisztelte és szerette Arisztidot. Erdélyből nekem írt levelében nyomatékosan fölhívta a figyelmemet, vegyem észre, mennyire éli a cserkésztvényeket. Pl. azt, hogy „ahol tud, segít”, és azt, hogy „másokkal szemben gyengéd, magával szemben szigorú”. Válaszlevelemben a kerti sétákat említve én meg azt írtam, hogy „szereti a természetet, jó az állatokhoz és kíméli a növényeket”.

Pannonhalmán és a többi bencés gimnáziumban június végéig ment az oktatás, majd 2-3 héttel hazautazásunk után – immár minden szülői kérés nélkül – jött Arisztid „behívó levele”: vissza Pannonhalmára! Kiderült ugyanis, hogy a Te Deum után az iskolát és a diákokthont a németek kinézték

maguknak sebesülteik elszállásolására. Ezt megelőzendő Arisztid megtöltötte az épületet diákokkal, akiknek „Előre Kert- Magyarországért” címmel mezőgazdasági tanfolyamot hirdetett.

A behívó – körlevélként – elment mind a nyolc bencés gimnázium igazgatójának, a gyerekek pedig jöttek, és hamarosan megtöltöttük az épületet. Nagy és tartós barátságok kötődtek különböző iskolák tanulói között. Arisztid osztályokba rendezte a fiúkat. Gondosan ügyelve arra, hogy minden osztályban minél több iskola képviseltesse magát. Nekem olyan osztályba sikerült kerülnöm, ahol zömmel Sopronból, Pápáról és Győrből érkezett diáktársak voltak, budapesti egy sem.

Arisztid minden osztálynak rendszeres, gyakorlati természetrajz órákat tartott. Noha ő pusztán szerzetesi engedelmességből görög-latin szakos lett, a természetrajzot tanította legszívesebben. A nem saját szaktárgy oktatása elkísérte a sírig. Amikor 1945 szeptemberében a budapesti iskola igazgatója lett, attól kezdve ott csak angolt tanított, majd élete utolsó szakaszában a pannonhalmi szociális otthon lakójaként – immár nem tanrendi tárgyként – többnyire franciát és angolt. Fiatal éveiben elsajátította a német és az olasz nyelvet (olaszul még verselt is!).

Tanítványait az adott tantárgy mellett elsősorban arra oktatta-nevelte, hogy vegyék észre a teremtett világ szépségeit. Mert a szépet kereste, és meg is találta mindenben. Csodálatának tárgya volt a makrokozmosz és a mikrokozmosz egyaránt. Ismerte, és lelkesen el is magyarázta az égbolt csillagképeit: miről lehet fölismerni őket, hol találhatók meg, mire tanítanak, milyen lelki élményül szolgálnak.

Hasonló módon tudta élvezni és értékelni a növényvilág szépségeit. A legegyszerűbb gyom, vadvirág, sőt haszontalannak tartott élősd (pl. aranka, fagyöngy) geometriai felépítésének tökéletességét is meglátta és megláttatta. Volt, amelyikről hosszú ismertetést írt, ráirányítva a figyelmet Istennek a legigénytelenebb apróságban is megmutatkozó végtelen nagyságára. A teremtett világ minden szépsége imára sarkallta: hálaadásra és allelujára.

Általában véve a hálaadásra irányuló készség volt a legfőbb tulajdonsága. Mindenkor és mindenért, ami a szép, a jó, az igaz s a szent kategóriájába volt besorolható. Ő mindezeket barátaival és tanítványaival észrevétette. Öreg korára a tanítvány és a barát közé egyenlőséget tett. Tehetett is, mert aki hatáskörébe került, és tanítványai odakerültek, azokra egyénisége olyan hatással volt, hogy barátaivá, sőt bámulóivá váltak.

A mindennek örvideni tudás mutatkozott meg abban, hogy minden este lelkesen állapította meg: „Ma nagyon szép napom volt”. Ugyanezt mondta évente 365 ízben, és érezni lehetett, hogy őszintén így is gondolta. Mert szépnek ítélte a rádióban hallott zenét, az éppen akkor olvasott könyv egy részletét, amely abszolút értelemben nem is volt esztétikailag nagyra értékelhető, ő meglátta benne a szépség csíráját. Sőt ha nem is volt benne, ő belemagyarázta.

Olyan nap, hogy valahonnan a világból postát ne kapott volna, szinte alig akadt. Olyan nap pedig, amikor senki nem látogatta meg, egyszerűen nem fordult elő. A látogatónak mindig meg is mondta, hogy jövedele szépítette meg a napját.

Állandó és legfőbb látogatói a szomszéd szobában lakó Xavér atya és egykori novíciusa, majd a börtönben hosszú ideig cellatársa Szilveszter atya voltak. Utóbbi annyira fontosnak tartotta börtönkörülményei közül, hogy 1956 nyarán már a legelső beszélgetésben többször is fölemlítette: a „bent” eltöltött idejének legnagyobb ajándéka Szilveszter közelsége volt. Évtizeddel utána emlékeztettem erre. Meghatódottan erősítette meg, és egészítette ki azzal, hogy amióta 1958-ban visszakerült Pannonhalmára, Szilveszter minden nap fölkeresi. Aztán hozzátette „saját gyermek saját édesapjához nem lehetne ragaszkodóbb, gyöngédebb és figyelmesebb, mint Szilveszter”.

Ha nem is mindennapos, de gyakori látogatója volt, főleg betegségei idején az ugyancsak novícius tanítványa Zénó atya. Amikor Zénót ezért megdicsértem és megköszöntem jóságát, ő saját érdemét egy szentírási idézettel háritotta el. Azzal, hogy ő csak „haszontalan szolga”, mert csupán „azt teszi, ami a kötelessége”.

Faber Miklós
(Budapest 1948)

A történelmi igazság, hogy nem voltunk „pertársak”, csak a sztálini kommunista rendszer biliárdasztalán összeütközött golyók.

Letartoztatásom után a Fő utcán egy éjjeli kihallgatásom alkalmával a nyomozó ÁVO-s tiszt a következő kérdést tette fel: „Mit csinált 1950. ilyen

és ilyen napján délután három órakor a Követségen, ahol volt igazgatója, Kováts Arisztid bujkált?" Nyugodt lelkiismerettel tudtam válaszolni, hogy csupán baráti és tiszteletadó látogatás volt. „Miről beszéltek?” Csupán arról – feleltem –, hogy mit csinálok az Iparművészeti Főiskolán, mik a tantárgyaink stb. „Ne mondja, hogy nem tudta: egy angol kémmeleg volt kapcsolatban. Akárki bemehet a Főiskolára tájékozódni a tantárgyakról. Ne provokáljon! Magának még arra sincs joga, hogy egy kapitalista állampolgárnak elmesélje, hogyan néz ki egy pesti villamosjegyet!”

Arisztid bácsiról két emlékem van. A Fő utcán egy kihallgatás alkalmával hallottam a hangját egy vékony falon keresztül a kihallgató tisztje üvöltésével keverve.

Naptár nélkül éltünk. Így nem emlékszem, hogy melyik időszakban, de biztosan tudom, hallottam Arisztid bácsi érkezéséről a „Csillag” (a kőbányai gyűjtőfogház) egy másik ágában lévő zárkába. Mivel ő nem dolgozott, tökéletesen megközelíthetetlen volt. A „házi munkások” legnagyobb része, akik esetleg levelet tudtak volna vinni neki, beépített spicli volt. Egy elkapott „Jó napot” nagyon sokba került volna Arisztid bácsinak.

*Dánielfy Tibor, Párizs
(Budapest 1949)*

Arisztid atya. Arisztid bácsi. Kováts Jenő Arisztid OSB.

Egy kicsit úgy vagyok vele, mint a teológusok-filozófusok az istenfogalommal. Bármit állítanak is róla, amint kimondják, már nem érvényes. Ha meg lehetne ragadni emberi szóval, nem volna az, aki.

Arisztid atya, mint szerzetesi neve is asszociálja, arisztokratikus jelenség volt. Ízig-vérig nemes, kiváló. Mai divatszóval *gentleman*. Az azóta már boldoggá avatott Newman bíboros rajongója. Idézte, fordította, olvastatta. „Engem megsimogatott egy szent gyerekkoromban” – említette néhányszor X. Szent Piusz pápa. Talán arra célzott ezzel, miért olyan, amit rendtársai terjesztettek róla: „Nem sértett meg soha senkit”. Maga volt a keresztény humanizmus. Krisztusi figura: nem volt benne kompromisszum, hanem elfogadás. A hibák, bűnök elutasításában fikarcnyit sem alkudott. De szeretettel fogadta a legnehezebben kezelhető diákot is. Elfogadása volt ő mindeneknek, ahogy a Teremtő elfogadja és szereti mindazt, amit alkotott. A maguk egyéniségével, szépségével, jóságával, igazságával – gyarlóságával,

hamisságával, sőt bűneivel. Legfőképpen az embert, de virágot, bokrot, fát, énekesmadarat, kicsi cinkét és vinca minort. Hetven-nyolcvan évesen maga is cipelte velünk a vizes vödört. Meg is kapaszkodtak a facsemeték a laza töltéstalajban. Korábban kiszáradtak. Mára gyönyörű fasor keretezi a várkört Pannonhalmán.

Becsült, tisztelt, szeretett minden emberi alkotást is. Képet, szobrot, zenét, ládikát, könyvborítót, természettudományokat, humán és társadalomtudományokat. Verset, novellát mindenféle nyelven és eredetiben: latinul, görögül, franciául, angolul, németül, olaszul és természetesen magyarul. És mindezt meglehetősen tökéletesességgel. A XX. század második felének talán legnagyobb nyelvésze, M.A.K. Halliday azt kérdezte tőlem, miért mentem az angol tanárok továbbképzésére az Edinburgh-i egyetemre. Ki tanított angolra, mert a németekkel, franciákkal stb. ellentétben nem kell javítania az elméleti tudásomat. Arisztid atya tanított angolra. Nem is volt angoltanári diplomája, és csak egy évig élt Angliában. A legkisebb nyelvtani-stilisztikai vétséget sem tűrte meg, de ezt úgy tette, hogy jóleső érzést keltett bennem, amikor helyreigazított. Azóta is mindig eszembe jut, amikor tévedésekre, ballépésekre felhívják a figyelmem, és persze megsértődöm emiatt. Az ELTE felvételin – az egész előző éjjel nem aludtam a Mikszáth téri éttermi zenebona miatt – egyetlen irodalomtörténeti kérdést sem tudtam tisztességesen megválaszolni a szóbelin, de azt – ijedtemben – angol idiómák sorával közöltem, úgyhogy a maximális pontot kaptam. Arisztid bácsi tanította meg, hogyan kell az angolban nyolc-tíz különféle módon kifejezni, ha valamit nem tudok. Ez később angol kollokviumon is átsegített. Ma is segít. Tanítottam minden retorikaórán a lehetséges magyar változatait. Pusztán három éve jelent meg vastag monográfia németül azzal a címmel, „hogyan mondjunk nemet, és mégis eredményesen tárgyaljunk”. Arisztid atya egyetlen gyakorlatias példával egész tudományágakat lefedett, például összehasonlító nyelvészetet, nyelvtipológiát, amikor talált olyan tizenkét szavas angol mondatot, amit a magyar két szóval visszaad. Látszólag mellékesen volt szentírási kijelentés a mondat. Szaktudásom kezd elavulni, de nem felejttem az apostoli intést. Igen, amint Arisztid atya keresztnévének jelentése utal rá, *tanácsadó* volt, maga a szelíd, gyümölcsöző jó tanács.

Ha egyetlen pohár vizet is számon tartanak a mennyben, vajon hány pohár vizet nyújtott Arisztid bácsi a hozzá fordulóknak? Tengernyit. Amit most írtam róla, gyűszűnyi sincs. Emlékezetem likacsos, és ezért nem

vállalkozom az Arisztid atyai tenger kimerésére, mint a Szent Ágoston kérdezte kis gyermek a tengerparton. A túlparton pontosan tudják. Itt meg ki-ki egy-egy cseppre emlékeznek. De tudjuk, hogy csak hitvány laudációk vagyunk, amikor áldjuk Arisztid atya emlékét.

Szomor, 2013. Szent Benedek (világegyházi) ünnepén.

Bencze Lóránt
(Pannonhalma 1958)

Arisztid atya

Arisztid atyáról pannonhalmi gimnazistaként hallottam először az 1950-es évek közepén. Az közismert volt, hogy ő volt a gimnázium első igazgatója. De nem ezért volt az akkori diákság kedvence, hanem a történetről, amit sorra adtak át a gimnazisták generációi egymásnak.

A pannonhalmi, akkor még olasz gimnáziumban, talán elsőként az országban kezdettől működött „iskolarádió”. Egyszerű berendezés volt: az igazgatói irodában volt egy mikrofon, minden osztályteremben pedig hangszóró. Ha az igazgató, vagy valamelyik tanár bekapcsolta a mikrofont, amit abba belemondott, az hallható volt minden osztályteremben. A szájhagyomány szerint valamikor a 40-es évek elejének egyik májusi délutánján, a stúdium ideje alatt egyszerre csak megszólaltak az osztálytermekben a hangszórók. Arisztid atya, mint igazgató, arra szólította fel a diákokat, hogy ebben a gyönyörű időben tanulás helyett menjenek ki a szabadba, és csodálják a természet gyönyörűségét...

Csoda, hogy minden diák rajongott egy ilyen igazgatóért?

1956 után Édesapámtól is hallottam róla, aki egy ideig börtöntársa volt. Személyesen 1958 tavaszán ismertem meg, amikor Pannonhalmára került. Én akkor már az érettségire készültem, így csak pár hónapig szívtam

vele együtt Pannonhalma levegőjét. A május végi ballagásomra eljöttek a szüleim, akkor ők is felkeresték Arisztid atyát.

Szívesen találkozott az akkori diákokkal, séta közben megszólította őket, beszélgetett velük. Többeket meghívott „vendégségbe” szobájába is. Ilyenkor nem diákként kezelt bennünket, és ez nem csak abban nyilvánult meg, hogy gyűszűnyi angol keserűvel kínált, vagy megengedte, hogy cigarettázzunk nála, hanem abban is, ahogy beszélt velünk. Osztálytársaim közül Künnle Tamás is járt hozzá, a párhuzamos osztályból pedig Petró Kálmánra emlékszem. Nagyon kedvelte az alattunk járó Jankovics Marcellt, akit tréfásan „vértestvérének” nevezett, mert annak idején még a börtönkórházban, amikor rászorult, Marci édesapjától kapott vért.

Akkoriban már angolt tanultam az 1956-ban eltörölt, majd újra kötelezővé tett orosz nyelv mellett. Időnként kikérdezte, éppen hol tartok, és tanítgatott pár összetettebb kifejezést. Egyszer egy általam összehozott angol szójátékot (valószínűleg ő készítetett fabrikálására) elmondtam neki: „Full of beauty - Fool of beauty”. Mintha tetszett volna neki, de megjegyezte, hogy az első részben nyelvtanilag a többes szám, a „beauties” lenne a helyesebb.

Nem emlékszem különösebben miről esett szó ezeken a látogatásokon. De emlékszem a szoba illatára, amelyben levendula, angol keserű és birsalma keveredett. Sok kedves, apró tárgy, könyvek, a falakon sűrűn elhelyezett képek vették körül. Jó volt ott lenni, vele lenni.

Nyugdíjasként a főapáti szárny előtt végigfutó járda és az azt megtámasztó kőfal között gyönyörű virágoskertet alakított ki. Tavasztól őszig állandóan azt gondozta, virágait szinte szálszálanként ismerte, természetesen valamennyinek a latin nevét is tudta. Kertészkedése során hosszú fehér (mondanám orvosi) köpenyt viselt, és nyáron kedvelt fehér zsoké sapkáját.

Később a főapáti szárny emeleti szobájából leköltözött az alsó szintre, ahol akkor a szociális otthonnak is voltak szobái és egy kis kápolnája. Napközben szívesen üldögélt a szobája előtti járdára szinte állandó jelleggel kitelepített karosszékekben, amit trónusának is nevezett. Ha nem sétált éppen, akkor itt várta a sétaidő alatti „fogadó óráján” (ha jó idő volt, ezt soha nem mulasztotta el) az őt látogató diákokat is. De csillagos estéken innen figyelte a csillagokat, a „barátaimat”, ahogy nevezte őket. Természetesen, rengeteg csillagot ismert névről és helyéről egyaránt. Nem tudok róla, de ha valaki azt állítaná, hogy virágaival és csillagaival időnként elbeszélgetett, elhinném.

Még egy emlékem van: nem emlékszem, hogy bármikor láttam volna fedetlen fővel kint a szabadban. Általában fekete kalapot hordott, a megszokottnál kissé szélesebb karimájút, tavasztól-őszig pedig nagyon gyakran egy fehér zseké sapkát viselt. Úgy nézett ki vele, mint egy kiránduló angol lord. Egyébként is volt személyiségében valami „angolos”. Nagyon magas homloka volt, és akkor már erősen kopaszodott is, valószínűleg fejbőrét védte az állandó fejfedő viseléssel.

Én olyan „gyakran visszajárós” típusú diák voltam érettségi után. Ilyenkor mindig felkerestem. Ha időközben másoktól nem egyszer rossz hírt kapott felőlem, csak annyit mondott: szeretnék jobbakat hallani rólad! Ha hosszabban elmaradtam, soha nem kérdezte okát, nem tett szemrehányást. Pedig mint az életpályájuk végét taposó emberek többsége, ő is szomjazta a mások szeretetét, figyelmességét. Ha része volt benne, örömét, háláját nem rejtette véka alá.

Érettségi után pár évig neki köszönhetem balatoni nyaralásaimat is. Balatonalmádi Öreghegyen volt a hűgának (unokahűgának?) nyaralója, nagy kerttel. Arisztid atya közbenjárására a kertben sátrat verhattünk Künnle Tamás barátommal. Az egyik nyáron pár napot ő is akkor pihent a Balatonon, amikor ott sátoroztunk. Reggelente Balatonalmádi modern Szent Imre templomában misézett, talán ministráltunk is neki.

Évekig leveleztünk, igaz, eléggé rendszertelenül. Én általában rövidebben, sokszor kapkodva írtam, az ő levelei hosszabbak és mindig nevelő jellegűek voltak (de erre többször csak utólag jöttem rá). Többször kaptam tőle képes kártyákat (ezeket művész barátai, Varga Lajos és Zászlós István készítették, az előbbi fametszeteket, az utóbbi rajzokat, akvarelleket, sőt Csapody Vera is rajzolt neki lapjaira virágokat, faleveleket), bölcs tanító verssorokkal, néha saját kis rajzos lapokat is küldött. Ma is őrzöm ezeket.

Egyszer-kétszer Pesten is összefutottunk, amikor időnként felutazott rokonlátogatásra, vagy más ügyben. Egyszer kivizsgáláson feküdt a Széher úti kórházban, ott is felkerestem.

Aztán elmaradoztam Pannónhalmáról, megöregedve ő is egyre nehezebben mozdult ki otthonából, nem járt már Pestre sem. A posta sem járt már köztünk. 1972-ben küldött egy fényképet arról a Szűzanya szoborról, amit a Hódmezővásárhelyen élő Till Aran készített, és ő szerzett meg Pannónhalmán.

Büszke volt erre a szoborra, nagyon szerette, sokszor lefényképeztette magát a szoborral. Jó helyet – ahogy mondta, Szűzanyához méltó helyet –

talált neki a főapáti szárny előtt. „A Szűzanya olyan szélesre tárja köpenyét, hogy annak védőszárnyai alatt a gyermek Jézus mellett sok védelmezettje elfér, sőt még én is! – mondogatta félig tréfásan. (Ma már a szobor egy félreeső, szinte senki nem látogatta helyen van, mintegy eldugva. Más vélemények is születtek róla. Honni soit qui mal y pense!)

Az esküvőm 1975 tavaszán Pannonhalmán volt, azon egészségi állapotom miatt már nem tudott ott lenni. Temetésén nem voltam ott, akkor már Amerikában voltam ösztöndíjas.

Az utolsó találkozásunktól eltelt évtizedek sok mindent kitöröltek róla a fejemből. De pár éve valami váratlanul sok mindent eszembe juttatott.

2009-ben kikértem a rólam készített III/III-as megfigyelési jelentéseket. Az 1959-69 között készített több száz jelentésben rengetegszer felbukkan Arisztid atya neve, mint olyan Pannonhalmán élő „egyházi személy”, akivel kapcsolatot tartok.

A megfigyelés alapos (nagyon közeli!) volt, mert szinte minden levélváltásunkról találkozásunkról szól. A jelentésekből tudom, hogy egy hosszabb „elhallgatásom” után Arisztid atya egykori osztálytársammal, az akkor Pannonhalmán novícius Bencze Anzelmel küldte nekem azt Pannonhalmát ábrázoló metszetet, amelyre jellegzetes betűivel ráírta „We keep praying for you”. A lapot még ma is őrzöm, de korábban már bizony nem tudtam, mikor és hogyan kaptam tőle.

A számtalan meglepetést rejtő, sok mindent felelevenítő, néha nevetséges, olykor hányingert keltő jelentések között volt egy hosszabb is, amely Arisztid atyára vonatkozott.

1965 tavaszán egy baráti-rokoni autós kirándulást szerveztünk Pannonhalmára, egy éjszakát ott is töltöttünk. A szűk körű társaság egyik tagja jelentett a kirándulásról, amelyben egyebek között ez is olvasható:

„Jelentem, hogy 1965. III. 28-án ifj. Szalai Béla és /további 3 név felsorolva/ társaságában látogatást tettem Pannonhalmán. Ottartózkodásom során ifj. Szalai Béla bemutatott Kováts Arisztid atyának, aki ott régebben igazgató volt. Kb. 1-1 ½ óras társasági beszélgetés során elmondta, hogy a napokban felkereste őt a hazánkban járt angol kereskedelmi küldöttség vezetője, akit a Bp. angol követ irányított hozzá, mint olyanhoz, akit magyarországi látogatása során feltétlen fel kell keresni. /részben őt, részben a p.halmi intézményt/. A beszélgetésekről annyit mondott, hogy a tárgyalásokról az illető részletesen beszámolt neki és a jövőre nézve

véleményét kérte. Különben a tárgyalások kedvező és korrekt mederben folynak.

Nem győzte hangsúlyozni Kováts Arisztid, hogy hazánk politikai életében Pannonhalmának milyen nagy jelentősége van. Ezt támasztotta alá a kereskedelmi küldöttség vezetőjének látogatásával és megemlítette, hogy ez nem különleges eset, mert a magyar hivatalos szervekkel tárgyaló nyugati partnerek rendszeresen kikérik Pannonhalma véleményét.”

Meggyőződésem, mire ez a jelentés célba ért, már mások is jelentették Arisztid atya találkozóját. És mások is jelentettek róla, rendszeresen. Ilyen volt az a rendszer.

Hogy milyen volt Arisztid atya? Annyian és olyan pontosan leírták, bizonyára jobban, mint ahogy én tudnám. Nekem tulajdonképpen nem is fontos, milyen volt. A fontos az, hogy ismerhettem, és évtizedek elteltével is emlékezem rá. Hangjára, mosolyára, tekintetére. Ha Pannonhalmán járva elmegyek az általa Oros kapunak elnevezett boltív előtt, mindig ott látom csuklyás alakját, amint azt egy fénykép is megörökítette.

Arisztid atya ismerte Dsida Jenő verseit (szinte minden kortárs magyar költőt ismert, Berda József egyik kedvence is volt) és kedvelte is azokat. Dsida Jenő viszont nem valószínű, hogy ismerte őt. Mégis tökéletesen leírta, képletesen szólva lerajzolta őt az „Arany és kék szavakkal” című versében.

Bennem beszélő képként él ez a vers Arisztid atyáról, és mindent elmond róla, ami benne érték és számomra fontos.

Szalai Béla
(Pannonhalma 1958)

Arisztid bácsi

Így hívtam akkor, hívtuk többen: szerzetes- és tanártársaitól való megkülönböztetésül. Közelebb állt hozzám, néhányunkhoz, mint a még oly szeretetre méltó tanító atyák. Ráadásul a mi kapcsolatunk különleges volt, noha ezt legjobb tudomásom szerint nem érezte mással.

„Vértestvérének” nevezett engem, az akkor tizenöt éves kamaszt. És később is, leveleiben, amikor már személyesen csak ritkán találkoztunk. Azért hívott így, tréfás hangsúllyal, de komolyan, mert apámtól, aki rabtársa volt, a börtönkórházban vért kapott. Csecsemőkoromban, amikor le kellett cserélni a véretem, én is apámtól kaptam vérátömlesztést. A hegeket ma is viselem mindkét bokámon.

Amikor megismertem – szabadulását követően – már idős ember volt, 65 éves. A „nagy dolgok” már megtörténtek vele. Tanújuk nem lehettem, ő pedig, szerény ember lévén, magáról szinte soha nem beszélt.

Nem emlékszem, pontosan mikor szabadult, de az biztos, hogy a Forradalom kitörése előtt.

Ő volt az, aki magához kéretett. Ágyban feküdt, össze kellett szednie magát. A börtönben is betegeskedett. Ezért is kellett Apámnak neki vért adnia. Ellenszolgáltatásképpen leszoktatta Apámat arról, hogy „Isten nevét hiába vegye”, vagyis ne emlegesse káromolva, és rábeszélte, hogy szabadulása után vegye el katolikus szertartás szerint is Mamit. (A szüleim evangélikus szertartás szerint házasodtak össze 1933-ban.)

Ez meg is történt, egy bő hónappal apám szabadulása után. Apámat november 1-jén szabadították ki forradalmárok a Kozma utcai Gyűjtőből – az a csapat, amellyel Darvas Iván hozta ki a bátyját. December 8-án „keltek egybe” anyámmal ismét Isten előtt a Krisztina téri templomban. Nővérem a tanújuk volt, két nap múlva vágott neki a határnak. Én „szerencsére” még Pannonhalmán voltam ekkor, kamasz lévén nagyon zavart volna, ha jelen kellett volna lennem szüleim, e két boldogtalan, korán megöregedett ember második esküvőjén.

Arisztid atya börtönemlékeiről keveset és csak jóval később mesélt. Igen öreg korában mesélte el, hogyan alázták meg vallatói, amikor kajánul homoszexualitással, pedofiliával gyanúsították, és azt sem hitték el, hogy soha sem volt nővel. Kiröhögték büszkén vállalt szüzességéért. Azt csak föltételezem, de nem tudom, hogy a börtönben kapott veréstől süketült meg.

Az a kevés, amit hallomásból megtudtam felőle, jórész kiesett az emlékezetemből. Talán meglepő, talán nem, magamban szinte kezdettől fogva Virág Benedeknek neveztem. Ő is paptanító és költő volt, mint amaz, és – nomen est omen – a Benedek-rend szerelmese. A megjelenése viszont egészen más képzettársításokat ébresztett bennem. Nyilvánvaló okból.

Tudtam, hogy fiatalon sok évet töltött Angliában vagy inkább Írországbán. Ez mintha magyar beszédén és a latinján is nyomot hagyott volna. Sőt, ha nem lenne képtelenség, azt mondanám, hogy a külsején, arcvonásain is. Angol vagy ír vidéki városkák tiszteletre méltó tiszteleteseit vagy tisztelendőit mintázhatták volna róla Agatha Christie regényeiből készült filmekben (*Gyilkosság a paplakban*), különösen papi civilben. Volt benne valami, és nemcsak benne, hanem az őt környező tárgyakban is (lásd alább: angolkeserű, színes üvegablak), ami a viktoriánus Anglia ízeit, hangulatát idézte fel. Nem emlékszem, így volt-e, de az az érzésem, hogy nagyra értékelte Turnert és a preraffaelitákat, a Tudorok gótikáját, az angol kerteket. Azt tudom viszont, hogy a brit költőket nagyon szerette. Tudom, mert gyötört velük eredetiben.

Lehet, az is képzelődés csupán, hogy a latint angolosan ejtette, mindenesetre így él bennem misézéseinek emléke. Lágyan ejtette az 'sz' betűt, diftongusosan a magánhangzóit és hehezetesen a 'p', 't', 'k' hangzókat – ez utóbbi kettő hatott angolosnak, jöllehet egyes vidékeink tájszólására is jellemzők.

Középmagas termetű, szikár férfi volt, jó tíz évvel idősebb Apámnál. Boltozatos koponyáján keresztbe fésülte kevés ősz haját, jóságos tekintetét bozontos ősz szemöldök árnyékolta, veres orr ült keskeny arca közepén. Különlegesen összevissza álló fogait gyakran bámulhattam, oly gyakran nevetett és mosolygott. Mindenki tisztelte és szerette. A belőle sugárzó és feléje irányuló szeretet jele volt az is, hogy az atyák között egyetlenként a diákok és a fiatalabb atyák egyaránt Arisztid bácsinak szólították. Tudtam, hogy ő volt a pannonhalmi gimnázium első, alapító igazgatója, és börtönben ült Rákosi alatt. A tornaterem fölötti terasz belső előterében, a gimnázium „dísztermében” látható Jeges Ernő (1898–1956) falképe, melyet a festő 1943-ban a novecento stílusú épület avatására festett hozzá illő „római iskolás” stílusban, Pannonhalma történetét örökíti meg a Szent Istváni alapítástól kezdve az akkori jelenig. Arisztid atya mint „donátor” egy kisdíakkal a kép jobb szélén látható.

Apám számíthatott arra, hogy rabtársa korábban szabadul, mert rábízott engem, aki már 55 őszétől pannonhalmi diák voltam, és Arisztid atya, mihelyt visszatért az apátságba, rögtön védőszárnyai alá vett. Egy ízben valóban a védőszárnyai alá menekültem: harmadikos voltam, amikor barátsága a kicsapatástól mentett meg. Ez azonban egy másik, bár nem minden tanulás nélkül való történet. Gyámolító szeretetét sokféle formában élvezhettem.

Ő volt az angol tanárom Pannonhalmán 1957 telétől vagy tavaszától. Angolból nála is érettségiztem. Mint annyi másban, e téren is „pótapám” volt. Első angol tanárom ugyanis tulajdon é d e s a p á m volt. Amikor kirúgták az állásából, akkor kezdett tanítani, s tanított egészen a letartóztatásáig. Kilenc éves voltam akkor.

Hogy Arisztid bácsi milyen tanár volt? Velem túlságosan is elnéző, az biztos. El nem kényeztetett, mert nem adott jelest a végbizonyítványban. (Nem is érdemeltem volna meg.) Tény azonban, hogy az akkori hazai lehetőségeket figyelembe véve, hallatlanul korszerű módszerrel élt: angol nyelvű „lecke” hanglemezeket hallgattatott velünk. Kedves szigorral próbált rászorítani a jóra. Erről tanúskodnak még jóval később hozzám írt korholó sorai is. Ezt úgy kell érteni, hogy elnéző volt emberi hibáimmal szemben, és mint már említettem, tekintélyét is latba vetette, hogy megvédjen a rám pikkelő igazgató önkénye ellen.

Ugyanakkor a fáradságot nem kímélve minden tőle telhetőt megtett, hogy kihozza belőlem, amit látni vélt bennem. Ez az angolóráin sikerült a legkevésbé. Annak ellenére, hogy igyekezett csak angolul szólni hozzám, hogy angolul olvastatta velem Jerome K. Jerome *Three Men in a Boat* című mulatságos regényét, hogy börtönéből szabadult Apám angolul írta nekem leveleit, s én megpróbáltam legjobb tudásom szerint angolul válaszolni, gyenge angolosnak bizonyultam. Ma is azzal mentegem magam, hogy nagyothallásom szerepet játszott ebben, de soványka érv ez. Arisztid atya sokkal süketebb volt, én meg írásban is leszerepeltem. Az angol írásbeli érettségin egy Robert Burns verset kellett lefordítanom. Négyest kaptam ugyan, de műfordítóként megbuktam. (Ma is kompenzállok ezért, lásd *A Nap könyvében* szereplő „műfordításaimat” és *A Szarvas_könyvéhez* írt nyelvelő verseimet.)

Harmadikban ismét kötelezővé tették az oroszot, de a franciát megtartottam. Az angolt viszont szüneteltettem, hogy miért, nem tudom. Talán Arisztid atya megbetegedett. Arra emlékszem, hogy a nyári szünetben

meglátogattam a Széher úti Szent Ferenc Kórházban, ahol műtét utáni utókezelést kapott. Negyedikben viszont ismét fölvettem az angolt, és letettem a franciát. Arisztid atya ismét elkezdett hivatalból tanítani, berendezett egy angol szobát, újságokkal, képekkel és az én „műveimmel”. Nem tehettem meg, hogy pont én nem járok hozzá, viszont érettségi előtt négy nyelv tanulása túl nagy tehertétel lett volna. Nekem a három is soknak bizonyult. Az angol és latin érettségim négyesre sikeredett, még jó, hogy egyik sem számított kötelező tantárgynak.

Apámnak tett ígérete szerint vállalta föl a lelki gondozásomat. Nem mint a lelki atyám, inkább mint öreg barátom. Kapcsolatunk vidám volt, meg tudtam nevetetni, és ő is megnevettetett, bár a humorizálása néha kínosra sikeredett, ami nem ritka a papoknál. Egyszer akkor állítottam be hozzá, amikor épp a borotváját fente. Kérdezte, nem akarom-e kipróbálni pelyhedző szakállamon. De igen, mondtam, mivel addig még nem volt hagyományos borotva a kezemben. Megmutatta, hogyan kell tartani, beszappanozta az arcomat, én meg lehúztam a néhány szál pihét az egyik oldalról. Akkor azt mondta nagy vidáman: „Ezzel a borotvával a tyúkszememet szoktam kivágni.”

A jólétemről is gondoskodott. 1958. IX. 5-én írom haza:

„Arisztid atyánál ettem haláli szőlőt és dinnyét, ittunk feketét, fanyar bort és ettünk dobostortát.”

1959. IV. 20-i levélben:

„Arisztid atyánál voltam .Vasárnap egy jóbarátom szülinapját ünnepeltük feketével, zenével, angolkeserűvel, mecsekivel és bizalmas kamasz fiú problémákat megbeszélve, ez utóbbiak nagyon sokat foglalkoztatják öreg barátunkat.”

(A Mecseki itóka a szocialista idők egyik keserű likőrutánzata volt.)

Mindenki azt hitte, hogy ő a lelkiatyám. Bizonyos vonatkozásban az is volt, bár hagyományos értelemben talán csak egyszer-kétszer gyóntam nála, akkor is az ő unszolására. Nagyon szelíden unszolt. Beszélgetéseink során, ha megvallottam ezt-azt, úgy tekintette, mintha minden formáság nélkül meggyóntam volna. Ha a szobájában történt, odasétált az imázsamolyához, megcsókolta a stóláját, majd felöltötte, és keresztet vetve rám elmondta a feloldozás ígeit. Ha megkért, ministráltam neki, de azt sem erőltetette. Egy közös hajnali misénken esett meg, hogy amikor a könyvet az álmoasságtól kábán átvittem az oltár egyik oldaláról a

másikra, a közepén – ahogy kell – térdet hajtottam. Gondoltam, egy picit úgy maradok, lehunyt szemmel. Nem tudom, hány másodperc múlva, Arisztid bácsi ébresztett fel.

Mélyen hívó, tiszta, egyszerre bölcs és naiv ember volt. Nagy természetbarát és művészetpártoló, aki maga is verselt. Mindhárom szenvedélye a hitében forrt egybe.

Íme, egy-egy részlet két kis költeményéből:

*„Áldja az éneketek mi Atyánkat: cinke, pacsirta,
Pinty, fűrj, tengelice, fecske, rigó, csalogány,
Csuszka, fakúsz, harkály, s te vörösbegy, banka, királyka
S zöld erdők, kertek annyi kis énekese!”*

(Madár-magnificat)

*„Mindenszentek napján színek szőnyegében
megakadt a szemem egy szép sárga levélen.
Megszántam. Fölvettem, Zsoltárkönyvbe tettem,
ott pihen azóta szentek közt rejtetten.”*

(A pannonhalmi parkban. Új Ember, 1964. dec. 6.)

Szinte biztos vagyok benne, hogy a madarak, különösen az énekesmadarak iránt – apám mellett – Arisztid atya keltette föl az érdeklődésemet.

Nagy szerepet játszott kapcsolatunkban, hogy festettem, rajzoltam. Első gimnáziumtól kezdve én voltam a gimnázium és a diákotthon első számú dekorátora. Arisztid atya is foglalkoztatott. Ma már csak egy megbízására emlékszem, arra is csak töredékesen. Kérésére egy szürke olajfestéssel lemázolt bádoglagra olajfestéssel egy cinkét és egy pintyet pingáltam, amint galagonya- és tölgyfaágakon kapaszkodva „beszélgetnek”, és párbeszédüket, Arisztid atya versét nagy fekete betűkkel írtam alájuk. A táblát a főbejárat közelében még ma is álló öreg fűzfa törzsére kellett felszögezmem. A bűbájos régies disztichonnak csak másfél sorára emlékszem:

*„Ó, ha te is védnéd / sok kis dalosunknak a fészkrét,
zengene dalbanatáj,/ tramtara, tramtararám!”*

Nyájas olvasó, ne feledd: abban az időben még híre hamva sincs a természetvédelemnek!

Ő volt az első – családon kívüli – mecénásom. Nemzedékéhez tartozó, több képzőművésszel tartott baráti kapcsolatot. Az egyik legjobb szoba volt az övé a monostorban, az idő tájt legalábbis (ez tekintélyét mutatta): emeleti sarokszoba pazar kilátással. Művészbáratai vallásos tárgyú alkotásai díszítették. (Nem annyira a táj szolgált az ablakból élménnyel, hanem a nyitott égbolt páratlanul változatos felhőzetével. Pannonhalmán nekünk, diákoknak is hasonló kilátásban volt részünk. Unalmas órákon, tanulóidőben az ablakon kibámulva, ha volt, a felhőjátékban leltem az örömet. Gyakran jut eszembe, hogy ha a sors a fotózás felé terelt volna, kedvenc témám az égbolt lett volna.) Szerettem a szobáját. A szobának belül is volt hangulata; kicsit festőibb, kicsit barátságosabb (civilebb?), mint a szerzetestársaié. Valószínűleg csak képzelem, de úgy rémlik, birsalmaillata volt. Szinte látom is Plinius aranyalmáit, ahogy a szekrénye tetején, nem túl katonás rendben sorakozva illatoznak. Ha egy parányi vágy élt volna bennem a szerzetesi lét iránt, az általa teremtett meghitt légkör, a „cosy atmosphere” (hogy stílusos legyen) fogott volna meg. És persze, az ő példája.

Arisztid atya szobájából Feszty Masa (1895–1979) ablakba akasztott üvegfestményére emlékszem a két ablak közt, Molnár C. Pál (1895–1978) olajképére a falon, mely az Egyiptomba menekülő Szentcsaládot ábrázolta, Csapody Vera (1890–1985) mappában őrzött és könyvespolcra, képkeret szélébe tűzött virágakvarelljeire, amelyek a Jávorka Sándorral megjelentetett növényhatározókhoz készített, s amelyek puszkául szolgáltak későbbi illusztrációimhoz. Ex librisét Varga Nándor Lajos (1894–1981) metszette fába, s ha lapot küldött, azon is az ő kedves fametszőjének a munkája díszlett. Nagy büszkeségemre szolgál, hogy az egyik metszet (a cinke és a pinty beszélget rajta) részbeni mintájául fentebb említett mázolmányom szolgált, nyilván Arisztid atya kérte arra, hogy hasonlítson arra.

Harmadikban, a téli szünet idején főnnjárt Pesten (itt lakott a nővére), és elvitt magával Molnár C. Pálhoz és Varga Nándor Lajoshoz. Ő hitt abban, hogy a Képzőművészeti Főiskolára kell jelentkeznem, talán azt remélte, hogy a két művészbárát majd benyom valahogyan.

.Mindkét látogatás élmény volt a maga nemében. Mindketten megleptek azzal, hogy engem, az alig 17 éves kamaszt, mint műteremlátogatót komolyan vettek. Nem úgy kezeltek, mint majdani festőnövendéket. Nem emlékszem, hogy vittem volna magammal rajzokat, vagy ha igen, és meg is nézték őket, nem mondtak róluk semmi

emlékezeteset. Viszont úgy mutogatták a munkáikat, mintha fontos kritikus, potenciális vásárló, de legalábbis velük egyívású valaki lennék. (Később, már Pannóniás koromban ugyanígy viselkedett velem, a 20 éves rajzolóval Korniss Dezső „Titusz”.)

Molnár C. Pál Ménesi úti műterme volt az első műterem, amelyet láttam életemben. A képei nem tetszettek. A novecentós modorban festett vallásos tárgyú képei, amilyent az atya pannonhalmi szobájában is láttam, különösen nem, de a tanulmány jellegű, minden keresettségől mentes tájképek, aktok sem különösebben. (Arisztid atya arca meg sem rezzen a sok női fenék és kebel láttán.)

Az meg kifejezetten csalódást okozott, hogy megtudtam, az állványokon látható megkezdett, kisméretű tájképeket sorozatban és fejből festi a Képcsarnok Vállalat részére, azt a futószalagmódszert alkalmazva, amellyel az öcsödi kitelepítésben gyerekfejjel gyártottam az egyforma giccsképeket. Mondta persze, hogy ezeken a helyszíneken megfordult, és nem is voltak egyformák, de akkor is. Öcsödön részint nagynéném „megbízásából” karácsonyi, húsvéti, születés- és névnap levelezőlapokat festettem az osztrák Ida Bohatta-Morpurgót (1900–1991) utánózva, részint egy vásároló kitelepített, ószeressé deklasszálódott hajdani földesúr bedolgozójaként Jeruzsálemet sirató Jézusokat, őszi erdőben bőgő szarvasokat.

Varga Nándor Lajos a főiskolai műtermében fogadott minket. Mivel Jaja néném grafikatanára volt, és a fametszet műfaja különösen érdekelt – M. C. P. metszetei is sokkal jobban tetszettek a festményeinél –, a vele való találkozás jobban izgatott. Nagyon sok lapot és kimetszett dűcot mutatott. Bár a látottak nem értek föl Buday György (1907–1990) az övénél egyszerűbb, de drámaibb hatású metszeteivel, nem csalódtam benne. Budaytól az Ortutay Gyula szerkesztette *Székely népballadák* c. kötetéhez (kiadta a Király Magyar Egyetemi Nyomda, 1935-ben.) készült fametszeteit ismertem.

Varga Nándor Lajossal később Pannonhalmán is találkoztam, egy délután, amikor a vár fokán a naplementében gyönyörködött. Egyike volt azoknak a katolikus művészeknek, akik ritka időközönként néhány napra Pannonhalmára menekültek a világból. (Mensáros Lászlóról tudom még ezt.)

Összeolvasva életrajzi adataikat jut eszembe, hogy a képzőművészek, ha egészségesen élnek, milyen magas kort érnek meg. Lehet, hogy a még nem szintetikus terpentinnel való folyamatos munka is konzerválta őket? A

terpentin sokoldalú gyógyító hatása ismert. Alkalmazzák külsőleg, belsőleg. Ábrahám is ezért vélte volna Istent látni, hallani, sőt szagolni a terpentinfá ágai között? Mamré szent tölgyeit, ahol Isten megjelent Ábrahámnak, szózták terebintus, vagyis terpentinfáknak fordítani (Ter 18, 1). A terpentinfának valóban *isteni* illata van, különösen nagy melegben.

Arisztid atyával kapcsolatos legszebb emlékeim közé azonban a hetente, kéthetente nála töltött tartalmas délutánok tartoztak. Kapcsolatunk az óriási korkülönbség ellenére – 50 év! – sem volt olyan egyoldalú, mint a gyóntató és a gyónó kapcsolata. Bennünket nem választott el sem szó szerint, sem képletesen a gyóntatószék rácsa.

Nem tudom már, mi mindenről beszélgettünk együttléteink alkalmával. Rémlik, hogy az angol nyelvű társalgást erőltette, sikertelenül. Persze, az én hibámból. Kaptam tőle olvasnivalót (nem csak angol nyelven írottat), amiről aztán kifaggatott. A főkönyvtárnak járó National Geographic Magazine-okat átlapozhattam nála (egy kis burkolt angolóra ismét).

Sokat beszéltünk képzőművészetről. Művészbárataitól kapott képeit mutogatta: akvarelleket, metszeteket, könyvtárának albumait. Rendszeresen jöltartott hazaival, sült csirkével, ezzel-azzal. Másoknak ez talán kis dolog, de nekem nem az volt. Az angolkeserű íze ma is a számban van. Jól éreztem magam nála, bár emlékszem feszélyezettségemre is, ami abból fakadt, hogy jóságát nem tudtam kellőképpen viszonzni, hiszen üres kézzel jártam hozzá vendégségbe.

Egy áhítatosabb korban a szerzeteslét mintája, példaképe lett volna. Szelidebb, jobb, szerényebb, a szerzetesi erényekben bővelkedőbb embert nem ismertem nála. Ember- és gyerekszeretete, tanári kvalitásai, vonzódása a képzőművészetekhez, a botanikához, költői hajlama csupa olyasmi, amivel a virágzó középkor szerzetesideálját ruházza fel képzeletünk.

A Naphoz himnuszt író Szent Ferenc jut róla eszembe, vagy a lóról leszállt magyart kertészkedésre oktató barát, avagy a miniátoraira, kódexeire büszke apát. Tudatosan élte ezt az általa is megálmodott, ideális szerzetesi életformát.

Többedmagammal őrzök róla egy képet az érettségim utáni időből. Fejére húzott csuklyával, kezében nyitott imakönyvvel fényképeztette le magát, amint éppen olvas, a pannonhalmi kerengő falából kibontott románkori refektórium bolthajtása előtt. Magáért beszélő kép.

Semmi meglepő nincs abban, hogy apámmal vetem össze, noha apám nagyon is világi ember volt egész szabad és egészséges életében. A börtönben barátok voltak a korkülönbség ellenére: apám tizenöt évvel volt fiatalabb. De hát éppen én vagyok a példa, hogy Arisztid bácsinál a korkülönbség nem számított. Összekötötte őket angломániájuk és a természet szeretete. Nem tudom eldönteni, melyiküknek köszönhettem igazán, hogy magam is angломán lettem, kertészkedem, és ha időm engedi, járom az erdőket.

Különös dolog, ami egyben arról árulkodik, hogy őt valóban pót-apámnak tekintetem, hogy sehogy sem tudom magam elé idézni alakját apámmal együtt egy közös képben. Pedig sokszor járt nálunk, és én sem csak Pannonhalmán találkoztam vele, hanem a lakásunkon is, ahol apámat kereste fel időnként. Meglátogattam, amikor kórházban feküdt, s jártam nővére (húga?) dél-budai vagy Buda környéki házában is, ahol nyaralt, vagy megszállt, ha fővárosban akadt dolga.

Utoljára halála évében láttam Pannonhalmán. Akkor már a monostor szociálisotthon-részlegében, a földszinti „halálsor” egyik szűk cellájában lakott, amelynek egyetlen ablaka a gimnázium szürke falára nézett. De nem az ő tekintete: az a túlvilági horizontot leste már. Valamelyik találkozáson többedmagammal benéztünk hozzá. Akkor már elhagyta a 80-at. Őt sem kerülte el a nagyon hosszú életet élők végzete. Éppen ebédidő volt. Már semmit sem hallott, és mintha nem ismert volna meg. A nyakába partedit kötöttek, úgy ettették, miközben a mennyei tájakon kószált a tekintete.

Drága – hadd mondjam így – Beatus Angelus Pannonius! Így maradsz meg bennem. Ülsz a celládban Egykori tanítványaid körében, reverendádon angyali fehérségű köpeny, fejed köré Csapody Vera néni falra szegezett akvarell virágjaiból fonja képzeletem a boldogság koszorúját.

Jankovics Marcell
(Pannonhalma 1959)

Pannonhalmán, Arisztid atyánál

1972. január 11.

Mikor az ember visszajön
– tékozló fiú jó atyához –
csak megáll, aztán köszön
és minden tiszta lesz, világos.

Régi idők új ütemre lépnek
Botorkálunk a rövid pirkadatban
Mi mindent örök fényesség éltet
és minden arc, mint Istené, változatlan

Szentmihályi Szabó Péter
(Pannonhalma, 1963)

Arisztid atya szobája, „cellája” a főapáti szárny földszintjén volt, amely előtt jó időben a szabadban szokott üldögélni. Mondhatnám, körülbelül a saját ablaka előtt. Az épülettömb közepén volt a bejárat, szobájához a földszinti folyosón balra kellett fordulni.

Nem túl gyakran, de néhányszor jártam nála. Szobája fala zsúfolt volt képekkel, köztük botanikai képek, sok könyv és növények. Ebben különbözött a többi bencés atya szobájától, mert sok könyv mindenhol volt.

Szokása volt, ha valaki nála járt, vagy találkozott valakivel, annak ajándékozott a maga készített képekből. Ma is őrzöm azt a rajzos képeslapot (természetesen fénykép másolat az eredetiről), amelyen Arisztid atya fát ültet és versikéjével mindenkit erre bízta.

Én angolt tanultam idegen nyelvként, kezdetben Simon Árkád, majd Söveges Dávid atyától. Nem jártam külön angol órákra Arisztid atyához, aki

akkor már állandó tanítványokat nem is vállalt. De azért időnként rákérdezett, hol tartok az angol tanulással.

Arisztid atya közismert személy volt az akkori diákok körében, és híres a természetszeretetről. Mivel nem egyedül szoktunk sétálni, hanem ketten, hárman, négyen összeállva, Arisztid atya pedig szívesen szólította meg a sétáló diákokat. biztos vagyok, hogy osztályunkból is többen kedveltük és talán közelebbről is ismertük Arisztid atyát. De mivel az osztályunknak a negyed része már eltávozott odaát, az élők közül talán Takács Gyulát tudnám példaként megnevezni.

Arisztid atyával kapcsolatos egyedi emlékeim közül elsőként azt említem, amivel egyúttal szüleim emléke előtt is tisztelgek.

Mi, Tauer testvérek, négyen jártunk Pannonhalmára. Ilyen eset talán több is előfordul a pannonhalmi gimnázium történetében. De a mi esetünkben volt egy olyan év, az 1964/65-ös tanév, amikor egyidőben, mind a négy osztályba járt egy Tauer gyerek. Négy, egymás után egy-egy évvel született testvér: Gusztáv, László, Oszkár, Róbert. Nem biztos, hogy volt még egy hasonló eset a pannonhalmi gimnázium történetében.

Arisztid atya szólt nekem, mint legidősebbnek, hogy mivel ez nagyon ritka esemény, csináltassunk néhány fényképet a négy testvérről Geláz atyával, hogy történetünk fényképünkkel együtt bekerülhessen a Pannonalmi Gimnázium történetéről írandó könyvbe.

Az azonban már egyedül álló, hogy a négy testvér nálunk: Gusztáv, László, Oszkár, Róbert egy családi különlegesség része is. Több testvérünk is van, és a keresztneveik kezdőbetűi a GLORIA DEO feliratot adják ki. Pannonhalmára az első négy betűt viselő fiúk jártak a GLORIA részeként. Gondolom Arisztid atya ezt is figyelembe vette, mikor képeket kért rólunk.

Nem tudom, megíródott-e az iskola történetéről az a tervbe vett könyv, és belekerült-e a fényképünk. A négy testvér fényképét természetesen ma is őrizzük. Ott állunk feszesen egymás mellett, és mindannyiunk fején ott virít a bencés diáksapka. Ezt, a háború előtti bencés gimnáziumok példája nyomán az én időmben tették kötelezővé Pannonhalmán. Elég nagy felhajtás volt körülötte, mindenkinek le kellett mérnie a feje kerületét, megadni, hogy hányadikos, valamint a sapka árát is be kellett fizetni. Aztán jött névre a méretre szabott egyensapka, oldalán annyi aranycsíkkal, ahányadik osztályosok voltunk. Nekem most is megvan a négycsíkos bencés diáksapkám, pannonhalmi találkozáskor fel is szoktam tenni.

Természetesen, hogy ez megtörténhetett, az nem a mi érdemünk, hanem jó szüleinké és a bencéseké. Hálával és köszönettel tartozunk nekik.

Ahányszor Arisztid atya szobájában vendégeskedtem, mindig megcsodáltam növény és madár képeit, valamint képeslap gyűjteményét, amelyben a lapok többségén versek, énekek és bölcs mondások is szerepeltek.

Később, tanulmányaim befejeztével egy ideig az NDK-ban is dolgoztam. Egy evangélikus kiadóhoz jártam vallásos témájú, vagy nevezetesebb reprodukciós képeslapokat vásárolni. Az üzletükben rábukkantam, hogy ott is vannak madarak, virágok, történetek képekkel, versekkel, énekekkel képeslapokon. Arisztid atyára gondolva több tucat szép darabot vásároltam.

Hazatérve az NDK-ból ismét Pannonhalmán járva, nagy örömömre Arisztid atyát jó egészségben találtam. Odatettem elé az NDK-ban vásárolt gyűjteményemet azzal, hogy amit csak akar válaszson ki magának közülük. Ő nagy örömmel nézte át és jó néhány darabot kiemelt, és saját gyűjteményébe tette. Nagy öröömöm volt gyűjteményét gazdagítani, és ezzel egy kissé hálás lenni a tőle kapottakért. Természetesnek tűnt, hogy ő is adott néhányat az ő általa terjesztett képekből, melyekből ma is aktuális bölcsesség árad. Mit is mond a kis pinta a cinkének Arisztid atya képeslapján?

*„Úgy lehet, jó cinkém, hogy tán nekik nincs is édesatyjuk,
mint minékünk, ki vigyáz ránk, s kire gondjainkat hagyjuk ”*

A tőle kapott képeket megőriztem, és adtam is már tovább közülük gyermekünknek.

*Tauer Gusztáv
(Pannonhalma, 1965)*

Az én emlékem egy máig is féltve őrzött fényképhez fűződik.

Nem volt Arisztid atyával különösebb kapcsolatom. A Pannonhalmán töltött négy esztendőm alatt ugyan párszor megállított séta közben, de nem emlékszem különösebben arra, hogy miről beszélgettünk, kivéve, hogy időnként megkérdezte, hány centi magas vagyok, és meddig nővök még.

Már akkor is nyúlánk gyerek voltam, amikor elsőként Pannonhalmára kerültem, nem csoda, hogy a legmagasabb voltam az osztályban. Aztán az ott töltött négy év alatt csak tovább nőttem fölfelé.

Nem sokkal a szóbeli érettségi előtt váratlanul üzenetet kaptam tőle. Flóris atya szolt, hogy Arisztid atya vár engem a kerengő belső kertjében. Hívása váratlanul ért, mert nem voltam vele állandó kapcsolatban, s kíváncsi voltam, vajon mit akarhat. Átsiettem, és már ott várt rám Geláz atyával együtt. Akkor mondta el, hogy megkérte Geláz atyát, készítsen kettőnkéről emlékebe egy fényképet. Meglepetésemre felállt a kerengő kertjébe lévő kőpadra és odahívott, áljak melléje. Így persze magasabb volt nálam. Egy leereszkedő mozdulattal a vállamra tette a kezét, rám mosolygott, Geláz atya meg elkattintotta a fényképezőgépét.

Pár nappal később megkaptam tőle a fényképet. Ott állunk egymás mellet, ő felülről mosolyog le rám, én alulról fölfele őrá.

Arisztid atya fénykép hátuljára következő sorokat írta:

„1971. VI. 9.

Tamás, négy éven keresztül mindig „lenéztél” engem. Az utolsó napon nekem jól eső bosszút álltam, mert íme oly helyzetbe keveredtem, hogy sikerült lenézniem rád: de mégis megbecsüléssel!

A.a.”

Ahányszor kezembe kerül a fénykép és elolvasom a ráírtakat, elgondolkodtat a sorok figyelmes megfogalmazása: a „lenézés” szó lehetséges bántó jelentését azonnal ellensúlyozza a „megbecsüléssel”.

Ilyen volt Arisztid atya: gondosan ügyelt mindig arra, hogy még félreérthető fogalmazással se bántson meg soha senkit!

A fényképet, mint írtam, ma is őrzöm. Arisztid atya pedig bizonyára sokkal magasabbról mosolyog le rám.

Tótmárton Tamás
(Pannonhalma, 1971)

Öröm visszaemlékezni az Arisztid atyával való együttlétekre.

Arisztid atyának mindig volt egy "holdudvara", bármerre járt, mindig 5 - 6 diák hallgatta szavait. Külföldön sok egykori diákja élt, sok csomagot kapott tőlük. Szívesen látta a diákokat a szobájában, akik bizony gyakran tele is füstölték a szobáját. Nála mindig hallgatható volt a legújabb Beatles nagy- vagy kislemez, vagy más híres együttesek lemezei. Lehet hogy voltak, akik csak ezért jártak hozzá, talán még osztálytársaim közül is. Annyi lemezt én még életemben addig nem láttam, mint nála. Lehetett angol színes-képes folyóiratokat, főleg angol nyelvűeket olvasgatni, nézegetni, de elsősorban azért volt jó hozzájárni, mert beszélgetni lehetett vele.

Kispap koromban naplót vezettem, és a pannonhalmi évek sok élménye közül kettőt emeltem ki, mely meghatározó volt félénkségem legyőzésében, hogy merjem a papi hivatást választani. Nem tartottam magam alkalmasnak a papi szolgálatra, mert akadozva beszéltem, rettenetesen izgultam feleléskor, eredményi átlagomat 4,8-ról 3,6-re rontottam le az első osztályban.

Ekkor jött ez az élmény, hogy a gimnázium öt osztályában szavazni kellett titkos szavazással, hogy az osztály közösségéért leglelkesebben ki hozott eddig áldozatot. Osztályomban én rám szavaztak a legtöbben. Ezt a "népszerűségi" szavazást, mint életem egyik legmeghatározóbb élményét könyveltem el.

Azon a titkos szavazáson a 2. helyezett Tóth Béla barátom lett. 20 évesen 1974-ben halt két osztálytársammal, Megyeri Sándorral és Nyíri Ákossal egy autóban. A kocsiban ült még Seres Józsi (ő sokat beszélgetett Arisztid atyával, aki szinte lelkivezetője volt), ő ma is él.

A másik sikerélmény áttételesen kötődhet Arisztid atyához, az állandó bátorításához. Minden évben kiírtak pályázatot különböző témákban a nyári szünidőre, 1970-ben a történelmi pályázatot 6 hétig írtam a nyíregyházi kispapok könyvtárában. Polán Hildebrand tanáromban volt annyi alázat, hogy a pályázatomat legépelte, anélkül, hogy korrigálta volna. Amikor kihírdették, hogy a történelmi pályázat győztese vagyok, a két sikerélmény hatására elhittem, hogy a papi szolgálat szellemi kihívásainak is meg fogok tudni felelni.

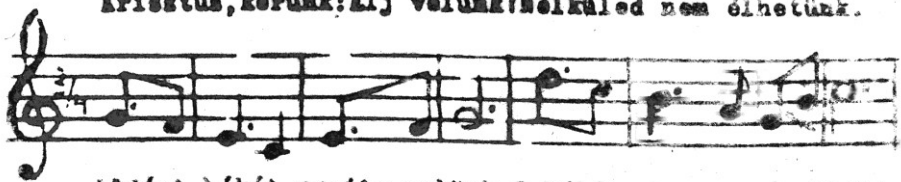
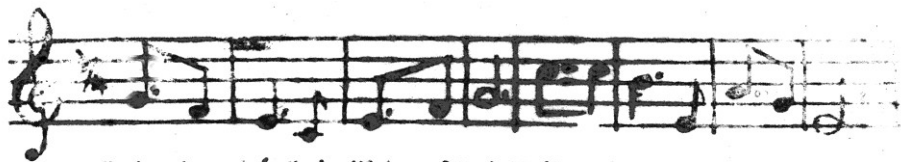
Nagyon hálás vagyok Pannonhalmának, hogy láttam boldog szerzetespapokat. Olyanokat, mint Arisztid atya, Söveges Dávid, Szigeti Kilián, akik szenvedélyesen végezték dolgukat, és mindig azt éreztem jelenlétükben, hogy fontos a véleményem, kíváncsiak a gondolataimra.

Visszatérve az első sikerélményre, az egyes osztályok első helyezettjei Arisztid atyától 2000.-Ft. „ösztöndíjat” kaptak, ami óriási pénz volt akkor. Ha jól emlékszem, Arisztid atyának egy Dél-Amerikában élő volt diákja 20 évesen tragikusan meghalt, szülei küldtek egy összeget, hogy Arisztid atya annak kamataiból támogassa azokat, akiket arra méltónak talált.

Az „ösztöndíj” átadását követően közös fényképek készültek Arisztid atya szobájában, majd kedvenc Fehérgalamb szobránál. A szobában készült ülő képen Arisztid atya baloldalán vagyok, aki jobbján van, az "B" osztályos volt. Mellettem Mischinger Gábor, a kép bal szélén Fodor Laci van, ők egy osztállyal felettem jártak. Az ötödik fiú nevére nem emlékszem.

Az „ösztöndíjasok” egy-egy Madár-magnificatos lapot is kaptak emlékeztetőül a jeles eseményre. A lapok hátoldalán szokás szerint Arisztid atya bölcs útmutató versecskéinek egyike szerepelt. Talán az esemény fontossága miatt ezúttal a versét meg is zenésítette, és a dallam kottáját is rárajzolta. Valószínűsítem, egy régi egyházi ének dallamát vette „kölcson”. Költözködés közben, nagyrészt még becsomagolva most nem találok a sajátomat, de Mischinger Gábor átadta közlésre a megőrzött ajánló sorokat.

Mosolygó Marcell dr.
(Pannonhalma, 1972)

Serehettel
A. S.